

బ్రహ్మసూత్రములు

నరహరి రంగయ్యశెట్టిచే రచింపబడిన
అర్థతాత్పర్యములు
(ద్వితీయభాగము)

Edited by
P T G Rangaramanujacharyulu

హరిప్రియా ప్రకాశనము
తిరునెలి
2000

అంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య

ప్రచురణమండలం

(ప్రభుత్వ రంగంలో శిల్పికి చేదానతీవ్యసంఘాదానము)

కవిలలితానంద అశ్వమేధ్యుని

1900 ప్రతులు

మూల్యము - రూ 50

This book is published with the financial aid
of Tirumala Tirupati Devasthanams, Tirupati
under their scheme "Aid to the Authors"

హరిప్రసాద్ ప్రకాశనము

అ.ప.నెత్తి

2001

శ్రీమతీ రామానుజాయ నమః

బ్రహ్మసూత్రములు

తృతీయాధ్యాయము - ప్రథమపాదము

69 తదంతరప్రతిపత్త్యధికరణము (3-1-1)

288 తదంతరప్రతిపత్తి రంహతి సంపరిష్కృత ప్రశ్నవిరూపణాభ్యాసం

(3-1-1)

అర్థము - తదంతర - దేహంతరముయొక్క, ప్రతిపత్తి - ప్రాప్తికాల
మందు, సంపరిష్కృత - ఇంద్రియములతో గూడినవారై, రంహతి -
చోపుచున్నాడు ప్రశ్నవిరూపణాభ్యాసం - ప్రశ్నప్రతి పతనములచేత తెలి
యబడుచు ఉప్పుడు దేహంతరమును పొందేకాలమందు దేహమునకు వార
ణమైన భూతమాత్స్వములతో కూడినవారైచోపువా లేదా యిది సంశ
యము దేహంతరమునకు అచ్చులచ్చుట భూతమాత్స్వములు సంభవ్య
ములగుచుపడవ

పిల్లాంతము - పంలాగ్నిపిద్యయందు "వేత్త యథా పంచమ్యామోహుతా
వాట పురుషపచతో భవంతి" అని ప్రశ్నప్రతిపచనమందు చెప్పబడుచు
న్నది దేహరంభకమైన ఉదకము త్రిప్పిక్కరణముచేత భూతాంతరసెలన్పు
ష్టములై స్వర్లోకపిద్యవ్యభూషిపురుషరూపిగుర్నయందు ఉప్పుచో ప్రవేశం
చిననై పంచమయైన అహుతియందు యోషదగ్నిప్రవేశకాలమందు
పురుష శక్తముచే చెప్పబడి అర్థములొచున్నదని ప్రసిద్ధము పురుషాకర
ణ్యమును పొందుచున్నదని తాత్పర్యముగనుక భూతమాత్స్వములచే కూడి
నవారగుచున్నాడు

మూలాధము - [తదవంతరప్రతిపత్తి] సంజ్ఞామూర్తిభుక్తి అమలోట మూర్తి
శక్తముచే దేహము ప్రసక్తము, తచ్చుష్టముచేత దేహము పరామర్శ చేయ
బడు చున్నది దేహంతరప్రాప్తికాలమందు, [రంహతి సంపరిష్కృత] తప్పుడు
భూతమాత్స్వములతోగూడినవారగుచు ఎట్లన్న [[ప్రశ్నవిరూపణా భ్యాసం]

ప్రశ్నోత్తరములు

పంచాంగవిద్యాంశభక్తప్రశ్నప్రతిపత్తములచే తెలియజేయవచ్చును
యథము ఏ ప్రశ్నలము విశేషరహితమైన అప్యయముచే సమస్తము చెప్పి
దమని అశంకచేసి చెప్పవచ్చును

289 త్యాగశ్చకత్యాగ్య భూయస్త్యైక్ (3-1-2)

అర్థము - త్యాగశ్చకత్యాగ్య - త్రివ్యక్తిరణరూపమందైతే, భూయస్త్యైక్
- అధికారదేశమువలన తుల్యము శంకావిద్యుత్త్యర్థము ఉదాహరణకు
త్రివ్యక్తిరణముచేత మూడింటిలో గూడియుండునదిలన అది యది
భూతాంతరసింస్పృష్టమైన ఉదాహరణచెప్పబడు చున్నది ఉదాహరణము
భూయస్త్యైక్ అతిశయించి యుండునదిల్ల అనిచ్చుముచే సేర్పాద
బడును

290 ప్రాణగత్యై (3-1-3)

అర్థము - ప్రాణగత్యై - ప్రాణగతివలన ఇచ్చుకుగూడ భూతసూక్ష్మ
ములతో గూడినవాడయ్యెను "తమంత్యామంతం ప్రాణోమీ త్యామతి
ప్రాణమమంత్యామంతం సర్వే ప్రాణా అమంత్యామంత" అని ప్రాణము
లకు ఇంద్రియములకు తీపుచితో వహగమనముచినబడుచునే ఇంద్రియము
లకు దేహశ్రయత్వముండునచే అ దేహమున్న భూతసూక్ష్మరూపముచే
పొప్పుచున్నదివ తెలియ బడుచున్నది స్మృతియు "మనస్తస్థితీంద్రి
యాతే ప్రశ్నవిధిం శర్వతి" ఇత్యాదులచే విశదమగును

291 అగ్న్యూదిగవైశ్చతంతి చేన్న భాత్రత్యాక్ (3-1-4)

అర్థము - అగ్న్యూది - అగ్న్యూదులకు, గతి - గమనముయొక్క,
శ్రుతే - శ్రుతివలన, ఇతిచేన్న - ఇటులగూడదు, భాత్రత్యాక్ - రాని
యందలిమానముగల దేవతావాచిత్యమువలన "యత్రాపిష్ట పురుషిష్ట

అధికారవృత్తములు

మృతపోగ్నిం వాగప్యేతి వాచం ప్రాంత్యేక్షారిత్యమే" అని మరణతః
యందు వాగాదులకు అగ్నియందులయందులయందులయందులయందులయందుల
చిత్ సహాగమవముచెప్పెడిక్రింది ముఖ్యము ప్రకారము బోధించుచున్న
దని చెప్పగూడదు (భాగ్యకాంక్ష) అచ్చుల వాగాధికారమునకు వాగాధ్యగిహ
విదవతావిషయమునలన అచ్చుల వాగాదులకు "ఉపధిభోమాని వసద్ధిర్
మృగా అని వాచితోగుత సహాధికముందులనలన

292 ప్రథమోపనిషత్తుల వేత్తల వేత్తల వేత్తల (3-1-5)

అర్థము - ప్రథమే - మొదట, అప్రతాత్ - వివరించుటోపుటనలన,
ఇతి వేత్త - అనంతము, ఉపనిషత్ - ప్రశ్నోత్తరములకు ఉపనిషత్తునలన
తా విద - అదే శ్రద్ధాశ్శముచేత చెప్పబడుచు ప్రథమే - దుష్టలోకా
గ్నిహోమములకు ఉదకమునకు శ్రద్ధాశ్శముచేతపుటనలన అ ఉదకములు
భూతాంతరసంస్కర్షములైపోవుచున్నవని చెప్పబడునకు శక్త్యముకాదు
అచ్చుల "తపిస్త్యగ్నిం వేదాశ్శ్రద్ధాం తాహ్వాతి" అని శ్రద్ధను హోమముచే
యలక్ష్యముగా వివరించుచున్నదని చెప్పగూడదు అ ఉదకము శ్రద్ధాశ్శము
చేత చెప్పబడుచున్నది ఉత్తరమునకు ప్రశ్నామగుణమునంభవించుటచే
"వేత్త యథా సంవత్సరమౌహిణీకావతి పురుషే వచతో భవంతి" అని ఉద
కములతోగూడిన పురుషునియందుముగూర్చి అధిగోచ్రమైన అ విషయక
మైన ప్రశ్నోత్తరము చెప్పబడినది కావున శ్రద్ధాశ్శముచే అఉదకముల
గూడిన పురుషుని చెప్పుచున్నది "శ్రద్ధా తా అన " అని క్రింది గలదు

293 అప్రతాత్తుల వేత్తల వేత్తల వేత్తల (3-1-6)

అర్థము - అప్రతాత్ - వివరించుటోపుటనలన, ఇతి వేత్త - ౧౮
లనగూడదు, అప్రతి వారిలాం - తపులకు, ప్రతీతే - ప్రసిద్ధిచలన "అన
పురుషేవచతో భవంతి", "శ్రద్ధాం తాహ్వాతి" అని అంతర్విద్యులందు రుదక

ములే బోధింపుచున్నవని వివరించుచున్నది వాచిలో పరిష్కృతులై జీవులును బోధకమునది లేదు ఆ కారణమువలన ప్రకృత్యరములయందు జీవునికి ఉనికిలేకపోవుటవలన ఉచితములలో పరిష్కృతులై జీవులుబోధింపుచున్నారని చెప్పుట యుక్తముగాదని చెప్పినట్లైతే అట్లా చెప్పేవారు [అష్టాదికారణాం ప్రసేతే] ముందర "అథ య ఇమే గ్రామ ఇష్టా పూర్తే తత్తమియ్యపాపతే తే భూమిమభినంభవంతి" అన్నారులందు జీవులకు పిత్తధలోకాది గమనము పునరావృత్తిప్రకారమచనమందు య్యలోకాగ్నిసంబంధమై చంద్రుని పొందిన అస్పృశావాద్యానికి ప్రసీదియుండుటవలన ఇచ్చుట అస్పృశము చేత వాచిలోగూడిన జీవుడచెప్పుటకుచున్నాడు "అకాశాచ్చంద్రమన ఏష సోమో రాజా దేవానామహ్మం తం దేవా భక్షయంతి" అని భూమిని మార్గముచేత పొందినవానికి దేవతలచే భక్షణము వివరించుటవలన జీవునికి భక్షణావర్తముచే జీవుడచ్చుట చెప్పబడినదాడు కాదనే శంకకుత్తరము చెప్పుచున్నారు

294 భాక్తం వా వాత్సవిశ్వాత్తథా హి తర్కయతి (3-1-7)

అర్థము - అవాత్సవిశ్వాత్ - బ్రహ్మవేత్సత్వము లేకపోవుటవలన, భాక్తం వా - భక్త్యర్థి పచనమువలన దేవభృత్యభావముగా, తథా ఆ ప్రకారము, తర్కయతి - క్రితి చెప్పును వాగ్విము శంకా విచిత్ర్యధము "తం దేవా భక్షయంతి" అని భక్త్యర్థపచనము పొందకమని అర్థము వేరల అష్టాదికారులైన జీవులకు బ్రహ్మ దేవత్వము లేకపోవుటచేత దేవతలకు ఉపకారము అగునదెను అధిప్రాయము గల్గును అత్మవేత్తలు కానివారు దేవతలంద్రాదిదేవతలను పూజించి దేవతలను పొందినవారికి ఉపకరణములొచ్చును ఈ అర్థమునే క్రితి చెప్పుచున్నది "యథా పతురేవం ప దేవావామ్" అని భూతమూర్త్యములచే గూడినవారై జీవులుబోధింపుచున్నారు

■ కృతాత్మ్యములు

అధికరణ సంభవము - తప్పుడు మెత్తుతకర్మవలననుభవార్థం దేహభేదాంతరప్రవేశము చేయుతరీ ఆ స్థలమందును దేహారంభకథానామోక్షములు లభించుచుచే పూర్వదేహస్థిభూత మోక్షసంపరివృత్తులైపోవలసినది లేదని శంకించి పందాగ్నిపితృక్షుప్రీత్యవలన పూర్వదేహస్థిభూత మోక్ష సంపరివృత్తులై దేహభేదాంతరప్రవేశము చేయుచున్నారని నిర్ణయించబడినది ఈ యధికరణమున కాలాచిత్త్యముగనైనను భూతమోక్షసంపరివృత్తంగం లేకనే ఏర్పఁ టునైయుండుటకు అపకాశము లేదని వైరాగ్యజనవాగ్ధము యోచనోక్షంప్రకృతి సంబంధమచర్చవీయైనదని విశ్చుప్పిత్తునైనది "శం చ భాక్తం వా చాత్మచిత్త్యాత్" అను మూత్రంలో దేవభృత్యభావమువలనలించి తత్ప్రయత్న క్షేత్రకరంభితమైయుండు పక్షభోగానుభవముయొక్క క్షయస్థిత్వము, సాత్వికయనువా విశ్చుప్పిత్తము

70 కృతాత్మ్యయాధికరణము (3-1-2)

295 కృతాత్మ్యవిషయమునందునాన్ దృష్టవృత్తిభ్యాం యదేతమదేసం ర

(3-1-8)

అర్థము - కృత - పుణ్యముయొక్క, అర్థము - అంత్యమందు, అనుశయవాన్ - కర్మశేషముగలవారై వెనుకకు తిరుగును, దృష్టవృత్తిభి భ్యామ్ - ప్రతిష్ఠింపఁబడుచుచున్నది, యదేతమదేసంచ - పోయిన మాధ్యమచేతము, మనయొకదోషగూఢాతచ్ఛ్రమ భూమూదిమార్గ గతులై వెనుకకుతిరిగినచేపుడు కర్మశేషముగలవారైవివర్తించువా కాలాయవిసంశయము కారని పూర్వపక్షము "యోచత్సంపాతముపిత్తా", "ప్రాప్త్యాంతం కర్మణా" అత్యాది ప్రతులచేత పమస్తమైవకర్మయొక్క అనుభవముగా ప్రతితియించుచున్నది కర్మశేషముగలవారై వెనుకకు తిరుగు పిష్టాంతము - "కర్మ జహ తిమణీయచరణా అభ్యాసోహయత్తేరమణి యాన్ యోచిమానద్యేకన్ బ్రాహ్మణయోనింక్షత్రియయోనిం లైశ్యయోనింవా అథ య జహ తిపూయచరణా అభ్యాసోహ యత్తేరపూయం యోచి

సూచియ్యేదేవ శ్చయోవింశా మాతరయోవింశా చండాలయోవింశా" అని రమణీయ్యకర్మగణపాదు బ్రాహ్మణయోనియను శస్త్రాయుచరణా - తున్వికర కర్మగణపాదు మాతరాదియోనియను పొందుతారనియను శ్రుతితియనుచుచరించిన "ప్రాచ్యంతం కర్మణ" అనుశ్రుతి ఫలదానమందు ప్రవర్తించినకర్మవిషయ మని భర్తృదశిష్యమయ్య వెనుకకు తిరుగును

మౌత్తాధము - (శ్రివాత్కయే) కృతవ్య - చేయబడినపూర్వకర్మవాశ మందు, అనుశయ - అనుభవించి మిగిలివశర్మ అదిగంటానై వెనుకకు తిరుగును ఎట్లన్న దృష్టస్పృతిభామ - శ్రుతిస్పృతులచే తెలియుటకు చున్నది "తవ్య ఇహ రమణీయచరణా" అత్తాదిశ్రుతులు "తత పరిర్యుక్తై కర్మఫలశేషేణ జాతించూషం" అత్తాదివ్య్యుతులు (యభేతమనేకంచ) అరోహణ ప్రకారముచే మునియంతరితవేతను వెనుకకుతిరుగుచున్నాడు "అంశమపిష్టావాహాశామి" అని అరోహణమునచేత అవరోహణముచే యును, వాయుధూమ్రాదులప్రకారంతమనచేత వెనుకకు తిరుగుచుం దును

296 వరదాదితీవేత్త కరుచంక్షణాశ్శేషాశ్శేషావత (3-1-9)

అథము - వరదాత్ - వరదశక్తమువలన పుణ్యప్రాప్తిరూపకర్మలు, అతి చేన్చి - అనియవలారు, కరుచంక్షణాశ్శేషి - వరదశ్రుతికర్మకు ఉపలక్షణమని, శాశ్శేషావత - శాశ్శేషవాదాయులు తెలియుచును "రమణీయ్య చరణా" అవివృతయందు చెప్పబడినరమణీయారమణుడు బ్రాహ్మణ్యాదిప్రాప్తిసాధనశ్శ్రుతివలము...న కర్మచహతులైవెనుకకుతిరుగునని చెప్పగొరవని యవృత్తత అట్లుచెప్పరాదు వరదశ్రుతికర్మచంక్షణాశ్శేషుని శాశ్శేషవాదాయులుతెలియుచును పుణ్యకర్మనే మంత్రప్రాప్తియందు శారణశక్తమునుచింతించె

౬౮౮ ముక్తిపర్యంతము అనున్మత్తమై యున్మదవిపంసారదోషముచెప్పెద
మైనది

71 అవిష్కారికార్యధికరణము (3-1-3)

299 అవిష్కారికారణామపి చ శ్రుతమ్ (3-1-12)

అర్థము - అవిష్కారికారణామపి - పాపకర్ములకును, శ్రుతం - చంద్ర
గమనమువివరణయన్నది అవిహితకర్మగణనాకు విషిష్టసేవయందాప
త్తులు పాపకర్మములుగలవారు భూమాదిమార్గంచేత చంద్రునిబొంది వెను
కకుతిరుగుదురా లేదాయని పంశయము పొందివెనుకకుతిరుగుదురని
పూర్వపక్షము "యేనైకేలాప్నోత్సాత్ప్రయంతి సర్వే గచ్ఛంతి" యనిపి
మన్యులకువిశేషములే కదే చంద్రప్రాప్తచెప్పుటవలన

"ఘాంతము - "అథ య ఇయే భూమి అప్తాపూర్వపక్షముమ్యుపాసితే త
యామమభినంభవంతి" యనిభూమామార్గంచేత చంద్రగమనమువకు పుణ్య
కర్మపరివర్తన చెప్పుటవలనపుణ్యరహితులు పాపకర్ములుగలవారు పొందే
దిలేదు "యేనైకేచ" అనెడివచనమువమన్యుకర్మగణనారికి చంద్రగమ
నముచెప్పుచున్నది

సూత్రార్థము - [అవిష్కారికారణామపిచ శ్రుతం] అప్తాపూర్వపక్షముచేయు
వారికి పాపకర్ములకు చంద్రగమనముకలదు "యేనైకేలాప్నోత్సాత్ప్ర
యంతి" అని అవిశేషముచేతక్రతుతియ్యందుకు నలవి అట్లుచెప్పినట్ల
మందు పుణ్యపాపములుచేసినవారికి విశేషములేదిగణనావియనగా ఆ
ద్రాక్షాదముకాదనిచెప్పుచున్నారు

300 వేయమనే త్వమథోయేతలేదామాలోపాలలోపా తస్యతిదర్శనాత్
(3-1-13)

అర్థభాష్యరక్తములు

అర్థము - ఇతరేశాం - పాపిష్టులకు సంయమనే - యమశాసన
మందు, అనుభూయ - యాతననుయమభవించి ఆరోహవరోహా
అరోహవరోహములు తద్గతేదర్శనాత్ - యమ ప్రాప్తినినబడుటవలన
తుశ్శముశంకనువ్యావర్తించేయుచున్నది ఇతరేశాం - అనిష్టాదికారులకు
చంద్రునియొక్క ఆరోహవరోహములు, సంయమనే - యమశాసన
మందు, యాతనాది - దు ఖమును, అనుభూయైవ - అనుభవించే,
ఎల్లప్పు తద్గతేదర్శనాత్ - పాపిష్టులకు యమనిదనప్రాప్తి వినబడుటచే
"నైవన్యతం సింగమవంజనానామ్" ఇత్యాదులయందుపెద్దము

301 స్మరంతి చ (3-1-14)

అర్థము - స్మరంతి చ - స్మృతులచేతను తెలియబడుటవలన ఇదే
యర్థము "సర్వే నైతే వశం యాంతిమస్యభగవన్నిల" ఇత్యాదులలో పరా
శరాదులుస్మరించుదురు

302 అపి సప్త (3-1-15)

అర్థము - అపి సప్త - సప్తసరకములు సప్తాపి - పాపకర్మగలవారికి
పొందుటకు యోగ్యముగా సప్తరొరవసరకాదులను స్మరించుచున్నారు
ఓయీ సప్తసరకాదులందు పోయేవారికి ఏ ప్రకారముయమపురిప్రాప్తియ
వగా చెప్పుచున్నారు

303 తత్రాపి తద్యాజ్ఞపారాదవిరోధ (3-1-16)

అర్థము - తత్రాపి - అనరకములందును, తద్యాజ్ఞపారాత్ - యమ
వ్యాపారమువలన, అవిరోధ - విరోధములేదు అనచో రొరవాదసరకలోక
ములందును, తద్యాజ్ఞపారాత్ - యమునియాజ్ఞచేతపోవుటవంస విరోధ
ములేదు కావునఅవిష్టకర్మ చేసినవారికిని యమలోకం పొంది యాతనను

యనుభవించిన అనంతరం చంద్రారోహవరోహములుయోచున్నవి ఇట్లని పూర్వపక్షమునచ్చినయెడలచెప్పుచున్నారు

304 విద్యాకర్మణోపి తు ప్రకృతిత్వాత్ (3-1-17)

అర్థము - విద్యాకర్మణో - విద్యాకర్మకుఫలముచెప్పుటవలన, ఇతి తు - యేప్రకారమనగా ప్రకృతత్వాత్ - ఈ ప్రకారముచెప్పుటవలన తు శబ్దముపక్షమును వ్యాప్యక్రిచేయుచున్నది పాపకర్మగలవారికి అర్హురది మార్గముచేత చంద్రప్రాప్తియు సంభవించదు ఆ విద్యాకర్మకు ఫలముగుట వలన ఏ ప్రకారముదావిఫలముకెలియుచున్నదంటే [ఇతి ప్రకృతత్వాత్] ఈ ప్రకారము ప్రకృతముండుటవలన విద్యాకర్మలకు ప్రకృతమందు వానికి ఫలముగా రెండు గతులనుచెప్పుచున్నది "తద్య ఇత్థం విదుర్జ్ఞేచే మేఃరణ్యే శ్రద్ధాతప ఇత్యుపానతే జేఃర్పిషమధిసంభవంతి" అని "అథ య ఇమే గ్రామజష్టాపూర్ణేదత్తమిత్యుపానతే తే ధూమమ భిసంభవంతి" అనియు పాపిష్ఠులకు విద్యారహితత్వముచేత బ్రహ్మలోకప్రాప్తిచేనట్లే పూర్ణకర్మ లేనివారికి చంద్రగమనమున్ను సంభవించదనియర్థము "పంచ మ్యామాహుతావాప పురుష వచతో భవంతి" అని పంచమాహుతిచే దేహారంభశ్రవణంవల్ల వారికిచంద్రగమనపూర్వకంగా పాపిష్ఠులకున్ను దేహారంభముకొరకు చంద్రప్రాప్తివశ్యంకాదగినదన్నచెప్పుచున్నారు

305 స తృతీయే తథోపలభ్యే (3-1-18)

అర్థము - తృతీయే - తృతీయస్థానమైన స్వర్లోకమందు, స - పంచ మాహుత్యపక్షలేదు, తథోపలభ్యే - ఆ ప్రకారము ప్రత్యక్షముండుటవలన తేవలం పాపకర్మగలవారికి తృతీయ స్థానమందు దేహారంభముకొరకు పంచమాహుతియపక్షలేదు [తథోపలభ్యే] "వేద్య యథా కేవా బిలోకో స పంపూర్వకా ఇతి" ద్యులోకముపొందనివాడెవడనెడి ప్రశ్నకు ఉత్తరమైన

అర్థశాస్త్రములు

"అక్షైతయో వధోర్నకతరేణ చ తావీమాని క్షుద్రాణ్యనకృదావర్తీని భూతాని భవంతి జాయస్వ మ్రియస్వేత్యేతత్సత్యతీయం స్థానం తే నానీలోకో పంపూర్యత" అని తృతీయస్థానమైన ప్యర్లోక అప్రాప్తిశ్రవణమువలన వాని దేహారంభమందు పంచమాహుతియొక్క అపేక్షలేదు

306 స్మర్యతేపి చ లోకే (3-1-19)

అర్థము - లోకే - శిష్టలోకమందు, స్మర్యతేపి చ - స్మరించబడుచున్నది పుణ్యకర్మగల ద్రావణిమొదలగు కొందరి దేహారంభమందు పంచమాహుత్యపేక్షలేదని పెద్దలుచెప్పుదురు

307 దర్శనాచ్చ (3-1-20)

అర్థము - దర్శనాచ్చ - శ్రుతియందుకనబడుచున్నది కొందరికి దేహారంభమందుపంచమాహుతి అపేక్ష శ్రుతియందు చూడబడుచున్నది "తేషాంఖిల్యేషాం భూతావాం త్రిత్యేవదీజాని భవంతి అణ్ణజంజవజముద్ని జమ్" అని స్వేదతోద్భిజాలయొక్క దేహారంభమందు పంచమాహుతి అపేక్షలేదు అణ్ణజంజవజముద్నిజమనే స్థలమందు స్వేదజమునకు గ్రహణంలేదన్న చెప్పుచున్నారు

308 తృతీయశ్శ్వావరోధవృంశోకటస్య (3-1-21)

అర్థము - తృతీయశ్శ్వాత్ - రద్ధిబశ్శబ్దమువలన, పంశోకటస్య - స్వేదజమునకు, అవరోధ - సంగ్రహము "అండజంజవజముద్నిజమ్" అనుశ్లోకమందు మూడవరద్ధిబశ్శబ్దం చేత పంశోకటస్య - స్వేదజమునకు, అవరోధ - సంగ్రహమనియర్థము గాన కేవలపాపకర్మ కలవారికి చంద్రారోహవరోహములు సంభవించవు అధిశరణసంగ్రహము - అనిష్టాదికారకులైన పాపకర్ముకున్ను చంద్రప్రాప్తి యున్నదనిశంకించి శిష్టాపూర్వాదిసత్కర్మరహితులకు పితృయాజమార్గద్వ్యా

రాగమనములేనందున చంద్రప్రాప్తిలేదని విర్ణయించబడినది ఇందు
 "గ్రామంగచ్చస్యక్షమామూలమ్యవనర్హిత" యనే న్యాయంచేతనైనా స్వర్గ
 ప్రాప్తిలేదు యమపదనమందున్ను రొరవాదినరకములందున్ను మిక్కిలి
 యాతనానుభవం కీటాదిజన్మప్రాప్తిగలదని సంపారదోషమువ్యక్తముగాకీర్త
 నచేయబడిననది

72 తత్త్వాభావ్యావత్కథిరణము (3-1-4)

309 తత్త్వాభావ్యావత్కరునవత్తే (3-1-22)

అర్థము - తత్త్వాభావ్య - అకాశాదిస్వభావమునకు, అనత్తి - ప్రాప్తి,
 ఉపవత్తే - ఉపవత్తివలన భూమాదిమార్గముచేత చంద్రునిపొందినవారికి
 అవరోహణప్రకారం చెప్పబడుచున్నది "యథేతనూకాశమాకాశాద్వాయం
 వాయుర్భూత్వాభూమోభవతి భూమో భూత్వాకాశభవతి అకాశమాకాశా
 మేఘాభవతి మేఘాభూత్వా ప్రవర్తతి" అనియిచ్చుట అకాశదులభావము
 చేపమనుష్యాదిభావమువలె అకాశాదిశరీరత్వమాలేక దానిపాద్యశ్య
 ప్రాప్తియా యని సంశయము అకాశాదిశరీరత్వమని పూర్వవత్తము శ్రద్ధకు
 సోమరాజభావమువలెఅచ్చుట తచ్చరీరత్వమే చెప్పబడుచున్నది

సిద్ధాంతము అకాశాదిప్రాప్తియందు సుఖదు భాదులయనుభవములేకపో
 వుటవలననానియొక్క సామ్యప్రాప్తియే సుఖదు భానుభవముకొరకుసోమా
 ది శరీరత్వము

సూత్రార్థము - తత్త్వాభావ్యావత్తి - అకాశాదివస్తువులపాద్యశ్యప్రాప్తి, ఉప
 వత్తే - సుఖదు భాది అనుభవములేకపోవడమునకు ఉపవత్తియగుటవలన
 అధికరణ సంగ్రహము - ప్రతిసిద్ధమైన అకాశాదిభావము జన్మనికి దేవమ
 నుష్యాదిభావమునం లేనందున తత్సామ్యావత్తియేగాక తచ్చరీరత్వములే
 దనివిర్ణయించబడినది ఇందు స్వర్గావరో - హణంచేయువారికి అకాశాది
 బాంధ్రవణముచే తడలిమానిదేవతలవలె అకాశాదిశరీరప్రయుక్తమైన

అర్థభాగ్యములు

కొన్నిదివ్యభోగములు ఉంటాయనుశంకానివృత్త్యర్థంగా ఆకాశాదిపంచేషు
మాత్రమేయున్నదని చెప్పుటచేత దోషశీర్షనమున్నుదము

73 వాచిచరణాధికరణము (3-1-5)

310 వాచిచరణ విశేషాత్ (3-1-23)

అర్థము - విశేషాత్ - విశేషవచనమువలన, అతిచరణ - బహుకా
లము, న - తేవునికి నిశ్చయములేదు ఆకాశవాయుధూమాగ్రమేఘవ
ర్షప్రాప్తియందు అచ్చటచ్చటబహుదినములు ఉండేదిలేదా లేక నియమ
ములేదయని సంశయము ఆనియమమని పూర్వపక్షము వాచిచరణయని
విశేషవచనములేకపోవుటవలన

సిద్ధాంతము - ఉత్తరగ్రత ప్రవేశ్యదిభావమందు "అతో వై ఖలు దుర్నిష్ఠ్యవ
తరం" అని అచరణ గమనవచనముండుటనుబట్టి ప్రాచీనులు అచరగ
మనమును మూచించుచున్నారు ఆకాశాది యావద్విశ్వవ్యాదులభావప్రాప్తివ
రకు అచరంబుగనుండును

అధికరణ సంగ్రహము - ఆకాశవాయుధూమాగ్రమేఘవర్షప్రాప్తిగల్గిన
పుడు ఆయా స్థలముల్లో అతిశీఘ్రముగా తేవునికి గమనములేదనేనియమ
ములేదు తద్దేవులేవందువయనిశంకించి ఉత్తరగ్రతప్రవేశ్యదిప్రాప్తిలో
"అతోవైదిర్నిష్ఠ్యవతరం" అనివిశేషించిత్వచ్ఛ్రునిష్ఠ్యనుణంచెప్పుట
వలనఆకాశాదిప్రాప్తిలో అచరనిష్ఠ్యముణమేయున్నదని విధియించబడి
నది దీనియందాకాశాది అవస్థానవిశంబనియమవిరవవ్యాజన ప్రవేశ్యదు
లందుమఖభోగములేక అచరావస్థానరూప దోషముద్భవమైనది

74 అన్యధిష్ఠితాధికరణము (3-1-6)

311 అన్యధిష్ఠితే పూర్వపదభిలాషాత్ (3-1-24)

అర్థము - అన్యధిష్ఠితే - ఇతరతేవునిచేతవుంచబడినదానియందు
సంబంధము, పూర్వపద - ఆకాశాదిభావమువలననే, అభిలాషాత్ -

చెప్పబడవలసిన దిగుచూపించెడుజీవులు వ్రహ్మాది భావముచేతపుట్టుచు న్నారని వివరించుచున్నది "మేఘా భూత్వా ప్రపర్యతి త ఇవా వ్రహ్మాయవా ఓషధిపసస్పరయస్థిలమాపా ఇతి జాయంత" అని ఆ జీవులువ్రహ్మాదిశరీరకులైపుట్టుచుందురా లేక అన్యులైన జీవులచేత వ్రహ్మాదుశరీరములు అధిష్ఠించియుండబడినవ్రహ్మాదులను ఆలింగనము చేసుకొందురా యని సంశయము "జాయంత" అనువచనమువలన వ్రహ్మాదిశరీరం నందు భోక్తలైయుత్పన్నులౌతారని పూర్వపక్షము

సిద్ధాంతము - వ్రహ్మాదిజన్మమందు హేతువైన కర్మనిశ్చయంతు వివిధలేక పోవుటచేవ్రహ్మాదుల సంక్షేపమాత్రమేయున్నది "జాయంత" యనిజన్మవచనమావచారికము బ్రహ్మజాదిశరీరభావం వందు "రమణీయ చరణా", "కపూయచరణా" యవిజన్మహేతుభూతములైనపుణ్యపావరూప కర్మములువివరించుచున్నవి

మూత్రార్థము - అన్యార్థిష్ఠితే - అన్యులైనక్షేత్రజ్ఞానిచేత అధిష్ఠించుటదీనవ్రహ్మాదులయందు సంక్షేపము ఎట్లున్న పూర్వమందుచెప్పబడిన అకాదిభావములవలె వ్రహ్మాదిభావములు చెప్పబడియున్నవి అన్నహేతువులైన కర్మలను చెప్పకపోవుటవలన యని యర్థము

312 అశుద్ధమితి చేన్న శ్లోక (3-1-25)

అర్థము - అశుద్ధం - పూర్వమందుచెప్పబడినకర్మకారణము, ఇతిచేన్న - అనియనరాదు, శ్లోక - అహింసత్వాదిశబ్దమువలన ఎట్లైనను వ్రహ్మాదిభావముచేత పుట్టుచున్నాడనుచోట అన్నయైనహేతువుకు కర్మనివరితలేదో అట్లే పూర్వముచెప్పబడిన ఇష్టాదులగుఅగ్నిజోమియాది కర్మాదులు హింసాగర్భమౌచితే అశుద్ధములు హింసాత్వముచేత అవరిశుద్ధమైన వ్రహ్మాది జన్మమందును హేతుగర్భముకలదని చెప్పినట్లైతేఅట్లు చెప్పెరాదు అహింసశబ్దముందుటచే సకువులయొక్క హింసకు వ్యర్థప్రా

ప్రిసాధనభావవారిశబ్దమువివరించుచున్నది "హిరణ్యశరీర దుర్వ్యవస్థలో కమతి న వా ఉ ఏతన్ మ్రియసేనరిష్యతి" ఇత్యాదులు

313 రేతప్పిగోగోకథ (3-1-26)

అర్థము - అథ - ప్రహ్లాదిస్వరూపప్రావృత్తవంతరం, రేతప్పిగోగ - పురుషసంశ్లేషమాత్రం వివరించుచున్నది దీనికంటే ప్రహ్లాదులయొక్కసంశ్లేషమాత్రమే ప్రహ్లాదిభావముకంటే అనంతరమందు రేతోరూపయోగం వివరించుచున్నది "యో యోహ్యన్నమత్తి యోయో రేత సింఛతి తద్దూయయేవ భవతి" అనియిచ్చుటపురుషసంశ్లేషమాత్రమే వివరించుచున్నది ఈ ప్రకారం ప్రహ్లాదిభావమందును తెలియబడుచున్నది

314 యోనేశ్వరీరమ్ (3-1-27)

అర్థము - యోనే - యోనిప్రాప్తివలన, శరీరమ్ - శరీరసంబంధంవివరించుచున్నది యోని ప్రాప్తికంటే అనంతరమందు దిగుచూసుండెడు జీవునికి శరీరసంబంధముకల్గును అచ్చటనే ముఖములయొక్క అనుభవముందును కనుక పూర్వమందాకాకాదుల్లో సంశ్లేషమాత్రమే అవియభిప్రాయము

అధికరణ సంగ్రహము - వ్యర్థావరోహముచేయుజీవులకు ప్రహ్లాదిజన్మ హేతుభూతకర్మవిశేషం అత్రుతమైనందున అన్యజీవాధిస్థితప్రహ్లాదులలో సంశ్లేషమాత్రమేయున్నదని విర్ణయించెరి అందుచే ప్రహ్లాదిభావేవజననమన్నచో తల్లిపఱవర్ణంతమాత్రమే దుఖముత్తమై అట్లుగాక సంశ్లేషమాత్రమని విర్ణయించినదీచిత శోషణకుష్టాలాచస్థాపనావహనసఫలీకరణపాకభక్షణాది దశలయందు అనువృత్తిసెద్ధించుటచేతభక్షణవిషయకముగాకయుండెడుప్రహ్లాదులలోనువరిణామపరంపరయో సంశ్లేషము సెద్ధించుటవలన దోషక్షీరనమతిస్ఫుటము

తృతీయాధ్యాయమున ప్రథమపాదము ముగిసెను

త్వతీయాధ్యాయము - ద్వితీయపాదము

75 సంధ్యాధికరణము (3-2-1)

315 సంధ్యే వృష్టిరాహ హి (3-2-1)

అర్థము - సంధ్యే - స్యవ్నమందు, వృష్టి - విచిత్రనిర్మాణం జీవుని తేజతేయబడినదికాదని, అహ హి - ఈ అర్థమును క్రుతిచెప్పును గదా "స తత్ర రథానరథయోగావ సంధానో భవంత్యథరథాన్రథయోగా న్నరథ స్సృజ్యత" అనియారంభించి "అథ వేశాన్సుష్కరిణ్యస్సృపంత్య స్సృజ్యతే సహ కర్త" అనిస్వప్నమందనుభవించబడినవదార్థములకు నిర్మాతజీవుడా పరమాత్మా యనిపంశయము స్యవ్నముజూచెడిజీవునికి సన్నిధావమువలన "సహకర్త" అనియతడే కర్తగా పరామర్శచేయబడుచు వ్నది జీవునకిసత్యసంకల్పత్వము ప్రజావతివాక్యముచే చెప్పబడినది గావున అతడే సృష్టించునని పూర్వపక్షము

సిద్ధాంతము జీవునకు సత్యసంకల్పత్వము సిద్ధమయినమా సంసారదశ యందు పదమపురుషునియొక్క సంకల్పముచేత తిరోహితమయిన జీవుని సంకల్పమాత్రముచేత నిర్మాతృత్వము యువపన్నము కానేరదు ఈ కారణమువలననే పరబ్రహ్మ పకలేతర పురుషుల యొక్క అనుభవ ముంకు విషయముగా ఆయాపురుషులచేతనే యనుభవించుటకు యోగ్య మయిన ఆయాకాలముననుసరించి స్వప్నార్థములను నిర్మాణము చేయును

మూత్రార్థము సంధ్యే - స్యవ్నమందుశ్రూయమాణమైన రథాదులయొక్కస్వప్నస్వప్నదృష్టి గల జీవునిచే తనేచేయబడినది ఎల్లన్న అహ హి - అతడే కర్తయని అ జీవునికి పరామర్శ ఉండుననియర్థము

316 విర్యాశారం చైత్ర పుత్రాదయశ్చ (3-2-2)

అర్థము -- ఏతే - కొన్ని శాఖలు, విర్యాశారం - ఈ జీవునినిస్వప్న పదార్థములయందు కర్తగా చెప్పును పుత్రాదయశ్చ - కామశబ్దముచేత పుత్రాదులను హరించునని చెప్పబడినది ఇదే జీవుని స్వప్నార్థముగా కొన్ని శాఖలుచెప్పుచున్నవి "య ఏమ మప్తేషు జాగర్తి కామం కామః" పురుషో నిర్మమాణ" అనియిచ్చుటకామశబ్దముచేత నిర్దిష్టమైన వస్తువులు తూరుటకు యోగ్యమైఉచేత పుత్రాదులగును చ శబ్దము అవధారణార్థం. ఇచ్చుట "సర్వాన్ కామాన్" అని కామశబ్దముచేత ప్రసక్తులైన 'గత యుష పుత్రబోత్రాన్ వ్యణీష్య" అనగా దీర్ఘాయుస్సుగల పుత్రబోత్రాదులను వరించువని వివేచనచేయుటచున్నది

317 మాయామాత్రం తు శార్తేష్వేనావధివ్యక్తవ్యరూపత్వాత్ (3-2-3)

అర్థము - మాయామాత్రం - ఈ శ్వరమాయమాత్రమే, శార్తేష్వేనావధివ్యక్తవ్యరూపత్వాత్ - సమస్తమునకు, అవధివ్యక్తవ్యరూపత్వాత్ - లభివ్యక్తముగానిస్వరూపమొకవలన జీవుడువ్యవస్థాపితమైయుండు తుశబ్దమువలన వక్షములెరుగుచున్నది స్వప్నమందుండేపదార్థములు జీవునిచేతనే స్పష్టించ బడినది కాదు, మరేమంటే ఈ శ్వరునియొక్కమాయామాత్రమే సకలతరపురుషుల అనుభవమునకు గోచరమై జీవునికనించేతనే అనుభవించుటకర్త మైన తత్కాలమందే పరిపుచ్చ బడిన అశ్వర్యరూపమైన లభ్యమూహములను ఈ శ్వరుడే నిర్మాణముచేయువనియర్థము జీవునికనిత్యవంకల్పిత్యాదులుసమస్తసంసారదశయందభివ్యక్తంగానిస్వరూపమయైయుండుటచే అతనికి సంకల్పవ్యక్తమాత్రంచేతనే నిర్మాతృత్వము ఉపపన్నముకానేరదు "కామం కామం పురుషో నిర్మమాణ" యని పరమపురుషుడే నిర్మాణకర్తగా చెప్పినది "య ఏమ మప్తేషు జాగర్తి" , "తస్మాల్లోకాశ్చాంతాస్సర్వే తదువాత్మ్యేతి కర్తవన్" యని ఉపక్రమోపపంహారములందు పరమపురుషునికని

గరితములైన ధర్మములను చెప్పుటవలన "సహి కర్త" అని దానితో బక కంఠ్యమువలన పరమపురుషునే చెప్పుచున్నది
తాత్పర్యము జీవునివలన ప్యమ్మమందనుభవించదగిన ఆశ్చర్యరూపమైన అర్థసముదాయము లను నర్తేశ్వరుడు వ్యజనచేయుచున్నాడు జీవుడు సృష్టచేయజాలడు జీవునికి సత్య సంకల్పత్వాదిగుణములు స్వాభావికములైనయొడల ఏ వ్రకాము అభివ్యక్తముకాలేదనగా చెప్పుచున్నారు

318 సరాధిధ్యానాత్మ తిరోహితం తతోహ్యన్యబంధవివర్జయౌ (3-2-4)

ఆర్థము - పర - పరబ్రహ్మ, అధిధ్యానాత్ - సంకల్పమువలన, తిరోహితం - అధ్యాదితం అయిన, తత - సంకల్పమువల్లనే, అన్య - ఎజీవునికి, బంధవివర్జయౌ - బంధ మోక్షములు వివరణను ఈ క్షయ శంకా నివర్తకము పరమపురుషుని అధిధ్యానమువలన ఈ జీవుని స్వభావమునరూపము అనాదికర్మవ్రవాహమువలన కృతాపరాధుడగుటచేత తిరోహితమయినది (తతో హ్యన్య బంధవివర్జయౌ) తత లనరమపురుషసంకల్పమువలన ఈ జీవునకు బంధవివర్జయౌ సంసారమోక్షములు వివరణచున్నవి "తో హ్యేవాన్యాత్ క ప్రాత్యాత్ ఏష అనాత్ అనందో న నిగ్ధత్, ఏష హ్యేవానందయాతి", "పరం త్యేతిపురసం హద్వ స్వేన రూపేణాభినిష్పద్యత్" ఇత్యాదులలో వీయర్థము స్ఫుటము తాత్పర్యము పరబ్రహ్మసంకల్పమువలన ఈ జీవునకు స్వాభావికమయిన రూపము అనాదికర్మవ్రవాహముచేత తిరోహితమయినది అందువలన పరమపురుషసంకల్పమువలన ఈ జీవునకు బంధమోక్షములు వివరణచున్నవి తిరోధానవ్రకారమును చెప్పుచున్నారు

319 దేహయోగాద్యా సోపి (3-2-5)

అర్థము - పోషి - అతిరోభావము, దేహసంబంధమువలననే అట్లు
న్నది వాశజ్ఞము వికల్పార్థము వ్యవస్థచేయబడినది వికల్పము సృష్టితే
యందుదేవమనుష్యాదులయొక్క దేహభావముగా పరిణతమైన అచిత్తు
యోగమువల్ల, ప్రళయకాలమందు వామరూపవిభాగమునకనర్థమైన
సూక్ష్మదశమపొందిన అచిత్సంబంధముచేతనాను

320 సూచకశ్చ హి శ్రుతేరాచక్షతేవ తద్విద (3-2-6)

అర్థము - శ్రుతే - స్వప్నశ్రుతులను, సూచకశ్చహి - శుభాశుభసూచక
ములని, తద్విద - అధిజ్ఞులు, అచక్షతే - చెప్పదురు ముందున్న
స్వప్నమందురథాదులుజీవసంకల్పముచే చేయబడినవికావు ఎందువల్ల
సంతే స్వప్నముశుభాశుభములకు సూచకమని శ్రుతులవలన తెలియబడ
చున్నది "యదా కర్మసు కామ్యేషు ప్రియం స్వప్నము వశ్యతా
సమృద్ధిం తత్ర జానీయత్సద్వింత్యప్రసిదర్శవే॥ అథ స్వప్న
పురుషం కృష్ణం కృష్ణదంతం" ఇత్యాదుల్లో స్వప్నార్థాయచేత్తలు చెప్పు
చున్నారు జీవసంకల్పముచేత చేయబడినయెడలసూచకశక్తియు సంబంధ
చదు తన సంకల్పముచేత చేయబడినయెడల శుభములకు సూచకమై
అర్థమును నిర్దానిముచేసి జీవుడు చూచును కనుక స్వప్నమందు 12
క్షమయ్యెడు అర్థములకు పరమ పురుషుడే నిర్మాద
అధికరణ సంగ్రహము - స్వాప్నసృష్టిప్రకరణమందు జీవుడు సన్నిహితుడ
అచేత, తత్సృష్టి జీవకర్తృకమనిశంకించి పంపారదశలో స్రష్టుతోవయుక్త
సత్యసంకల్పాత్మాదులు కర్మజిరోహిత స్వరూపుడైన జీవునికి గూడసం
దున స్వాప్నసృష్టిజీవకర్తృత్వముగాదు పరమాత్మకర్తృకమని విజ్ఞయించబ
డినది

76 తదభావాధికరణము (3-2-2)

321 తదభావో నాదీషు తచ్ఛృతేరాత్మని చ (3-2-7)

అర్థము - తదభావ - స్వాప్నాభావమునుషుప్తియని అర్థము, నాదీషు - నాడులయందు, ఆత్మని చ - ఆత్మయందును, తచ్ఛృతే - సుషుప్తిస్థానత్వముగాశ్రుతులు చెప్పును నాడులు పురీతద్వృహ్మయును సుషుప్తిస్థానత్వముచే వినబడుచున్నవి ఏనికి వికల్పమా లేక సముచ్చయమాయని సంశయము వికల్పమనిపూర్వపక్షము "అను తదానాదీషు సుప్తి భవతి", "తాధి ప్రత్యవపృవ్యపురాతతిశతే", "వతా సామ్య తదా పంచనో భవతి" యని మూటికిని నిరసేత్తత్వము తోచుటవలన
సీద్ధాంతము - ప్రాసాదముఖిత్వము వర్ణంకారులవలె కార్యభేదముచే సముచ్చయము సంభవించుచుండ గపిక్షిబలాధగర్భవికల్పము యుక్తము గాదు సముచ్చయమే యోగ్యము ఏ కారణమువలన వర్ణంకమువలె బ్రహ్మమునుషుప్తికిస్థానమావో అందువలన వర్ణంకస్థానీయం బ్రహ్మము మాత్రార్థము - తదభావ - స్వాప్నాభావ, సుషుప్తియని తాత్పర్యము సుషుప్తినాడులలో ఆత్మయందును చకారముచేత పురీతతీయందును తచ్ఛృతే - మూటికిసుషుప్తిస్థానత్వము యొక్క ప్రవణముండుటవలన చెప్పబడిన న్యాయముగా సముచ్చయము యోగ్యమని అభిప్రాయము

322 అత ప్రబోధోఽన్యమాత్ (3-2-8)

అర్థము - అత - అందువలన, అస్మాత్ - ఈబ్రహ్మమువలన, ప్రబోధ - ప్రబోధశ్రుతి ఉపపన్నయోను అత - ఆ కారణమువలన, అస్మాత్ - ఈబ్రహ్మవలన, ప్రబోధశ్రుతి - ప్రబోధశ్రుతి, వ్యవధిశ్యతే - ఉపపన్నమగుచున్నది "న త ఆగమ్య వ విదుస్సక ఆగచ్ఛామ అవి
అధికరణ సంగ్రహము - నాడులేమి, పురీతత్వదేశమేమి, బ్రహ్మమేమి, ఈ మూడున్ను నైరసేక్షేణ సుషుప్తిస్థానత్వముగా శ్రుతిమగుటవలన తర్కస్తానత్వము వికల్పముగావచ్చునని శంకించి ప్రాసాదత్వావర్ణంకముల

అర్థశాస్త్రములు

పరి కార్యభేదేన సముచ్చయమే కూడినట్లుండగా పాక్షిబాధ గర్భవిక
ల్పము అయ్యుక్తమగుటచే సముచ్చయమే యుక్తమని విధ్యుంపబడినది

77 శర్మానుస్మృతిశబ్దవిధ్యధికరణము (3-2-3)

323 న ఏన తు శర్మానుస్మృతిశబ్దవిధ్య (3-2-9)

అర్థము - కర్మ - జన్మాంతరకర్మచేతను, అనుస్మృతి - ప్రత్యభిజ్ఞ
చేతను, శబ్ద - శబ్దముల చేతను, విధిభ్య - ఉపాసనచేత, న ఏన -
ఆ జీవుడయిన అర్థము సుమస్తుతైనవాడే ప్రబోధ కాలమందు ప్రాకిలేచువా
లేక ఆతడా అమృతాయని వియమములేదని సంశయము మమస్తుడు
అయినవానికి పర్యోపాధివినిర్ముక్తమైన బ్రహ్మాయందు సంపత్తిగల్గియుం
డుటచే ముక్తువికంటే వైలక్ష్యములేదుగనుక పూర్వశరీరంయొక్క సంబం
ధంలేకపోవుటచే అతడేననే వియమము సంభవించదని పూర్వపక్షము
మమస్తుతైనవానికి బ్రహ్మజ్ఞానములేకపోవుటచేత పూర్వమందు చేయబడి
నకర్మకు అతనిచేతనే అనుభవించబడుటవలన వాడేననెడి ప్రత్యభిజ్ఞ
లన "త ఇహ వ్యాఘ్రావా సింహావా" అనియారంభించి "యద్యద్భవంతి
తథా భవంతి" అనుశబ్దమువలన మోక్షమునకు సాధ్యమైనవిద్యకు వ్యర్థ
త్వముసంభవించుటచే అతడేలేస్తున్నాడనిసాధ్యంతము జీవుడు శరీరేంద్రి
యములతేత వినిర్ముక్తుడుకాదు, మరేమనిన కరణకళేబరములయొక్క
ప్రవర్తనవల్ల ఆయాసమును ఊరకును పొందుటకొరకు బ్రహ్మమందు
లయమునుపొందకయే తిరిగి ఊరడించుకొనినవాడై ప్రాకిలేచునని చెప్పన
లను

అధికరణ సంగ్రహము - ముప్పుడే ప్రబోధకాలమందు ఉత్థితుడౌతాడని అన
రాదు, ముప్పునకు పర్యోపాధివినిర్మోకపూర్వకబ్రహ్మసంపత్తివచ్చుటచేతనని
శంకించి మమస్తికిముందే ఆరట్లయైన కర్మము ఉత్థితునివలన సమాపన
ముచేయబడుటచే పోహమని ముప్పుడేయుత్థితుడని ప్రత్యభిజ్ఞ వచ్చుటచేత
ఇత్యాదియుక్తులచే ముప్పువికేయుత్థితత్వము పమర్థింపబడినది

78 ముగ్ధాధికరణము (3-2-4)

324 ముగ్ధేశ్వర సంపత్తి పరిశేషాత్ (3-2-10)

అర్థము - ముగ్ధే - మూర్ఖులందు యే అవస్థాయది, పరిశేషాత్ - మరణజాగ్రదవస్థలురెండు గానందున, అర్థసంపత్తి - మరణముకొరకు, అర్థసంపత్తినిభావము మూర్ఖ - మరణంకంటే భిన్నమూ, మరణమేనాయని సంశయము నమస్తేంద్రియములు ప్రాణములయొక్క వ్యాపార పరిమాణమైన మరణమేనని పూర్వపక్షము అకారమునకు వైరుధ్యములేక పోవుటచే మూర్ఖు ప్రాణముండుందని అంగీకరించుటచే మరణమందర్థసంపత్తిని సిద్ధాంతము

మూర్ఖత్వము - ముగ్ధే - మూర్ఖునొందిన పురుషునియందు ఏ అవస్థా అది మరణముకొరకు అర్థసంపత్తి ఎట్లన్న [పరిశేషాత్] ప్రాణాదులయొక్క సర్వవ్యాపారములు శాంతములగుటవలన జాగ్రదవస్థకాదు గతమైన ప్రాణంగలయవస్థయుగాదు అకారవైలక్షణ్యంచేత మూర్ఖుప్రాణాలకు స్థితి సంగీకరించుటవలన మూర్ఖుపొందినవారుతిరిగి బ్రతుకుటవలన మరణముకాదు పరిశేషమువలన మరణముకొరకు అర్థసంపత్తియని తెలియబడుచున్నది

అధికరణ సంక్రమము - మూర్ఖ - సర్వేంద్రియప్రాణవ్యాపారోపరతిదశ గానుండుటచేత మరణమవిశంకించి అకారవైరుధ్యముచే మూర్ఖుప్రాణావస్థితముచే అవగతమైవందువల్ల మరణాయార్థసంపత్తిమూర్ఖుని నిర్ణయింపబడినది

79 ఉభయలింగాధికరణము (3-2-5)

325 స స్థానకోకసి పరస్యోభయలింగం పర్యత్ర హి (3-2-11)

అర్థము - పరస్య - బ్రహ్మమునకు, స స్థానకోకసి - అయా స్థానములందుండుటవలన, దోషము సంభవించదు, సమస్తస్థలములందును, ఉభయలింగం హి - దోషరహితత్వకల్యాణ గుణవత్త్వదూపమైన రెండు

అథ రాత్వర్యములు

లింగములుండుటవలన జీవునివలె అంతర్యామియైన పరబ్రహ్మకు జాగ్రా దీప్రయుక్తములైన దోషములు సంభవించునా లేదాయని సంశయము "య వృథివ్యాం తిష్ఠన్", "యశ్చక్షుషీ తిష్ఠన్", "యో రేతసీ తిష్ఠన్" ఇత్యాదులలో జీవునివలెనే వర్త్యవస్థలందును స్థితిచెప్పుటవలన తన ఇచ్చనుబట్టి పూయశోడితాదులందు ముజ్జనము అపురుషార్థమైనను పమస్త దోషములు సంభవించువని పూర్వపక్షము

సెథాంతము - "అవహతపాష్మా", "నిరవద్యం నిరంజనమ్", ఉపత్యకాను స్పృత్యపంకం", "యస్సర్వజ్ఞస్సర్వవిత్", "యోమామజమనాదీం చ వత్తిలోకమహేశ్వరమ్", "పర వరాణాం సకలాయనత్ర శ్లేశాదయస్సంపతి రావరేశ" ఇత్యాదిశ్రుతిస్మృతుల్లో నిరస్తవిధిలదోషగంధముగల సర్వజ్ఞవ త్యపంకలృత్యాదుభయలక్షణస్వరూపమవగతమాటచేపరబ్రహ్మకున ర్యాంతర్యామిత్వం చేత అవస్థితమైన దోషగంధముసంభవించదు మరేమి విన సర్వనియమవరూపలీలారవమును వహించడమే

మూత్రార్థము - [న స్థానలోపే పరవ్య] వృథివ్యాదులందకర్మామిగానుం డునను, పరబ్రహ్మ ఆయా స్థానములందుండుటచే జీవునికి ఏ దోషాలుచె వ్చుటదినచో అపు సంభవించవు ఎత్తిన్న [ఉభయలింగం సర్వత్ర హి] హి - హేతువు ఏ కారణమువల్ల, పర్వత్ర - శ్రుతిస్మృతులయందును — నిరస్తవిధిలదోషత్వపమస్తకల్యాణగుణాత్మకత్వరూపాభయలింగమో — అ హేతువునుబట్టి ఉభయ లక్షణముగల పరబ్రహ్మమని తెలియబడినది

326 భేదాదితిచేప్ప భ్రష్టశమకద్యవవాత్ (3-2-12)

అభ్యము - భేదాత్ - స్థితిభేదమువలన, ఇతిచేన్న - జీవునివలె పర మాత్మకీ దోషముకూడదు, ప్రత్యేకం - ప్రతివర్త్యాయము, అతద్యవ వాత్ - దోషాభావముచెప్పుటవలన ఏ ప్రకారము జీవుడు పృథక్ అవహ తపాన్నత్యాదిగుణములుగలవాడైనను దేవాదిశరీరసంబంధస్థితివల్ల చెప్ప

బద్ధదోషపంబంధిత్యంగంబదో ఆ ప్రకారమే సరబ్రహ్మకును "యస్య స్పృశి ఏశరీరమ్" ఇత్యాదుల్లో " స త ఆత్మా అంతర్యామ్యమృత " అని అంత ర్యామిక దోషత్యముచెప్పుచున్నది జీవునికి పరమాత్మసంకల్పమువల్ల స్వరూపమాధ్యాదితమని చెప్పబడుచున్నది గాన శరీరపంబంధం ఉండి నను సరబ్రహ్మకాదోషములు సంభవించవు

327 అపి చైవమేకే (3-2-13)

అర్థము - ఏకే - కొన్నికాఖలు, ఏననుపి చ - ఇదే ప్రకారము చెప్పుమి మరియు ఈ జీవ పరమాత్మలకు ఏకశరీరమునందే శరీరులు గానుండుటచే దోషపంబంధిత్యం, దోషరహితత్వం ఏది చెప్పబడినదో అదే అర్థమును కొన్నికాఖలు స్వశబ్దముచే చెప్పుచున్నవి "ద్యా మవ్యూ పయుజా సభాయా సమానంవృక్షం పరిషన్వజాతే తయోరన్యం పిప్పలం ప్వాద్యత్త్యపశ్వన్ అన్యోధిదాకళితి" అని మనుష్యాది శరీరము లందు శరీరియగు జీవునికి నామరూపములు బొందటముచేత కర్మవశ్య త్యమందు హేతువగును అది సరబ్రహ్మకు కర్మవశ్యత్యముచేత ఏ ప్రకా రము కర్మమఫలము అనుభవమవగా చెప్పుచున్నారు

328 ఆరూపనదేవహి తత్ప్రధానత్వాత్ (3-2-14)

అర్థము - తత్ - సరబ్రహ్మ, ప్రధానత్వాత్ - వియామకత్యము వలన, ఆరూపనదేవ హి - రూపరహితమగును మనుష్యాదిశరీరము లందు శరీరిగాయండినను ఆ బ్రహ్మ రూపరహితమై నదే ఎట్లన్న ప్రధా నత్వాత్ - నిర్వాహకత్యమువలన, జీవుని నామరూపప్రాప్తిపూర్వక ముగా కర్మఫలానుభవమును విర్యహింపజేయుటకు సరబ్రహ్మ ఆయా శరీరములయందు శరీరిగా ఉండును "యస్య స్పృశి ఏశరీరమ్,

అర్థతాత్పర్యములు

యస్మాత్కా శరీరమ్, య అత్మానమంతరో యమయతి" "అంత ప్రవిష్ట శ్చస్త్రై జవానాం సర్వాత్మా" అని కావున ఉభయలింగము పరబ్రహ్మమే తాత్పర్యము - దేహాంతప్రవిష్టుడై అమృతకదృష్టుడై పరమాత్మ శాసనముచేయుచుండును "సత్యం జ్ఞానమనంతం బ్రహ్మ" అని ప్రకాశము క్కలే బ్రహ్మస్వరూపమని చెప్పబడుచున్నది ఎట్లు ఉభయలింగమనగా చెప్పుచున్నారు

329 ప్రకాశవద్వైయర్థ్యాత్ (3-2-15)

అర్థము - ప్రకాశవత్ - ప్రకాశమునకు బ్రహ్మస్వరూపమువలె, అవై యర్థ్యాత్ - వైయర్థ్యము లేకపోవుటవలన కల్యాణగుణవత్త్వము స్వీకరింపబడును ఏ ప్రకారము "సత్యంజ్ఞానమ్" అను వాక్యమునకు వ్యర్థత్వములేకపోవుటకు ప్రకాశమే బ్రహ్మస్వరూపమని తెలియబడుచున్నదో ఆ ప్రకారము "యస్సర్వజ్ఞస్సర్వవిత్ పరాశక్తిశ్చిత్రివిధైవ శ్రూయతే" అనువాక్యానికి వైయర్థ్యము లేకపోవుటవలన కల్యాణగుణాకరత్వమున్ను బ్రహ్మకు స్వరూపమని తెలియుచున్నది కావున ఉభయలింగము పరబ్రహ్మమే

తాత్పర్యము - శ్రుతులయందు వైయర్థ్యములేనందున బ్రహ్మమునకు కల్యాణగుణాకరత్వము గ్రహింపబడుచున్నది

330 అహ చ తవ్మాత్రమ్ (3-2-16)

అర్థము - తవ్మాత్రమ్ - ప్రకాశస్వరూపమాత్రమునే, అహ చ - సత్యమనెడి శ్రుతి చెప్పు చున్నది "సత్యంజ్ఞానమ్" అనువాక్యము, బ్రహ్మ జ్ఞానస్వరూపమని ఇంతమాత్రంచెప్పినది మరల కల్యాణగుణాకరత్వబ్రహ్మస్వరూపమును విషేధించదు

331 దర్శయతిదాహోఽపి వ్యర్థతే (3-2-17)

అర్థము - దర్శయతిచ - శ్రుతులు చెప్పును, అధాపి - అనంతరమందును, స్మర్యతే - స్మరుతులున్ను చెప్పుచున్నవి వేదాంతవాక్యవమూహము నిరస్తవిధిబోధిత్యము, కల్యాణ గుణాకరత్వమును చూపించుచున్నవి "నిష్కళం నిష్కేయంశాంతం నిరవద్యం నిరంజనమ్" "తపిశ్చ రాణాం పరమ మహేశ్వరమ్! తం దేవతానాం పరమం చ దైవతమ్" ఇత్యాదులు "యో మామజమనాదీం చ వేత్తి లోకమహేశ్వరమ్", "అహం కృతస్సస్య జగత ప్రజన ప్రళయస్తథా! మత్త పరతరం నాన్యత్" ఇత్యాదులు

332 అతఏవ చ ఉపమా సూర్యకాదిపత్ (3-2-18)

అర్థము - అతఏవ చ - ఆకారణమువలన, సూర్యకాదిపత్ - జల సూర్యాదులవలెనే, ఉపమా - పాద్యశ్యము అనగా సూర్యప్రతిబింబపాద్యశ్యమని తెలియవలయును ఏ కారణమువల్ల వరబ్రహ్మకు నిరస్తపమస్తబోధములచేత, కల్యాణగుణాశ్రయిత్యముచేత ఉభయలింగత్వమువల్ల పృథివ్యాది స్థానములయందుండినను వానివలన ప్రయుక్తమైన బోధనంబంధములేదో ఆ కారణమువలన గాస్త్రములయందు జలసూర్యాదుల యొక్క పాద్యశ్యము చెప్పబడియున్నది 'అకాశమేకం హి యథా మదా చిషు పృథగ్భవేత్! తదాత్మేకోప్యనేక జలాధారేష్యవాంశుమాన్' ఇత్యాదులు

వాత్సర్యము - వరబ్రహ్మమునకు నిరస్తవిధిబోధభావముచేతను, కల్యాణగుణాకరత్వము చేతను పృథివ్యాదిస్థానమునందుండినను వాత్సర్యముకలదు అకాశసూర్యాదులవలె నందవించదు

113 అమమపరభవానాత్మ స తదాత్మమ్ (3-2-19)

అర్థము - అమ్మునత్ - ఉదకమందు సూర్యునివలె, అగ్రహణాత్ - గ్రహణంలేకపోవుటచే, న తథాత్వమ్ - తద్రూపత్వములేదు తుశ్చిము చోద్యమును సూచనచేయుచున్నది ఉదకమందున్న తెల్లువలె గ్రహణము లేకపోవుటచే ఏ ప్రకారం ఉదకమందు సూర్యుడు లేకపోయినను భ్రాంతి చేత అచ్చటమందువానివలె గ్రహింపబడునో గ్రహింపబడునో ఆ ప్రకారం పృథివ్యాదులందు పరమాత్మ గ్రహింపబడదు "య పృథివ్యాం తిష్ఠన్ పృథివ్యామంతర" యని పరమార్థత్వముగా స్థితిగ్రహింపబడును కనుక యారీతికాదు సూర్యునివలె తత్త్వియుక్త దోషంయొక్క అభావము పరమాత్మకులేదు, యదార్థముగామంతుటచే పరిహరించుచున్నారు

334 వృద్ధిప్రాసభాక్త్యనుంతర్భావాదుభయసామంజస్యాదేవం దర్శనాచ్చ (3-2-20)

అర్థము - అంతర్భావాత్ - పరమాత్మకు పృథివ్యాదులందు అంతర్భావమువలన, వృద్ధిప్రాస భాక్త్యం - వృద్ధిక్షయప్రాప్తిని నివారణచేయుటను ఇదెట్లుతెలియుటనునన్న ఉభయసామంజస్యాత్ - రెండు దృష్టాంతమువకు సమంజసమునలన, ఏవం - ఈ ప్రకారం, దర్శనాచ్చ - సాదృశ్యముచెప్పుటవలన పృథివియొడలైన విషమస్థానములందుండినను పరమాత్మకు తదంతర్భావాత్ - ఆత్మత అంతర్భావమువలన దానివలన సంభవించిన వృద్ధిక్షయములను పొందడము "జంధారే ష్వవాంశుమాన్" అనే దృష్టాంతముచేత నివర్తించేతెలుబడును ఇదెట్లు తెలియునన్న [ఉభయ సామంజస్యాదేవం] ఉభయదృష్టాంతముల ఉపాదానసమంజసత్వము వలన ఈ ప్రకారము తెలియుటదగుచున్నది "అతాశ మేకం హి యథా ఘటాదిషు పృథగ్భవేత్" అని ఘటకరకాదులలో విషమంబుగమండు అతాశమును, "జలాధారేష్వపివాంశుమాన్" అని యదార్థముగాలేని సూర్యుని ఈ యుభయమును దృష్టాంతంగా తీసుకొని "తథా త్వేకోవ్యనేకభ" అని విగమనముచేయుటవలన ఆయా స్థానప్రయుక్తవృద్ధి

ప్రాసప్రాప్తివివర్తనమాత్రమే వివక్ష చేయబడినదని తెలియబడుచున్నది మరియుకష్టలమందు దృష్టాంతబాధిష్టాంతములకు సర్వ పామ్యముభావ మైనను సింహావమాణవశ ఇత్యాదుల్లో దృష్టాంతోపాదానముయొక్క దర్శనంచే తెలియబడుచున్నది "అధాత అదేశో నేతి నేతి" ఇత్యాదులచే పూర్వమందు ప్రకృతమైన మూర్తామూర్తరూపమైన ప్రపంచమునకు బ్రహ్మస్వరూపముయొక్క విశేషత్యమువల్ల విష్ణువంచమైన చిహ్నాత్రమే బ్రహ్మము ఉభయలింగముగలదిగాదవిశంకించి సమాధానము చెప్పుచున్నారు

335 ప్రకృతైకావత్వం హి ప్రతిషేధతి తతో బ్రవీతి చ భూయ (3-2-21)
 ఆర్థము - ప్రకృత - పూర్వమందు స్మృతమైన, ఏలావత్త్వం - ఇంతమాత్రంబ్రహ్మమునకు విశేషమగును, తత - పూర్వమందుచెప్పబడినది నింపును భూయ - అధికంగా బ్రవీతిచ - చెప్పుచున్నది హి శబ్దం హేతువాచకము "దేవవాన బ్రహ్మతోరూపే మూర్తంచామూర్తమేవ చ" ఇత్యాదులందు పూరితాత్మప్రపంచమునకు బ్రహ్మరూపత్యముచే ప్రమాణాంతరమందు చెప్పబడనిదానికచ్చర విరూపముగా ఉపదేశముండుటవలన విశేషము సంభవించదు ప్రకృతమందింతమాత్రమే బ్రహ్మమునకు విశేషంకల్గుచున్నది పూర్వమందుప్రకృతమైనంత మాత్రం కల్గినది బ్రహ్మముకాదని "అధాత అదేశో నేతి నేతి" అనుష్టలమందు ప్రతిపాదించ బడినదనియర్థము [తతో బ్రవీతి చ భూయ] తత - పూర్వోక్తమైన ఆధిక్యమును వాక్యశేషమును చెప్పుచున్నది "నహ్యేకస్మాదితి నేత్యన్యత్పరమప్తి అధనామధేయం సత్యన్య సత్యమితి ప్రాణానై సత్యం తేషామేషసత్యమితి" ఇవి నేతినిర్దిష్టమువల్ల బ్రహ్మమునకన్యము లేదనియర్థము సత్యన్య సత్యమితి బ్రహ్మయొక్క నామధేయము, దానివల్ల విశ్రయకథనము ప్రాణానై సత్యమే తేషామేషసత్యమితి ప్రాణసాహచర్యమువలన జీవాత్మలు ప్రాణములు అవి అంతరిక్షాదులవలె ఉత్పత్తివర్తములగుటచే

అర్థరాత్నర్థములు

సత్యము వాచికంటే ఇతడు సత్యము వారు కల్మాసుగుణమైన దేహవం
బంధముచేత జన్మగలవారు అవి ఇతనికి లేవుగనుక వారియందు ఇతడు
సత్యము జ్ఞాపనంకోచాదివికారములును పంభవింపవు ఈ కారణంచే
ప్రమాణాంతరం చేత తెలియబడవిస్వరూపముగలబ్రహ్మమువకు మూర్తా
ముర్తప్రపంచక్రమముచేత ఉపదేశము ఉండుటచే మరియొకప్రకారవిశేష
ఉపదేశమువల్లను "అథాత అదేకో నేతి నేతి" అని పూర్వ ప్రశ్నమైన ఇయ
త్రాబ్రహ్మమునకు విశేషముచెప్పబడుచున్నదనియర్థము ఓయిస్వభా
వంగా ప్రత్యక్షమువల్ల విరిగిపోచిన్నాత్రమే గ్రహింపబడుచున్నది దాని
కంటే అతిరిక్తమైనప్రాంతిచేత తోచెడివిశేషమునారోపముచేసి "నేతినేతి"
యని విశేషముచెప్పుచున్నదన్న చెప్పుచున్నారు

336 తదవ్యక్తమాహ హి (3-2-22)

అర్థము - తత్ బ్రహ్మము, అవ్యక్తం - అస్ఫుటమవి, అహ హి -
శ్రుతిచెప్పెను ఆ బ్రహ్మము ఏ ప్రమాణముచేతనూ వ్యక్తముకాదు అట్లే
శ్రుతిచెప్పుచున్నది "న సంద్యశే తిస్థతి రూపమస్య" ఇత్యాదులందు

337 అపి సంరాధవే ప్రత్యక్షానుమానాభ్యాం (3-2-23)

అర్థము - ప్రత్యక్షానుమానాభ్యాం - శ్రుతిస్మృతులచేతను, సంరా
ధనేహి - ధ్యానమందు పరమాత్మతెలియునని నిశ్చయింపబడినది
మరియు సంరాధనమంటే పొందబడుచున్నది సంరాధనం - చక్కగా
ప్రీతితో గూడినభజనము, ఉపాసనమని తాత్పర్యము ఉపాసనరూప భగవ
త్ప్రీతిజనకమైన నిమిత్తమువినా మరిదేనిచేతను పొందబడెనువాడుకాదని
శ్రుతిస్మృతుల చేత తెలియబడుచున్నది "నాయమాత్మా ప్రపంచసేవ
లభ్యో న మేధయా న బహువా శ్రుతేన యమేవైషవృణోతే తేష లభ్యః".
"నాహం వేదదైర్ఘ్యతపసా న దాసేన న చేత్యయా - భక్త్యాతు అవస్య

యాశక్త్య " అని కనుక ఏ ప్రమాణముచేతను అవ్యక్తరూపముకలవాడగుచు చేతమ బ్రహ్మకు "ద్యావే బ్రహ్మతో రూపే" ఇత్యాదులందు బ్రహ్మమునకు ప్రకారతయో జగదైశ్వర్యము ఉపదేశముచేయబడినది "వేదివేది" అని నిషేధించబడలేదు మరేమనిన ప్రకృత జయంత్రామాత్రమే నిషేధించబడుచున్నది

338 ప్రకాశాదివద్యావైశ్వ్యం ప్రకాశశ్చ కర్మణ్యభ్యాపాత్ (3-2-24)

అర్థము - కర్మణ - ధ్యానకర్మయందు, అభ్యాపాత్ - అభ్యాసమువలన, ప్రకాశశ్చ దర్శనంకల్పి, ప్రకాశాదివత్ - జ్ఞానానందాదులవలె అవైశ్వ్యం విశేషాభావం తోచుచున్నది ఈ కారణమువలన జ్ఞానానందాదులవలె జగదైశ్వర్యమున్ను బ్రహ్మయొక్కరూపము ఏ వామదేవాదులకు ధ్యానరూపకర్మయందభ్యాసమువలన ప్రకాశముకల్గినేమా, దర్శనములుధైనో వారలదర్శనమందు ప్రకాశాదివత్ - జ్ఞానాదులకున్నట్లే జగదైశ్వర్యమునకు అవిశ్వ్యము తోచుచున్నది "తద్దేతత్ప్రశస్యన్నుపిర్యామదేవ ప్రతిపేదే అహం మమరభవం సూర్యశ్చాహం కక్షివాన్" ఇత్యాదులందు

339 అనంతేన తథాహి లింగమ్ (3-2-25)

అర్థము - అత ఆ కారణమువలన, అనంతేన - కల్యాణగుణవమూహముచేత యోగము సిద్ధించెను, తథా - అట్లేనను, లింగంహి - ఉభయలింగముగలదే బ్రహ్మ అత, అనంతేన - కల్యాణగుణవమూహముచేతయోగము బ్రహ్మకు సిద్ధించెను ఆ ప్రకారమైన ఉభయలింగమే పరబ్రహ్మ అధికరణసంగ్రహము - జీవునివలేపరమాత్మకు జాగరాదిసర్వాస్థిలో అవస్థానముకల్గినందున తత్ప్రయంత్రదోషాలు పంభవించునవి శంకించి సర్వావస్థావస్థితమైన బ్రహ్మమునకు అఖలమాయ ప్రత్యవీకత్యక

అష్టాత్మర్కములు

ల్యాదైకకావత్వములనే ఉభయలింగము శ్రుతిశతసమధిగతమాటచే
తత్ప్రయుక్త దోషములు పంథవించదనినిర్ణయించబడినది

80 అహికుండలాదికరణము (3-2-4)

340 ఉభయవ్యవదేశాత్వహి కుండలపత్ (3-2-26)

అర్థము - అహి - సర్పమునకు కుండలపత్ - కుండలబావము
పలే బ్రహ్మస్వరూపమునకు అచిద్రూపముచేతస్థితి, అచిత్తునకు బ్రహ్మ
రూపముచేతస్థితి, ఉభయవ్యవదేశాత్ - ఏకత్వ నానాత్వవ్యవదేశముప
లన అగును "ద్యేవావ బ్రహ్మాతో దూపే" ఇత్యాదులలో చెప్పబడిన అచి
ద్వస్తువునకు బ్రహ్మరూపత్వము, బ్రహ్మస్వరూపమునకు అచిద్వస్తువుచే
పరిణామముచే అగుచున్నదా లేక పరబ్రహ్మయందు అచిద్వస్తువుయం
దును ఏకజాతియొగమువలననా లేక జీవునిపలే బ్రహ్మశరీరత్వముచేత
బ్రహ్మశరీరత్వముచేతవాయని సంశయము భిన్నత్వ అభిన్నత్వరూపాభి
యవ్యవదేశములకు ఉపపత్తికొరకు బ్రహ్మఅచిద్రూపముచేత పరిణ
మించు చున్నదని మొదటిపక్షము ఆ ప్రకారమైనను బ్రహ్మకు నిర్దోషత్వా
దులు బాధపెట్టుచున్నదని ఏకజాతియొగముచేతవని రెండవపక్షము
జులైన "అత్మైవేదం సర్వమ్", "బ్రహ్మైవేదం సర్వమ్" అని బ్రహ్మస్వరూ
పమునకే సర్వశబ్దవాచ్యత్వముయొక్క వ్యవదేశమునకుబాధతలగవి లోక
మందికొక్కగోవు ఇందమనియు ముందమనియు పూర్వశ్యంగమనియు సర్వ
గోవ్యక్తులకు వాచకమైన శబ్దముచేత చెప్పబడుచున్నది కానిన జీవునికి
అట్లే బ్రహ్మశరీరత్వముచేతను అచిద్వస్తువుకు బ్రహ్మింగత్వమని సిద్ధాం
తము మాత్రార్థము - తుగ్బమవధారణార్థకము సర్పమునకు కుండలభా
వంపలే బ్రహ్మస్వరూపానికి అచిద్రూపముచేతస్థితి ఎట్లన్న ఉభయవ్యవ
దేశాత్ - నానాత్వత్వవ్యవదేశములను చెప్పుటచే

341 ప్రణాశ్రయపద్వా తేజస్త్యాత్ (1-2-27)

అర్థము - తేజస్త్యైత్ - తేజస్త్యముచేత, ప్రకాశశ్రయవద్వా - ప్రకాశశ్రయమువలె, ఏకజాతి యోగముందును వా శబ్దము అనంతరముందు చెప్పబడినదానికి వ్యావృత్తమనియర్థము ఏ ప్రకారము ప్రకాశమునకు తదాశ్రయవస్తువునకు తేజస్త్యముచేత ఏకజాతియోగమువలన అభిన్నత్వము భిన్నత్వము రెడుయున్నదో ఆ ప్రకారము అచిద్బ్రహ్మలకుండును

342 పూర్వవద్వా (3-2-28)

అర్థము - పూర్వవద్వా - పూర్వము బ్రహ్మకు విరోధత్వముచెప్పబడిన ప్రకారంగనైనను వాశబ్దము వక్షద్యయవ్యావృత్తిఫలకమనియర్థము పూర్వవత్ - ఏ ప్రకారం "జంశో నానావ్యవదేశాత్" ప్రకాశాదులకొరకు బ్రహ్మకు విరోధత్వము సిద్ధించెడికొరకు ప్రకాశజాతిగుణ - శరీరమువలె భిన్నముగానుండడమునకు అర్థమైన విశేషణత్వముచే జీవునికి బ్రహ్మాంశత్వం చెప్పబడినదో అట్లే అచిద్బ్రహ్మలకు అచిద్వాచకశబ్దముచేత అచిద్విశిష్టమైనవస్తువే బ్రహ్మమని చెప్పబడినది "ఆత్మైవేదం సర్వమ్" అని అభేదవ్యవదేశమునకువచ్చి విశేషణవిశేష్యములకు స్వయావస్థభావములయొక్క భేదజ్ఞానముకొరకు విశేషణవిశేష్యములభేదముచే వ్యవదేశము ఉపపన్నమౌను "క్షరంత్యవిద్యాహ్యమృతం తు విద్యా విద్యా విద్యే ఈ శయతే యస్తుపోన్య" అని బ్రహ్మమునకు విరోధత్వముచెప్పబడెను

343 ప్రతిషేధాచ్చ (3-2-29)

అర్థము - ప్రతిషేధాచ్చ - బ్రహ్మమునకవిధర్మవిషేధమువలన "న వా ఏషమహావషణ ఆత్మానఃకరోకమర", "న్యాసఃకరయైతత్కర్మణి", "విజరరో విమృశ్యుక్" ఇత్యాదులందు బ్రహ్మకు అవిధర్మములయొక్క విషేధముచే విశేషణవిశేష్యభావములచే అంగాశీభావమనితాత్పర్యము అధికరణ

సంగ్రహము - అచిద్యస్తురూపేణ వేరిణతము బ్రహ్మమే తాగావలెను లేక బ్రహ్మయందును అచిద్యస్తువందును ఏకజాతియోగముచేత ఐకజాతికవస్తువుజాగావలెను భిన్నాభిన్నత్వోభయవ్యవధేశముగూడా కావలసిన దనిశంకించి "అంశోనావాప్యవదేశాత్" అనే అధికరణవ్యాయముచే జేపుచి పరే శరీరాత్కభావముకల్గినదై అందుచే భిన్నాభిన్నత్వవ్యవధేశము కూడుటచే అచిద్యస్తువు బ్రహ్మశరీరమని విర్ణయించబడినది

81 పరాధికరణము (3-2-5)

344 పరమతస్పృశావాససంబంధ భేదవ్యవధేశభ్య (3-2-30)

అర్థము - అత - ఈ బ్రహ్మకంటే, పరం - వ్యాప్యమైన వస్తువున్నదనియు, సేతు - సేతువని, ఉన్మావ - అపరిమితమననియు, సంబంధ - సంబంధముగలదనియు, భేద - భేదముగలదనియు, వ్యవధేశభ్య - చెప్పుటచేసనియొకడు తెలియును "యథో వా ఇమావి" ఇత్యాదుల్లో అగృహ్యాదికారణత్వము చెప్పబడినబ్రహ్మకంటే భిన్నమైన మరోకత్వమున్నదా లేదాయని సంశయము జంతకంటే పదము ఉచ్చిందిని పూర్వపక్షము "అథ య ఆత్మా స సేతు" అని దీనికి సేతుత్వవ్యవధేశమువలన "ఏతం సేతుం తీర్త్వా" అని దీనిదాటుటకు యోగ్యమైన ప్రకారము చెప్పబడవలసిన దీనికంటే భిన్నమున్నదని తెలియబడుచున్నది "చతుస్పాత్ బ్రహ్మశోడశకలం" అని పరిమితవ్యవధేశమువలన అపరిమితమైనది మరియొకటియున్నదని తోచుచున్నది "అమృతస్యైష సేతు" అని ప్రాపకత్వము చెప్పుటచే దీనిచేత ప్రాప్యమైనది మరియొకటున్నదని ప్రాప్యప్రాపకరూపమైన సంబంధమువలన తోచు చున్నది ఆ ప్రకారము "తేనేదం పూర్ణం పురుషేణ సర్వం తతో యదుత్తరతరమ" అని పురుషశబ్దముచే చెప్పబడినబ్రహ్మకంటే ఉత్తరత్వముచే భేదముచెప్పుటచే మరియొకటున్నది సిద్ధాంతము - "నహ్యేతస్మాదితి నేత్యన్తరమస్తి" ఇతి

నేతియని నిర్దిష్టమైన మూర్తామూర్త రూపమైనబ్రహ్మకంటే మరియొకవరం లేదని పరతత్వంయొక్క విషేధముచే కారణమైన బ్రహ్మ కంటే భిన్నమైన వరవస్తువులేదు 'సేతువ్యవదేశమందునను "విషం లోకానామనంభే దాయ" అనగా ఈ లోకములకు అసంకరత్వముచేత జేయబడినది "ఏకం సేతుంకిర్వా" యని తరతి ధాతువునకు వేదమును దాటును యనే ప్రకారము ప్రాప్తివాచకము, " చతుష్పార్శ్వహ్న శోధశకలం " అని యున్నానవ్యవదేశమున్ను - " వాక్పాదశ్చక్షు పాద " యను ప్రకారము పాసనము కొరకు - అపరిమితమైనను తత్తద్దేశ సంబంధిత్యముచే పున్నితత్వాను సంధానము సంభవిస్తున్నది " అమృతస్రైష్ఠి సేతు " యని కనకే యమృతత్వ స్వరూపమునకు తానే ప్రావేశమని చెప్పబడుచున్నది 'యమేవైషప్పృథుకే తేనలభ్య' ఇత్యాదిక్రతులందు "తథో యదుత్తర త్తరం" అనియూ "తేనేదం పూర్ణం" అని నిర్గుణమైనపురుషునికంటే అన్యమున ఎరతత్వముచెప్పలేదు మరేమనిన 'తమేవం విద్వానమృత ఇహ భవతి! నాన్య వంధా విద్యతే ఆయనాయ" అని పూర్వమందు ప్రతిష్ఠితే యబడినది పురుషజ్ఞానమునకు అమృతత్వ హేతుత్వము అన్యమునక మూర్తత్వము ఈ తెంటవి సహేతుకముగా ఉపసంహారము చేయుచు న్నది "యస్మాత్పరం నావరమస్తి కిజ్చిత్" అనియారంభించి "తేనేదం పూర్ణం పురుషేణ సర్వమ్" అని పురుషునికి నమస్తంకంటే పరత్వము అన్యమునకు పరత్వాభావము ప్రతిపాదించి తత - అహేతుపునిబట్టి ఉత్తరతరం శ్రేష్ఠమైన పురుషత్వమున్ను అదేరూపము అనామయము "య ఏతద్విదు అమృతాస్తే భవంతి ఆధేతరేదు భిక్షేవాపి యన్" అని పూర్వము ప్రతిష్ఠితేయబడినదే ఉపసంహారముచేయబడినది

మూత్రార్థము - [పరమత] "జన్మాద్యన్య యత" అనియారంభించి ఆలోచనంతేన తథాహి లింగమ్" అనువరకు ప్రతిపాదనచేయబడిననమస్త జగత్తుకు కారణము సర్వాంతర్యామి నిఖిలనిరస్తదోషగంధముగం అనవధి

కాశికాయము అనంతకల్యాణగుణాలకు ముఖ్యాధారుడైన పరబ్రహ్మకంటే పరమైనవస్తువున్నదని ఒకరు తెల్పును ఎట్లన్న [సేతున్నానపంబందభేద వ్యవదేశేభ్య] అని వీనియర్థము పూర్వమే వ్యాఖ్యానముచేయబడినది

345 సామాన్యాత్మ (3-2-31)

అర్థము - సామాన్యాత్మ - సేతుసాదృశ్యమువలన పరబ్రహ్మకంటే పరములేదు శుశబ్దము పక్షమును వ్యావృత్తిచేయుచున్నది సేతుశబ్దవ్యవదేశమైతే ఆ బ్రహ్మకంటే పరును తోపించి చెప్పేదిలేదు సేతుసామాన్యాత్ సాదృశ్యరూపమువలన, అనగా జగద్ధారణరూపమైన సాదృశ్యమువలన బ్రహ్మమునకు అవ్రహ్మము వ్యవదేశముని శ్రుతియే సేతుశబ్దమును చెప్పుచున్నది "అథ య అత్మా న సేతుర్విధృతిరేషాం లోకానామసంభేదాయ" అని యేయే స్వభావముగల లోకములు నృజింపబడినవో ఆయా స్వభావములుగల అసాంకర్యముకొరకు పంచుప్రలోకములను భరించునుగనుక సేతువునల సేతువని చెప్పబడుననియర్థము

346 బుద్ధ్యర్థ పాదవత్ (3-2-32)

అర్థము - పాదవత్ - వాక్పాదశ్చక్రపాదమునల, బుద్ధ్యర్థ ఉపాసనకొరతైనది "చతుష్పాదే బ్రహ్మ", "పాదోన్య విశ్వా భూతాని" అనే ఉన్నానవ్యవదేశము అట్లు సంధానముకొరకు "వాక్పాదశ్చక్రపాద" అను ప్రకారమున తెలియవలయును అపరిమితస్వరూపంగల బ్రహ్మకు అనుసంధానముకొరకైనను ఏప్రకారం పరిమితత్వమునగా చెప్పుచున్నారు

347 స్థానవిశేషాత్ప్రకాశాదివత్ (3-2-33)

అర్థము - ప్రకాశాదివత్ - ప్రకాశము మొదలైనవానివలె, స్థానవిశేషాత్ - ఆయాస్థానాలయొక్క విశేషంవల్ల పొందబడిన వాగాది స్థానవిశేషంయొక్క సంబంధంచే ఆయాస్థానసంబంధిత్వంచే అపచ్యిన్నమైన అను

సంధానముగూడుచున్నది ఏ ప్రకారము విస్తారమైన ప్రకాశమునకు ఆకాశమునకు గవాక్షిఘటాదులవలె

348 ఉపపత్తేశ్చ (3-2-34)

అర్థము - ఉపపత్తేశ్చ - ఉపపత్తినంభవించుటవలన "అమృతస్యైష సేతు" అని అమృతమైన తనకులానే ప్రాపకుడవి సేతుత్వవ్యపదేశమునకు ఉపపత్తికల్లుటచే మరొక పరమున్నదనే కల్పనగూడదు "నాయ మాత్మా ప్రపచనేన రభ్యో న మధయా న బహువా శ్రుతేన | యమేవైష వృణోతే తేన రభ్య తస్యైష అత్మా విప్రుణోతే తనూం స్వామే" అన్నచో ఇదే అర్థము ధృవమౌచున్నది

349 తథాన్యప్రతిషేధాత్ (3-2-35)

అర్థము - తదా - అప్రకారము అన్య - పరమపురుషునికంటే అన్యునికి ప్రతిషేధాత్ - నిషేధమువలన "తేనేదం పూర్వం పురుషేద సర్వం తతో యదుత్తరతరమ్" అని పరమపురుషునికంటే అనుయ్యుకు పరత్వముచెప్పలేదు "సతస్యే శకశ్చన", "వహ్నితస్మాత్" అని దీవికంటే పరములేదు "యస్మాత్పరం నాపరమస్తి కించిద్యస్మాన్నాణ్యయో న జ్యాయోస్తే కశ్చిద్యస్మాదపరం పరంవాస్తే" అని ఇత్యాదులందు పురుషుని కంటే అన్యమునకు ప్రతిషేధం చేయుటమిట్టి "తతో యదుత్తరతరమ్" అని ఏ కారణమువలన పురుషత్వము శ్రేష్ఠమో ఆ హేతువువలన ఉత్తరతరమైన పురుషత్వము అదేరూపము అనామయమని వ్యాఖ్యానము చేయబడినది "య ఏతద్విదురమృతాస్తేభవంతి" అని "తమేవం విదిత్యాకతిన్య య్యమేతి నాన్య సంధాయనాయ ఏద్యతే" అని ప్రతిష్ఠచేయబడినదే ఉపసంహారముచేయబడింది "స తస్యే శకశ్చన తస్య వామమహాద్యశ" అని ఎరుపతత్వమును చెప్పుచున్నది అనంతరం "అద్వ్యైస్సంభూతో హిర

అర్థదాత్పర్యములు

బిగ్గరగ్గు ఇత్యస్తావ" అని అని పురుషతత్వవాచకములైన వాక్యాలతో ఏక వాక్యత్వాంగీకారమువలన "అద్భ్యస్య పాఠే యమంతస్సముద్రే కవయోఃవయంతి" అని ఉపక్రమమువలన

350 అనేన పర్వగతత్వ మాయామశ్లాదిభ్య (3-2-36)

అర్థము - అనేన - బ్రహ్మచేతనమస్తమునకున్ను గతత్వం - వ్యాప్తత్వం, ఆయామశ్లాదిభ్య -పర్వవ్యాప్తవాచిశ్లాదులవల్ల తెలియబ యను "తేనేదం పూర్వం పురుషేణ సర్వమ్", "అంత బహిశ్చ తత్పర్వం వ్యాప్య నారాయణ స్థిత ", "నిత్యం విభుం పర్వగతంమాక్ష్యంతదవ్యయం యద్భూతయోనిం పరిపశ్యంతి ధీరా " అనే అనేక ఆయామశ్లాములచేత పర్వవ్యాప్తివాచకాలు అయిన వాటిచేత తెలియబడెడిదై ఇతివికంటే పర మును వారించుచున్నదని అర్థము అది శబ్దమువలన "అన్తైనేదం సర్వమ్" ఇత్యాదులు గ్రహింపబడుచున్నవి అత - ఈ కారణంచే "యతో వా ఇమావి భూతావి" అనువాక్యాలచే తెలియబడినజగత్తుకు ఏమి తోపాదానకారణ - భూతమైనబ్రహ్మకంటే పరమైనదిలేదు
అధికరణ సంక్రహము - జగజ్జన్మాదికారణతయా దృష్టపరబ్రహ్మవస్తువు కంటే పరవస్తువును సేతున్నాననంబంధభేదవ్యవధేశములు చేయుచున్న దనిశంకించి కారణవస్తువుకంటే వస్త్యంతరమునకు పరత్వము "యస్మా త్పరతరం నాపరమస్తికించిత్" ఇత్యాది శ్రుతివిషిద్ధం అగుటచే సేతుత్వ వ్యవధేశము పర్వలోకాసాంకర్యహేతుత్వప్రయుక్తమైవందునను, అపరి చ్ఛిన్న వస్తువుకు ఉన్నానవ్యవధేశము ఉపాపనార్థమైవందునను సంబంధ వ్యవధేశము తనతే ప్రాప్యత్వ - ప్రాపకత్వప్రయుక్తమౌటచేత "తతోయ దుత్తరతరం" అను శ్రుతిశ్చి భేదవ్యవధేశము అర్థము కానలదుస జగత్కారణవస్తువుకంటే పరవస్తువులేదని నిర్ణయించబడినది

82 ఫలాధికరణము (3-2-7)

351 ఫలమత ఉపపత్తే (3-2-37)

అర్థము   అత - బ్రహ్మవలన, ఫలం - మోక్షాదిరూపఫలము, ఉపపత్తే - ఉపపత్తివల్ల అని భావము వేదమందు చెప్పబడిన యాగము, దాపము సోమము మొదలగు ఉపాసనలు "యజేత", "ఉపాసేత" అని కామికిని ముముక్షువునకు కర్తవ్యత్వముచే వివరించుచుండెడు కర్మ అపూర్వద్వారముగా భోగావపర్గపూరఫలమునిచ్చునా లేక వావిముక్కు అరాధన చేత సంతుష్టులైన పరమపురుషుడే ఫలమునిచ్చునాయని పంశయము కర్మమే యున్నది పూర్వపక్షము లోకమందు పొందుటకుయోగ్యమైన కృషి మొదలైన కర్మములకు సాక్షాత్తుగానైనను పరంపరలచేతనైనను ఫల ప్రదత్వమువినబడుటవలన వేదమందు "యజేత స్వర్గకామ", "ఆత్మాసమేవ లోకముపాసేత" అని కామికిని, ముముక్షువునకును కర్తవ్యత్వము చేత వినబడెడు కర్మ ఆయాఫలమందు సాధనమని తెలియబడినది క్షణికమైనను అపూర్వము అనెడి ద్వారముచేత భోగావపర్గమైన సమస్తఫలము నిచ్చును

సిద్ధాంతము - కర్తవ్యత్వముచేత తెలియబడినయాగాదులందు ఉపాసన యున్న "యజ - దేవ పూజాయాం" అని తెలియబడినధాత్యర్థవ్యభావ ముగల్గినదొటవలన "వాయుమేవ స్వేవ భాగధేయవోపధావతి న ఏనైవం భూతింగమయతి" అని వాక్యశేషమున్న "జప్తాపూర్తం బహుధాజాతం జాయమావం విశ్వం విభర్తి వనవ్యనాధి", "తదేవాగ్నిస్తద్వాయుస్తత్సూర్య

స్తదుచంద్రమా", "య తయా శ్రద్ధాయయక్షస్తస్మారాధమహతే లభతే చ తత కామాన్ మయైవ విహితాస్మాన్", "అహం హి సర్వయజ్ఞానాం భోక్తా చ ప్రభురేవ చ", "స్వకర్మణా తమభ్యర్చ్య సిద్ధిం విందతి మానవ", "మత్ప్రసాదాత్పరాంశాంతిం స్థానం ప్రాప్యృషి సకాశ్వతమ్" ఇత్యాదిశ్రుతివృత్తులవలన పరమపురుషుడే కర్మలచేత ఉపాసనచేత

అర్థరాత్నర్యములు

పూజచేయబడినవారై భోగావసర్గరూపమైన ఫలమునిచ్చును లోకమందు కృష్ణాదికర్మలచేత పస్యాదులమపుట్టించి దానిచేత భృత్యమూలముగనై నను పాక్షాత్తుగానైనను రాజును సంతోషింపజేసి వానివలననే ఇష్టార్థమును పొందుచున్నాడు అప్రకారముగా పరమపురుషుడే ఫలమునిచ్చును

మూత్రార్థము - అత -పరబ్రహ్మకర్మలచేత ఉపాపనచేత అరాధితుడై తద్వారా భోగావసర్గమైన ఫలమునిచ్చును ఎట్లన్న ఉపసత్తే - కర్మక్షయధ్వంపియౌతచేత కాలాంతరములో కల్గెడిఫలం కొరకు ఉత్పాదకముకానేరదు కనుక పర్యజ్ఞుడై పర్యశక్తిగల పరమశరుడాశాశ్రియైన మహా ఉదారత్వముగల అద్యంతరహితుడైన పర్యనియామకుడైన పరబ్రహ్మతన ఆరాధనరూపమైన కర్మచేత పూజచేయబడినవారై ఫలమునిచ్చునని ముఖ్యమైన ఉపపత్తిగల్గును

352 శ్రుతత్వాచ్చ (3-2-38)

అర్థము - శ్రుతత్వాచ్చ - శ్రుతియందు చెప్పటవలనను "ఏ వా ఏష మహానజ అత్మాన్నాదో వసుదాన ", "ఏష హ్యేవానందయాతి" అని భోగావసర్గరూపమైనఫలమును పరబ్రహ్మ ఇచ్చునని తెలియబడుచున్నది

353 ధర్మం జైమినిరతవిప (3-2-39)

అర్థము - అతవిప - ఉపపత్తివలననే, ధర్మం - యాగాదిధర్మఫలమునిచ్చునని, జైమిని - జైమినులు చెప్పుచున్నారు యాగాదికము ఉపాసనాస్వరూపమైన ధర్మమేఫలమునిచ్చునని జైమివ్యాచార్యులు తెలియుదురు అతవిప - అననగా ఉపపత్తికి శ్రవణముండుటవలనయని అర్థము లోకమందు మొదలైన కర్మలకు పాక్షాత్తుగాని పరంపరచేతగాని ఫలదాతృత్వ దర్శనముండుటవలన జేదమందునను ఇదప్రకారము యుక్తమని ఉపపత్తిచేయుచున్నది అపూర్వరూపమైన మార్గంచేతనే సాధన

త్వము ఉపపన్నమగును "యజేత స్యర్థకామ", "బ్రహ్మవిదాప్నోతివ రమ్" అని కామికి కర్తవ్యత్వముచేత కర్మవిధానంతప్ప మరియొకప్రకారం ఉపపత్తిలేకపోవుటచేత కర్మయే అపూర్వద్వారముగా ఫలసాధనముగా ఫలసాధనమని తెలియబడుచున్నది

354 పూర్వం తు బాదరాయణో హేతువ్యవదేశాత్ (3-2-40)

అర్థము - పూర్వం - పూర్వం చెప్పబడిన, హేతువ్యవదేశాత్ - బ్రహ్మకు జగత్కారణత్వం చెప్పబడే, బాదరాయణ - పరమపురుషుడే ఫలప్రదుడని బాదరాయణులు తెలియుదురు తు శబ్దము పక్షమువారు వ్యావృత్తిజనకము పూర్వమందు చెప్పబడిన పరమపురుషునికే ఫలప్రద త్వమును శ్రేష్ఠులైన బాదరాయణులు తెలియుదురు ఎట్లన్న హేతువ్యవదేశాత్ - "నాయుమేవ ప్యేనభాగధేయోనోపధానతి స ఏవైనం భూతిం గమయతి" అని వాయ్యాది స్వరూపముచేతనుండెడు పరమపురుషునికే ఫలప్రదత్వముయొక్క వ్యవదేశము "యోవాయా తిష్ఠన్" అని అతడే వాయుపునందుండెడువాడని తెలియబడుచున్నది "తదేవాగ్నిస్తవ్యాయు తక్షూర్వస్తదుచంద్రమా" అని దీనిపరిత్యాగమందపూర్వమునకు ఫలసాధనత్వకల్పనంచేసిన యెడల శ్రుతమునకు హవియు అశ్రుతమునకు కల్పనయువగును విధిచే అపేక్షితమైన ఫలసాధనత్వముయొక్కక్రమము వాక్యశేషముచేత తెలియబడినదైనను ఫలసాధనత్వప్రకార - కల్పనము చేయడముయొక్కముకాదు ఎట్లైతే రాత్రియందజ్ఞాదులందు అధికారకల్పనమో అల్లేయని అర్థము

అధికరణ సంగ్రహము - యాగదానహోమోపాసనాది వైదికకర్మములు క్షణధ్వంసులైనను తజ్ఞన్యూపూర్వద్వారాభోగావర్గరూపపర్వఫలసాధనము లనిశంకించి కర్తవ్యతయా అవగతయా - గోపాసనాదులకున్న ఫలప్రదుడు పరమపురుషుడేయని శ్రుతిస్మృతిసిద్ధమైనందుచేత పరమపురుషుడే ఫలప్రదుడని నిర్ణయించబడినది

తృతీయాధ్యాయమున ద్వితీయపాదము ముగిసెను

తృతీయాధ్యాయము - తృతీయపాదము

83 సర్వవేదాంతప్రత్యయాధికరణము (3-3-1)

355 సర్వవేదాంతప్రత్యయం చోదనాద్యవిశేషాత్ (3-3-1)

అర్థము - సర్వవేదాంత - సమస్తవేదాంతశ్రుతులందు, ప్రత్యయం - ప్రతిపాదితమైనది, చోదనాద్యవిశేషాత్ - చోదనము మొదలైనవానికి విశేషములేకపోవుటవలన ఒక్కటనే తెలియవలయును సమస్తవేదాంతము లయందు వివలభేదహరవిద్య ఒక్కటా లేకవిద్యాంతరమా అని పంశ యము అవిశేషపునశ్రవణమునకు ప్రకరణాంతరమునకున్న విద్యాభేద మందు హేతుత్వమువల్ల విద్యాంతరమనిపూర్వపక్షము చోదనవలనంయో గరూపమైన అఖ్యగలవాటికి విశేషములేకపోవుటవల్ల తెలిసేవానివల్ల తిరిగి శ్రవణమునకు ఉపపత్తిగల్గుటవచే అంతమాత్రం చేతనే ప్రకరణాంతరత్వ ములేనిదనివల్ల విద్యలకు ఏకత్వమని
సెర్వాంతము - విద్యలయందుగుణములయొక్క ఉపక్రమావసంహారవిం తనకొరకు మరొకాని యొక్క అధికరణమునందుచెప్పబడినవ్యాయమందు సిద్ధమైనఫలముస్థిరముచేయబడినది
సూత్రార్థము - సమస్తవేదాంతములచేతప్రత్యయమైనది ఒకటైనదహరా ద్యుపాసనమే ఎట్లన్న చోదనాదులవలెవిశేషములేకపోవుటచే

356 భదాన్వేతిచేదకస్యామపి (3-3-2)

అర్థము - భేదాత్ - భేదముతెలియుటవల్ల, వేతిచేత్ - విద్యలకైక్య ములేదని చెప్పగూడదు, ఏకస్యామపి - ఒక్కటైనవిద్యయున్నందున అవిశేషపునశ్రుతిచే విద్యాభేదముతెలియుటవల్ల విద్యలైక్యములేదని చెప్పగూడదు ఒకవిద్యయందును మరొకాయందు ప్రతిపత్తిభేదమువల్ల తిరిగిమధ్య ప్రయోజనముగల్గినదేగాని విద్యాభేదములేదు

కాత్వర్యము - శ్రుత్వాదివిద్యలకు భేదముండుటచే విద్యలకు భేదము గలదు లేదని శంకించి ఒక్కవిద్యయందే శాఖాంతరముల్లో ఆధ్యత్వభేదమువల్ల భేదమేకాని విద్యాభేదములేదు "తేషామేవైతాం బ్రహ్మవిద్యాం వదేత శిరోవ్రతం విధివత్సైస్తుచీర్ణం" అని ఆధర్వణీకులకు శిరోవ్రతము యొక్క విద్యోపదేశమందు అంగత్యనియమదర్శనము విద్యాభేదమును చూపుచున్నది విద్యలకు బిత్తమంటే ఆధర్వణీకులకేయను నియమము ఉపవన్నముకావేరదు అనిఆనంకచేసి చెప్పుచున్నారు

357 స్వాధ్యాయస్య తథాత్వేహిసమాచారేకాదాచ్చ సవచ్యతవ్చియమ (3-3-3)

ఆర్థము - స్వాధ్యాయస్య - స్వాధ్యాయమునకు, తథాత్వేహి - దాని వల్లపుట్టినసంస్కారప్రాప్తి ఉండినచో దానినియమము, సమాచారే - గ్రంథవిశేషమందు అధికారాచ్చ - అధికారంవల్ల, సవచత్ - సవచో యము మొదలైనవానివలె తన్నియమ - ఆచ్చట ఏ నియమము సంభవించును శిరోవ్రతము విద్యకలగముగాదు మరేమన్న స్వాధ్యాయస్య తథాత్వేహి - స్వాధ్యాయమునకు దానివల్ల పుట్టిన సంస్కారప్రాప్తియండి ఏక్షమున దానినియమము "నైతత్ ఆచీర్ణవ్రతో ధీయతే" అని ఆధ్యాయన సంబంధమువల్ల గ్రంథవిశేషమందు "ఇదమపి వేదవ్రతేన వ్యాఖ్యాతం" అని వేదవ్రతత్వము తెలియుటచే "బ్రహ్మవిద్యాం"అనగా వేదవిద్యయని ఆర్థము సవచ్య తన్నియమ ఏవ్రకారం సవచోమములు సప్తసూర్యులు మొదలుగా గల్గిన విశదాదనవిరక్తంతములైన ఆధర్వణిక ఏకాగ్నిసంబంధులచ్చట ఏమగుచున్నచో ఆ వ్రకారమే ఇదిమా అధర్వణివేదసంబంధిత్వముచేత ఆచ్చటనేయొచున్నది

358 దర్శయతి చ (3-3-4)

అర్థభాత్యర్థములు

అర్థము - దర్శయతిచ - శ్రుతులయందీపంగతి తెలియబడు మన్నది
ఉపాసనకుసమస్తవేదాంత ప్రత్యయమును శ్రుతిమాపించుచున్నది
ఛాందోగ్యములో దహరవిద్యయందు "తస్మిన్వ్యదంత" అనిచెప్పబడిన
అపహతపాపృత్వాదిగుణాత్మకములను తైత్తిరీయమందు ముఖ్యముగా
"తస్మిన్ యదంతస్తదుపాసితవ్యమ్" అనిచెప్పబడినదిగనుక ఉభయస్థల
మందును విద్యతైక్యము సంభవించుచున్నది

359 ఉపసంహారోద్ధాభేదాద్విధిశేషవత్సమానేచ (3-3-5)

అర్థము - అర్థ - ఉపకారమునకు, అభేదాత్ - భేధము లేకపోవుట
వలన, విధిశేషవత్ - విధిశేషత్వము చేత చేయబడిన గుణమునకు వలే,
సమానేచ - దహదాద్యుపాసనము సమానమోచునుండగా, ఉపసంహార -
ఉపసంహారము చేయదగినది అప్రకారము సమస్త వేదాస్తములందు
దహరవిద్యయొక్క యుపాసనము సమానమైన వక్ష్యము అయాయుపాసన
ములందు ఒక వేదాంతమునందు చెప్పబడిన గుణమునకు అన్య వేదాం
తమందుపసంహారము కర్తవ్యము ఏమనగా అర్థభేదాత్ - అవిద్యకంగ
మాటపలన యుపకారమునకు అభేధముండును (విధిశేషవత్) ఒక వేదాం
తమునందే వైశ్వానర విద్యాదివిధి నిషేధముచే జెప్పబడిన గుణమునకు
దాని యుపకారముకొరకు యుపసంహారమగును అప్రకారమే మరియొక
వేదాంతమందును అవిద్యకు అంగముకావడం అందు విశేషము లేకపో
వుట వలన యుపసంహారముయొక్కము
అధికరణ సంగ్రహము - అనేకగాఖ్యాతవైశ్వానరాదివిద్యాదులు చోదనా
ద్యవిశేషముపల్ల ఏకమని గాఖాంతరాధికరణన్యాయమును వక్ష్యమాతోర్థో
పయుక్తంగా విద్యయందు చు పబడినది

84 అన్యభాత్యధికరణము (3-3-2)

360 అన్యభాత్వం శబ్దాదితీతేన్నాపిశేషాత్ (3-3-6)

అర్థము - శబ్దాత్ - శబ్దమునల్ల, అన్యథాత్వం - భేదమునంభవించు
వసి, ఇతిచేస్తి - అట్లన రాదు, అవిశేషాత్ - విశేషములేకపోవుటచే
ఉద్గీధవిద్య ఛందోగులకున్న వాజాలకుము ఉన్నది వాజాలకైతే "హంఠా
సురాన్యజ్ఞదగ్ధీధేనాత్యయాను" అనియారంభించి ఉద్గీధమందు ప్రాణదృష్టి
చేత ఉపాసనముశక్తువులకు పరాభవమును కలుగజేయుచున్నది ఛందో
గులకున్న "తద్ధదేవాఉద్గీధమాజహ్రురనేనైనానభిహనిష్యాను" అనియా
రంభించి ఉద్గీధమందుప్రాణదృష్టిచే ఉపాసనమే శక్తుపరాభవముఫలించు
నని చెప్పబడినది రెండుస్థలములందును విద్యకైక్యమా లేక విద్యలకు
భేదమాయవి సంశయము చోదనాదులకు విశేషములేకపోవుటచే విద్యకై
క్యము అవి పూర్వపక్షము

పిఠాంతము - ఎల్లైనను రెండుస్థలములందును ఉద్గీధయందు ప్రాణ
దృష్టిచేత ఉపాసనము అవిశేషంగా చెప్పబడినది అననుభందోగులకు
"ఓమిత్యేతదక్షరం ఉపాసిత" అని ఉపక్రమించి "ఉద్గీధమాజహ్రురనేనైవా
దిహనిష్యాను" అని ఉద్గీధావయవమైన వ్రణవమందు ప్రాణదృష్టిచేత
ఉపాసనంచెప్పబడినది వాజాలకైతే "హంఠాసురాన్యజ్ఞోద్గీధీధేనాత్య
యాను" అనేయుపక్రమంచే సమస్తోద్గీధమందును విశేషంలేకనే ప్రాణదృ
ష్టిచేత ఉపాసనము చెప్పబడినది "అథ హ ఏవాయం ముఖ్య ప్రాణస్త
ముద్గీధముపాపించక్రిర" అని ఛందోగులకు ఉద్ధానకర్మయందు ఉద్గీధావ
యవమైన వ్రణవమందు ప్రాణదృష్టియొక్క విధానమునల్ల వాణిపమూహ
మునకైతే "అద హేమమాసవ్యం ప్రాణమూచువ్యం న ఉద్ధాయేతితథే
లిభ్య ఎష ప్రాణఉదగాయత్" అని సమస్త ఉద్గీధమునకు కర్మయందు ప్రాణ
దృష్టియొక్క విధానమునల్ల రెండుచోట్లను దూపభేదంచే నంభవించును
మూఞ్మాత్వము - అన్యథాత్వం శబ్దాదితిచేత్ - ఈ పిఠాంతచ్ఛాయచే
పరిచోదనముచేసి విశేషాత్ అని పూర్వపక్షినిపరిహారముచేయుచున్నారు
అది హ య ఏవాయంముఖ్య ప్రాణ తముద్గీధముపాపించక్రిరే", "అథ

"హేమమూసన్వం ప్రాణమూచున్వం ఉద్ధాయేతి తథేతి తేభ్య ఏష ప్రాణ ఉదగాయాత్" అనియొకచోట ఉద్గీధమందు ప్రాణదృష్టి శబ్దంవల్లను, రూప మునకు భేదముసంభవించుచున్నదని చెప్పినయెడల రూపభేదము సంభ వించదు ఎట్లన్న అవిశేషాత్ - ఉపక్రమమందు విశేషములేకనే "ఉద్గీధే నాత్యయామ ఉద్గీధమాజప్రూరనేనైవాభిహనిష్యామ " అని ఉద్గీధముచే ఉపాస్యత్వప్రతీతయందుకుచే "త్వం న ఉద్ధాయేతి తథేతి తేభ్య ఏష ప్రాణ ఉదగాయాత్" అని కర్మయందే ఉద్గీధమందు కర్తృత్వము ఉపచరిం పబడుననియుక్తము లేనిపక్షము ఉపక్రమమునకు విరోధముకల్గును

361 నవా ప్రకరణభేదాత్పరో వరీయస్త్యాదివత్ (3-3-7)

అర్థము - ప్రకరణభేదాత్ - ప్రకరణభేదమువల్ల, నవా - ఈ అర్థము సంభవించదు, వరోవరీయస్త్యాదివత్ - వరోవరీయస్త్యము మొదలైన గుణవిశిష్టదృష్టివిధానంవల్ల ఉపాస్యము యొక్క లక్ష్యమువల్ల విద్యైక్యము నునది ఏదికంటో అదిలేదు ఎందువల్లనంటే [[ప్రకరణభేదాత్] ఇందోగ్గ మందు "ఓమిత్యేతదక్షరం ఉద్గీధముపాసిత" అని ఉద్గీధమునకు అవయవ భూత ప్రణవమును ఉపాస్యంబుగచెప్పి "ఉద్గీధమాజప్రూ" అనువాక్యము వల్ల ఉద్గీధమునకు అవయవభూతప్రణవమే చెప్పబడినదని ఉద్గీధశబ్దము చేత తెలియబడుచున్నది వాజపనేయక మునందైత విశేషంలేకనే "ఉద్గీ థేవాత్యయామ" అని ఉపక్రమంవల్ల పమస్తమైన ఉద్గీధమే ఉపాస్యమని చెప్పబడినది ఆ కారణంవల్ల ఉద్గీధమందు ప్రాణదృష్టికి విశేషంలేకపో యిననను రూపభేదంవల్ల విద్యైకకు భేదంగల్గును [వరోవరీయస్త్యాదివత్] ఏ ప్రకారమొకగానియందే ఉద్గీధమునకవయవమైన ప్రణవమందు వరమా త్యదృష్టిని చేయుటపామ్యమైయుండినను హిరణ్మయపురుషదృష్టివిధా నంవల్ల వరోవరీయస్త్యాదిరూపమైన గుణవిశిష్టదృష్టివిధానము అంతర్జాప మనే రూపభేదమో ఆ ప్రకారమిచ్చుటను ఇట్లు ప్రకరణభేదంచేత ఉపక్ర మందొక్కచోట ఉద్గీధావయవమునకు విషయత్వంచేతను మరోచోట నమ

స్తమైస ఉద్ధీధమే విషయమవియు ఉపాసనభేదం సిద్ధమౌచుండగా ఉప సంహారమందుండెడు కర్మవిషయము కర్తృవిషయమైన ప్రాణదృష్టువిధానము యద్రాశ్రుతమగునట్లు అవస్థితముగానేయుండునని అభిప్రాయము

362 సంజ్ఞాతశ్చేత్తదుత్తమస్తి తదసి (3-3-8)

అర్థము - సంజ్ఞాత - సంజ్ఞకు వికత్వంవల్ల, తత్ - విధేయవిద్యకేత త్వంచెప్పినను తదసి - సంజ్ఞకు వికత్వమున్ను, అస్తితు - విధేయ భేదమునందునమయున్నది ఉద్ధీధవిద్యయవి సంజ్ఞకు వికత్వంవల్ల విధే యవిద్యకేతత్వంచెప్పినవక్షము, తత్ - ఆ సంజ్ఞకేతత్వము విధేయభే ముందునను, అస్తితు - ఉన్నదని అర్థము ఏ ప్రకారం నిత్యాగ్నిహోత్ర ముందు అయనాగ్నిహోత్రమందును ఛాందోగ్యప్రథమప్రపాతకమందు చేయబడిన అనేకవిద్యలందు ఉద్ధీధవిద్యయని సంజ్ఞజ్ఞకేతత్వమున్నదో

363 వ్యాప్తేశ్చ సమంజసమ్ (3-3-9)

అర్థము - వ్యాప్తేశ్చ - ఉపాన్యత్యవ్యాప్తేవల్ల, సమంజసం - యోగ్యము ప్రదమప్రపాతకం నందు ఉపక్రమమందున్నట్లు ఉత్తరములైన ఉద్ధీధవిద్య లందు ఉద్ధీధావయవమైన ప్రణవమినశే ఉపాన్యత్యంయొక్కవ్యాప్తికి మద్యనుండెడుదానికి "తద్ధదేవా ఉద్ధీధమాజహౌ" అని ఉద్ధీధ శబ్దమునకు ప్రణవనిషయత్వమే సమంజసము

అధికరణ వంశహము - ఛాందోగ్యవాణసనేయములందు శ్రుతమైన ఉద్ధీ ధవిద్యయందు ప్రాణదృష్టుపాస్తి చోదవాద్యవిశేషముచేత ఏకమవి శంకించి ఒకచోట ఉద్ధీధావయవమైన ప్రణవమందు ప్రాణదృష్టియును వేరోచోట కృత్సృద్ధీధమందు ప్రాణదృష్టియైయుండుటచే రూపభేదాద్వి ద్యాభేదమని నిర్ణయించబడినది

85 వర్వాభేదాదికరణము (3-3-3)

364 సర్వాభేదాదవ్యక్తే (3-3-10)

అర్థము - సర్వ - సమస్తమునకు, అభేదాత్ - భేదములేకపోవుట వల్ల, అన్యత్ర - మరో విద్యయందు, ఇమే - ఇది ఉన్నది "యోహవై జ్యేష్ఠంచ శ్రీష్ఠంచ వేద్యద్యేష్ఠశ్చ హవైశ్రీష్ఠశ్చ భవతి ప్రాచోవానత్యేష్ఠశ్చ శ్రీష్ఠశ్చ" అని ఛందోగులకు కొప్పితకులకు ప్రాణవిద్యచెప్పబడినది అచ్చట ఛందోగ్యమందు, వాఙ్మనోయమందు సమస్తమందు పామ్యముండుటచే ప్రాణవిద్యకు ఏకత్వమని కొప్పితకీ ప్రాణవిద్యకు దానికి భేదముండునా లేదాయని సంశయము భేదము ఉన్నదని పూర్వవక్షము ఎల్లెవను అనిచోల్లను జ్యేష్ఠశ్రీష్ఠమైనగుణముగలప్రాణమే ఉపాసన చేయదగినది ఐనను ఛందోగులకు వాఙ్మనోయలకు జ్యేష్ఠశ్రీష్ఠమైనగుణముగలప్రాణానికి వాగాదులనుపొందిన వశిష్టత్వము మొదలైన గుణములసంబంధమున్న శబ్దంవల్లే తెలుస్తొంది కొప్పితకులకైతే అట్లుగాదు రూపభేదంవల్ల విద్యలకు భేదమున్నది

సిద్ధాంతము - కొప్పితకీ ప్రాణవిద్యయందు వాగాదులను పొందిన వశిష్టత్వాదిగుణములయొక్క సంబంధమును ప్రాణశబ్దంవల్ల చెప్పబడలేదు అల్లెనను అచ్చట ప్రాణానికి జ్యేష్ఠశ్రీష్ఠంను చెప్పుట వాగాదులస్థితికిని తత్కార్యములకు ప్రాణాధీనత్వంచేతనవి తదవశిష్టమని వాగాదులను పొందిన వశిష్టత్వాదులకును ప్రాణహేతుకత్వానుసంధానంచేతనివా జ్యేష్ఠశ్రీష్ఠ అనుసంధానముపవనన్సంకాదని కొప్పితకీ ప్రాణవిద్యయందు వాగాదులనుపొందినవశిష్టత్వాదులకు సంబంధమైన ప్రాణమే ఉపాసనచేయదగినదని రూపానికి అభేదమైన విద్యకైక్యంచెప్పబడినది

సూత్రార్థము - [సర్వాభేదాదవ్యక్తే] అన్యత్ర - కొప్పితకీప్రాణవిద్యలో ఈ వశిష్టత్వాదులు ఉండవేయున్నవి ఎందువల్లనంటే సర్వాభేదాత్ - ప్రాణజ్యేష్ఠశ్రీష్ఠ్యయువపాదసప్రకారమైన సమస్తమునకు అచ్చట భేదం లేకపోవవుటచే వాగాదులస్థితికిని కార్యమునకు ప్రాణము హేతువుగనుక ప్రాణాన్ని జ్యేష్ఠశ్రీష్ఠంగా ఉపపాదనచేయబడింది కనుకవాగాదులను

పొందిన కార్యసామర్థ్యరూపవిశిష్టత్వాదులయొక్కసంబంధిత్యం ప్రాణాని కందునుచెప్పబడినదనియర్థము
అదికరణ వంశహము - వాటసవేయధాందోగ్యములలోను కౌషీతకీబ్రాహ్మ ణమునందు శ్రుతమైన ప్రాణోపాసనము రూపభేదంచే భిన్నముకావల యును ఛాందోగ్యవాటసనేయముల్లో జ్యైష్ఠ్యశ్రేష్ఠ్యగుణకమయిన ప్రాణుని వాగాదిగతవశిష్టత్వాదిగుణసంబంధిత్యము వివరబడుట వలన కౌషీతకీబ్రాహ్మణమునందది వివరబడలేదని శంకించి, కౌషీతకమునందు వినబడు ప్రాణునియొక్క జ్యైష్ఠ్యశ్రేష్ఠ్యములు వాగాదిగతవశిష్టత్వాదిగు ణానుసందానమునకును సూచనమౌతుచే దానియందును వాగాదిగతవశిష్ట త్వాదిగుసంబంధము ప్రాణునికి సిద్ధించుటచే దూరైక్యమని నిర్ణయించబ డినది

86 అనందాద్యధికరణము (3-3-4)

365 అనందాదయ ప్రధానస్య (3-3-11)

అర్థము - ప్రధానస్య - బ్రహ్మమునకు సమస్త విద్యలయందేతత్వము వలన అనందాదయ - అనందము మొదలైన సమస్తమందుపసంహారము చేయదగినది జ్ఞానానందానులత్వ అనంతత్వ రూపములైన బ్రహ్మస్వరూ పమును చెప్పెడు గుణములు సమస్త విద్యలయందును ఉపసంహారము చేయదగినవా కాదా యని పంశయము ఉపసంహారముచేయదగినదికా దని పూర్వపక్షము ప్రకరణమందు చెప్పబడినవానికి ఉపసంహారమందు ప్రమాణములేకపోవుటచే బ్రహ్మగుణములకసంఖ్యేయత్వంసల్లను ఉపసం హారమందు శక్తిలేకపోవుటవల్లను

సిద్ధాంతము - జ్ఞానానందాదిగుణములకు బ్రహ్మస్వరూపమునుప్రతిపాద నచేసే సామర్థ్యంతేత అ గుణములువివా బ్రహ్మస్వరూపానుసంధానము నకు ఉపసర్తవంధవినంతపోవుటచే సమస్త విద్యలయందును ఉపసంహార ముచేయదగినది

అర్థశాస్త్రర్యములు

మూత్రార్థము - "సర్వాభేదాదిత్యతోఃభేదాదితపర్తయతే" అనుసూత్రమందుండెడు అభేదాత్ అనవసరమును అధ్యాపారముచేయతగినది అనందము మొదలైనగుణములు అన్నిచోట్లను ఉపనందారంచేయదగినవి ప్రధానస్య - గుణవంతుడైనబ్రహ్మకు సమస్తవిద్యలందును అభేదంచే పమస్తమైనపరవిద్యలందుబ్రహ్మయొక్కటయే అనియనుసంధానముచేయతగినది ఏ గుణాలు ఏనా బ్రహ్మస్వరూపంను అనుసంధించుటకు అవశ్యకమానో ఆ జ్ఞావానందాదులనుసంధానం చేయతగినవియని అర్థము

366 ప్రియశిరస్త్విద్యప్రాప్తయవచయావచయా హి భేదే (3-3-12)

అర్థము - ప్రియశిరస్త్వి - ప్రియశిరస్త్విము మొదలైనవాటికి, అప్రాప్తి - ప్రాప్తిలేదు, భేదే - శిర పక్షభేదముగలది స్వరూపమౌచుండగా, ఉపచయావచయౌహి - వృద్ధిక్షయములు సంభవించును అనందాదులప్రాప్తియందును "తస్య ప్రియమేవ శిర మౌదోదక్షిణ పక్ష " అని ప్రియశిరస్త్విదులకు ప్రాప్తిగల్గదు వానికి బ్రహ్మస్వరూపగుణత్వంలేకపోవుటచే బ్రహ్మయొక్క శిర పక్షాదులచేత భేదముతల్లినటువంటిది స్వరూపమౌచుండగా బ్రహ్మకు వృద్ధిక్షీణత్వములు సంభవించనితర్వాత "పత్వం జ్ఞానమవంతం బ్రహ్మ" "అనందోఽజర" అనేశ్రుతులకు విరోధం సంభవించును ప్రియస్త్విదులకంబంటే అనందాదిగుణములకు విశేషమును చెప్పుచున్నారు

367 ఇతరేత్యర్థసామాన్యాత్ (3-3-13)

అర్థము - ఇతరే - అనందము మొదలైనవి, అర్థసామాన్యాత్ - బ్రహ్మస్వరూపసామాన్యంచే సమానములు ఇతరే - అనందాదిగుణములు, అర్థసామాన్యాత్ - బ్రహ్మస్వరూపసామాన్యంచే సమస్తస్థలములందమర్చించుచున్నది బ్రహ్మయొక్క స్వరూపవిరూపకములైన ధర్మములుకనుక బ్రహ్మస్వరూపంతో అవిసమానములు ప్రియస్త్విదులు మొదలై

సదర్శములు బ్రహ్మస్వరూపం నుచెప్పెడివిగాకపోయినను ఎందుకుచెప్పరన్న చెప్పుచున్నారు

368 అధ్యావాయ ప్రయోజనాభావాత్ (3-3-14)

అర్థము - అధ్యావాయ - అనుచింతనముకొరకు, ప్రయోజనాభావాత్ - మరియొకప్రయోజనం లేకపోవుటచే ధ్యాయాసముకొరకు దానినిచెప్పడంతప్ప మరిప్రయోజనంలేకపోవుటచే, అనగా "బ్రహ్మవిదాప్నోతివరమ్" అని తెలుసుకొనేవరకు యోగ్యముగా ఉపదేశముచేయబడినబ్రహ్మ ఆనందస్వరూపమైనది ప్రియమోదాదులరూపంచే విభాగంచేసి శిర పక్షాదులుగా తెల్పుకొని బుద్ధియందు ధ్యానేముచేయుటకొరకని అర్థము

369 అత్మశబ్దాచ్చ (3-3-15)

అర్థము - అత్మశబ్దాచ్చ - అత్మశబ్దానికి శ్రవణంవల్లను "అచ్యోత్యస్తర ఆత్మా ఆనందమయ" అని అత్మశబ్దంవల్ల ప్రియశిరస్త్యం మొదలైన బ్రహ్మస్వరూపధర్మాలుకావు శిర పక్షాదులున్న అత్మధర్మాలుకావు తాత్పర్యము - అత్మశబ్దమువల్ల ప్రియశిరస్త్యాదులు బ్రహ్మస్వరూపధర్మాలుకావు శిర పక్షాదులు అత్మధర్మాలుకావు

370 అత్మగృహీతిరితరపదుత్తరాత్ (3-3-16)

అర్థము - ఇతరపదుత్తరాత్ - మరొకరుతియందు పరమాత్మను గ్రహించునట్లు, అత్మ గృహీతి - అత్మశబ్దంచేతపరమాత్మగ్రహించబడును "అచ్యోత్యస్తర ఆత్మా ఆనందమయ" అని అత్మశబ్దంచేత పరమాత్మనే గ్రహణము ఇతరమువలె "ఆత్మా వా ఇదమేకమేవ అగ్ర అపీత్" అని అత్మశబ్దంచేత ఏ ప్రకారం పరమాత్మకు గ్రహణమో అప్రకారం ఇదియే ప్రచారమని తెలియబడుచున్నదనిన, ఉత్తరాత్ - దానికి సమావార్థకమైన ఉత్తరంవల్ల "సోఃకామయత ప్రజాయేయేతి" అనేవాక్యంవల్ల

371 అన్వయాదితీచేత్వాదవధారణాత్ (3-3-17)

అర్థము - అన్వయాత్ - అన్వయంపల్లనిర్ణయంగలదు ఇతిచేత
అనియంటే, అవధారణాత్ - నిశ్చయంపల్ల, స్వాత్ - కొను పూర్వ
మందు "అన్యోంతరాత్మా ప్రాణమయ" ఇత్యాదివాక్యము లందు అత్మ
స్వాత్మశబ్దములకు అన్వయమువల్ల ఏ ప్రకారం ఉత్తరవాక్యమువల్లనిశ్చ
యమంటే "తస్మాద్వా ఏతస్మాదాత్మవ అకాశస్సంభూత" అనిప్రకృతు
డైన అత్మకే అవందమయమే కొనగాగల ప్రాణమయూదులందు అత్మ
శబ్దంచేత తెలియుటవల్ల నిశ్చయమాయున్నది అ కారణం చేత ప్రియవిర
ప్ర్యాదులకు అత్మధర్మత్వమునుబట్టి జ్ఞానానందాదులకాత్మస్వరూపమును
చెప్పెడి ధర్మత్వమువల్ల వానికో సర్వత్ర ఉపసంహారము
కాత్పర్యము - శ్రుతియందాత్మశబ్దాన్వయమువల్ల ఉత్తరవాక్యనిర్ణయమే
యిలాసవిశంకించి ఉత్తర వాక్యమందాత్మశబ్దంచేత ప్రాణమయూదులందవ
ధారణమువల్ల నిర్ణయమాను
అధికరణ సంఘహము - సత్యజ్ఞానత్వాదిగుణములు ప్రకరణాధీనములైనం
దున సర్వవిద్యుల యందును అనుపసంహార్యంబులనిశంకించి బ్రహ్మస్వ
రూపమువలె సత్యజ్ఞానత్వాదిగుణములు ప్రకరణాధీనములైనను సర్వవి
ద్యానుయాయులని నిర్ణయించబడినది

87 కార్యాభ్యానాధికరణము (3-3-5)

372 కార్యాభ్యానాదపూర్వము (3-3-18)

ధాందోగ్యవాజసవేయములందు శేష్మైశ్రేష్ఠమైనప్రాణమును ఉపాస్యము
చేసి "స హోవాచ కింమే వాసోభవిష్యతీత్యావ" అనియుదకములకు ప్రాణ
వాస్త్యముచెప్పి "తస్మాద్వా ఏతదశిష్యంత పురస్తోచ్చోపరిష్ఠాద్వాద్వి
పరిదధతిలంఘకోహవా పోభవత్యవగ్నోభవతి" అని ధాందోగ్యము
నందును అప్పులకు ప్రాణవాంస్త్యంచెప్పి "తస్మాదేవం విదశిష్యన్వాదా
మేదశిత్వా చాచామేదేత మేపతదసమవగ్నుంకురుత" అని అచమనముచే

ప్రాణమును అనగ్నుముగాచేయబడియని అర్థము ఇచ్చ ఆచమనముకంటే ముందుగానే ఆచమనముప్రాణవిద్యాంగం చేయబడుచున్నదా లేదా, ఆచమనముచేయుటకు యోగ్యమైన అపాదులకు ప్రాణవాసస్థానముసంధానం విధిచేయ బడుచున్నదాయని సంశయము అచామేత్ అని ఆచమనముందు విధిప్రత్యయంయొక్క శ్రవణంవల్ల ప్రాప్తాచమనంవల్ల మరోఆచమనము ప్రాణవిద్యకంగముగా చేయబడుచున్నదని పూర్వపక్షము

పిద్ధాంతము - "అశ్వాచామేత్" అని ఆచమనమిచ్చుటచెప్పబడుచున్నది ఆచమనమునకు యోగ్యమైన అపాదులకిచ్చుట ప్రాణవాసపక్షముయొక్క లనుసందానమైతే "వితమేవతదన మనగ్నుకురుత" అనితోచుచున్నది ఆచమనమైతే వ్యుత్తిచేత అచారప్రాప్తమైనది "అనగ్ను" అని అనువాదరూపంగా తోచుచున్నది అచ్చట ఆచమనాంతరమునకు కల్పనంవల్ల ఆచమనంచేసేయోగ్యమైన జలమునకు ప్రాణవాసస్థానంయొక్క అనుసంధానము అప్రాప్తమని విధిచేయబడుచున్నదనియు క్షము "తదనమనగ్నుకురుత" అనెడువాక్కులు అపూర్వమువలన, "విధిస్థానాదపూర్వత్వాత్" యనే వ్యాయముచే విధివచనమొచ్చును

సూర్యార్థము - అపూర్వం - అప్రాప్తమైన జలమునకు ప్రాణవాసస్థానముసంధానం చేయ దగినది ప్రాప్తమైన ఆచమనము చేయదగినదికాదు, ఎందుకంటే [కాశ్యాఖ్యానాత్] కార్యవ్యక్తి - అప్రాప్తిర్థమైనయర్థము అఖ్యమచేయడము శాస్త్ర్యమునకు వ్యభావమొకచేయని తెలియును అధికరణసంగ్రహము - ఛాందోగ్యవాజపనేయముల్లో శ్రుతమైనప్రాణవిద్యయందు వ్యుత్పాదార ప్రాప్తవచనముకంటే విద్యాగతయూ ఆచమనానంతరంవిధించబడుచున్నదనిశంకించి ఆచమనీయ జలాదుల్లో ప్రాణవాసస్థానముసంధానం అంగతయూ విధించబడుచున్నదేగాని ఆచమనానంతర విధానపరముగాదని నిర్ణయించబడినది

అర్థశాస్త్రర్యములు

అర్థము - సమాన - మనోమయత్వం మొదలైనవి సమానమౌచుండగా విద్యకు ఏకత్వము, ఏవందాభేదాత్ - వశిత్వాదులు మొదలైన గుణములచే అభేదమువల్ల, వాటవనేయమందు అగ్ని రహస్యములో బృహదారణ్యకమందు శాండిల్యవిద్యచెప్పబడినది అగ్నిరహస్యం దైతే "న అత్నాప ముపాసిత మనోమయం ప్రాణశరీరం ఖారూపం సత్యసంకల్పమాకాశమాత్మానమ్" అని బృహదారణ్యకమందును "మనోమయాయం పురుషోభా సృత్యంతస్మిన్నంతర్థ్వదయే యథాప్రహిర్యాయువోవాస విష సర్వస్యేశా నస్సర్వస్యాధిపతిస్సర్వమిదం ప్రకాశ్చితి" ఇచ్చట విద్యలకు భేదమాలేదాయని సంశయము ఒకస్థలమందు సత్యసంకల్పత్వమధికంగా వినబడినది మరోచోట వశిత్వాదులు మొదలైన గుణములు వివరించినవిగమక రూపభేదంవల్ల విద్యాభేదముచెప్పదగినదని పూర్వపక్షము

సిద్ధాంతము - ఉభయశ్రుతి మనోమయత్వం సమానమౌచుండగా వశిత్వాది సత్యసంకల్పత్వం మొక్క విస్తారరూపత్వంచే దానితోయుభయభేదం వల్ల రూపభేదంవలె లేదని విద్యైక్యము

సూత్రార్థము - మనోమత్వాదులు మొదలైనవి సమానమౌచుండగా విద్యలైక్యము ఏవంచ అభేదత్వాత్ - వశిత్వాదిగుణాలచే అభేదంవల్ల వశిత్వమవగా సత్యసంకల్పత్వంయొక్క విశిష్టత

అధికరణ పంగ్రహము - వాటవనేయకాగ్నిరహస్యమందును, బృహదారణ్యకమందును శ్రుతమైన శాండిల్యవిద్యయొక్క స్థలమందు సత్యసంకల్పత్వము శ్రుతమై స్థలాంతరమందు వశిత్వాదులు శ్రుతమౌటచే రూపభేదాద్విన్నమని శంకించి వశిత్వాదులు సత్యసంకల్పత్వ విచ్ఛిత్తియై రూపభేదములేనందున విద్యైక్యమని విర్ణయించబడినది

89 పంబంధాధికరణము (3-3-6)

374 పంబంధాదేవమవ్యక్తాపి (3-3-20)

అర్థము - ఏవం - ఈ ప్రకారం, ఆనన్దబ్రాహ్మ - మరోచోట, సంబంధాత్ - స్థానసంబంధంచే రూపభేదంలేదు, విద్యైక్యము బృహదారణ్యకమందు "య ఏష ఏకస్మిన్నండలే పురుషో యశ్చాయం దక్షిణేక్షిన్" అనియుపక్రమించి సూర్యమండలమందు వేత్రమందును ఆ పరబ్రహ్మకు వ్యాహృతి శరీరత్వంచే ఉపాన్యత్యంతెప్పి "తపోవనిషదహమిత్యధ్యాత్మం" అని రెండు రహస్యనామాలున్ను ఉపాసనశీషత్వంచే చెప్పబడుచున్నది అని యథాశ్రుతస్థానంలో నియతములా లేక రెండుస్థానములందు ఒక్కరూ వంతే ఉపాన్యత్యంతవల్ల విద్యైకత్వమని నియమంలేకనే నామములని పూర్వపక్షము అజ్ఞాన్దిత్యస్థానసంబంధరూపమైన ఆకారభేదంచే రూపభేదమని విద్యాభేదంవల్ల రెండునామధేయములు నియమమని సిద్ధాంతము నూత్రాథము - ఏప్రకారం మనోయమయత్వంమొదలైన గుణవిశిష్టవికృత నికేయూపాన్యత్యంతేత రెండుచోట్లను విద్యైకతత్వమూ అదేప్రకారం వేరోచోట అజ్ఞాన్దిత్యాధారంగాగల ఒకవస్తువుకే స్థానద్యయసంబంధంచే రూపభేదంలేదని విద్యైక్యంవల్ల రెండునామములని నియతములు తాత్పర్యము - శ్రుతియందు అధిదైవకాధ్యాత్మనామాలు పరబ్రహ్మాయం దుచెప్పబడుచున్నవి యివి స్థానద్యయమందును ఏకరూపమువశేయు పాన్యత్యంచెప్పుడుచే విద్యైక్యమవిశంకించి అజ్ఞాన్దిత్యస్థానరూపాకారభేదంచే రూపభేదమని రెండునామములు నియతములనిసిద్ధాంతము

375 నవావిశేషాత్ (3-3-21)

అర్థము - విశేషాత్ - రెండుచోట్లను రూపమునకు విశేషంచెప్పుడుచే, నవా - ఇది యుక్తంగాదు విద్యైక్యంవల్ల రెండుచోట్లను రెండునామములు నియతములుకావు ఎట్లన్న విశేషాత్ - రెండుచోట్లలరూపంవివక్షచేయబడుచున్నది ఒకచోట సూక్ష్మాదిరూపస్థాన సంబంధియనియు ఇతరత్ర అక్షి స్థానసంబంధంగల్గినది బ్రహ్మాయని రూపభేదంవల్ల విద్యాభేదం అని నామధేయములు నియతములు కావుయను అర్థము సమీచివముకాదు

ఎందువల్లనంటే విశేషాత్ - రెండుచోట్లను రూపము వివక్షచేయబడుచున్నది ఒకస్థలమందు సూర్యాదిరూపస్థాన సంబంధియవియు ఇతరత్ర అక్షిప్తానసంబంధంగగ్నినది బ్రహ్మమని రూపభేదంవల్ల విద్యాభేదం అని నాయధేయములు నియతములు

376 దర్శయతి చ (3-3-22)

అర్థము - శ్రుతియందు ఇదేయర్థము దర్శనమౌచున్నది విద్యాభేదంచేత గుణములయొక్క అనువసంహారమును చూపించుచున్నది "తస్యైతస్య తదేవంరూపం యదముష్యరూపం" ఇత్యాదుల్లో రూపములకు అతిదేశంచే స్వత అప్రాప్తియందును అతిదేశంచేత ప్రాప్తియందపేక్ష అధికరణ సంగ్రహము - అదిత్యమండలమందును, అక్షియందును, శ్రుతమైన సత్యశబ్దవాచ్య బ్రహ్మయొక్క వ్యాప్యతిశరీరత్వోపాపనం దుల్యమౌటచే అహం అహ అమ రహవ్యనామాలు రెండుచోట్లను అనియమేవ అన్వితములౌచున్నవని శంకించి అక్షాగ్నిత్యస్థానసంబంధిత్యాకార - భేదంచేత రూపము భిన్నమైవిద్యభేదించుటచే ఉభయవాచకములు విద్యాద్వయనియతములని నిర్ణయించబడినది

90 సంభృత్యధికరణము (3-3-7)

377 సంభృతిద్యువ్యావృత్తినివాత్ (3-3-23)

అర్థము - అత్ - అకారణంవల్ల, ద్యువ్యావృత్తి - అంతరిక్షము మొదలైన వానియందు వాస్తవిక రూపమైనగుణసమూహంవల్ల నియతమైనది నైత్తిరీయకములో వారాయణాసువాకంలో కొన్ని మంత్రాలందు "బ్రహ్మత్యేష్టావిర్యా సంభృతాని బ్రహ్మగ్రేత్యేష్టంబివమాతజావబ్రహ్మభూతానాం ప్రథమోజజ్జే తనార్హతి బ్రహ్మజాస్పర్ధితుంశ " అని బ్రహ్మయందు త్యేష్టమైన గుణములకు అంతరిక్షవ్యాప్తియనెడు గుణసమూహములుచెప్పబడినవి ఈ గుణసమూహాలకు సమస్తవిద్య లయందు ఉపసంహారమౌ లేక స్థానవిశేషో

పాపవలయందునియమమాయవిపంశయం అరంభంచేయకనే చెప్పి
టచే ఆగుణాలకుపమప్రములందు ఉపసంహారమని పూర్వవక్షము
సిద్ధాంతము - ఎట్లైతను స్థాపనవిశేషసంబంధంగల ఉపాసనమును ఆరం
భించి ఇవి చెప్పబడలేదు అల్పస్థానములందు ఉపసంహారముపంభవించ
కపోవుటచే దానిసాహచర్యంవల్ల ఇతరములకును అల్పస్థానమందు చేయ
బడిన విద్యలయందు ఉపసంహారములేదు
మూలాక్షము - సంభృతిద్యుక్త్యాప్తి - పమాహారద్యంబుచేత ఏక
సద్భావము సంభృతి మొదలైన గుణవమూహము ఈ కారణంవల్ల స్థాన
విశేషసంబంధనియమంచే నియతమైనవి సమస్త స్థలములందుపసంహార
మునకు యోగ్యంకాదు అంతరిక్షమందు వ్యాప్తియైతే న్వసామర్థ్యంకంటే
అల్పస్థానానర్థంబుగ దానికి ఇతరస్థానానికి నియతమైనది సంభృతిరూప
గుణమున్న దాని సాహచర్యంవల్ల అటులనే
అధికరణ సంభూతము - తైత్తిరీయమందు అవారభ్యాధితమైన సంభృతి
ద్యుక్త్యాప్త్యాదిగుణాలు సర్వవిద్యలందును ఉపసంహార్యంబులని శంకించి
అల్పస్థానగోచరాలైన విద్యలందుద్యుక్త్యాప్తి గుణములు ఉపసంహర్తుం
అవశ్యంబులొటచే అల్పస్థానవిషయములైన దహరాది విద్యలందు అనుప
సంహార్యములని విర్ణయించబడినది

91 పురుషవిద్యాధికరణము (3-3-8)

378 పురుషవిద్యాయామసి చేతరేషామహ్నాత్ (3-3-24)

అర్థము - పురుషవిద్యాయామసి - పురుషవిద్యయందు రెండుచోట్లను
రూపభేదంవల్ల విద్యాభేదమున్ను ఇతరేషాం - ఇతరశాఖలయందు
చెప్పబడినదానికి, అహ్మనాత్ - ఇతర శాఖలందు కథనంలేకపోవు
టచే తైత్తిరీయకమందు పురుషవిద్యచెప్పబడినది "తస్మానం విదుషో
యజ్ఞస్యాత్మా యజమానశ్చృణ్వావత్సీశరీరమ్" ఇత్యాదుల్లో ఛాందోగ్యము
సందును "పురుషోవానయజ్ఞప్రస్య యాని చతుర్వింశతి వర్షాణి" అనియా

అధికారవ్యవస్థలు

రంభించి వినబడుచున్నది ఇక్కడ విద్యభేదమా లేదాయని సంశయము పురుషవిద్యయని ఏకవాచముండుటవల్ల తైత్తిరీయకమందు పరిసంబంధంచెప్పకపోవుటచే విద్యైకమని పూర్వపక్షము

సిద్ధాంతము - పరమపురుషవిద్యయనే నామధేయమొక్కటైనను యజ్ఞత్రయకల్పనయొక్క ప్రకారభేదంచేత యజమానుడు పత్న్యాదికల్పనభేదంవల్ల తైత్తిరీయకమందు పూర్వానువాకంను పొందిన "బ్రహ్మలో మహిమానమాస్మి" అని బ్రహ్మపలమునకే పన్నిధానముండుటచే ఆ పలమునకు తదంగతయా తద్బలముచేత ఫలభేదంవల్ల విద్యాభేదము

సూత్రార్థము - పరమపురుషవిద్యయందు రెండుచోట్ల రూపభేదంవల్ల విద్యలకు భేదమున్నది ఎట్లన్న ఇతరేషామనామ్నాత్ - ఇతరశాఖలయందు చెప్పబడినవావిక మరోశాఖయందు చెప్పకపోవుటచే ఛాందోగ్యమందు, తైత్తిరీయకమందు చెప్పబడినయజమానుడు వచ్చిమొదలైనవానిని సవనముల్లో చెప్పకపోవుటచే తైత్తిరీయకమందును ఛాందోగ్యమందును చెప్పబడిన యజ్ఞావయవములను చెప్పకపోవుటవల్లననియర్థము తైత్తిరీయకమందు "ఆత్మా యజమాన శ్రద్ధావత్సీ" అని యజమానోదికల్పనము "యత్సాయం ప్రాతర్మధ్యందినంచ తాని సవనాని" అని సవనత్రయకల్పనమును, ఛాందోగ్యమందు అపేక్ష్యాదులకు దీక్ష్యాదికల్పనమున్ను పురుషాయున్నుకు మూరువిభాగములుగాభాగించి సవనత్రయమును కల్పనముచేపియున్నది కనుక యజ్ఞావయవకల్పనముయొక్క ప్రకారంభేదంవల్ల రూపభేదంస్పష్టము ఆ ప్రకారమే ఫలము ఇతరేషాం అని ఫలమునకు గ్రహణము

అధికరణ సంగ్రహణము - తైత్తిరీయమందు, ఛాందోగ్యమందును శ్రుతమైన పురుషవిద్య సంక్షైక్యంచే ఏకమని శంకించి సవనత్రయ యజమాన పత్న్యాదికల్పనప్రకారభేదప్రయుక్తరూప భేదంచేతను శతాయుష్వ్యమోక్షప్రాప్తిరూపఫలభేదంచేతను భిన్నమని నిర్ణయింపబడినది

92 వేదాద్యదికరణము (3-3-9)

379 వేదాద్యర్థభేదాత్ (3-3-25)

అర్థము - వేదాద్యర్థభేదాత్ - వేదాదులయొక్క అర్థభేదంవల్ల అధర్మ యాలు, శ్రేష్ఠీర్థములు, ఐతరేయములు మొదలగువారు ఉపనిషదారంభ ముందు "పిత్రం ప్రవిధ్య హృదయం ప్రవిధ్య", "శంసో మిత్రశ్శంపరుణ", 'సహనావతతు" ఇత్యాదిమంత్రములును మహా వ్రతములందు అధ్యయ నము చేయుదురు దీనికి విద్యాంగత్యం గలదా లేదాయని సంశయము సన్నిధి చెప్పుటలే విద్యాంగత్యమని పూర్వపక్షము

సద్ధాంతము - "పిత్రం ప్రవిధ్య హృదయం ప్రవిధ్య" ఇత్యాది మంత్ర ర్థాదుర్థ్యంవల్ల మహా వ్రతాదులైన కర్మలకు శ్రుత్యాదులతోగూడ అభిచారము, ద్వారదాహము మొదలైనవానియందు వినియోగమువలె "శంసోమిత్ర శ్శంపరుణ", "సహనావతతు" ఇత్యాదుల్లో మంత్రములకు "ఋతంవది ప్యామి సర్వం వదిష్యామి", "తేజస్వివావధాతమస్తు" అని మంత్రసాహ చ్ఛయంవల్ల దానియొక్క అధ్యయనమందు వినియోగమేగాని విద్యాంగత్యం చది

మూత్రార్థము - [వేదాద్యర్థభేదాత్] వేదాద్యర్థభేదంవల్ల "పిత్రం వది ష్యామి", "తేజస్వివా - వధీతమస్తు" ఇతి, "శంసో మిత్ర" ఇత్యాది మంత్రములకును అధ్యయనపంబంధరూపమైన అర్థభేదంవల్ల విద్యాంగ త్యంలేదని అభిప్రాయము అందువల్ల "శంసో మిత్ర" మొదలైన మంత్ర ములే అధికరణమునకు పషయము

ఐదికరణ సంగ్రహము - ఉపనిషదారంభంలో అధీతములైన "శంసో మిత్ర" ఇత్యాదిమంత్రములును ప్రపిథ్యాది కర్మములును విద్యాసన్నిధిసమామ్నాన ముచే విద్యాంగములని శంకించి అర్థసామర్థ్యంచేత అభిచారాధ్యయనా దుల్లో నినియుక్తములొటచే విద్యాంగములు కావని నిర్ణయించబడినది

93 హాన్యధికరణము (3-3-9)

380 హావాతు ఉపాయనశబ్దశేషత్వాత్కాశ్చందనస్తుత్యవగానపత్తదుక్తమ్
(3-3-26)

అర్థము - హావా - కేవలమోచనము, కేవలోపాయనము వినబడుచుం
డగా, ఉపాయనశబ్ద - ఉపాయనశబ్దమునకు, శేషత్వాత్ - హానివాక్య
శేషత్వంవల్ల పరస్పరంసముచ్చయంకాదగినది, కుగా - కుగాయనెడివా
క్యము, స్తుతి - స్తుతివాక్యము, ఛంద - ఛంద అనెడి శబ్దము, ఉపగన
- ఉపగానవాక్యము, వత్ - వీటివలె పరస్పరసముచ్చయము కాదగిన
దని, తదుక్తం - అటులచెప్పబడినది బ్రహ్మను పొందెడు విద్వాంసునికి
పుణ్యపాపములత్యాగము రెండు శాఖలందు వినబడిననది విడువబడిన
పుణ్యపాపములకు మరోచోట ప్రవేశము ఒకశాఖయందు వినబడినది
విమోచనము, ప్రవేశము ఈ రెండున్న ఒకశాఖయందు వినబడినది
"తదా విద్వాన్ పుణ్యపాపవిధూయ నిరంజన పరమం సామ్యముపైతి".

"అశ్వ జవ రోమాని విధూయ పాపం

చంద్ర ఇవ రాహోర్ముఖాత్స్యముచ్యం

ధూత్వా శరీరమకృతం కృతాత్మా

బ్రహ్మ లోకమభివంభవాని"

అని కేవలమోచనము "తస్య పుత్రాదాయ ముపయంతి సుహృదస్యాథ
కృత్యాం ద్విషంత పాపకృత్యామ్" అని కేవలము ప్రవేశము "తత్పుక్యత
దుష్కృతే విధూనుతే తస్య ప్రయాజ్జతయస్సుక్యతముపయంతి అస్రియః
దుష్కృతమ్" అని రెండు చెప్పబడినది కేవలము హానిచింతనమున్న
ఉపాయచింతనమున్న ఈ యుభయచింతనము సమస్తవిద్యలయందు
వికల్పముచేత అనుష్ఠానమునకు యోగ్యమా లేక సముచ్చయముచేతవా
అని సంశయము అయో ప్రకారం చెప్పబడినదానికి ప్రయోజనముకొరకు
వికల్పమని పూర్వపక్షము

సిద్ధాంతము - పుణ్యపాపప్రవేశమునకు విమోచనాశేఖరచేత మరియొకగా ఖయందుండెడు ప్రవేశ వాక్యమునకు శాఖాంతరమందుండెడు విమోచన వాక్యశేషత్వంవల్ల వాక్యద్వయంచే ఏకార్థము చేయుటవల్ల ఏముచ్చయము ఒకగాబయందు రెండుచెప్పుట ప్రతిపత్తిభేదముచేత పరిహరింపబడుచున్నది

సూత్రార్థము - [హావాత్వితి] టు శబ్దము పక్షవ్యాప్తిచేయుచున్నది హానాయని ప్రదర్శనార్థము కేవలవిమోచనము, కేవలపాయనము వివరించునది ఈ రెంటికి పరస్పర సముచ్చయము అపశ్యముకాదగినది ఎల్లప్పుడు ఉపాయశబ్దశేషత్వాత్ - ఉపాయశబ్దమునకు హావివాక్యశేషత్వం ఎల్లయని ఆర్థము విడువబడిన పుణ్యపాపములకు ప్రవేశస్థానవాచిత్యం వల్ల ఉపాయనవాక్యమునకు హావివాక్యశేషత్వం తెలియబడినది ప్రదేశాంతరమందు చెప్పబడిన వాక్యానికి ప్రదేశాంతరమందు అమూలమైన వాక్యశేషత్వంగా దృష్టాంతమును చెప్పెవారు [కుశాచ్చందస్సుత్యువగాన పదితి] ఏ ప్రకారం "వాసన్పత్వా కుశా" అని ప్రదేశాంతరంలో అమూలమైన వాక్యమునకు "దేహుంబర్య కుశా" అని తద్విశేషవాచకమైన ప్రదేశాంతరమందు ఉండెడిదానిని ఏ ప్రకారము "దేవామరాజాం ఛందోభి" అని ప్రకరణాంతమందు సామాన్యంగా చెప్పబడినదానికి "దేవచ్చందాని పూర్వమ్" అని తత్కర్మమవిశేషవాచియైన మరియొక దేశమందుండెడిది నిమిష ప్రకారము "హిరణ్యేన షోడశసప్తత్రముపాకరోతి" అని స్వలంఛనం నందుండెడి దానికి తత్కాలవిశేషవాచకంగా "సమయావిషిత సూర్యే షోడశసప్తత్రముపా - కరోతి" అని మరియొకచోట ఉండెడుదానివలె "ఋత్విజసుపగాయంతి" అని మరోచోటండెడి దానికి "నాధ్వర్యురుపగాయేత్" అని దానివర్గదానదూరమైన మరోచోటండెడుదానిని ఈ ప్రకారం ఉపాయనవాక్యమునకు వాక్యశేషత్వంచే గతిపంభవిస్తుండగా

అర్థశాస్త్రములు

వికల్పము యుక్తంగాదు ఈ యర్థం పూర్వకాండలో చెప్పబడినది "అపితు వాక్యశేషస్సాన్యదన్యాయ్యత్వాదివికల్పస్య" ఈ యర్థాలచేత అధికరణ సంగ్రహము - పుణ్యపాపములయొక్క హానిచింతనయు ఉపాయనచింతనయు విద్యాంగశ్లేషన అన్వయించునపుడు వికల్పైన అన్వయించవలెననిశంకించి సోమ్యపాయనములు రెండు ఏకవిషయములొక చేత నముచచ్చయించవలసినదని నిర్ణయించబడినది

94 సాంపరాయాధికరణము (3-3-10)

381 సాంపరాయేత్తరవ్యాఖ్యానాత్తథాహ్యవ్యే (3-3-27)

అర్థము - సాంపరాయే - దేహవియోగకాలమందు, తర్తవ్యాఖ్యానాత్ - దాకుదగినకర్మ లేకపోవుటచే చింతించదగినదని, తథాహ్యవ్యే - కొన్ని శాఖలావ్రకారం చెన్నును సుకృత దుష్కృతములకు హానిచింతనము దేహవియోగకాలమందు ఏకదేశక్షయమును పొందును మార్గమందు సుగిలినదని ఉభయస్థలములందును చేయతగినదా లేక దేహవియోగకాలమందే సర్వవాశనమును పొందునాయని సంశయము ఉభయస్థలములందును శ్రుతివల్ల దేవయాన మార్గముచేత పోవడానికి అన్యథాయువవత్తిలే నిదానివల్ల రెండుచోట్లను అని పూర్వపక్షము "అశ్వ ఇవ రోమాని విధూయపాపం చంద్ర ఇవ రాహోర్ముఖాత్పూర్వ ధూత్యా శరీరమకృతం కృతాత్మా బ్రహ్మలోకం" అని దేహవియోగకాలమందు "స ఆగచ్ఛతి విరణాం నదీం తమ్నుకృత దుష్కృతే విధూనుతే" ఇతి మార్గమందు హాని చెప్పబడలేక దేహవియోగకాలంవందుసర్వకర్మ క్షయమైన అనంతరమందే దేవయానంచేత గమనసాధనమైనకర్మ సంభవించదు

సీద్ధాంతము - "తస్య తావదేవవిరం యావన్నవిమోక్ష్యే అథ పంపత్స్య" దేహవియోగాత్ ఉత్తర్యముఖిహ్నాప్రాప్తవ్యతిరేకంచే అనుభవించుటకు యోగ్యమైన పుణ్యపాపాలు లేకపోవుటచే "అశ్వ ఇవ రోమాని విధూయపాపం" ఇత్యాదులచే ఏకార్థత్వం సంభవించుటచే మార్గమందు చెప్పబడి

వదైవము "తత్పుక్కుదుష్కృతే విధూమత" అనువాక్యము దేహవియోగకాలముందే సంగమించేయుటకు యోగ్యమని దేహవియోగకాలముందే త్యాగహానిచింతనసర్వకర్మక్షయము ఐవను విద్యయొక్క సామర్థ్యంవల్ల దేవయానంగలమార్గంచేత గమనముయుపవన్నమామ విద్య వ్యత మాక్ష్యశరీరమునకు ఆరంభం కాకపోయినను సుఖదుఃఖాదులయమభవమునకు సాధనమైనస్థూలశరీరంయొక్క సమస్తకర్మలకు విశ్చిషక్షయమైనవయనంతరం తనకుఫలభూత మైన బ్రహ్మప్రాప్తిచేయుటకొరకు దేవయానంగలమార్గంచేత పొందించుటకొరకు మాక్ష్యశరీరమును స్థాపనచేయుచున్నది

సూత్రార్థము - సాంబరాయే - దేహవియోగకాలముందే, చింతవీయం - చింతచేసుకొనుటకు యోగ్యమైనటువంటిది ఎట్లన్న, తర్తవ్యాభావాత్ - దేహవియోగమునకంటే అవంతరమందు బ్రహ్మప్రాప్తియొక్క వ్యతిరేకంచేత దాచదగినభోగములేపోవుటవల్ల ఇదేప్రకారం కొన్నికాఖలు చెప్పుచున్నవి "తస్య తావదవచిరం యావన్నవిమోక్ష్యే అథ సంపత్ప్య" అవి "అశరీరం వా వసంతం స ప్రియాప్రియే స్పృశత" అవి

తాత్పర్యము - శ్రుతుల్లో సాంబరాయమందు సుకృతదుష్కృతములు నశించువా లేక మార్గమందు వశించువాయవి పంశయము దేహవియోగమునకంటే తరువాత బ్రహ్మప్రాప్తి వ్యతిరీక్తపుణ్యపాపఫలాభావంవల్ల దేహవియోగకాలముందే సర్వకర్మక్షయమామ

382 ఛందత ఉభయావిరోధాత్ (3-3-28)

అర్థము - ఉభయ - రెండుశ్రుతులకు, అవిరోధాత్ - విరోధంలేకపోవుటచే, ఛందత - ఇష్టానుసారం సుకృతదుష్కృతేయనాది వాక్యమువయించతగినది ఈ ప్రకారం అర్థంయొక్క వ్యభావంచేత దేహవియోగకాలముందే విశ్చిషకర్మక్షయముధరించబడినదొయందగా "తత్పుక్కుదుష్కృతే విధూమత" అవి వాక్యఖండం ఇవిరెంటికి విరోధంకావట్టుగా బుద్ధివల్లవయించదగినది "అశ్వ ఇవ రోమాని విధూయ పాపంధూత్యా

శరీరమశ్చ తమ్", "తస్య తావదేవచిరం యావన్న విమోక్ష్యే అథ పంపత్యే" అని ఉభయశ్రుతులకు విరోధంలేకపోవుటచే అనంతరశ్రుతి లోనూ "ఏవం దేవయానం పంథానం" అని ప్రథమశ్రుతిఖండవమువల్ల పూర్వానుగమము చేయదగినదని అర్థము ఇచ్చుట విధించుచున్నారు

383 గతేర్థవత్త్వముభయధాన్యధాహి విరోధ (3-3-29)

అర్థము - గతే - దేవయానంచే గమనశ్రుతికి, ఉభయథా - దేహవి యోగకాలమందు రెండు విధములైన కర్మక్షయమందు, అవ్యధాహి - సూక్ష్మశరీరమునకారంభము, విరోధ - విరోధం అగుటచే, అర్థవత్త్వం - ప్రయోజనవత్త్వమాను దేవయానంచేత గతిశ్రవణంవల్ల ప్రయోజనం గల దేహవియోగకాలమందు మార్గమందుభయధా కర్మమక్షయమైయుండినను ఆన్యథా దేహ వియోగకాలమందే సర్వకర్మక్షయమైనవత్త్వము సూక్ష్మశరీర మునకారంభం లేకపోవుటచేత స్థితికి అనుపవత్తిసంభవించును తమక దేవయానముచేత గమనముచేప్పడి శ్రుతివిధమాను పరిహరించుచు న్నారు

384 ఉపపన్నప్రల్లక్షణార్థోపలభ్యేలోకపత్ (3-3-30)

అర్థము - తల్లక్షణ - అకర్మలబ్ధమైన అర్థప్రయోజనమునకు, ఉపలభ్యే - ప్రాప్తిసర్వ, లోకపత్ - లోకమందువలె, ఉపపన్న - దేవయానమార్గమున పన్నుమాను భగవానుని ఉపాసనచేసినవారికి దేహవియోగకాలమందు పనుప్తకర్మక్షయమైనతరువాత దేవయానమార్గం ఉపపన్నమగును ఎందు వల్లనంటే [తల్లక్షణార్థోపలభ్యే] తల్లక్షణార్థ - తజ్ఞాతీయమైనయర్థం అకర్మ లభ్యమైన అర్థంయొక్క ప్రాప్తియని అర్థము అకర్మలబ్ధమైనయర్థము బ్రహ్మమోపాసన చేసినవారికి లభ్యమౌచున్నది "ససర్వాత్మవతి తస్య సర్వేషు లోకేషు కామదారోభవతి" ఇత్యాదుల్లో [లోకపత్] ఎట్లు లోక

మందు రాజాలవసునరించుచు సామాన్యపురుషులకు అపాధారణము అతి రమమీయమైన అనేకవస్తువులయొక్క ప్రాప్తిగల్గునో అదేప్రకారం సర్వ జ్ఞానై సత్యసంకల్పమునగు మహాదారియైన పరబ్రహ్మను ఉపాసనచేసెడి వారికి సమస్తముసపన్నంబగునవియర్థము

రాత్వర్థము - భగవదుపాసనచేయువారికి దేహవిమోగకాలమందు పర్యకర్మక్షయమందే దేవయానము ఉపపన్నమగును ఎల్లన్న అకర్మ లభ్యమైన అర్థంయొక్క ప్రాప్తివల్ల పొందబడు చున్నది ఎల్లన్న రాజాశ్ర యులైనవారికి ఇతరపురుషాపాధారణమైన అతిరమతేయార్థసద్భవలనే పర బ్రహ్మోపాసనచేసినవారికి దేహపాతనమయంలో సర్వకర్మక్షయంకల్గు టచే దేహపాతమున కంటే అనంతరమందు కర్మఫలనుభవంలేదని చెప్పుటయుపపన్నముకావరదు జ్ఞానులైనను పశిష్టాదులకు కర్మఫలరూప దేహాంతరంయొక్క సంయోగమున్నను పుత్రజన్మనివత్త్యాదులందు మఖదు భానుభవం చూడబడుచున్నదని ఆశంకచేసి చెప్పుచున్నారు

385 యావదధికారమపస్తేతిరాధికారిణామ్ (3-3-31)

అర్థము - అధికారిణాం - అధికారిపురుషులకు, యావదధికారం - అధికారపరమాప్తివరకు, అపస్తేతి - అధికారమందుండడంగల్గును ఏ జ్ఞానులకు దేహపాతముకంటే అనంతరమర్పరాది మొదలైనగతిప్రాప్తి మానో ఆ జ్ఞానులకు దాహపాతమువకంటే తర్వాత దాటదగినకర్మఫల భోగము లేకపోవుటవల్ల దేహపాతమయమునందే సర్వకర్మక్షయమని చెప్పబడినది ఆ అధికారులైన విశిష్టాదులకధికారపరమాప్తియందు అర్పరా దిగతియొన్నయిగల్గునో అంతవరకు అధికారం ఉండదమే అధికారమునకు హేతుభూతమైన కర్మకు ఫలదావముకొరకు అరణ్యముండుటచే జ్ఞానికిన్నా రంధింపబడిన కర్మఫలనుభవంచేతనే క్షీణమామ

రాత్వర్థము - పశిష్టాదులు అధికారపురుషులొకచే అధికారపరమాప్తి పర్యంతం అర్పరాదిగతిలేదు

మరేమన్న అధికారమందే స్థితి జ్ఞానులకైతే అరణ్యకర్మఫలానుభవంచేతనే క్షీణమాను

అధికరణ సంగ్రహము - చింతనీయమైన సుకృతదృష్టుతహానోపాయములు దేహవియోగ కాలమందు వియమేన రావడంలేదని శంకించి దేహవియోగవంతరం అనుభావ్యసుఖదుఖాలు లేనందున దేహవియోగకాలమందు వియమేన వచ్చుచున్నదని నిర్ణయించబడినది

95 అనియమాధికరణము (3-3-11)

386 అనియమస్సర్వేషామవిరోధశృజ్ఞామదూనాభ్యమ్ (3-3-12)

అర్థము - సర్వేషాం - సమస్తులకు ఆర్పరాదిగతిచేతనే బ్రహ్మప్రాప్తి గమక. అనియమః - నియమములేదు ఎందువల్లననగా శబ్దానుమానాభ్యం - శ్రుతిస్మృతులవల్ల, అవిరోధ - విరోధంలేదు ఏయుపాసనలయందు ఉపకోసలాదులకు ఆర్పరాదికమైన గతిచెప్పబడియున్నదో దానియందు వ్యవారికి దానిచేత బ్రహ్మప్రాప్తియూ లేక బ్రహ్మోపాసననిష్ఠులందరికీ సంభవించునాయని సంశయము తవ్విష్టులకేవల పూర్వవక్ష్యము ఇతరులకు ఆ గతిచేత బ్రహ్మప్రాప్తి యందు ప్రమాణంలేకపోవుటవల్ల ఎంచాగ్నివిద్యయందు సాధారణమైన ఏ వాక్కుగలదో ఆ వాక్కు ఉపకోసలాదివియమేనని నిశ్చయించబడుచున్నది లేనియెడల ఉపకోసలాదులందు చెప్పడానికి వ్యర్థత్యంసంభవించును

పెద్దాంతము - పంచాగ్నివిద్యయందు "య ఏనం ఏతద్విదు యేచ ఇమోరత్యే శ్రద్ధాముపాసతే తే అర్చిషమభిసంభవంతి" అని సామాన్యంగా సర్వవిషయకమైన గతిశ్రవణము ఉపకోసలాదులకు చెప్పబడినదానిని బాధపెట్టుటకు సమర్థంగాదు సంకోచపెట్టుటయలేదు విద్యలస్థులకొరకై అనువాదనచేత ఉపసత్తిగణును అందుచే సమస్తము ఆ మార్గంచేతనే బ్రహ్మప్రాప్తిగణును

(బ్రహ్మసూత్రములు)

సూత్రార్థము - అనియమస్సర్వేషాం - సమస్తులకు అవిశేషముచే అదే
సూత్రంచేత బ్రహ్మప్రాప్తి కలదు ఎందువల్లనంటే, అవిరోధానుమానాభ్యాం
- ఆ ప్రకారంచెప్పినవక్షము శ్రుతివృత్తులకు విరోధంలేదు శ్రుతులు
'యేచమేంద్య' ఇవి మొదలైనవి పంచాగ్నివిద్యయందు దృష్టాంతం
పెరిగబడినవి వృత్తులు "అగ్నిర్హోతరితపాశుక్ష" ఇవి మొదలైనవి
అటంకం ఎక్కడహము - ఏ ఉపాసనసన్నిధానమర్చరాదిగతిశ్రుతమైయు
న్న అన్నమైనక అర్చరాదిమార్గం నియతమనిశంకించి సర్వోపాసనవిష్ణు
మన్ని అర్చరాదిమార్గం పాధారణంగా శ్రుతివిహితమగుటచే సమస్తం
- అన్ని నియతమని నిర్ణయము

96 అక్షరద్యధికరణము (3-3-12)

967 అక్షరదియోం త్వవరోదస్సామాన్యతద్వావాభ్యాం ఐవపదపత్తదుత్తమ్
(3-3-33)

అర్థము అక్షర - అక్షరపంబుంధమైన, ధియోం - అక్షరత్వాదిబుద్ధు
లను, అవరోధ - సర్వ విద్యలయందనుసరణం, సామాన్యం - బ్రహ్మకు
సామాన్యత్వంవల్ల తద్వావాభ్యాం - గుణవ్యరూపంవల్ల, ఐవపదపత్త -
అవసరమైన మంత్రమువలె తదుత్తం - ప్రథమకాండలో చెప్పబడినది
అను దంత్యకములకు "ఏతద్యై తదక్షరం గాథి బ్రాహ్మణా అభివదంత్య
య ముదాస్యప్రాసక్యమ్" అన విసేబదుచున్నది అట్లే అధర్వణమందును
అట ఎలా యియో తదక్షరమధికమ్యేతే యత్తే ఆద్రేశ్యమగ్రాహ్యమ్"
అట్లయియు ఈ ఆస్తాంత్యము మొదలైన గుణాలకు సమస్తమైన బ్రహ్మ
అబ్బులందు ఎంపోరమా లేక ఎచ్చటవిసబడినవో అచ్చటేనాయవి పంశ
అయి విద్యావిశేష రూపముగా విసబడినవానికి సర్వవిద్యాసాధాత్యము
ఎంపోపుటవల ఎచ్చటవిసబడినవో అచ్చటనే నియతముగానుండునవి
అని నిర్ణయము

968 అక్షరము - అస్తూలత్వాదిగుణాలకు అనందాదులవలె బ్రహ్మవ్యరూ

అని క్షు అనునందాన అంతర్భావంవల్ల అన్నిచోల్లనూ ఉపసంహారము

కేవలమానందాదులచేతనే బ్రహ్మస్వరూపము ప్రత్యేకాత్మకంబే వ్యాప్తి
తంగాదు అజపునికదే స్వరూపముందును అస్థూలత్వాదులతో కూడిన
అనందాదులే బ్రహ్మకు ప్రత్యేకాత్మవ్యాప్తిమైనయారము ఎత్తైనను
స్వభావంగా జీవాత్మ స్థూలత్వాద్యచేతసధర్మములకు సంబంధికపోయి
నను తత్సంబధిత్యమునకర్థత్యముండనే యున్నది దానికర్థుడౌటచే
పూర్వమందు దానిసంబంధంగల్గియుండెను అందువల్ల బ్రహ్మకు దానికస
ర్థ మైన వ్యరూపానుపంధావతయ అస్థూలత్వాదులు అన్నిచోట్లను అను
పంధానమునకు యోగ్యము

నూత్రార్థము - అక్షరధియం - అక్షరసంబంధమైన అస్థూలత్వాదిలు
థులకు సర్వవిద్యలందును, అవరోధ - సంగ్రహము ఎందుచేతనన్న
[సామాన్యతదృష్టావ్యాప్తి] బ్రహ్మకు అంతటను సమానత్వంచేత బ్రహ్మ
నుసంధానమందంతర్భావమువల్ల ఈ సామాన్యతదృష్టావ్యాప్తిగూఢములకు
ప్రధానముగాననుసరించియుండడమే స్వభావము [అపసదనత్] ఎట్ల
జామదగ్గర్చూరప్రవృత్తిరోదాశములకు గుణభూతమైన 'అగ్నిర్వోత్రం
వేత్తి' అవేమంత్రం సామవేదమందుండగా సామవేదస్వరంబే వియతమై
నను ప్రధానభూతమైపయుపసదమవర్తియౌటచే యాబురైతికత్వంపల్ల
ఉపసత్తుకు యాబురైతికమైన ఉపానుత్వంయొక్క సంబంధంగలదో
తద్వదక్షరవిద్యతో సంబంధిత్యంచే చెప్పబడినదౌటచే యావిద్య వియత
మైనను ప్రధానముగాననుసరించిచెప్పితి స్వభావంగలదౌటచే సర్వవిద్య
లందు సంబంధియైనదానిని ప్రథమకాండయందు చెప్పబడినది "గుణ
ముఖ్యవ్యతిక్రమే తదర్థత్వాత్" అని ఇచ్చుట చెప్పబడెను

388 ఇయదామనవాత్ (3-3-34)

అర్థము - అమనవాత్ - బ్రహ్మనుసంధానరూపహేతువువల్ల, ఇయత్
- అస్థూలత్వాది విశేషితమైన అనందాదులేయనుసంధానముచేయదగి
నది ఇయత్ - అస్థూలత్వాదులచే కూడిన అనందాదులే అన్నిచోట్లను

అను సంధానమునకు యోగ్యము విధున్న అమనవాద్యేతో - అమనవం
అభిముఖ్యంచేత, మననము - బ్రహ్మసంధానము బ్రహ్మస్వరూప
అనుసంధానము చేపితేతవివా ఉపపన్నముకానేరదోదాస్తే సర్వత్రానుసం
ధానం చేయదగినది అన్యమైనది అచ్చుటచ్చుట ఉండుననియర్థము
అదికరణ సంగ్రహము - ప్రపంచప్రత్యవీకతారూపములైన అస్థూలత్వాది
ధర్మములు విద్యాంతరరూపభూతగుణములకు విద్యాంతరరూపత్వేనమా
ణములేనందున అనందత్వాదుల వలె స్వరూపనిరూపకంకానందున సర్వ
విద్యామయాయురూపంకాదు అక్షరవిద్యారూపమాత్రం అయిండునని
అంకించి అనందత్వాదులవలె చిదచిదాత్మకప్రపంచధర్మభూతస్థూలత్వాది
నిపరీతమైన అస్థూలత్వాదులున్న స్వరూపనిరూపకమాటచేత సర్వవిద్యా
మయాయుంవి నిర్ణయించబడినది

97 అంతరత్వాదికరణము (3-3-13)

389 అంతరాదుతగ్రామవత్స్వాత్మనోన్యధాభేదానుపపత్తిరితి చేన్నోపదేశ
ః (3-3-35)

అర్థము - అంతరా - సర్వాంతర అనెడిఉపస్థైప్రశ్న, భూతగ్రామవ
త్స్వాత్మనో - జీవునికి అవి అంగీకరించదగినది, భేదానుపపత్తి - లేకపోయి
అక్షము లేదమునకనుపపత్తియని, ఇతి చేన్న - ఇట్లవగూడదు, ఉపదేశ
ః - ఉపదేశమువలె ప్రతిపచనభేదమునకనుపపత్తిగల్గును బృహదార
ణ్యకములో ఉపస్థైప్రశ్నకు ప్రతిపచనమందు "య ప్రాతేనప్రణేపిత
అత్మా సర్వాంతరోయోపానవాపానితి సత్యత్వా" ఇత్యాదులు "అతోన్య
దార్త"అనువరకు చెప్పబడినది

అట్లేయనంతరం హోళప్రశ్నప్రతిపచనము "యోశనాయాపిపాపే
భోకం మోహం బలాం మృత్యుం అశ్యేతి ఏతం హైతమాత్మానంవిదిత్య"
అనిబిది "అతోన్యదార్తం" అనువరకు ఈ రెండు చోట్లను విద్యక్షక
దాము లేక విద్యాభేదమాయవి సంశయము పూర్వస్థలమందు ప్రాణాదు

అర్థశాస్త్రర్యములు

లకు హేతువు ప్రత్యేకంగా తూర్పుదర్శనముందు అశనాయాదులనతిక్రమించిన పరమాత్మయని ఉపాస్యమునకు భేదంవల్ల విద్యలకు భేదమని పూర్వవక్షము

సిద్ధాంతము - యత్పాక్షాదవరోక్షాద్బ్రహ్మ యత్యాశయాశయాంతర తస్మే న్యాకక్షస్య" అని రెండుచోట్లను ప్రశ్నకు పరమాత్మవిషయత్యముండుట వల్ల ఏకరూపంగలదాటచే పమస్తమైన ప్రాణులయొక్క ప్రాణము అపానము దీనియందు హేతుత్వంకు అననాయాదులనతిక్రమించిన భావము నకు ప్రతిపచనద్యయంచే తెలియబడినయథానికీ పరమాత్మయొకని యందే ఉపాస్యం సంభవించుటవల్ల విద్యకు భేదంలేదు

మూత్రార్థము - నడుమ "య అత్మా సర్వాంతర అత్మా" అని ఉపేక్షప్రశ్న యందు భూతగ్రామం వలె అత్మకు ప్రత్యేకంగాత్మకవి అంగీకరించదగినది లేవియెడల ప్రశ్నప్రతిపచనభేదంవల్ల అనువపత్తియనిన ప్రత్యేకంగాత్మ పరమాత్మవిషయకమైనది ఈ ప్రశ్నద్వయంగాదు ఈ రెండు ఉత్తరముల చేత పరమాత్మయొక్కనియందే ముఖ్యోపాస్యం సంభవించుచున్నది [ఉపదేశాత్] "స్థణ్ఠోసుక్త తమాదిదేశమప్రాక్ష్య" అనిప్రసక్తమైన సద్విద్య లోనే "భగవాంస్త్యేవమేతద్బ్రువీతి" అని "భూయ ఏవమా భగవాన్విజ్ఞాన యత్" మొదలైన అవ్యక్తిప్రతిపచనములభేదము మునకు మాహాత్మ్యవిశేషము ప్రతిపాదనచేయుచున్నది ఇచ్చటనదేప్రకారము అడుగబడిన వారికి భేదపూర్వకప్రతిపచనముయొక్క ప్రకారభేదంవల్ల విద్యాభేదంవర్ణన చేయుటకవశ్యమనే శంకకు సమాధానంచెప్పుచున్నాడు

390 వ్యతిహారో విశింషంతి హితరవత్ (3-3-36)

అర్థము - వ్యతిహార - ప్రతిపచనమునుపొందుపటుద్ధిసంబంధంచేయదగినది, ఇతరవత్ - సద్విద్యయందువలె, విశింషంతి హి - రెండుచోట్లను యాజ్ఞవల్క్యప్రతిపచనంబ్రహ్మనే ప్రోక్తం చేయును "యదేవపాక్షాదవరోక్షాద్బ్రహ్మ య అత్మాసర్వాంతర" అనిప్రశ్నించు వారిద్దరి ప్రశ్న

లకు ఏకరూపత్వంచేత ఏకవిషయత్వంవిశ్వయింపబడినదాచుండగా ఈ ఉపస్థితహోళులకు ప్రతివచనంనుపొందినబుద్ధికి వరస్పరక్రియనుచేయదగివది ప్రాణనాదిహేతుత్వబుద్ధిసర్వాంతరవిషయమని హోళువికార్యము అశనాయారులసత్తిక్రమించిపవాదనెడిబుద్ధి ఉపస్థితచేత చేయబడినది రెండుబోధిని యాజ్ఞవల్క్యులవాక్యము ఏకమాన సర్వాంతర ఉపాస్యమని విశేషంగా చెప్పుచున్నది [ఇతరపత్] ఏప్రకారం భిన్నమైన పద్విద్యయందు సమస్తములైనప్రతుత్తరాలు అధికకరుణాశాలియైన బ్రహ్మవిషయంలో అప్రకారము పద్విద్యయందును ఉపాస్యమునకు ప్రశ్నప్రతిపచనాప్రక్రియచుండగా ఏ ప్రకారం తెలియబడుచున్నదనగా చెప్పించున్నారు

391 సైవహి సత్కాదయ (3-3-37)

అర్థము - సైవ - అ పరదేవతయే అనువర్తించును, హి - ఏ కారణంవల్ల, సత్కాదయ - పత్యత్కాదులు సమస్తములందు సంహారంచేయబడునో "సేయం తదైక్షత" ఇత్యాదుల్లో అనర దేవతయొకటే అనువర్తించును "ఐతదాత్మ్యమిదంసర్వం తత్సత్వం స ఆత్మా తత్వమసే" అని ఆవేపత్యం సమస్తప్రతిపచనమందు ఉపసంహారం చేయబడుచున్నది
అధికరణ సంగ్రహము - ఉపస్థితహోళప్రశ్నప్రతిపచనముల్లో ప్రాణనాది హేతుత్వాశయనాద్యతీతత్వరూపాపాస్యకారభేదంచేత విద్యాభేదమంవిశంకించి ఉభయప్రశ్నమునకు పరమాత్మ విషయమందు భేదంలేనందున ప్రతివచనద్యయగతమైన అకారద్యయమున్ను పరమాత్ముని యందుపపన్నమాటచేత విద్యాభేదంలేదని నిర్ణయించబడినది

98 కామాధ్యధికరణము (3-3-14)

392 కామాదీతరగ్ర తగ్రదాయకవాదిభ్య (3-3-38)

అధికారస్వరూపములు

అధ్యము - ఇతరత్ర - వాజపనేయకమందు, తక్రత - ఛాందోగ్యమందు, కామాది - సత్యకామత్వం మొదలైనదేరూపము, ఆయతవాదిభ్య హ్యాయాయతనత్వం మొదలైనగుణాంవల్ల ఛాందోగ్యమందు "అథ యదిద మస్మిన్ బ్రహ్మ పురేదహరం పుండరీకంవేశ్మ దహరోస్మిన్నంతర ఆకాశస్థ స్మిన్యదంతస్తదన్యేష్టేవ్యమ్" అనుయువత్రమించి "తద్య ఇహోత్మానమను విద్య ప్రజంతి ఏతాంశ్చ సత్యాన్కామాంస్తేషాం సర్వేషు లోకేషుకామ చారో భవతి" అని, వాజపనేయకమందు "య ఏజాంతర్వదయ ఆకాశస్థ స్మన్నేతే సర్వస్యవశీ సర్వస్యేకాన " ఇత్యాదులు రెండుచోట్లను విద్యై త్యనూ లేక భేదమాయని సంశయము రూపభేదంచే విద్యలకు భేదమని పూర్వపక్షము ఎట్లైనను రెండుచోట్లను పరమాత్మయుపాస్యనయోగ్యుడు ఐనను ఒకచోట ఆకాశశబ్దవాచ్యుడు ఐనపరమాత్మఉపాస్యుడు, ఇతరత్ర ఆకాశమందు శయించియుండెడు పరమాత్మయని రూప భిన్నమగు చున్నది

విధాంతము - హృదయమే ఆయతనంగాగల సత్యసంకల్పత్వసత్యకామ త్యాదులచే ఆభేదంవల్ల రెండుచోట్లను తద్విశిష్టమైన పరమాత్మయుపా స్యుడని రూపభేదంలేకపోవుటచే విద్యలకు ఏకత్వము ఛాందోగ్యమందు "దహరోస్మిన్నంతర ఆకాశస్థస్మిన్యదంతస్తదన్యేష్టేవ్యమ్" అని అరంభించి "కిం తదత్రవిద్యత" అని పరిచోదనంచేసి "తస్మిన్కామాస్థమనూ హితా ", "ఏష ఆత్మా అపహతపాష్కా విజరో విష్ణుర్ముగ " అనియారం భించి "సత్యకామస్సత్యసంకల్ప " అనిచెప్పి తద్య ఇహోత్మానమనువిద్య ప్రజంత్యేతాంశ్చ సత్యాన్కామాన్" అని ఆకాశశబ్ద విర్దిష్టుడుపరమాత్మ, అతనియంతర్గతములైనవి సత్యకామత్వసత్యసంకల్పత్వానహతపాష్కత్వం మొదలైనగుణములు అందువల్ల హృదయాయతనులైనపరమాత్మసత్యకా మత్వాదివిశిష్టుడుగా ఉపాసనచేయదగినవాడని వాక్యంచేత విర్ణయించబడి నది వాజపనేయకమందు "యఏజాంతర్వద య ఆకాశస్థస్మిన్ శతే సర్వ స్యవశీ" అనిచెప్పినయెడల పశిత్యమునకు సత్యసంకల్పత్వరూప విశేష

తయో ఆ పరమాత్మే హృదయాయతనసత్వసంకల్పత్వవిశిష్టదుగా ఉపా
పనచేయదగినది ఆ కారణాన్నిబట్టి దహరవిద్యయొక్క పత్యభిజ్ఞానము
వల్ల అపరమాత్మే పత్యసంకల్పత్వాది గుణాఘటావిశిష్టముగా ఉపాపనచే
యదగినదని నిశ్చయింపబడినది ఈ విధంగా విశ్చయించిన అనం
తరం అకాశమందు శయానమని అకాశశబ్దహృదయపుండరీకవర్తియైన
అకాశవాచకమని రూపమునకభేదంవల్ల విద్యకేకత్వము

సూత్రార్థము - [కామాదీతరత్ర తత్రచ]వాజననేయధాందోగ్యములందున
త్యకానుత్వంమొదలైనదే రూపము ఎద్లన్న ఆయతనాదిభ్య - హృదయా
యతనత్వపత్యసంకల్పత్వవిశేషరూపములైన పత్యత్వాదులవల్ల దానికి
సహచారియైన పత్యాకామదులకు జ్ఞానంకల్లుచితే "పరంతోటి ఉపసం
పద్య స్వేన రూపేణాభినిష్పద్యే", "అభయం వై బ్రహ్మభవతి" అని
బ్రహ్మప్రాప్తి రూపమైనఫలమొక్కటని విద్యకేకత్వము

"మనప్రవాసుద్రష్టవ్యంనేహనానాస్తికించన" ఇత్యాదుల్లో పూర్వ
ప్రకృతమైన "న ఏష నేతి నేతి" అని ముందుచెప్పబోవుటవల్ల "పర్యవ్య
వశీ సర్వస్యేశాన " ఇత్యాదుల్లో తెలియబడిన విశేషణములకు బ్రహ్మస్వ
రూపం సంభవించదుగనుక ఎట్లు సత్యసామత్వం మొదలైనవానికి మోక్ష
పాధనోపాసనరూపత్వమనగా చెప్పరున్నారు

393 అదరాదలోప (3-3-39)

అర్థము - అదరాత్ - అదరంచే చెప్పుటవల్ల, అలోప - వశిత్వంమొద
లైన గుణలోపంలేదు పశిత్వంమొదలైనవానికి మరియొప్రమాణం
చేత తెలియబడిన రూపంగలదానికి శ్రుతియొకటిచేత సమధిగమ్యమైన
దానికి అదరంచే చెప్పుటచే లోపంలేదు అనగా అప్రతిషేధం అనియ
ర్థము దానికిని బ్రహ్మగుణత్వం అవశ్యంగా అప్రయించదగినది విశేషర
హితమైన నిశ్చయమైతే పత్యతరప్రాకృతిశేషరూపములైన వస్తువిశేషక

అర్థశాస్త్రములు

ములు నానాత్వమునకు నిషేధము సమన్వయమునకు బ్రహ్మకార్యత్వంచేత
బ్రహ్మత్వకార్యముండుటవల్లయని అభిప్రాయము

సగుణోపాసనకు "స యది త్రిలోకకామో భవతి" అని సాంసారిక
మైన ఫలముగోచరించుటచే మోక్షఫలత్వము సంభవించదనడి పూర్వపక్ష
మునకు సమాధానం చెప్పించున్నారు

394 ఉపస్థితేఽతస్తద్వచనాత్ (3-3-40)

అర్థము - ఉపస్థితే - బ్రహ్మ ఉపసంపత్తియగుచుండగా అత లకార
ణంవల్ల, తద్వచనాత్ - పితృలోకప్రాప్తిచెప్పబడును

ఉపస్థితే - ఉపస్థానము బ్రహ్మోపలబ్ధిసంపత్తి ఉపస్థితే బ్రహ్మోప
సంపన్నుడైనవాడు అగుచుండగా అత - అ హేతువువల్ల, తద్వచనాత్
- పితృలోకాది ప్రాప్తివచనముండుటవల్ల అది సాసారికఫలంకానేరదు
మరేమనగా పాక్షాత్తు ముక్తునుఫలమే "తస్మాచ్ఛరీరత్ సముత్థాయ పరం
జ్యేతిరుపసంపద్య స్వేసయాపేణాభివిష్పద్యతే స ఉత్తమ పురుష స తత్ర
పర్యేతి జగన్స్యిద్దవిద్రవమమమాణ స్త్రీధిర్వా యానైర్వా జ్ఞాతిధిర్వా నేప
జనంస్మరన్నిదం శరీరమ్" అని "సప్తరాధ్యవతి పత్య సర్వేషు లోకేషు
కామచరో భవతి" అనియు విప్రత్వావిద్య గలజీవునికి స్వేయావంచేత అభి
నిష్పన్నునికే చెప్పబడుచున్నది అకారణంవల్ల బ్రహ్మసంపత్తి హేతుక
త్వము క్రితాదులుగా తెలిపడుచున్నది

అధికరణ సంక్రమము - ఛాందోగ్యముందు వాచననేయములందు శ్రుత
మైన దహరవిద్య అపహతపామ్నత్యవశిత్యాద్యపాపాక్యకారభేదంచేతభిన్న
మనిశంకించి వశిష్ఠాదిగుణములు పత్య సంకల్పత్వాంశంభవతమౌటచేత
ఉపాస్యకారభేదంలేనందువనివిద్య అభిన్నమని నిర్ణయించబడినది

99 తస్మిన్ధారణా నియమాధికరణము (3-3-15)

395 తస్మిన్ధారణా నియమస్తత్త్వే వృధగ్ధ్యప్రతిబంధ ఫలమ్ (3-3-41)

అర్థము - తత్ - ఉద్గీఢంయొక్క, నిర్ధారణ - ఉపాసనకు, అనియము - నియమంలేదు, తద్వృష్టే - నియమంలేదనే ప్రత్యక్షంవల్ల, మృథక్ - ప్రవ్యేకంగా అప్రతిబంధ - ప్రతిబంధరూపరహితమైన , ఫలం - దానికి ఫలమగును.

చాందోగ్యమందు - "ఓమిత్యేతదక్షరముద్గీఢముపాసిత" అని కర్మాంగాశ్రయమైన ఉద్గీఢ ఉపాసనము వివరించుచున్నది అది ఆ కర్మ యందు పర్వతాదువలె నియమంచేత ఉపాదేయమా లేక గోరహనము వలె అనియమంచేత చేయదగినదాయని సంశయము కర్మాంగాశ్రయ స్వరచేత పర్వమొదలైనవానివలె అద్వారంగా నిరూఢమైన కార్యంగాగలదొ లుచే "యదేవ విద్యయాకరోతి శ్రద్ధయోపరవిదాతదేవ వీర్యవత్తరం భవతి" అని వర్తమాననిర్దేశానికి భిన్నఫలప్రతిపాదకత్వం సంభవించదుగనుక క్రత్యర్థంకొరకు నియమంచేత అంగీకరించదగినది అని పూర్వపక్షము సిద్ధాంతము - "తేవోభాకురుతోయశ్చైతదేవం వేద యశ్చ న వేద" అని ఉద్గీఢోపాసనం అవిద్యాంనునికి క్రత్యమస్థానము కనబడుటచే క్రతుఫల మైన ప్యర్ణాదులకంటే భిన్నమైన వీర్యసామర్థ్యవత్త్వఫలముకల్గినది ఈ ఉపాసనమని గోదోహనాదులవలె అనియమము పర్వమాననిర్దేశమందును అధికారాంతరము విశ్వయమాతుండగా తాత్రిప్రతమువలె క్రతుపుకధిక వీర్యవత్తరత్వము ఈ యుపాసనకును ఫలమని కల్పించదగినది సూత్రార్థము - తన్నిర్ధారణా నియమ - నిర్ధారణం నిశ్చయముచే ఋద్ధి దారణము, ఉపాసనమనియర్థము, తస్య - ఉద్గీఢోపాసనకు వియమము లేదు ఎందువల్లనంటే తద్వృష్టే తేవోభాకురుత అని అనియమదర్శనము వచ్చి దీనివలము ప్రత్యేకమైనది అది అప్రతిబంధ రూపము వీర్యవత్త రము అసగా ప్రబలమైన మరియొక కర్మయొక్క ఫలంచేత ఈ కర్మఫ లంకు ప్రతిబంధకము లేకపోవుట అనిలంబరితత్వమవి అర్థము అదికరణ పంక్షహము - ఉద్గీఢాదుకూపాసనములు కర్మాంగభూతోద్గీఢాద్యా గ్రయములాటచేత కర్మల్లో నియమేవ ఉపసంహార్యములని శంకించి గోదో

హవాదులవలె కామ్యములగుటచేత వియమేన అనువసంహార్యములని విర్ణయించబడినది

100 ప్రధానాధికరణము (3-3-16)

396 ప్రధానపదేవ తదుత్తమే (3-3-42)

అర్థము - ప్రధానపదేవ - దానమువలె అవృత్తిచేయదగినది
 మాత్రాధ్యము - సర్వవరవిద్యోపాస్యములయొక్క విధారముమందు లింగ
 భూయస్త్వమువల్ల ఆయా విస్తృతములైన వాక్యములకు అధిక్యము
 యని అర్థము ఆ వాక్యములు ప్రకరణముకంటే బలీయమైనవి అదియు
 పూర్వకాండయందు "శ్రుతిలింగవాక్యప్రకరణస్థానసమాఖ్యావామ్" సమవా
 యమందు వరమునకు దౌర్బల్యము అర్థవిప్రకర్తాత్ అనువాక్యంచేతగూడా
 చెప్పబడినది ఇట్లు సర్వోపాస్యనిర్ధారణము విశ్వయింపడినదైనను దహర
 విద్యయందు ఇతరే ఉపాస్యతని వద్మకోశప్రకీకాశం అని హృదయాదు
 లను చెప్పుటయుక్తమని అభిప్రాయము
 అధికరణ సంగ్రహము - నారాయణానువాకము పూర్వశ్రుతదహరవిద్యో
 పాస్యవిశేషనిర్ధారణం అని శంకించి ప్రకరణముకంటే బలవత్తరమైన లింగ
 భూయస్త్వముచేత సర్వవిద్యోపాస్యవిశేష నిర్ధారణమని విర్ణయించబడి
 నది

101 లింగభూయస్త్వాధికరణము (3-3-17)

397 లింగభూయస్త్వాతర్థిబలీయస్తదసి (3-3-43)

అర్థము - లింగ - హేతువాక్యములు, భూయస్త్వాత్ - అధిక్యంవల్ల,
 తత్ - అవాక్యము, బలీయ - ప్రకరణముకంటే బలబలవత్తరము, తదసి
 - అదియు పూర్వకాండయందు చెప్పబడినది తైత్తిరీయమందు చెప్పబ
 డిన "సహస్రశీరర్థం దేవం విశ్వాక్షం విశ్వసంభవమ్! విశ్వం నారాయణం
 దేవంమక్షరం పరమం వదమ్" అని మొదలుకొని "సోఽక్షరర పరమ్

స్వారదో' అనువరకూ ఈ ఉపాసనచేత విశ్వయింపబడినది ఇది పూర్వ
సువికమందు చెప్పబడిన దహరవిద్యయందుపాసనచేయతగిన విశేషనిర్దా
రణార్థమూ లేకప సర్వవేదాంతముల యందు చెప్పబడిన సమస్తవరవి
ద్యలనుబట్టి ఉపాస్యమైన విశేషార్థముగామన్నదాయని సంశయము
దహరవిద్యకానంతర్యంవల్ల దానియందుపాస్యమైన విశేషనిర్దానమని
పూర్వవక్షము "సహస్రశీర్షం దేవం" అని ద్వితీయయొక్క విర్దేశమునకు
అసంతరమందు చెప్పబడిన ఉపాసనముయొక్క సంబంధముననే యుక్త
త్వముపల్ల

పెద్దాంతము - పరంబ్రహ్మపరతత్త్వపరంజ్యోతి పరమాత్మాక్షరశివ
గుణశబ్దములచే సమస్త పరవిద్యలందుపాసనచేయతగిననవాదవి అనువీ
చి "సహస్ర వాక్యముచేతనే దానికి నారాయణత్వ విధానంవల్ల దానికి ప్రకర
ణమువల్ల బలీయమౌటచే విద్యోపాస్యనిర్ధారణార్థమనివిశ్వయింపబడు
చున్నది "సహస్రశీర్షం" అని ద్వితీయయొక్క విర్దేశము పూర్వమందుం
చున్న ఉపాసనచేసెడు వానితో సంబంధము పొందుచున్నదని కాదు "తస్మి
న్మూలర తదుపాసరస్యమ్" అని కృత్యప్రత్యయముచే కర్మచెప్పబడిన
చున్న అచ్చట ద్వితీయమునకు విర్దేశము రానేరదు "నారాయణ పర",
వాక్యం నారాయణ స్థిత " "పరమాత్మా వ్యవస్థిత " ఇత్యాదులచే ఏకార్థ
త్వముచే ప్రదమార్థమందు ద్వితీయ వచ్చినది

సూత్రార్థము - సర్వపరవిద్యోపాస్యములయొక్క నిర్ధారణమందు లింగ
భూయస్త్యమువల్ల ఆయా చిహ్న భూతిములైన వాక్యములకు ఆధిక్యంవల్ల
యే ఆర్థము ఆ వాక్యములు ప్రకరణం కంటే బలీయమైనవి అది
పూర్వకంబయందు 'ప్రతిలింగవాక్యప్రకరణస్థానసమాఖ్యావామ్" అని
సమవాయమందు పరమునకు దొర్పలక్ష్యము అర్థనిప్రకర్తాత్ అనేవాక్యంచే
చెప్పబడినది ఇట్లు సహస్రశీర్షనిర్ధారణము విశ్వయింపబడినదైనను దహర
విద్యయందు ఇతరేయూపాన్యదని "పద్మకోశప్రతికాశమ్" అని హృదయా
దులన చెప్పబయ్యుక్తమౌనని అభిప్రాయము

అధికరణ సంఖ్యహము - వారాయణానువాకం పూర్వశ్రుతదహరవిద్యోపాస్య విశేషనిర్ధారకమని శంకించి ప్రకరణాద్భుతవత్తరమైన లింగభూయప్ర్యము చేత సర్వవిద్యోపాస్యవిశేషనిర్ధారణమని విజ్ఞయింపబడినది

102 పూర్వవికల్పాధికరణము (3-3-18)

398. పూర్వవికల్ప ప్రకరణాత్పాప్యియానూనసవత్ (3-3-44)

అర్థము - పాత్రియ - మనశ్చితాదులు క్రియామయత్రత్యంగభూతము లగును ప్రకరణాత్ - ప్రకరణమువల్ల, మానసవత్ - మానసగ్రహణ మువలె, పూర్వవికల్ప - పూర్వవికల్పకచితము తో వికల్పము వాణసనేయ మందు అగ్నిరహస్యంలో "మనశ్చితోవాక్పిత ప్రాణచితశ్చక్షుశ్చిత" ఇత్యాదుల్లో మనశ్చితాదులైన అగ్నులు విద్యారూపములుగా విసనబడుచున్నవి ఇవి క్రియా రూపమైన క్రతువుకంగములా విద్యారూపములైన క్రతువుకంగ ములాయని పంశయము ఈప్రకరణమందు విద్యామయమైన క్రతువుకు పంబంధమైన గ్రహస్థితము మొదలైనవానికి దర్శనముందినను క్రతువుకు విధానములేకపోవుటచే మరోఫలప్రతితిలేకపోవుటచే పూర్వంలో "అపద్వా ఇదమగ్ర లసేత్" ఇత్యాదులచే ఇష్టమైన అగ్నిని ప్రకృతత్వంవల్ల మనశ్చితాదులందు వానియొక్క "తేషామేతైక ఏవతావాన్వా వాససాపూ ర్యమ్" అని అయా కార్యములయొక్క అతిదేశించే ఇష్టకచితమైన అగ్నిచే వీనికి వికల్పప్రతితివల్ల శేషభూతమైన క్రియాస్వరూపమైన క్రతువునుప్రవేశ ముచే దానికంగభూతములని పూర్వవిజ్ఞము

పిథాంతము - "తే హై తే విద్యాచిత ఏవ విద్యయా హై వై తేవేవం విద శ్చితాభవంతి" అని మనశ్చితాదులకు సంపాదకమైన అగ్నిభూతముచే విద్యారూపత్వమైనను "తే హై తే విద్యాచిత ఏవ" అనియవధారణశ్రుతి విద్యామయమైన క్రతువుకంగములేయని వీనికి విద్యారూపత్వజ్ఞానమే అర్థ ముగాగలదని నిశ్చయమువల్ల సమీపస్థములైన మానసములకు గ్రహ స్థిత్రంవల్ల క్రతువందమబద్ధవ వాక్యములచేత చెప్పబడుచున్నచే క్రతుద

ర్చనమౌచుండగా "వచనావిత్వ పూర్వత్వాత్" అను వ్యాయమునుబట్టి మనస్సు మొదలైనవానికి శేషభూతము విద్యాస్వరూపమైన క్రతువు యొక్క విధికల్పనం చేయబడుచున్నది "తేషామైత్రక ఏన తావాన్యావా నసౌ పూర్వ" అని అతిదేశమ ఇష్టకచితాగ్నికి వ్యవేశిభూతమైన క్రతుద్వారముచే యేది ఫలమో అదే వీనికి వ్యవేశిభూతమైన విద్యాస్వరూపమైన క్రతుద్వారముగా ఫలమవి నిశ్చయింపబడుచున్నది గావున విద్యమయ క్రతువుకు అంగభూతములే మనశ్చితాదులుగదా

సూత్రార్థము - మనశ్చితాది క్రియాస్యాత్ - క్రియామయమైన క్రతువు కంగభూతమనియర్థం ఎట్లన్న ప్రకరణాత్ - పూర్వమందుప్రకృతమైన ఇష్టాచితమైన అవ్యధిచరితక్రతుసంబంధియైన దానిచే గృహీతమౌతుచే దానకంగభూతములైన వీనికి అగ్నిత్వంవల్ల ఆ ఇష్టాచితమైన దానిచేత వికల్పము విద్యారూపమైన వీనికి క్రియారూపమైన కర్మకు భావమందు విరోధము కాదు ద్వంద్వగాహమునకు అంగమైన మానవగ్రహమువలే

399 అతిదేశాచ్చ (3-3-45)

అర్థము - అతిదేశాచ్చ - ఇష్టచితకారణ్యాతిదేశమువల్ల "తేషామైత్రక ఏవతావాన్యావానసౌ పూర్వ" అని వీనియందు ఇష్టకచితకారణ్యాతిదేశంవల్ల వీనికి విద్యావికల్పము తోచుచున్నది దానిచేత అవికల్పము చెప్పబడినదై దానికి శేషభూతమైన క్రత్యంగముచేత వినా ఉపపన్నం జానేరదు ఆ కారణంచే దానికి అంగభూతములగును

400 విద్యైవతు నిర్ధారణాద్ధర్మవాచ్చ (3-3-46)

అర్థము - నిర్ధారణాత్ - నిశ్చయమువల్ల, ధర్మవాచ్చ - ప్రత్యక్షము వల్ల, విద్యైవ - మనశ్చితాదులు విద్యామయక్రత్యంగభూతములు తు శబ్దము పక్షవ్యాప్యత్తి చేయుచున్నది మనశ్చితాదులు విద్యరేమే విద్యామయమైన క్రత్యంగభూతములనియర్థము ఎట్లన్న నిర్ధారణాత్ - వానికి

విద్యారూపత్వము సిద్ధించునను "తే హై తే విద్యాచిత ఏవ" అని నిర్ధారణము విద్యామయమైన క్రత్యంగభావముచే వీనికి విద్యామయత్వం ఖ్యాననముకొరకు అచ్చటనే విద్యమయమైన క్రతువుకు దర్శనమువల్ల దానికంగత్వమే వీనికి చూడబడుచున్నది విద్యామయమైన క్రతువు "మనసైషు గ్రహా అగృహ్యంత మనపాఞ్చవంత మనసా సంశన" ఇత్యాదుల్లో అచ్చట విద్యామయమైన క్రతువుయందు విధిపదమువకు శ్రవణం లేకపోవుటచే, ఫలసంబంధప్రతితి లేకపోవుటచే ప్రకరణంచేత ఇషేటకచి తాగ్నినిబట్టి ఉపస్థాపితమైన క్రత్యంగము తోచకపోవుటచే, విద్యామయక్రత్యంగము బాధపెట్టుచున్నదని శంకించి చెప్పుచున్నారు

401 శ్రుత్యాది బలియస్త్యిచ్చ వ బాధ (3-3-47)

అర్థము - శ్రుత్యాది - శ్రుతిమొదలైనవానికి, బలియస్త్యిత్ - ప్రకరణం కంటే బలవత్తరంచే, న బాధ - బాధలేదు శ్రుతిమొదలగువానికి ప్రకరణం కంటే బలియస్త్యముచే శ్రుతిచే తెలియబడిన విద్యామయమైన క్రతువు యందన్వయమునకు ప్రకరణంచే బాధ రానేరదు శ్రుతి ఐతే "తే హై తే విద్యాచిత ఏవ" అని వానిని వివరించుచున్నది "విద్యయా హై వైత ఏవం విదక్ష్వితా భవంతి" అని లింగవాక్యములు భాష్యమందు చూపించబడి నవి ఈప్రకారం తెలిపినవారు మనశ్చక్షురారి వ్యాపారమందు అగ్నిత్వం సంపాదనచేయువారికి మనశ్చిద్రాదులు విద్యచేత ప్రధానముగా అగ్నికి కల్లుచున్నదని అర్థము "మనసైషు గ్రహా అగృహ్యంత" ఇత్యాదుల్లో విధిపదమువకు శ్రవణంలేకపోవుటచే విద్యామయమైన క్రతువుకు విధిసంభవిం చదనియు అందుచే అన్వయసంభవించదనుఅశంకకు సమాధానం చెప్పు చున్నారు

402 అమబంధాదిభ్య ప్రజ్ఞాంతరస్పదక్ష్యవద్వృష్టయశ్చ తదుక్తమ్ (3-3-48)

అర్థము - అనుబంధాదిభ్య - యజ్ఞానుబంధులు మొదలైనవానివల్ల, ప్రజ్ఞాంతరస్పృహత్వవత్ - దహరవిద్యలు మొదలైనవానికి స్పృహత్వముండు భేదము నిశ్చయింపబడుచున్నది దృష్టశ్చ - చూడబడువాని యందును, తదుక్తం - చెప్పబడియున్నది గ్రహస్తోత్రశస్త్రములచేత యజ్ఞాను బంధులైనానిబట్టి ఇష్టకచితాన్వయంగల క్రతువుకంటే అచ్చటవిధించబడు విద్యామయమైన యాగానికి భేదము తెలియబడుచున్నది ప్రజ్ఞాంతరస్పృహత్వవత్ - ఏ ప్రకారం ప్రజ్ఞాంతరాల్లో దహరవిద్యమొదలైనవానికి స్పృహత్వహేతువునుబట్టి స్పృహత్వమో అదిశబ్దంవల్ల పూర్వం చెప్పబడిన శ్రుత్యాదులు గ్రహింపబడుచున్నవి శ్రుత్యాదులనుసంబంధించేత విద్యామయమైన క్రతువిధికల్పించతగినదనియర్థము అనువాదస్వరూపమైనదానియందు కల్పనచేయబడెడి విధి చూడబడినది "యదేవ నిద్యయా కరోతి" ఇత్యాదుల్లో చెప్పబడినది "వచనానిత్యపూర్వత్యాత్" అని ఎచ్చట అతిదేశంవల్ల ఇష్టకచితయజ్ఞమునకు శేషిభూతమైన క్రతువుయొడు అన్వయం అంగీకరించతగినదని చెప్పబడినదో అచ్చట చెప్పించువారు

403 స పామాన్యదప్పునలభ్యేర్ముక్యవన్నహి లోకావత్తి (3-3-49)

అర్థము - పామాన్యత్ - పామాన్యశబ్దంవల్ల, ఉపంభే - ప్రత్యక్షమునకు, స - కాదు, ముక్యవత్ - ముక్యశబ్దంవల్ల, లోకావత్తి - లోకప్రాప్తియు, స హి - లేదు అవశ్యంగా అతిదేశంచేత ఇష్టకచితమైన అగ్నితుల్యదేశత్వమందున్న అశ్రయించదగినదికాదు పామాన్యమైనవిదో ఒకదానిచేత అతిదేశమునకు ప్రాప్తికలుగుచే "స ఏష ఏవ ముక్యర్మ ఏవ ఏతస్మిన్నంధలే పురుష" అవ్యక్తు సంపామాన్యంచే అతిదేశమాచున్నది ముక్యలోకావత్తిని అతిదేశముచేయబడదలెడు మరేమంటే ముక్యపునలే సంహారకత్వమే

404 పరేణ చ శబ్దస్య తాద్విధ్యం భూయస్త్యైర్వముఖంధ (3-3-50)

అర్థము - పరేణ - బ్రహ్మాణముచే, శబ్దస్య - మనశ్చితాద్యధిధాయి
శబ్దమునకు, తాద్విధ్యం - విద్యామయప్రతిపాదకత్వం తెలియబడును
అనుబంధ - సంబంధము, భూయస్త్యైత్ - ఆధిక్యంవల్ల, క్రియతే -
చెయబడును పరేణ చ - బ్రాహ్మాణముచేతను దీనికి మనశ్చితాదులు
చెప్పెడి శబ్దమునకు తాద్విధ్యం - తద్విధత్వము విద్యామయప్రతిపాద
కత్వము తెలియబడుచున్నది ఇతరబ్రాహ్మణంచే "అయం వాపలోక
విచోఽగ్నిచితస్తస్మావే వేవ" ఇత్యాదులచేత విద్యప్రత్యేకభంగంబదవి విధిం
చబడుచున్నది అగ్నిరహస్యమందు క్రియామయములే విధింపబడుచున్న
దను నియమములేదనియర్థము క్రియాప్రకరణమందు ఈ మనశ్చితాదు
లకు సంబంధం సంపాదవీయములైన అగ్ని అంగములకు ఇచ్చబాధిత్యం
వల్ల చేయబడుచున్నది ఆ కారణంచే విద్యమయక్రతువుకు అంగభూత
ములైననే మనశ్చితాదులైన అగులు
అధికరణ సంగ్రహము - మనశ్చితాదులైన హింపాదికాగులు క్రియామయ
క్రతువులు ప్రకృతం అగుటచే తదన్వయులై క్రియామయవలములవి
శంకించి విద్యామయక్రతువున్న ప్రకృతమౌటచే విద్యామయక్రత్యన్వయ
త్వేన విద్యామయములవి నిర్ణయింపబడినవి

103 శరీరభావాధికరణము (3-3-19)

405 ఏక అత్మనశ్చరీరేభావాత్ (3-3-51)

అర్థము - ఏక - శిష్టికాథలు, అత్మన - అత్మస్వరూపంను అనుసరి
ధానం చేయదగినదని తెలియజేయును శరీరే - రేచామందుండెడి
అత్మను, భావాత్ - ఆ ప్రకారం భావించుటచే ప్రత్యాగాత్మకు అత్మగా
పరమాత్మ ఉపాస్యుడని చెప్పబడుచున్నది "అత్మతీతూపగచ్ఛంతి" అని
అచ్చట ప్రత్యగాత్మశరీరమందుండెడి వానియొక్క కర్మకర్తృభోక్తృత్వము
లతో కూడిన రూపానుసంధానానికి యోగ్యమూ లేక ప్రణాపతివాక్యమందు

చెప్పబడిన అపహతపాప్యత్వాది గుణాలుగల యథాస్థితమైన రూపాను సంధానంచేయదగినదా యని పంశయము శరీరమందు ఉండెడివానిరూప మెటువంటిదో దాన్నే అనుసంధానం చేయదగినదని పూర్వపక్షము కర్మవి దులందున్నట్లు ఉపాసనాదివిధులందును అలంకరమాశ్రంచేతనే సాధనా ముఖానఫలానుభవానికి సంభవముండుటచే "యథా క్రతురస్మిన్ లోకే పురుషో భవతి" అమయు, "తం యథా తథోపాసత" అనేదానిచే విశాఖంగ లదౌటచే పరమాత్మవిషయమగును

సిద్ధాంతము - "తత్త్వమసి", "ప త అత్మావ్యక్త్యామ్యమృత" అని ప్రత్య గాత్మకు అత్మగా పరమాత్మయుపాసనచేయదగినవారని ప్రత్యగాత్మవ్య రూపమున్ను ఉపాస్యమందతర్గతమైనది "పరంజ్యోతిరుపపంపద్యే స్వేన రూపేణాధినిష్పద్యత" అని యథావస్థితమైన అత్మవ్యరూపం గలవానితే బ్రహ్మనుభవంపలమవెడిదానివల్ల "యథాక్రతురస్మిన్ లోకే పురుషో ఽప" అనునది పరమ త్మవిషయమైనదికాదు మరేమంటే ప్రత్యగాత్మ భూతోపాస్యవిషయం అని ప్రజాపతివాక్యమందు చెప్పబడిన యథావస్థిత మైన స్వరూపమే అనుసంతానానికి యోగ్యము లేనివక్షమన ప్రాప్యోపా స్యములకు ప్రకారభేదంచే "యథాక్రతురస్మిన్" అనెడి శ్రుతి విరుద్ధమ గును "యజేత స్వర్గకామ" ఇత్యాది కర్మవిధియందు కర్తృస్వరూపం యొక్క అనుసందానం సాధనాంతర్గతము కాదని విశేషము

సూత్రార్థము - కర్తృత్వాదివిశిష్టమైన అత్మస్వరూపమే అనుసంధానం చేయదగినదని కొన్ని శాఖల్లో తెలియబడుచున్నది ఎందుకంటే శరీరమం దుండెడు ఉపాసనార్థ మైన అత్మకు అట్టి భావం కలిగియుండుటచే

406 వ్యతిరేకప్రద్యాపభావిత్వాన్నరూపలభినత (3-3-52)

అర్థము - బ్రహ్మప్రాప్తివలె, తద్భావభావిత్వాత్ - వ్యతిరేకస్వరూపప్రా పవల్లయవిభావం న - కర్తృత్వవిశిష్టము అనుసంధానంచేయతగినది

కాదు కర్తృత్వాదివిశిష్టమైన పస్తువున అనుపంధించకగివదికాదు మరే
మంటే సాంపారికవ్యయాపంచల ముక్తవ్యయాపంగలవానికి విది వ్యతిరే
కమో అది అనుసంధానం చేయతగినది ఎందుకంటే ఆ ప్రకారం ఉపాస
నాభావభావిత్వం వల్ల వ్యతిరిక్తమైన వ్యయాపప్రాప్తివల్ల "యథా క్రతుర
స్మిన్ లోకేపురుషో భవతి" అని చెప్పబడినది ఉపలబ్ధివత్ - ఎట్లైతే
బ్రహ్మోపలబ్ధి యథావస్థితమైన బ్రహ్మనుసంధానంతో కూడినవానికగుచో
అప్రకారమే ఆత్మ యొక్క ప్రాప్తియు

అధికరణ సంప్రహము - పరవిద్యల్లోనూ ఉపాస్యకోట్యనుప్రవిశ్యమైన
జీవవ్యయాపమందు జ్ఞాతృత్వకర్తృత్వాంశముమాత్రము ఉపాస్యకారకమని
శంకించి ప్రాప్యదశలోనుండెడు వాదనంతయు అనుసంధేయమాటచే అస
హతసామ్యత్వాదులున్న ఉపాస్యకారమని నిర్ణయించబడినది

104 అజ్ఞాపబధ్ధాధికరణము (3-3-20)

407 అజ్ఞాపబధ్ధాస్తు న కాభాను హి ప్రతివేదమ్ (3-3-53)

అర్థము - అజ్ఞాపబధ్ధాస్తు - అజ్ఞబద్ధములైన ఉపాసనలైతే, న కాభాను
- అదే కాఖలయందు ఉండెడికాపు, ప్రతివేదం - అన్నికాఖలయందు
ఉండెడివికాపు "ఓమిత్యేదతక్షరముద్గీఢముపాసిత" అని ఉద్గీఢది క్రత్యంగా
శ్రయములైన ఉపాసనలు వినబడుచున్నది అవి ఏ కాఖలందు వినబడు
చున్నవో వానియందే మండెడివా లేక సమస్తకాఖలందు సంబంధములా
యని సంశయము కాఖలందు వ్యవభేదంవల్ల ప్రతికాఖలయందును ఉద్గీఢ
భేదంచేత ఎచ్చట వినబడుచున్నవో అచ్చటనుండునది ఉద్గీఢాదులసాన్ని
ధ్యమువల్ల దానితో అవ్యతములైయుండునని పూర్వపక్షము

పిఠాంతము - ఎట్లైతే ఉద్గీఢవ్యక్తికి భేదముండినను అట్లు అచ్చటచ్చట
ఉద్గీఢజాతియత్వముచే సంబంధంవల్ల సమస్తములకు ఉద్గీఢజాతియత్వ
మందు ఏకేషము లేకపోవుటవల్ల ఉద్గీఢ ఉపాసనయనది శ్రుతియే పర్య
సంబంధమని పర్యకాఖలయందును కన్పడుచున్నది

సూత్రార్థము - అంగాపబద్ధాదులైన ఉపాసనలు ఆ శాఖయందు వ్యవస్థితములు కావు మరేమనిన ప్రతిపేదం - సమస్తశాఖలందును కట్టబడుచున్నదనియర్థము హి - హేతు వాచకము ఏ కారణమువలన ఉద్గీర్ణజాతీయత్వమందు విశేషంలేకపోవుటచే సర్వబంధమో అందువల్ల యని అర్థము

408 మంత్రాదిపద్యాతిరోధ (3-3-54)

అర్థము - మంత్రాదిపత్ - మంత్రమువలె, అవిరోధ - విరోధములేదు చా శక్తియు చకారార్థకము ఒక్కొక్కశాఖయందు చెప్పబడిన క్రత్యంగభూతములైన మంత్రాదులు ఏ ప్రకారమో సర్వశాఖలందును క్రతువోకటియో టచేత సమస్తస్థలమందు సంబంధవిరోధం పొందదో ఆ ప్రకారమే విరోధం లేదు

అధికరణ సంశ్లేషము - ఉద్గీర్ణాదుకృపాసనములు వ్యవస్థితమేనని ఉద్గీర్ణాదులు వేదభిన్నంగా మండుటవల్ల వ్యవస్థితములని శంకించి భిన్నవ్యవస్థితములైన సర్వోద్గీర్ణములున్న "ఉద్గీర్ణముపాసిత" అనుచోట సామాన్యత ఉపాసనావిషయంగా చెప్పుటచే ఉపాసనములకు వ్యవస్థలేకనే సర్వోద్గీర్ణసంబంధమున్నదని నిర్ణయించబడినది

105 భూమ్న జ్ఞాయస్త్యధికరణము (3-3-21)

409 భూమ్న క్రతువజ్ఞాయస్త్యం తథా హి దర్శయతి (3-3-55)

అర్థము - భూమ్న - సమస్తోపాసనమునకు, జ్ఞాయస్త్యం - అధిక్యముండును, క్రతువస్త్యం - క్రతువువలె, తథా - అప్రకారము, దర్శయతి - క్రతువీచించును వైశ్వానర విద్యయందు వ్యర్థలోక అధిక్యవాయువు ఆరాగభూములే అవయవములుగాగల వైశ్వానర వ్యయోపయోగ అభ్యుపాసన చేయతగినవాడని వివరించినది అచ్చట వ్యస్తమయొక్క ఉపాసన చేయతగినదా లేక వ్యస్తవస్త్యువుయొక్క వ్యస్తవస్తులయొక్క ఉపాసన చేయతగినదా లేక సమస్తమయొక్కవాయవి సంశయము "జాపమన్యవకం

త్వమాత్మానముపాప్ను ఇతి దివమేవ భగవో లాబన్" ఇత్యాదుల్లో వ్యర్థోత
మునుండి స్పృధివికౌవయైనవానికి వైశ్వానరస్వరూపపరబ్రహ్మయొక్క శర
మునుండు పాదముకొనవరకు అవయవత్వముచెప్పిఅయా స్థలమందు
వ్యస్తమువరే ఉపాసనఫలము విహితమని చెప్పినపిమ్మట "యస్తేత
మేవం ప్రాదేశమాత్రం అభివిమానమాత్మానం వైశ్వానరముపాప్తే" అని
పూర్వము చెప్పబడినదానికి సమానముగా ఉపసంహారమనడము
యుక్తము అందువలన వ్యస్తమునే ఉపాసనము చేయతగినదని మొదటి
పక్షము పనుష్టాపాసనకు "సర్వేషు లోకేషు సర్వేషు భూతేషు సర్వేష్య
త్వస్యన్నమత్తి" అని వ్యస్తాపాసనఫలంకంటే ఫలాంతరం చెప్పబడుటల్లో
వ్యస్త సమస్తపదములకు ఉపాసనచేయతగినదని రెండవపక్షము
పిఠాంతము - "అత్మానం వైశ్వానరం సంప్రత్యభ్యేషి తమేవ నో
బ్రూహి" అనియారంభించి వైశ్వానరాత్మ స్వర్గాది స్పృధివ్యంతవస్తువులకు
మూర్ఖాది పాదాంతావయవత్వంపెప్పి "యస్తేతమేవం ప్రాదేశమాత్ర
మభివిమానమాత్మానం వైశ్వానరముపాప్తే" అని ఉపసంహారంపల్ల ఒక్కటై
త్రిలోకశరీరకులై వైశ్వానరాత్మస్వరూపుడైన పరబ్రహ్మయొక్క ఉపాస
నము విధించి ఫలముమ్మ "సర్వేష్యత్వస్యన్నమత్తి" అనియు, తద్యభ్యేషక
రూలమగ్న ప్రోతం ప్రదూర్ణతైవం హవ్య సర్వే పాప్సాన ప్రదూ
యంత" అనియు సమస్తాత్మలకు విశేషంలేకనే భోగ్యభూతుడైన పరబ్ర
హ్మను అనుభవించేయుచున్నది తద్విరోధులైన సమస్త పాపములను
దహింప చేయుచున్నదని చెప్పియున్నదని తెలియబడుచున్నది అందుచే
ఏకవాక్యంసంభవించుటచేత సమస్తంయొక్క ఉపాసనచేయతగినది,
వ్యస్తవాదములైతే వ్యర్థోకాదులకు మూర్ఖాది అవయవత్వజ్ఞాననాశం
అయా స్థలమందు ఫలవాదం "వైశ్వానరం ద్వాదశకపాదం నిర్వపేతుప్రతో
జాతే యదష్టాకపాదో భవతి" అని చూడదగినది

సూత్రార్థము - భూమ్నోజ్ఞానప్రసంగం - సమస్తోపాసనకు శ్రేష్ఠత్వము ప్రామాణికత్వమని అర్థము ఏకవాక్యత్వావగతే - వ్యస్తవాదము క్రతువు వలె చూడదగినది "వైశ్వానరం ద్వారాశకపాఠం విద్యపద్యదష్టకపాఠమ్" అని క్రతువన్నట్లు అర్థము అవిధంగా తెలియజేయుచున్నది పమస్తోపాసనమునకు శ్రేష్ఠముగందని శ్రుతి చెప్పుచున్నది "మూర్ధా తే వ్యవతిష్యద్వన్మాంవా గమిష్యే" ఇత్యాదులచే వ్యస్తోపాసనకర్తను చెప్పుచున్నది అధికరణ సంగ్రహము - వైశ్వానరోపాసనమందు స్వర్గోపాసనత్వవ్యాప్త్యా కాశమృధివ్యవయపురు అయిన వైశ్వానరుడు ఉపాస్యతయా శ్రుతుతైయం టువ్వాదు అచోటు టవమవ్యవారులను గురించి కేకయుడు స్వర్గోపాసనంలో కైకమునే ఉపాస్యముగా చెప్పుటచే వ్యస్తమే ఉపాస్యంగా పమస్తోపాసనకు నర్వాత్మవర్తియైన బ్రహ్మనుభవమును ఫలంగా చెప్పుటచేత నమస్తవ్యస్తములు కందున్నట్లుకూడా ఉపాస్యములని శంకించి ఉపక్రమోపసంపాదముల్లో పమస్తోపాసనమువిధించుటచేత వ్యస్తోపాసనమందు తద్విధికి తాద్యర్థంలేనందున నమస్తమే ఉపాస్యమని విధయించబడినది

106 శబ్దాది భేదాధికరణము (3-3-22)

410 వావాశబ్దాది భేదాత్ (3-3-56)

అర్థము - వావా - సర్విద్యలు మొదలైనవి అవేకములు, శబ్దాదిభేదాత్ - శబ్దాదులకు భేదంవల్ల పద్విద్య, దహరవిద్య, కాండిల్యవిద్య, భూమివిద్య మొదలైన బ్రహ్మోపాసనరూపములై బ్రహ్మప్రాప్తిఫలములైనవి ఏకవిద్యయో లేక అనే విద్యలాయని సంశయము బ్రహ్మోపాసనకు ఫలమేకముగాయుండుటచే "వేద", "ఉపాసిత" యని పేర్కాయవదములుండుటచే ఏకవిద్యయని పూర్వపక్షము బ్రహ్మకు ఏకత్వముండినను అగదేకకారణత్వావహితవాప్తిత్వాది అనుబంధభేదహేతువువల్ల పూర్వకాంక్షయందు చెప్పబడిన అనుబంధభేదహేతువులనుబట్టి శబ్దాంతరములనుబట్టి అనుబంధభేదములని పిఠాంతము శబ్దాంతరములచేత అచ్చట చెప్పబడినవా

విచేత విద్యాభేదం పిద్యమైసను తిరిగి ఇక్కడచెప్పటం బ్రహ్మప్రాప్తిహేతువులైన వేదాంతమందు చెప్పబడినజ్ఞానము విధేయంకాదనే తుద్యమైందిరా సముకారకు

సూత్రార్థము - సద్విద్య, దహరవిద్య, భూమవిద్య మొదలైనవి నానా భూతములు బ్రహ్మకు ఏకత్వముండినను సద్భూమపహితపాపకాత్వాది శబ్దములకు భేదముండుటచే ఆదిశబ్దంచే అభ్యాసము సంఖ్యగుణప్రక్రియ నామధేయములను గ్రరహించబడుచున్నవి

అధికరణ సంగ్రహము - దహరకాండిల్యాది విద్యలకు భేదంలేదు ఉపాస్య బ్రహ్మమున్ను తక్ ప్రాప్తిఫలరూపమున్ను ఏకరూపమాటచేతననిశంకించి జగదేకకారణత్వాపహితపాపకాత్వాది అనుబంధభేదమువల్ల విద్య అనేకములని విర్ణయించబడినది

108 వికల్పాధికరణము (3-3-23)

411 వికల్ప విశిష్టఫలత్వాత్ (3-3-57)

అర్థము - వికల్ప - సమస్తవిద్యలకు వికల్పము, అవశిష్టఫలత్వాత్ అఖండబ్రహ్మఫలకం వలన సద్విద్యభూమవిద్యాదులకు బ్రహ్మప్రాప్తిజనకము ఏకపురుషునియందు సముచ్చయం అగుచున్నదా లేదాయని పంశయము అగ్నిహోత్రము దర్శపూర్ణమావశోతిష్ఠోమారులకు స్వగైకఫలముగా అచ్చట అధికాపేక్షగా ఏకపురుషునియందే సముచ్చయమెట్లుచూడబడునో ఆ ప్రకారమచ్చట బ్రహ్మనుభవమునకు భూయస్త్వాపేక్షచేత ఒకపురుషునియందే సముచ్చయము సంభవిస్తున్నదని పూర్వపక్షము దేశమువలన కాలమువలన స్వరూపమువలన అవచ్ఛిన్నము కాని అనందస్వరూపమైన బ్రహ్మనుభవమే సమస్తములైన పరవిద్యకు ఫలము అట్టి ఏకవిద్య చేతనే పొందబడుచుండగా ఒకపురుషునియందు మరయొకవిద్యకు సముచ్చయములేదు ప్రయోజనం లేకపోవుటచే సమస్తములకు వికల్పమని సిద్ధాంతము

412 కామ్యస్తు యథా కామం సముచ్చయేరన్న వా పూర్వహేత్యభావాత్ (3-3-58)

అర్థము - కామ్యస్తు - కామ్యకర్మలైతే, యథాకామం - కామమున ఆక్రమించినట్లుగా, సముచ్చయేరన్ - వికల్పసముచ్చయములను పొందును, పూర్వహేత్యభావాత్ - చెప్పబడిన హేతువులేకపోవుటచే బ్రహ్మప్రాప్తికంటే వ్యతిరిక్తఫలజనకములైన విద్యలు కామ్యములు అవి యైతే యథా కామముగా సముచ్చయము పొందును వికల్పమును పొందును పూర్వకారణములేనిదానినర్థ ఆ ఫలమునకనిమితత్వము లేక పోవుటచే భూయస్త్వాపేక్షచేత సముచ్చయము సంభవిస్తుందనియర్థము అధికరణ సంక్రమము - అగ్నిహోత్రదర్శపూర్ణమాసాదులు వ్యర్థైకఫలము లుగానుండినను తద్భూయస్త్వాపేక్షగల పురుషునిరీయందు సముచ్చయ ముగలిగియుండినటులబ్రహ్మముభవ భూయస్త్వాపేక్షయుండిన పురుషుని యందు బ్రహ్మవిద్యలకు సముచ్చయము గూడునని శంకించి బ్రహ్మను భవమందు తారతమ్యములేనందున తారతమ్యముగల వ్యర్థసాధవిభూత జ్యోతిష్టమన్యామిచ్చట ప్రవరించనందున సముచ్చయముకూడదని పరి హరింపబడినది

108 యథాశ్రయభావాధికరణము (3-3-23)

413 అంగేషు యథాశ్రయభావ (3-3-59)

అర్థము - అంగేషు - ఉద్గీధాదులందాశ్రితములైన ఉపాసనలకు, యథా - ఏ ప్రకారం, ఆశ్రయభావ - అంగత్వమో కర్మాంగమునకాశ్రయములైన ఉద్గీధాదులయొప్పాసనకు గోదోహవాదులవలె అధికారాంతరత్వంచేత పూర్వంచెప్పబడిన ఉపాదాననియమము సంభవించుచున్నదా లేదాయని సంగయము సంభవించదని పూర్వపక్షము "ఉద్గీధముపాపీత" అనెడి ఉపాసనవిధియందు ఫలాంతరమునకు శ్రవణంలేకపోవుటచే తెలియబడిన ఉద్గీధసంబంధమైన శ్రతువుకంగర్వం చెప్పడమందు విరోధంలేకపోవుట

చేతను ఈ ప్రకారం విధివాక్యంచేతనే క్రత్యంగభావం తెలియబడుచుం
డగా "యదేవ విద్యయా కరోతి శ్రద్ధయోపవిషదాతదేవ వీర్యవత్తరం
భవతి" తేవోభా కురుత" అనియు వర్తమాన విర్లేశము "స ప పాపం శ్లోకం
శ్రుతోతి" అన్నట్లు అర్థవాదమాత్రమేయగును

సెథాంతము - "యదేవ విద్యయా కరోతి తదేవ వీర్యవత్తరం భవతి" అని
విద్యలకు క్రతువుయొక్క వీర్యవత్తరంగురించి సాక్షాత్తుగా పాధవత్వభావం
తెలియబడుచున్నది ఈ ప్రకారం ఫలపాధవత్వంచేత తెలియబడిన
విద్యనాశ్రయించి ఫలమును చేయుచున్నదా లేదాయను అపేక్షయందు
"ఓమిత్వేతదక్షరముద్గీఢముపాసిత" అని ఉద్గీఢమునాశ్రయించి కుర్యాత్
- అని క్రత్యంగమైన ఉద్గీఢపు అశ్రయత్వంమాత్రమే రోచుచున్నది ఆ
కారణంచే ఫలాంతరహేతువుచే తెలియబడినదానికి క్రత్యంగము ఉపస
న్నంకాదని గోదోహనాదులవలె ఉపాదానమునకు వియమము విధించదు
"యన్యే వర్ణమయీ జాహూర్చవతి స ప పాపం శ్లోకం శ్రుతోతి" అనుచోట
వర్ణతకు జాహూసంబంధంకంటే పూర్వం పాపశ్లోకశ్రవణంగురించి సాక్షా
త్తుగా సాధనాభావం వివరణేదిలేదు వర్ణభావంబంధంగల పురుషుని
యొక్క సంబంధం మాత్రమే వివరణేది అది "వర్ణమయీజాహూ" అను
శ్రుతిచే ప్రథమమందు తెలియబడిన క్రత్యంగమును అర్థగించదు అర్థ
వాదమాత్రమేని విశేషము

నూత్రార్థము - అంగము - ఉద్గీఢాదులందాశ్రయములైన ఉపాసనలకు
ఏ రీతిని అశ్రయత్వమో అట్లే ఉద్గీఢాదులవలె అంగత్వం గోదోహనాదుల
వలె ఆ వాక్యమందు ఫల సంబంధమునకు శ్రవణం లేకపోవుటచే అంగ
భావంవిరుద్ధం కాదనియర్థము

414 శిష్టార్థ (3-3-60)

అర్థము - శిష్టార్థ - శాపనమువలన శిష్ట - శాపనము, విధానముని
యర్థము "ఉద్గీఢముపాసిత" అని విధానమందు వర్తమానవిర్లేశంవల్ల తెలి

యబడినసంబంధంకంటే పూర్వమందు ఉద్గీఢసంబంధం తెలియబడినదని దాని అంగభావము విరోధమును పొందదు అందువలన ఉపాదానమునకు నియమములగును

415 సమాహారాత్ (3-3-61)

అర్థము - సమాహారాత్ - సమాహరతి యనెడు వాక్యమువలన ఈ కారణంవలన "హోత్వన్నదవాద్దేవాపి దురుద్గీఢమనుసమాహరతి" అని ఉద్గీఢవేదనముయొక్క త్యాగమందు అన్యంచేత సమాధానంచెప్పినదై వేదనమునకు ఉపాదాననియమమును చూపుచున్నది దురుద్గీఢం వేదవిహీనమైన ఉద్గీఢము

416 గుణసాధారణ్యశ్రుతేశ్చ (3-3-62)

అర్థము - గుణ - ప్రణవగుణత్వంచేత తెలియబడినదానికి, సాధారణ్య - సాధారణ్యత్వము, శ్రుతేశ్చ - శ్రవణంవల్ల దీనివల్ల ఉపాదానం యొక్క వియమంతెలియుచున్నది ప్రణవ గుణత్వంచేత తెలియబడిన యుపాసనకు సాధారణ్యం వివరణచున్నది "తేనేయం త్రయీ విద్యానర్హతే ఉమిత్యాక్రావయత్కొమితి శంపత్కొమిత్కుర్ణాయతి" అని తేన - ప్రకృతమైనదానికి బోధకర్ణాటవల్ల ఉపాసనసహితమైన దానియందు ప్రణవము అన్నిబోధనా పంచరిస్తుంది అందువలన ప్రణవమునకు సహభావనియమదర్శనమువల్ల ఉపాదాననియమం నిశ్చయింపబడుచున్నది

417 స వా తత్వసాభావశ్రుతే (3-3-63)

అర్థము - సవా - అంగీకారవియమంలేదు, తత్వసాభావ - క్రత్యంగభావమునకు, అశ్రుతే - నివలదకపోవుటచే ఉపాదానవియమములేదు తత్వసాభావశ్రుతే - క్రత్యంగభావమునకు శ్రవణం లేకపోవుటచే అని యర్థము క్రత్యంగభావమనగా సహభావము "యదేవ విద్యయా తరోతి

తదేవ ఏర్వవత్తరం భవతి" అని ఏర్వవత్తరమునకు పాధనముగా తెలియబడినవిద్యకు క్రత్యంగంచేత వినియోగం సంభవించును అట్టి అంగభావము వివరించినది ఏ పులమందు పాక్షాత్తుగా ఫలసాధనత్వము ప్రతిపాదనచేయబడుచున్నదో అచ్చురు ఫలసాధనత్వము ప్రథమంగా తోచుచున్నది వానికి క్రత్యంగంచేత వినియోగం సంభవించదని అభిప్రాయము

418 దర్శనాచ్చ (3-3-64)

అర్థము - దర్శనాచ్చ - వేదవాఖ్యానప్రత్యక్షమువలన "ఏనం విద్ధ వా బ్రహ్మయజ్ఞం యజమానం పర్వాంశ్చర్వీంశోకభిరక్షతి" అని బ్రహ్మయొక్క వేదపముచే యజ్ఞమునకు, యజమానునికి ఋత్విక్కులకు పంరక్షణమును చెప్పుచూ ఇతరులకు వేదవాఖ్యానమును చూపించుచున్నది అది ఉద్ధిభోపాసనకు అంగత్వము లేకపోవుటయందు ఉపసన్నమగును కనుక ఉపాదానంయొక్క అవియమము విధితము

అధికరణ సంగ్రహము - నిరూపించిన ఉద్ధిభాద్యుపాసనయొక్క కామ్యతయా అవియతికి హేతువైన ఫలసాధనత్వము నిరూపణచేయబడినది ఇట్లు పద్వీంశత్యధికరణాత్మకమైన ఈ పాదమందు ద్విత్వీయత్వతీయపంచమ, షష్టదశ, వింశపద్వీగాధికరణములలో సంగతివి విశేషంపల్లక్షుద్రోసాసనలు నిరూపించబడినవి అవశిష్టాధికరణవింశతీయందు బ్రహ్మోపాసనప్రకారము నిరూపణమైనది ఇందునను ధర్మివ్యరూపమువలే వ్యరూపనిరూపకములైన జ్ఞానావందాదులు ప్రపంచప్రత్యవీకతారూపమైన అఘోరిత్వాదుగుణములు పర్యవిద్యానుయాయుపాసనములు చతుర్థగాధికరణములో నిర్ణయమైన ఏకోనవింశతీయందు లింగభూయస్త్యమువలన నారయజ్ఞానువాకప్రతిపాద్యుడయిన దేవతా విశేషమే తత్త్వవిద్యా ప్రతివియతా గుణవిశిష్టమై పర్యవిద్యావేద్యురౌతాదని నిర్ణయించబడినది అవశిష్టషష్టదశ అధికరణములలోనూ గుణోపసంహారాపు ఫలక విద్యాభేదాభేదములు నిరూపింపబడినవి

త్వతీయాధ్యాయమున త్వతీయపాదము ముగిసినది

తృతీయాధ్యాయము - చతుర్థపాదము

109 పురుషార్థాధికరణము (3-4-1)

419 పురుషార్థోఽతశ్చబ్ధాదితి బాదరాయణ (3-4-1)

అర్థము - అత - విద్యవల్ల, పురుషార్థోఽతశ్చబ్ధాత్ - వేదంవల్ల, ఇతి - అని బాదరాయణ - బాదరాయణుడు చెప్పించువారు విద్యవల్ల పురుషార్థమా లేక కర్మవల్లనాయని సంశయము విద్యకు కర్మాంగత్వముండుటచే కర్మమటల్లి సంభవించునని పూర్వపక్షము కర్మలయందు కర్తృభూతమైన ప్రత్యగాత్మతో యాధాత్మ్యప్రతిపాదనపరములు వేదాంతవాక్యములు విద్యకు కర్మాంగత్వమైతన్న "యదేవ విద్యయా కరోతి తదేవ వీర్యవత్తరం" అని శ్రుతియందవగతమౌచున్నది ఈ శ్రుతిప్రకృతమైన ఉద్గీర్ణ పానవము విషయమని చెప్పట శక్యంకాదు "యదేవ విద్యయా కరోతి" అనే శ్రుతిచే సర్వకర్మలయందును విద్యకు వినియోగం సంభవించును శ్రుతిప్రకరణముకంటే బలీయమైనది విద్యకర్మకు కర్మాంగత్వమే ప్రకారంసంభవించునంటే "తత్త్వమపి", "అయమాత్మా బ్రహ్మ" అని సామానాధికరణ్యంచేత, కర్మాంగభూతమైన కర్తృయథాత్మ్యమపంధాసం ద్వారా విద్యకు కర్మాంగత్వమని తెలియుచున్నది అందువల్ల కర్తృపు యొక్క వంస్కారరూపత్వమువలన బ్రహ్మవిద్యకు కర్మవలనే పురుషార్థము అచ్చటచ్చట సలశ్రుతి అర్థవాదమగును విద్యకు కర్మాంగత్వంచేత అనేకలింగములు వేదాంతములందు చూడబడినవి

సెల్లాంతము - కర్మలయందు కర్తృయైన ప్రత్యగాత్మకర్మాంతరభూతుడై తనసంక్లిప్తంవలన చేయబడిన జగదుత్పత్తివిభవలయలీలలే వివోదంగా గల విఖిలహేయప్రత్యనికకల్యాణైకతా అవంతల్లావాసందైకస్వరూపంగల సర్వేశ్వరుడై సత్యసంకల్పుడై కరణములకధిపుడై ప్రత్యగాత్మకు ప్రభువై తెలియుటకు యోగ్యుడైనవాని జ్ఞానరూపమైన విద్యకు "బ్రహ్మవిదాత్పీతి

అర్థకావ్యర్యములు

వరమ" ఇత్యాదులందు బ్రహ్మప్రాప్తియేఫలమని చెప్పుటవల్ల అదే ఫలము సంభవించును "యదేవ విద్యయా కరోతి" అని శ్రుతియందు ప్రసిద్ధంగా విశ్లేషించుటచేత ప్రసిద్ధియందు ప్రశ్నతమైన ఉద్ధిభోపాననవిశేషవిష్టా "తత్వమసి" అని సామాన్యాధికరణ్యము తచ్చుట్టుముచేత చెప్పబడిన వ్యసంకల్పమువలన చేయబడిన జగజ్జన్మ స్థితిధ్వంసములుగల వర బ్రహ్మమువకు జీవస్వరూపపరత్వమును లేదు మతేమంటే జగత్కారణ బ్రహ్మమువకు జీవశరీరకత్వముచే జీవుని అత్మత్వపరమైనదని "అధికం తు భేదనిర్ణేగత్" అను మాత్రమందు మృతంగా చెప్పబడినది య అత్మని తిష్ఠన్", "యస్మాత్కా శరీరమ్" అనియు ప్రత్యేగాత్మకాత్మత్వము వరబ్రహ్మమని శ్రుత్యంతరములందు వ్యక్తము

మూత్రార్థము - పురుషార్థోకత - విద్యవలన, ఎల్లన్న "బ్రహ్మవిదాప్నోతి వరమ" ఇత్యాది శబ్దములవలన

420 శేషత్వాత్పురుషార్థవాదో యథావ్యేషితి జైమిని (3-4-2)

అర్థము - శేషత్వాత్ - కర్మశేషత్వంవల్ల, పురుషార్థవాద - పురుషార్థ మునుచెప్పుట అర్థవాదము, యథా - ఏ ప్రకారం, అన్యేషు - ద్రవ్య సంస్కారములందని, జైమిని - జైమిన్యాచార్యులు చెప్పెదరు "తత్వ మసి" ఇత్యాది సామాన్యాధికరణ్యముచేత బ్రహ్మమువకు కర్మలందు కర్మ స్వరూప్యముతలియుటచే విద్యకు కర్మత్వసంస్కారద్వారా కర్మశేషత్వ మువలన అచ్చట పురుషార్థముయొక్క వాదము అర్థవాదంమాత్రమే ఏ ప్రకారమన్యములైన ద్రవ్యసంస్కారము మొదలైనవానియందని జైమిన్యా చార్యులు చెప్పెదరు

421 అచారదర్శనాత్ (3-4-3)

అర్థము - అచారదర్శనాత్ - కర్మప్రధానంగా బ్రహ్మచేతనయాచార ప్రత్యక్షమువలన ఈ కారణమువలన విద్యకర్మాంగము బ్రహ్మమనేత్ర

లయాచారము కర్మవ్రధానంగా చూడబడుచున్నది ఏ ప్రకారం బ్రహ్మ వేత్తలలో శ్రేష్ఠుడైన అశ్వపతియైన శేకయుడు "యక్ష్యమాణో హ నై భగ వనోహమస్మి" అని చెప్పినో "కర్మతైవ హి సంస్థిమాస్థితా జనకా దయ " అనియు స్మరింపబడెనో ఈ హేతువుల ప్రాప్తి చంప్పబడినదని చెప్పుచున్నారు

422 తచ్చుతే (3-4-4)

అర్థము - తచ్చుతే - ఈ అర్థమును శ్రుతిచెప్పుచున్నది "యదేవ విద్యయా కరోతి" ఇత్యాది శ్రుతులచే విద్యకు కర్మాంగత్వము తెలియబడు చున్నది దుర్బలప్రకరణముచే శ్రుతివిద్యావిషయమైన ఉద్ధీభవిష యోపాస నమందు వ్యవస్థాపనచేయబడేదని

423 సమన్వారమృతాత్ (3-4-5)

అర్థము - సమను - సమన్వారభూతే యని శ్రుతియందు చెప్పబడిన సామావాధికరణ్యమును, అరమృతాత్ - ఉపక్రమమువలన "తం విద్యా కర్మాణి సమన్వారభూతే" అని విద్యాకర్మాలు ఒకవ్యయమవియందు సాహిత్య మున్నందున విద్యకు కర్మాంగత్వమేయోచున్నది

424 తద్వత్ విధానాత్ (3-4-6)

అర్థము - తద్వత్ - విద్యావంతునితే, విధానాత్ - కర్మవిధానంచెప్ప బడును విద్యావంతునికి కర్మవిధానంవల్ల విద్య కర్మాంగమగును "అచార్య కులాద్యదమధీత్య యథా విధానం గురో కర్మాతిశేషేభాధిసమావర్త్య కుటుమ్మ " ఇత్యాదులచేత అధ్యయనవంతునకు కర్మను విధించినదై అర్థ ముయొక్క అవబోధవర్గంతము అధ్యయనమునకు విద్యవల్లనే కర్మలను విధించుచున్నదని తెలియుచున్నది

425 నియమాచ్చ (3-4-7)

అర్థము - నియమాచ్చ - కర్మయందే నియమప్రత్యక్షమయిన "కుర్వ
న్నేదేహ కర్మాదే జీవన్ముచ్చతం సమా" అని అర్థవేత్తల అయున్పు
వరకు కర్మలయందే నియమదర్శనముండుటచే పురుషార్థము సంభవం
చును విద్యవల్ల సంభవించదని తెలియుచున్నది అందువలన విద్యకు
కర్మ అంగము

426 అధికోపదేశాత్ బాదరాయణస్యైవం తద్దర్శనాత్ (3-4-8)

అర్థము - అధికోపదేశాత్ - జీవునికింత అధికులైన బ్రహ్మమునకేఫల
సాధనతోపదేశంవల్ల, బాదరాయణస్య - బాదరాయణులయొక్క మతము,
ఏవం - విద్యవలన పురుషార్థమని, తద్దర్శనాత్ - ఈ అర్థము శ్రుతుల
యందు ప్రత్యక్షమగును తుశ్చిత్తము ప్రశమును వ్యావృత్తి చేయుచున్నది
బాదరాయణస్యైవం విద్యవల్లనే ఫలమని బాదరాయణుని మతము
ఎల్లప్పు అధికోపదేశాత్ - కర్మలయందు కర్తయైన ప్రత్యక్షాత్మకందే
అధికులై అర్థాస్తరభూతులైన బ్రహ్మకే వేదసభూతమైన విద్యకు ఫలపాధన
తోపదేశమువలన, దర్శనాత్ - విద్యకు అధికవిషయత్యము వేదాంత
వాక్యములయందు చూడబడుచున్నది ఇదే ప్రకారమే "తదైక్షత
బహుస్యాం ప్రజాయేయేతి", "సోఃకామయత బహుస్యాం ప్రజాయేయేతి"
ఇత్యాదుల్లో బహుభవనసంకల్పపూర్వవకస్పృహ్యదులకు కర్తయైన సర్వ
శ్వరునికి కరణాధిపుడైన జీవునికి అధిపతియైనవానికి అననసధికాతిశ
యమై జ్ఞానానందస్వరూపమై నిఖిలహయప్రత్యవీకమైన వేద్యునకు
బ్రహ్మవిద్యాప్రాప్తిఫలముగా గలదని విధానంచేయబడినది

427 తుల్యం తు దర్శనమ్ (3-4-9)

అర్థము - దర్శనం - బ్రహ్మనేత్రబాదరప్రత్యక్షము, తుల్యం -
సమానమైనది విద్యకు ప్రధానత్యము చెప్పినపక్షము బ్రహ్మనేత్రం

యాచారవ్రత్యక్షము సమానముగానుండును కర్మలకు అనాచారదర్శనమున్నా ఉన్నదనియర్థము "ఋషయ కావశ్యేయా కిమర్థావయ మధ్యేష్యామహే కిమర్థావయం యజ్ఞాన్యమ" ఇత్యాదులందు కర్మానుష్ఠానవ్రత్యక్షమైతే ఫలాభిసంధిరహితమైన కర్మకు విద్యాంగత్వముండుటవలన త్యాగమైతే ఫలాభిసంధియుక్త కర్మకు విద్యయందు విరేధిత్వముండువని అభిప్రాయము

428 అపార్యత్రికి (3-4-10)

అర్థము - అపార్యత్రికి - సర్వత్ర సంభవించుచెడిది కాదు "యదేవ విద్యయా కరోతి" అను శ్రుతి సర్వవిద్యకు కర్మాంగత్వమును విధించుచున్నదనడము అసంగతము ఇచ్చట విద్యాశబ్దముచేత చెప్పబడుచున్నదంటే సార్యత్రికము కాదు మరేమవివ ఉద్ధిభవిద్యయే దేనిని చేయుచున్నదో అది విద్యచేతనేయని పదములకు అన్వయముకాదు మరేమనిన ఏది విద్యచేత చేయునో అదే వీర్యవత్తరము విద్యచేత తెలియబడినది మరియుకఫలమందు తెలియ బడినదానియొక్క బలిష్ఠత్వముమగురించి కారణత్వము తెలియబడుచున్నది "యదేవ" అని ప్రసిద్ధంగా విశేషముండుటచే వేరోచోట తెలియడమంటే "ఉద్ధిభముసాసిత" అని పన్నిహితమైన ఉద్ధిభవిద్యా అన్వయము

429 విభాగశ్చతవత్ (3-4-11)

అర్థము - శతవత్ - మారురత్నములు ప్రాప్తమగునట్లు, విభాగ - విభాగము తెలియబడును "తం విద్యాకర్మణే సమస్వారభేత్" అనుచోట విద్యయున్న తనఫలముకొరకు కర్మయును తనసంబంధియైన ఫలముకొరకు, అవ్వారభతే - ఉపక్రమింపబడుచున్నదని విభాగము తెలియకగివది ఎల్లతే విద్యాకర్మలకు భిన్నఫలత్వము చెప్పబడినదో శతవత్ - ఎల్లతే భూమిని రత్నమును విక్రయముచేయువానిని రెండుశతములనుపరించున

అధికారములు

నిచెప్పి శ్రీత్రయైవ భూమికి ఒకశతమనియు రత్నముకొరకు ఒకశతమనియు విభాగము తెలియబడుచున్నదో అట్లేనని తెలియవలయును
 రాత్వర్గము - గ్రుతియందు విద్యాకర్మలకు ప్రత్యేకంగా ఫలవిభాగం చూడబడినది ఎట్లన్న శ్రీత్రయైవములను విక్రయించెడువానిని శతద్యయ మనునరించుచున్నదనే స్థలమందు శతము శ్రీత్రయైవనియును శతముర త్పాద్యమనియు విభాగము తెలియబడుచున్నదో అట్లేనని రాత్వర్గము

430 అధ్యయనమూత్రవత (3-4-12)

అధ్యము - అధ్యయనమూత్రవత - అధ్యయనమూత్రమే కలవానికి కర్మ చెప్పబడును "వేదముధీత్య" అని వేదమును అధ్యయనముచేసినవానికి కర్మవిధానంవల్ల దీనిచేత విద్యకు కర్మాంగత్వములేదు అధ్యయనవిధి యైతే వ్యాసమువలన నియమపూర్వకముగా అక్షరపరమూహముయొక్క గ్రహణమూత్రమే పర్యవసానములొందును గ్రహించబడిన స్వాధ్యాయము నకు ఫలముగల అధ్యముయొక్క జ్ఞానప్రత్యక్షమువలన దానినిర్వయఫలము గల మీసూంసాశ్రవణమందు అధ్యయనముచేయబడిన వేదముగల పురుషుడు తానే ప్రవర్తించును అధ్యమునకు జ్ఞానపర్యంతముండినను అర్థజ్ఞాన ముకంటే అధ్యాంతరభూతమైన స్మృతిప్రత్యయముయొక్క అవ్యుత్తరూప మైన "ఉపాసిత" అనే కాస్త్రవిహితవిద్య కర్మకు అంగముకాదు

431 వాచిశేషాత్ (3-4-13)

అధ్యము - అచిశేషాత్ - విద్యాంసునుకేయవి విశేషములేకపోవుటచే, న - కర్మయందు విద్యాంసునికి నియమము సంభవించదు "కుర్వన్నేవేహ కర్మాణి" అని బ్రహ్మవేత్తలయొక్క ఆయుష్సుకు కర్మయందు నియమము సంభవించదు అచిశేషాత్ - విశేషములేకుండుటవలన విద్యాంసునికి అని విశేషము లేకపోవుటవలన ఎట్లన్న ఆ విద్యాంసునికి కాకపోని

విద్యాంసునికైతే ఆప్రయోజమువరకు ఉపాసననప్పటి ప్రత్యక్షమువలన అర్థస్వభావమును బట్టి విద్యాంసునికేనవి అభిప్రాయము

432 స్తుతయోఽనుమతిర్వా (3-4-14)

అర్థము - స్తుతయో - విద్యాస్తుతికొరకు, అనుమతిర్వా - కర్మవమ్మ తియగును వాశిష్టము అవధారణార్థము " ఈ గావాప్యమిదం సర్వమ్" అని విద్యాప్రకరణమువలన విద్యస్తుతికొరకు కర్మవమ్మతియే విద్యా మాహాత్మ్యమువలన సర్వకాలములందును కర్మలను చేయుచూ ఉండి నను హనిచే పూయబడని విద్య ప్రోత్రంచేయబడుచున్నది వాక్యశేషమం వైతే "న కర్మణా లిప్యతే నర " అని వివరించుచున్నది

433 కామకారణం వైతే (3-4-15)

అర్థము - ఏకే - కొన్ని గాఖలు, కామకారణం - స్వేచ్ఛచేతమ కొన్ని గాఖలు కామకారణముచేత విద్యావిఘ్నమైన పురుషునికి గార్హస్థ్యకర్మాగమును చెప్పుచున్నది "కిం ప్రజయా కరిష్యామో యేషాం వో యమాత్మాకాయంతోకో" అని గార్హస్థ్యకర్మాగము చెప్పుచుండునవి విద్యయే ప్రధానమని చూపించుచున్నది

434 ఉపమర్దం చ (3-4-16)

అర్థము - ఉపమర్దం చ - సర్వకర్మనాశమున్ను చెప్పుచున్నది విద్యల చేత సర్వకర్మల నాశమున్ను అధ్యయనము చెప్పుచున్నది "క్షీయంతే చాన్య కర్మాణి తస్మిన్ దృష్టే పరావరే" అని అది విద్యకు కర్మాంగకర్మ మయి ఉండినను సంగతము కానేరదు

435 డాడ్వరేతమ్ను చ శతే హి (3-4-17)

అథ తాత్పర్యములు

అథము - ఊర్ధ్వరేతస్సు చ - ఊర్ధ్వరేతాదులైన ఆశ్రమములందును, శబ్దే హి - వైదికశబ్దముందునను బ్రహ్మవిద్యప్రత్యక్షమువలన ఊర్ధ్వరేతస్సుగల బ్రహ్మవిద్యప్రత్యక్షంచే ఆశ్రమములందు అగ్నిహోత్రము మొదలైన కర్మరహితమువలన విద్య కర్మకంగముకాదు ఆశ్రమములు వస్తును ఏ కారణంవల్ల వైదికశబ్దముందు అవి చూడబడుచున్నవో "త్రయోధర్మస్కంధా యత్రోధ్యయనం దావం" అని "యే చేమరణ్యే శ్రద్ధాతప ఇయ్యపాసతే" అనుచోట "ఏవమేవ ప్రవాణి నో లోకమిచ్ఛంత ప్రవ్రజంతి" అనియు "యావత్తపమగ్నిహోత్రం" అను శ్రుతులు అవరక్తనివనియము

436 వరామర్శం వైమనిరతోదనాచ్ఛాప వదతి హి (3-4-18)

అథము - అచోదనాత్ - ప్రేరేపణ చేయకపోవుటచే, వరామర్శం - అనువాదము, వైమని - వైమినులు, అపవదతి - విశేధించుచున్నదని తెలియుదురు "త్రయోధర్మస్కంధా" ఇత్యాదుల్లో ఆ ఆశ్రమములకు అచోదనాత్ - ప్రరణ చేయకపోవుటవలన అవిధానమువలన ఉపాసనా ప్రోత్తముకొరకై వరామర్శ చేయుచున్నది అనువాదము వైమిన్యాదార్యులు తెలియుదురు మరియు శ్రుతు ఆశ్రమాంతరమును అనువాదముమహించి వున్నది "వీరహానా ఏష దేవానాం యోగ్విముద్వాపయత" ఇత్యాదులు ఆ కారణంచే అవితేదని తాత్పర్యము

437 అనుష్ఠేయం బాదరాయణస్సామ్యశ్రుతే (3-4-19)

అథము - సమానత్వం చెప్పెడిశ్రుతులవలన, అనుష్ఠేయం - అనుష్ఠానము చేయతగినదని, బాదరాయణ - బాదరాయణాదార్యులు చెప్పుచున్నారు గృహస్థాశ్రమమువలె మరియుక ఆశ్రమమును అనుసరించతగినదని శ్రేష్ఠులైన బాదరాయణాదార్యులు తెలియుచున్నారు ఎట్లన్న దానికిని

సామ్యబోధకమాన శ్రుతియుండుటవలన "త్రయో ధర్మస్కంధ" మొదలైన
ఈ సమస్తఅశ్రమమునకు ఏకరూపము సంకీర్తనమగుచున్నది,

438 విధిర్విధారణవత్ (3-4-20)

అర్థము - ధారణవత్ - నముత్తులయొక్క ధారణవలె, విధిర్యా -
విదియే వా శబ్దము అవధారణార్థకము సమస్తాశ్రమములకు ఇదే విధి ధార
ణవత్ - ఏ ప్రకారము "అథ ప్రాశ్నమిధం ధారయన్ననుద్రవేత్ ఉపరి
హి దేవేభ్యో ధారయతి" అని అనువాదస్వరూపము ఉండినను ఉపదేశ
మందు ధారణకు అప్రాప్తత్యముచేత విధియాశ్రయించబడుచున్నదో ఆ
ప్రకారమిచ్చటను అశ్రమములనగును ఆ కారణంచేత ధర్మరేతస్సుల
యందు విద్యాప్రత్యక్షమువలన విద్యచే పురుషార్థము కలుగును
అధికరణ సంగ్రహము - విద్య కర్మకర్తృభూతాత్మజ్ఞానరూపతయో కర్మాం
గము కర్మ మోక్షసాధనమని శంకించి కర్తృభూతాత్మజ్ఞానము కర్మాంగమై
నను తద్విలక్షణపరమాత్మ జ్ఞానరూపవిద్య కర్మాంగము కానందునను
యజ్ఞదానాదికర్మములు విద్యాంగతయో శ్రుతిపిఠ్యమాటచేత విద్యకర్మాంగ
ముకాదు కర్మమే విద్యాంగమాటచే విద్య మోక్షసాధనమని నిర్ణయించబడి
నది

110 స్మృతిసూత్రాధికరణము (3-4-2)

439 స్మృతిసూత్ర యుపాదావాదితీచేన్నాపూర్వత్వాత్ (3-4-21)

440 బావశబ్దాచ్చ (3-4-22)

అర్థము - ఉపాదానాత్ ఇతి చేత్ సమావములు ఇతర - అనందాది
గుణములు అర్థసామాన్యాత్ - బ్రహ్మస్వరూపసామాన్యంచే సమస్త
సకలములందమర్చించుచున్నది బ్రహ్మయొక్క స్వరూపనిరూపకములైన
ధర్మములుకనుక బ్రహ్మస్వరూపంతో అవిసమావములు ప్రేయస్త్యాదులు
మొదలైనదర్మములు బ్రహ్మస్వరూపం నుచేప్పెడివిగాకపోయినను ఎందు

అర్థశాస్త్రరత్నములు

కుచెప్పియదగినదా లేదా ఉద్గీర్ణాదులయొక్క స్తుతిసమూహమాయని సంశయము విధిత్యమందు సిద్ధమైనను గోదోహనాదులవలె నగుచున్నది విధిత్యమే సంభంపించుచులేదని పూర్వపక్షము "ఇయమేవ జాహూ న్యర్థలోక ఆహవనీయ" అన్నట్లు కర్మాంగభూతమైన ఉద్గీర్ణాదులసంబంధిత్యంచేత ఉపాదానమువలన రసతమత్వాదులకు దాని స్తుతిమాత్రత్యమే రసతమత్వాదులదృష్టవిధిలేదు

సిద్ధాంతము - జాహ్వదివిధివలె ఉద్గీర్ణాదివిధిచేరు అసన్నిధానమువలన రసతమత్వమునకు అప్రాప్తినిబట్టి "ఉపాసిత" అని విధివ్రత్యయముచేత స్తుతిమాత్రముకాదు దానిదృగ్భేదివిధియే సూత్రద్యయము వ్యాఖ్యానము చేయుటచినది

అధికరణ వంగ్రహము - కర్మాంగోద్గీర్ణాదులందు రసతమత్వాదిప్రతిపాదకవాక్యములు జాహ్వదులును పృథివాశ్యాదినా స్తుతించు గణనలో ఉద్గీర్ణాదులతివరములని శంకించి జాహ్వదివిధివలె ఉద్గీర్ణాది విధిసన్నిహితముకానందునను, ఉద్గీర్ణాదులకు రసతమత్వాదులు ప్రామాణాంతరప్రాప్తములచేత స్తుతిపవరములుకావు రసతమత్వాది దృష్టవిధాయకములని విధియించబడినది

111 పారిష్లవాధికరణము (3-4-3)

141 పారిష్లవార్థా ఇతిచెన్న విశేషత్యాక్ (3-4-23)

అర్థము - పారిష్లవార్థా - పారిష్లవప్రయోగము ప్రయోగవంగాగలదని, ఇతిచెన్న - అనగూడదు, విశేషత్యాక్ - వివియోగమందు విశేషిత్యము ఏలన

142 తథాచైక వాక్యోపబంధాత్ (3-4-24)

అర్థము - తథా చ - అప్రకారము, ఏకవాక్యోపబంధాత్ - విధివాక్యముచే ఏకవాక్యత్యంతే విద్యర్థమే "ప్రతర్థన మోహనై దేవోదాన"

ఇత్యాదులైన వేదాంతములందు అభ్యాసవిశేషములు పారిష్టవప్రయోగమే ప్రయోజనముగాగలదా లేక అచ్చటచ్చ విద్యావిశేషములప్రతిపాదనమే ప్రయోజనముగాగలదాయని సంశయము "అభ్యాసాని శంసంతి" అని పారిష్టవమందు వివియోగమువలన అదే ప్రయోజనముగా గలిగినదని పూర్వపక్షము

పిద్ధాంతము - "అభ్యాసాని శంసంతి" అనిచెప్పి, "మమరైవన్యతో రాజా" అని మన్వాదులయొక్క అభ్యాసమందు వివియోగమువకు విశేష త్వమువలన "తం మామాయుర మమృతమిత్కుపాస్య" ఇత్యాది విధి వాక్యములచే ఏకవాక్యత్వమవలన "పాఠరోదీత్" ఇత్యాదులవలె విద్యా విధియే ప్రధానముగాగలదని సూత్రద్యమందు వ్యాఖ్యానము చేయబడి నది

113 అగ్నింధనాద్యధికరణము (3-4-4)

443 అతఏవ దాగ్నింధనాద్యనపేక్షా (3-4-25)

అర్థము - అతఏవ చ - విద్యావత్త్వముచెప్పెడిశ్రుతివలనను, అగ్నింధ నాద్యపేక్షా - అగ్నిధానాపేక్షలేదు ధూర్ధ్వరేతస్సులైన అశ్రమములందు బ్రహ్మవిద్యసంభవించువా లేదా అవి సంశయము యజ్ఞాద్యభావమువలన వారికి అదేయంగముగాగల విద్య సంభవించదని పూర్వపక్షము

పిద్ధాంతము - "యదిచ్ఛంతి బ్రహ్మచర్యం చరంతి", "ఏతమేవ ప్రబ్రా జినో లోకమిచ్ఛంత ప్రప్రజంతి" ఇత్యాదిశ్రుతులచే వారియందు విద్యా వత్త్వము తెలియబడుటవలన వారికి అగ్నిహోత్రాద్యమపేక్షవిద్యయనిశ్చి తమవి విశ్చయించబడుచున్నది

సూత్రార్థము - అతఏవ - విద్యయుండునని చెప్పెడు శ్రుతివల్లనే అధావాద్యనపేక్ష వారియందుండు విద్యాగ్నింధనమన అగ్నిధానము అధికరణ సంగ్రహము -- గృహపక్షతిరిక్తశ్రమములో యజ్ఞదానాదులు లేనం దున తదంగ విద్యానుష్ఠానము వారికివీ లేదనిశంకించి యజ్ఞదానాదురూ

అర్థాత్పర్యములు

పాంగములు లేకపోయినను తత్తదాశ్రమోచితకర్మలు అంగమై తత్పాధ్య విద్యకూడునని నిర్ణయించబడినది

114 వర్యాపేక్షాధికరణము (3-4-5)

444 వర్యాపేక్షా చ యజ్ఞాది శ్రుతేశ్వపత్ (3-4-26)

అర్థము - అశ్వపత్ - గమనసాధనమైన అశ్వమువలె, యజ్ఞాదిశ్రుతే - యజ్ఞాదులు చేయదగినదని చెప్పితిమివలన, పర్యాపేక్ష - సమస్త కర్మాపేక్ష గల్గిన కర్మగలగుస్తులందు యజ్ఞాదుల అపేక్షగలదా లేక అచ్చటను కేవలమైనదే విద్యయని సంశయము ధర్మ్యరేతస్సులందు యజ్ఞాదులైన కర్మాపేక్షలేనదయ్యే అమృతమును సాధించు చున్నదని చెప్పినపక్షము కర్మవిరపేక్షమూన విద్యకే పాధనత్వమంగీకరించతగినది అట్లే గృహస్తులందు కర్మాపేక్షలేనిదయ్యే మోక్షమును సాధించుటకొరకు సమర్థులైనవి పూర్వపక్షము స్వర్గాదులకుసాధకమైన అగ్నిహోత్రాదికర్మ పురుషభేదంచే నానావిధమైన అంగము గలదిగా చూడబడుచున్నది "వివి దిషంతి" అనుశబ్దమందును వేదవేద్యచేత కర్మలను వినియోగం పొందు చున్నది

సిద్ధాంతము - కర్మరులైన గృహస్తులందు యజ్ఞాదిపర్యకర్మాపేక్షగల్గిన నది విద్య ఎట్లన్న యజ్ఞాదిశ్రవణంవల్ల "తమేతం వేదామపచనన బ్రాహ్మణా వివిదిషంతి యజ్ఞేన దానేన" అని యజ్ఞాదులు విద్యయొక్క అంగత్వమచే వినియోగంచేయబడుచున్నది అందువల్ల గృహస్తులందు కర్మాపేక్షగల్గినది విద్య అచ్చట చెప్పబడునది ప్రధానమగుటచే "వివిది షంతి" అని చెప్పబడినది జ్ఞానమేయని తెలియబడుచున్నది ఎట్లైతే గమనసాధనసాధకమైన అశ్వమునకు తన పరికరబంధరూపవీరికర్మాపేక్షగలదో అట్లే ధర్మ్యరేతస్సులందును స్వాశ్రమవిహితమైన కర్మమేపరికరమగునని అట్టిపురుషులందు విద్యాసంబంధము గాన్తంవల్ల తెలియబడుచున్నది

శాస్త్రముచే తెలియుటకు యోగ్యమైవదిగా శాస్త్రమునకతిక్రమించనట్లు అంగీకారము చేయవలసినది

అధికరణ సంగ్రహము - గృహస్థులకున్న యజ్ఞాదినిరపేక్షముగా విద్యానుష్ఠానమని శంకించి యజ్ఞాద్యంగకర్తవ్యము శ్రుతిపిట్టమౌటచేత యజ్ఞాపేక్ష విద్యానుష్ఠానమని నిర్ణయించబడినది

115 శమదమాద్యధికరణము (3-4-6)

445 శమదమాద్యుపేతస్సాక్ష్యత్వధాపి తు తద్విధేస్తంగతయా తేషామపిశ్యన శ్యానుష్ఠేయత్వాత్ (3-4-27)

అర్థము - తథాపి - పమస్తకర్మకు యుక్తులైనను, శమదమాద్యుపేత - శమదమాదులచే కూడినవాడును, స్యాత్ - అగును, తదంగతయా - విద్యాగదంతత్వముచే, తద్విధే - శమాదివిధివలన, తేషామపి - శాంత త్యాదులకు, అవశ్యానుష్ఠేయత్వాత్ - అవశ్యంగా అనుష్ఠాన యోగ్యత్వం గల్గుటచేత విద్యసరిసమాప్తికొరకు గృహస్థులకు శమదమాదులు ఉపాదేయములా కార్యానుష్ఠానము గృహస్థుల అంతరబాహ్యములైన ఇంద్రియ వ్యాపారరూపమైన కర్మయే అంగంగా కలదగుటవల్ల విద్యకు దానివివరీతరూపమైన శమదమాదులవర్తిగ్రహమందు సామర్థ్యము లేకపోవుటవలన కర్మరూపమైన ఊర్ధ్వరేతమృతండు శమదమాదులయొక్క వినియోగం కలుగుచున్నది ఎట్లు యజ్ఞాదులయొక్క వినియోగం కర్మకు యోగ్యమైన గృహస్థులందుండునో అట్లు అనుపాదేయములు శమదమాదులవి పూర్వపక్షము

సిద్ధాంతము - "తస్మాదేవం విద్వాంతోదాంతముపరతస్పితీక్రుస్సమారాహితో భూత్వా ఆత్మవేగవాత్మానం పశ్యేత్" అని సామాన్యంగా విద్యాంగ తయా వినియోగమువలన గృహస్థులకున్న ఉపాదేయము కర్మవంతులైన వారికి శమదమాద్యుపాదానముల పరిగ్రహమందు సామర్థ్యంలేనిదని చెప్పగూడదు శమదమాదులకు భిన్నవిషయకర్తవ్యము ఉండుటచే విహిత

అర్థరాత్నర్థములు

ములైన కర్మలయందు కరణములవ్యాపారముండును అవిహితములైన కర్మములందు శమదమాదులు ప్రయోజమశూన్యములగును, అందువలన శమదమాదుల వినియోగము యజ్ఞాదులయొక్క వినియోగమువలె సంకోచం పొందదు

నూత్రాభము - ఎప్పుడు గృహస్థులు యజ్ఞాదికర్మయుక్తులౌ అప్పుడే శమదమాదులచే యుక్తులౌదురు ఎట్లన్న "శాంతోదాంత" ఇత్యాదిశమదమాదిల ధివల్లి తదంగతయా విద్యయొక్క అంగత్వముచేత ఎవ్వానిష్పత్తికొరకు వానికొరకు అవశ్యానుష్ఠేయత్వాత్ - అవశ్యం అనుష్ఠాన యోగ్యము చిత్రవిశాగ్రహ్యంచేత నిష్పాదనచేయుటకు యోగ్యమౌనవలన శమదమాదులచేతనే విద్యనిష్పత్తిగల్గినవి అర్థము యజ్ఞాదికర్మలందు పాపనాశన ద్వారా ఏకాగ్రత్వమును ప్రసాదించుచున్నాకరని అభిప్రాయము

అధికరణ సంగ్రహము - గృహస్థులకు కరణవ్యాపారరూపమైన కర్మానుష్ఠానము తదుపరతిరూపమైన శమదమాదులును ఎరుద్దమాటచే వారలకు శమదవాదులు విద్యాగతయా అనుపాదేయములని శంకించి విపిత్థవిషయ నివృత్తిరూపమైన కర్మలకు విరోధములేవందువల్ల శమదమాదులు విద్యాంగతయా ఉపాదేయములని నిర్ణయింపబడివరి

116 సర్వాన్నానుమత్యధికరణము (3-4-7)

446 సర్వాన్నానుమతిశ్చ ప్రాణాత్మయేతద్ధర్మనాత్ (3-4-28)

అర్థము - ప్రాణాత్మయే - ప్రాణానసానకాలమందు, సర్వాన్నానుమతి - సమస్తాన్నభక్షణ సమ్మతి, తద్ధర్మనాత్ - ప్రాణాత్మయకాలమందు ప్రత్యక్షమువలన వాడులకు ఛాందోగులకు ప్రాణవిద్యయందు "సహవా ఏవం విది కించనానన్నం భవతి" అని సర్వాన్నములయొక్క అనుమతి సంకీర్తనముచేయుటచున్నది ప్రాణవేత్తలకు సర్వాన్నముల అనుమతి సర్వకాలమందున్నదా లేక ప్రాణాత్మయవిపత్తయందాయని సంశయము విశేషములేకపోవుట వలన సర్వకాలముయందవి పూర్వపక్షము అధిభవ

బ్రహ్మమాత్రములు

అతిశయమైనశక్తిగల బ్రహ్మవేత్తలకు ఉచ్చిష్టభక్షణల పరిగ్రహము ప్రాణ
నాశకమైన ప్రాప్తియందే దదర్శనమువలన అల్పశక్తిగల దేహధారికి మరి
యేమని ప్రాణాత్మయకాలమందే అని సిద్ధాంతము

మూత్రార్థము - చ శబ్దము అవధారణార్థము ప్రాణవిద - దేహధారికి,
సర్వాన్నానుమతి - సర్వాన్నములయొగికారము ప్రాణాత్మయకాలమందే
ఎట్లన్న తదదర్శనాత్ - అతిశయమైనశక్తిగల బ్రహ్మవేత్తలకు ప్రాణాత్మ
యమందే సర్వాన్నములయొక్క అనుమతియుండును
తాత్పర్యము - బ్రహ్మవేత్తకు సర్వాన్నానుమతి సర్వకాలమందా యని
శంకించి ప్రాణాత్మయాపత్తయందే సర్వాన్నానుమతిగాని ఇతరకాలమందు
కాదునియభిప్రాయము

447 అబాధాచ్య (3-4-29)

అర్థము - బాధలేకపోవుటవలన "అహారశుద్ధా సత్త్వశుద్ధి సత్త్వశుద్ధా"
ధ్వవాస్మ్యతి " అని అహారహారశుద్ధివిధికి బాధలేకపోవుటవలన ప్రాణాత్మ
యకాలమందేను

448 అపి స్మర్యతే (3-4-30)

అర్థము - అపి స్మర్యతే - స్మృతియుండును చెప్పబడును

"ప్రాణపంశయమావన్నో యోఽన్నమక్తి యతస్తత ।

లిప్యతే వ స పాపేన పద్మప్రత్రమివాంధసా॥"

అని ప్రాణపంశయకాలమందు సర్వాన్నాదులయొక్క అనుమతి స్మరించ
బగుచున్నది

449 శబ్దశ్చాత్కామకారే (3-4-31)

అర్థము - అత - ఆ కారణమువలన, అకామకారేశబ్ద - కామకారమునకు
ప్రతిషేదకమైన శబ్దమున్ను గలదు ఏ కారణమువలన సర్వాన్నముల

అర్థరాత్నర్యములు

అమమతి ప్రాణాత్మయమందో అందువలన అకామకారేశబ్ధం - కామకారేశబ్ధము ఉపనన్నమగుచున్నదనియర్థము కరవల్లియందు కామకారమునకు ప్రతిషేధమైన శబ్దమున్నది "తస్మిద్భూతస్మిద్భూతం స పిబతి పామ్నా వోత్పతా" అని పాపముచేత స్పృశించబడినవాడు కాకూడదని తలంచి మద్యమునుపాపవచేయువాడని ఈ శ్రుతికర్థము అధికరణ సంగ్రహము - ప్రాణవిద్యానిష్ఠునికి సర్వదా సర్వాన్నానుమతి యవి శంకించి సర్వాన్నానుమతి ప్రాణాత్మయావత్తతోతప్ప సర్వదా కూడదని విర్ణయించబడినది

117 విహితత్వాధికరణము (3-4-8)

450 విహితత్వాద్భాషమకర్మాపి (3-4-32)

అర్థము - విహితత్వాత్ - జాహూయాత్ అనే విధివలన ఆశ్రమర్కాః - ఆశ్రమాంగభూత కర్మములగును యజ్ఞములు వెద్యకంగములా వేర ఆశ్రమమునకంగములాయవి సంశయము ఆశ్రమమునకేయనిచెప్పినవత్త మందు విత్యావిత్యపంయోగరూపవిరోధము ప్రపక్తమనుగనుక అంగ భూతములు కావు కేవలము ఆశ్రమమునకవి పూర్వపక్షము సిద్ధాంతము - ఒక్క వినియోగత్వంచేతనే ఉభయాంగత్వముచెప్పినవత్త మున విత్యావిత్య పంయోగరూపమైన విరోధము సంభవించును ఇచ్చట "యావత్తీవమగ్నివోత్రంజాహూయాత్", "తమేతం వేదామవచ నేన బ్రాహ్మణా వివిదిషంతి యజ్ఞేన దానేన" అని వినియోగమునకు భేద ముండుటచేత విరోధము పరిహరింపబడును ఏ రీతి అగ్నివోత్రం మొదలైన కర్మలకు జీవనాధికారము కామాధికారము వలె అధికారభేదమునకు స్ఫుటత్వములేకపోవుటచే స్ఫుటీకరణముచేయుటకొరకు తిరిగి ఇక్కడ స్మరింపబడుచున్నది

సూత్రార్థము - "యావత్తేవమగ్నిహోత్రం జాహుయాత్" ఇత్యాదులచేత కేవలము గృహస్థాశ్రంలో ఉండెడువారికి జీవనవిమిత్తత్వముగా విధిచేయబడినదౌచలన యజ్ఞాదులు కేవలాశ్రమకర్మలగును
బాత్సర్యము - యజ్ఞాదులు విద్యాంగభూతములై లేక ఆశ్రమాంగభూతములైనచింతించి కేవలాశ్రమాంగభూతములని నిర్ణయించబడినది

451 సహకారిత్యేన చ (3-4-33)

అర్థము - సహకారిత్యేన చ - విద్యకు సహకారికారణమౌచితము 'తమేతం వేదానువచనేన" ఇత్యాదులందు విద్యకు సాధనంగా చెప్పబడినదౌచలన విద్యకు సహకారియౌచితము యజ్ఞాదికర్మ అనుష్ఠాయమై నది వినియోగంయొక్క భేదంచే విరోధంపరిహరింపబడుచున్నదని అభిప్రాయము

452 సర్వధాపి త ఏవోభయలింగాత్ (3-4-34)

అర్థము - సర్వధాపి - ఉభయస్థలములందు వినియోగముండినను, తఏవ - ఆ యజ్ఞాదులే, ఉభయలింగాత్ - ఉభయస్థలములందున్ను, ప్రత్యభిక్త సయావమువలన సర్వధాపి - ఉభయస్థలమందు వినియోగముండినను త ఏవ - ఆ యజ్ఞాదులే, ఎట్లన్న ఉభయలింగాత్ - రెండు స్థలములందును ప్రత్యభిక్తావమనెడి హేతువస్తువలన

453 అసవివశం చ దర్శయతి (3-4-35)

అర్థము - అసవివశం చ - తిరస్కారాభవమును, దర్శయతి - చూపించుచున్నది 'దర్శేణ పాపమపనుదతి" ఇత్యాదులందు యజ్ఞాదిధర్మములను చెప్పి వానిచే విద్యకు తిరస్కారము లేదనిచెప్పి పాపకర్మలనుత్పత్తిప్రతిబంధకమును చెప్పుచున్నది అందువలన ఉభయత్ర వినియోగముం

దురువలస కేవలశ్రయముగలవానికిమునుపులకును యజ్ఞాదులు
అనుష్ఠానయోగ్యములైనవి
అధికరణ సంప్రదానము - విద్యాంగకములైన కర్మలు కేవలశ్రమాంగములు
గాదని విత్యానిత్య సంయోగవిరోధము ప్రపంగించుటచేతనవి శంకించి
వికవివియోగంచేత ఉభయాంగత్వం పుట్టినప్పటికి విత్యానిత్యసంయోగవి
రోధము ప్రపంగించును ఇచ్చట వినియోగపుధర్మక్షేప జీవనాధికారకామ
నాధికారములవలె విరోధంలేనందువల్ల కేవలశ్రమాంగమని విధియించట
దినది

118 విధురాధికరణము (3-4-9)

454 అంతరాదాపి తు తద్వృష్టే (3-4-36)

అర్థము - తద్వృష్టే - విద్యాప్రత్యక్షమువలన, అంతరా దాపి తు -
ఆశ్రమములు విడిచిన వారికి అధికారమున్నది ఆశ్రమములేవి విధురాదుల
కున్ను బ్రహ్మవిద్యయందు అధికారమున్నదాలేదాయని సంశయము ఆశ్ర
మధర్మములచే ఈ ప్రకారము చేయతగినది నిద్యకు విధియందుట
వలన ఆ ధర్మములేకపోవుటవలన వారికి అధికారములేదని పూర్వ
పక్షము

పితౄంతము - ఊర్ధ్వరేతస్సులయందున్నట్లు లైకాన్ది అనాశ్రములందును
విద్యకు స్థితియందుటవలన ఆశ్రమశ్రామ్యలైన వారైనను జవము, ఉప
వాసము, దానాదులచేత వారికి విద్యానుగ్రహమాచున్నందువలన అధికార
మున్నది

మూత్రార్థము - తు శబ్దము పక్షమును వ్యాప్యత్తిచేయుచున్నది చ శబ్దము
అపధారణార్థము అంతరాపి - ఆశ్రమములను విడిచిపెట్టియుండెడి
ఆశ్రమవాసులకున్న అధికారమున్నది ఎట్లన్న తద్వృష్టే - లైకవ్యదు మొద
లైనవారియందు విద్యానిష్ఠదర్శనముండుటవలన

455 అపి స్మర్యతే (3-4-37)

అర్థము - అపి స్మర్యతే - స్మృతిచేతనూ చెప్పబడుచున్నది మరియు ఆశ్రమవిద్యానుగ్రహణపాదులచేతనే విద్యానుగ్రహస్మరణచేయబడుచున్నది "అపివ్యాపి చ సంసిద్ధ్యర్హస్మాహ్ నాత్ర సంశయ " ఇత్యాదులవలన

456 విశేషానుగ్రహశ్చ (3-4-38)

అర్థము - విశేష - విశేషమైన, అనుగ్రహ - అనుగ్రహము వివరించుచున్న ఆశ్రమమందు అవియతములైన ధర్మవిశేషముచేతను విద్యానుగ్రహము శ్రుతియందు ప్రసిద్ధమైనది "తపసా బ్రహ్మచర్యేణ శ్రద్ధయా విద్యయా త్మానమవిచ్ఛేత్" అని

457 అతస్త్వితరజ్జ్యాయో లింగాచ్చ (3-4-39)

అర్థము - అత - అనాశ్రమిత్వముకంటే, ఇతరత్ - అమిత్రత్వము, జ్యాయాన్ - శ్రేష్ఠమైనదని, లింగాచ్చ - స్మృతివలనను అత అనాశ్రమిత్వముకంటే, ఇతరత్ - అశ్రమమందుండదము, జ్యాయ - శ్రేష్ఠము, ధర్మములాధిక్యమువలన, లింగాత్ - స్మృతి వలనని, "అనాశ్రమీ న తిష్ఠేత్తు దివమేకమసి ద్విజ" అని స్మృతియందు చెప్పబడుచున్నది అందువలన ఆశ్రమరహితుడై విద్యయందు నిష్ఠను సంపాదించదము అపద్విషయమని అభిప్రాయము

అధికరణ వంశహము - అనాశ్రములైన విధురాదులకు ఆశ్రమధర్మేతికర్త వ్యత్యాసమైన బ్రహ్మవిద్యయందధికారములేదని శంకించి అనాశ్రములగు రైక్షభిష్యాదులకు బ్రహ్మవిద్యా అనుష్ఠానముండుటచే విధురాదులకు దానాదులైన కోపికర్మలుండుటచే బ్రహ్మవిద్యయందు అధికారముకలదని విర్ణయించబడినది

118 తదాపి తాధికారము (3-4-10)

458 తదాపి తాధికారము తు నాతదాపి తైమివేరసి వియమాత్తద్రూపాభావేభ్య
(3-4-40)

అర్థము - తదాపి తాధికారము - తైమివేరసివియమాత్తద్రూపాభావేభ్య - అప్ర
కారం కావడము, న - సంభవించదు, తద్రూపాభావేభ్య - తైమికాద్యాశ్ర
మధర్మాభావమువలన, వియమాత్ - వియమమువలన, న - సంభ
వించదని, తైమిని - ఈ సంగతి తైమినికి ఇష్టము తైమికాద్యాశ్రమపరివ్రా
జకులు మొదలైనవారు తన ఆశ్రమమువలన జారినవారికి విద్యయందు
అధికారముకలదా లేదాయని సంశయము విధురారులవలె జూచుటచే
అనుగ్రహము సంభవించుటవలన అధికారము కలదని పూర్వపక్షము
సిద్ధాంతము - స్వాశ్రమభ్రష్టులైన తైమికారులకు ప్రాయశ్చిత్తాభావపురణ
మువలన శిష్ట బహిష్కరులౌటచే వారికధికారములేదు

నూత్రార్థము - తదాపి తాధికారము తు నాతదాపి - తైమికాది భూతులకు అట్లుం
డకపోవుట సంభవించదు ఎట్లన్న శాస్త్రములచేత అదాపి ముఖావమగును
తద్రూపాభావా - తైమికాది అశ్రమధర్మమువయొక్క అభావములు, తేభ్య
నియచ్చంతి హి శాస్త్రాణి - వారికొరకు శాస్త్రములు కట్టబడుచున్నవి
"బ్రహ్మచారియార్యకులవాసి తృతీయోత్తంతమాత్మానం ఆచార్య
శేలేవపాదయన్" అని తైమిలకచ్చుటచే నియమము, "అరణ్యమియాత్తరి
స పునరేయాత్" అని నైవాససునికి "సన్యస్యాగ్నిం న పునరావర్తయేత్"
అని పరివ్రాజకునికి ఆ కారణంచే వారికి అన్యాశ్రమిత్వమైన అవస్థాభావ
మువలన విద్యాధికారము సంభవించదు తైమినికి సహానిందితతమైనవి

459 న దాధికారముపి పరవాసుమానాత్తదయోగాత్ (3-4-41)

అర్థము - అధికారం - అధికారలక్షణమందు చెప్పబడిననదియు, న
- సంభవించదు, పరవాసుమానాత్ - పరసముచెప్పుటవలన, తదయో

గాత - వైష్ణవునికి అదిలేకపోవుటవలన అధికారికం - అధికారలక్షణ
మందు చెప్పబడిన "అవకీర్తి పశుశ్చ తద్యత్" అనెడి ప్రాయశ్చిత్తం వైష్ణ
కునికి సంభవించదు దీన్ని వైష్ణవునికి పతనానుష్ఠాముండుటచేత ప్రాయశ్చి
త్తయోగము లేకపోవును అతనికి ప్రాయశ్చిత్తములేకపోవుటచే తన పత
నము స్మరింపబడుచున్నది

"ఆయాథో వైష్ణికం ధర్మం యస్తు వ్రత్యవతే ద్విజః ।

ప్రాయశ్చిత్తం న పశ్యామి యేన శుభేత్స ఆత్మనః"

అని ఆ కారణంవలన ఉపకుర్వాణబ్రహ్మచారి విషయమైనది అధికారిక
మని తెలియవలయును

460 ఉపపూర్వముపీత్యేతే భావమశవచక్షదుక్తమ్ (3-4-42)

అర్థము - ఏకే - కొందరు, భావం - ప్రాయశ్చిత్తస్థితిని తెలియు
దురు అశనవత్ - మధ్యశనాది విషేధమువలె, ఉపపూర్వం - ఏ
కారణమువలన ఉపపాతకమో, తత్ - ఈ సంగతి, ఉక్తం - పూరి
కారుంచేత చెప్పబడినది ఏకే - కొందరు ప్రాయశ్చిత్తభావమును తెలి
యుచున్నారు ఏ కారణమువలన ఇది ఉపపూర్వం ఉపపాతకమో అశన
వత్ - అశనమువలె మధ్యనాశాదులయొక్క విషేధత్వాయశ్చిత్తము
వలె, భవతి - అవుచున్నదని అర్థము అందువలన ఉపపాతకముచేసిన
బ్రహ్మచారికి చెప్పబడిన అధికారం ఇతనికి సంభవించుచున్నది స్మృతి
కారుంచే ఈ అర్థమే చెప్పబడెను "ఉత్తరేషాం చైతదవిరోధి" అని ఉప
పాతకముచేసిన బ్రహ్మచారియందు చెప్పబడిన ఆశ్రమముగలవానికి
తమ ఆశ్రమమువకు విరోధికాదని అర్థము

461 విహస్తాభయధాపి ప్పుతేరాదారాచ్య (3-4-43)

అర్థతార్థ్యములు

అర్థము - ఉభయభాష - ఉపసాతకమహాపాతకమైనను, బహి - బహి
 యౌతమేను, స్వృతే - స్వృతివలన, ఆదారాచ్చ - శిష్టాచారమునలన
 ఉభయభాష - ఉపసాతకమందు మహాపాతకమందును నైష్ఠికమువలన
 జారినవాడు కర్మాధికారముచే బహిర్భూతుడు "ప్రాయశ్చిత్తం న
 పశ్యామి" అని స్వృతియుండుటవలన ఆదారముంచి జారిన ఇతనిని
 శిష్టులు విద్యోపదేశంనుంచి వర్జించుచున్నారు ఎట్లైనను పాపనాశంకరకు
 కొందరిచేత ప్రాయశ్చిత్తము చెప్పబడినది ఐనను కర్మయందు ఆధికా
 రాపాదనీశుద్ధిపారలకు సంభవించదని అభిప్రాయము
 అధికరణ సంక్రమము - నైష్ఠికవైఖానసపారివ్యాజకాద్యాశ్రమభ్రష్టులకు
 విధురాదివ్యాఘోస బ్రహ్మవిద్యయందధికారమున్నదనిశంకించి ఆశ్రమధ
 ర్మబహిష్కృతులకు ప్రాయశ్చిత్తాభావ శ్రవణంచేతను శిష్టబహిష్కారం
 వల్ల బ్రహ్మవిద్యందధికారము లేదని విర్ణయించబడినది

120 స్వామ్యధికరణము (3-4-11)

462 స్వామిన ఫలశ్రుతేరిత్యాశ్రయ (3-4-44)

అర్థము - స్వామిన - యజమానునికి, ఫలశ్రుతే - ఫలశ్రవణమువలన, ఇతి
 - ఇట్లని, ఆశ్రయ - ఆశ్రయములు తెలియుదురు ఉద్ధిధాదులయొసాన
 నము యజమానునిచేత చేయదగినదా లేక ఋత్విక్కుచేతనాయని సంశ
 యము "యదేవ విద్యయా కరోతి తదేవ వీర్యవత్తరం" అని క్రతువీర్యవత్త
 రత్వరూపమైన ఫలము యజమానునికేసని దహతోపాసనవలె యజమాను
 నిచేత చేయదగినదని పూర్వపక్షము ఈఉపాసనకు కర్మాగ్రాయత్వము
 వలన కర్మకు ఋత్విక్కు సంబంధంచేత అదియు ఋత్విక్కుచేత అను
 స్థానము చేయదగినదని గోదోపానాదులవలెయని సిద్ధాంతము
 మూత్రార్థము -- స్వామిన - యజమానునికి ఉద్ధిభోపాసనయందు కర్మ
 త్వము, ఎట్లన్న ఫలశ్రుతే - యజమానునికే ఫలంయొక్క శ్రవణముండుట
 చేతనని ఆశ్రయములు చెప్పుదురు

463 అర్థిజ్యమిక్యోదులోమిస్తస్మై హి పరిక్రియతే (3-4-45)

అర్థము - అర్థిజ్యం - ఋత్విక్కులచే చేయతగినది, ఇతి - ఈ ప్రకారమని, ఐదులోమి - ఐదులోమూచార్యులు చెప్పదురు, తస్మై హి - యజమానునికొరకు, పరిక్రియతే - ఋత్విక్ పరికరంగా చేయబడును క్రత్యంగమునకు అశ్రయమౌతుచేత క్రతువందధికారముగలవానికి దీని యందధికారముండుటవలన క్రతువుకు ఋత్విక్కు కార్యత్వముచేత ఆ ఉద్ధీధోపాసనము ఋత్విక్కు కార్యమని ఐదులోమూచార్యులు తెలియుదురు యజమానునియొక్క ఫలపాధనత్వం ఉండినను క్రతువుకు దానియనుష్ఠానముకొరకు ఋత్విక్కులయొక్క అంగీకారమని భావము
అధికరణ సంక్షేపము - ఉద్ధీధార్యుపాసనము వీర్యవత్తఫలకాములైన యజమానునివలన దహరాద్యుపాసనములవలె అనుష్ఠేయమనిశంకించి గోదోహనాదులవలె ఈ ఉపాసనము కర్మాంగశ్రయమౌతువలన కర్మంబులవలె ఋత్విక్కు ర్వుకమని నిర్ణయించబడినది

121 సహకార్యంతర విద్యధికరణము (3-4-12)

464 సహకార్యంతరవిధి వక్షేణ తృతీయం తద్వత్ విధ్యాదివత్ (3-4-45)

అర్థము - తద్వత్ - విద్యావంతునికి, సహకార్యంతర - మరియొక సహకారికారణమైనవిధి విధ్యాదివత్ - యజ్ఞదావాది ఆశ్రమధర్మమువలె, తృతీయం - మూడవదిగా, వక్షేణ - మువిశిష్టమునకు ప్రసిద్ధివలన విధిచేయబడును " తస్మాద్భ్రుహ్మణ పాండిత్యం నిర్విద్య బాల్యేపరిష్టాపేత్ బాల్యం పాండిత్యం చ నిర్విద్యాభి ముని " అని ఇచ్చట మనము విద్యాంగత్యముచేత విధింపబడుచున్నదా లేక అనువాదము చేయబడుచున్నదాయని సంశయము మననమువకు మననరూపత్యముండుటచే అనువాదముచేయబడుచున్నదని పూర్వపక్షము
విధాంతము - మువిశిష్టమునకు అధికమైన మననశీలునియందే ప్రసిద్ధికల్గియుండుటచే ప్రకృష్టమైన మననము ఉపాసనకు యోగ్యమైన వస్తువు

యొక్క ఆభ్యాసరూపమైనది గమక విద్యానిష్పత్తికొరకు విధించుచున్న దని సిద్ధాంతము

సూత్రార్థము - తద్విధత - విద్యగలవానికి సహకార్యంతరరూపమైన విధి, మౌనవిధి - విధియత ఇతి విధి అనే సమాపంచేత మౌనమే విధించు చున్నదని చెప్పుటచివరి విధ్యాదిపత - ఇచ్చటను విధియత ఇతి విధి యజ్ఞము, దానము మొదలైన ఆశ్రమధర్మములు అదిశబ్దముచే శ్రవణమన నములు గ్రహించబడుచున్నవి ఆశ్రమధర్మములవలె శ్రవణమననముల వలెను పొందిత్యటాల్యములకు మూఢవదియు సహకారియైన మౌనం ఆపూర్వంగా విధించుచున్నది ఎట్లన్న చెప్పచున్నారు, (పక్షీతేతి) మువి శబ్దమునకు ప్రకృష్టమైన మననయుక్తునియందు ప్రసిద్ధియుండుటవలనవి యర్థము

465 కృత్స్నభావాత్ గృహిణీవసంహార (3-4-46)

అర్థము - గృహిణీవసంహార - గృహాశ్రమధర్మమంచేత ఉపసంహారము, కృత్స్న - సమస్త ఆశ్రమములందును, భావాత్ - విద్యుండుటవలన సమస్తమైన ఆశ్రమముగలవారికి విద్యయుండినను ఇందోగ్యమందు "స ఖల్వేనం వర్తయన్ యావదాయుషం బ్రహ్మలోకం ఆధిసంపద్యత" అని గృహస్థధర్మముచే ఉపసంహారము చేసినది సమస్తమైన ఆశ్రమధర్మప్రద ర్థనాశ్శాసని అర్థము ఎట్లన్న కృత్స్నభావాత్ - సమస్తములైన ఆశ్రమా లందును విద్యయుండుటచేతననియర్థము

466 మౌనపదితరేషామస్యవదేశాత్ (3-4-47)

అర్థము - మౌనపత - మౌనమువలె, ఇతరేషామపి - ఇతరముల కును, ఉపదేశాత్ - ఉపదేశమువలన "అథ ముని" అనువాక్యమందు "భిక్షాచర్యం చరతి" అని పారివ్రాత్యైకాంతధర్మముచేత ఉపసంహారము చేసినదిన్ని సమస్తమైన ఆశ్రమధర్మప్రదర్థనాశ్శం భిక్షాచర్యమును

మౌనము మొదలైనవానివలె ఇతరధర్మాశ్రములకును యజ్ఞాదులకును ఉపదేశముండుటచే

అధికరణ సంగ్రహము - "బాల్యం చ పాండిత్యం చ నిర్విద్యాభ మువి " అనుచోట మునిశబ్దముచేత చెప్పబడినమౌనము మననరూపమగుట చేతను "మంతప్య " అన్నట్లుగా మననము అనువదించబడుచున్నదని శంకించి శ్రీవణప్రతిష్ఠార్థమైనమననము ప్రాప్తమైనను శుభాశ్రయపంశీలన రూపమననము ప్రాప్తముకావండున వివిధముగా మననము విద్యాపహ కారిగా విధించబడుచున్నదని విద్వయును

122 అనావిష్కారాధికరణము (3-4-13)

467 అనావిష్కార్యన్నవ్యయాత్ (3-4-48)

అర్థము - అన్వయాత్ - అన్వయమువలన, నావిష్కార్యన్ - బాలుని స్వభావంవలె విద్యాంమడు ఉండవలెను "తస్మాద్వ్యాహ్మణ పాండిత్యం నిర్విద్య బాల్యేన తిష్ఠాపేత్ బాల్యం చ పాండిత్యం చ నిర్విద్యాభ మువి " అనుచోట బాలునికర్మసమప్తకామచారాదులు విద్యాంమనికి ఉపాదేయమా లేక విద్యామాహాత్మ్యముచేత అవిచ్ఛిన్నము లేదాయని పంశయము "బాల్యేన తిష్ఠాపేత్" అని అవిశేషవిధానంవల్ల కామచారాదులు సర్వము ఉపాదేయం అని పూర్వవక్తము విద్యాంమనికి అవిశేషవిధానంవల్ల విద్యా మాహాత్మ్యముచేత విషేధ శాస్త్రములు బాధితములుగాకపోనియని సిద్ధాంతము - పాండిత్యప్రయత్నస్వమాహాత్మ్యముయొక్క ప్రకాశనాభా వను విద్యాన్వయ యోగ్యత్వముచేత ఉపాదేయమైనదని ఇతరకామచారా దులు "నావిరతో దుశ్చరితాత్" ఇత్యాది శాస్త్రంసల్ల విద్యోత్పత్తినిరోధం తెలియబడుటవలన ఆ కారణంచే ఏ ప్రకారం బాలుడు తన వంశము మొదలైనవాడిని చెప్పకమండునో ఆ ప్రకారం విద్యాంమడును ఉండదగి నదని యుక్తము

అర్థలాక్ష్యములు

అధికరణ సంగ్రహము - "బాల్యేన తిష్ఠాపేత్" అనుచోట ఉపాసకునికి విధించబడు బాలకర్మ కామచారాదులొకటి అని విద్యామాహాత్మ్యము వలన ఉపాదేయమనిశంకించి దుశ్చరితము విద్యోత్పత్తివిరోధగా శ్రుతమౌటచేత పాండిత్యప్రయుక్తస్వమాహాత్మ్యానావిష్కరణము బాల్య శబ్దానిష్కరణమౌటచే కామచారాదులు అనుపాదేయములని నిర్ణయించబడినది

123 బహిశాధికరణము (3-4-14)

468 బహిశనుప్రస్తుతప్రతిబంధేతద్ధర్మనాత్ (3-4-49)

అర్థము - బహిశం - బహిశఫలసాధనమైనయోపాసనము, అప్రతిబంధే - ప్రబలకర్మాంతర ప్రతిబంధంలేకపోయినవక్షం, తద్ధర్మనాత్ - అట్లు ప్రత్యక్షమువలన మోక్షముకంటే అతిరిక్తమైన అభ్యుదయఫలముపొస నము తనకు పాధనభూతమైన పుణ్యకర్మకంటే అనంతరం పుట్టుచున్నదా లేక తర్వాతకల్గక అనియమమాయని పూర్వవక్షము
సిద్ధాంతము - ఆప్రస్తుతమందు ప్రబలమైన కర్మాంతరప్రతిబంధమౌటం దగా అనంతరం ప్రస్తుతమైనదానికి ఉత్తరకాలమందే అని వియమము లేదు ప్రబలకర్మాంతరముచేత ప్రతిబంధఫలము చూడబడుచున్నది
"యదేవ విద్యయా కరోతి తదేవ వీర్యవత్తరం భవతి" అని ఉద్గీఢోపాసనకు శ్రతుపుయొక్క మరియొకకర్మచేత ఫలాప్రతిబంధఫలమని "వృథాఘ్న ప్రతిబంధ ఫలమిత్యభ్యుపగమాత్" అను మూత్రము వ్యాఖ్యానముచేయబ డినది బహిశం - అభ్యుదయఫలమని అర్థము
అధికరణ సంగ్రహము - అనాముష్మికభలోపాసనములు వ్యపాధవభూతక ర్మానుష్ఠానాంతర నియతోత్పన్నసములొచున్నవనిశంకించి ప్రతిబంధ ముండినచో విలంబేనోత్పన్నములగును ప్రతిబంధకములేనయెడల అని లంబేనోత్పన్నములగునని నిర్ణయించబడినది

124 సుత్తిఫలాధికరణము (3-4-15)

499 ఏవం ముక్తివలనయెమప్తదపస్థావధ్యస్తదపస్థావధ్యతే- (3-4-50)

అర్థము - ఏవం - ఈ ప్రకారం, తదవస్థ - అ క్రమముయొక్క, అవ
ద్యతే - తెలియుటవల్ల, ముక్తికలాని - ముక్తిఫలమునకును, అనియము -
నియమములేదు ముక్తిఫలములకు ఉపావసలు స్వపాధనభూతితిగయ
పుణ్యకర్మలకంటే తర్వాత పుట్టుచున్నవా లేక పూర్వంబలె వియమములే
దాయని సంశయము ముక్తిఫలముంగు ఉపాసనలకు పాధనభూతమైన
కర్మలకు సమస్తకర్మలకంటే బలీయస్త్యముచేత ప్రతిబంధాభావమువలన
తర్వాత పుట్టుచున్నదని పూర్వపక్షము
సిద్ధాంతము - అచ్చటను బ్రహ్మవేత్తల అవదారము దానికంటే బలవత్తర
త్యముచే ప్రతిబంధకము సంభవించుటచేత అవియమమేనని సిద్ధాం
తము

సూత్రార్థము - ముక్తిఫలములకున్న ఈప్రకారమే నియమములేదు
విందుకంటే తదవస్థావధ్యతే - ప్రతిబంధకముండినయొడల ఫలము
నియమము లెందుమాట్లుచెప్పట అధ్యాయపరిచనమాప్తవి సూచనచే
యుటకొరకని అర్థము

అతికరణ సంకల్పము - బ్రహ్మవిద్యలు మహావిశయశాఖలైనందువ వ్యసా
దనీభూత కర్మానుష్ఠానానంతరం నియమోత్పన్నములొచున్నవవిశంకించి
వానికి బ్రహ్మవిదవదారాదులైన అతిక్రూరమైన ప్రతిబంధకములు సంభావి
తములొటనే అవియమోత్పన్నములొచున్నవని విద్యయించబడినది
ఇందులో ద్విషయశృతియొకాదశాధికరణములు ప్రాసంగికములు అవశిష్ట
ద్వాదశాధికరణమందు ధశాధికరణముచే విద్యయే మోక్షపాధనమని తత్త
దాశ్రమోచితములైన కర్మలే తత్తదాశ్రమవిద్యలకు వియశాంగముల
నియు అనాశ్రమలైన విధురాదులకు తపోదావాదులైన తర్కాలు విద్యాంగ
ములనియు శమవిశేషణురూపమైన దుష్టిన్నపరిహారము విద్యాంగమనియు
విద్యాండములకే అశ్రమాంగత్యమువ్వదనియు అశ్రమభ్రష్టులకు శేవల
తపోదావాదులు విద్యాంగముకానందువ విద్యయందనన్యాయములేదనియు
శబ్దాశ్రయసంకీలనరూపమైన మనవమేమి పాండిత్యావావిష్కరణరూప

అర్థశాస్త్రములు

మైన బాల్యమేమి వీనికి అంగమవియు అంగములను విరూపించి అవశిష్ట
చతుర్థశవంచదశాధికరణములవలన స్రుతిబంధకవిరహితదశయందు అంగ
ములవలన అంగియైన ఉపాసన నిష్పత్తి విర్ణయించబడినది

శ్రుతియాధ్యాయమున చతుర్థపాదము ముగిసెను

చతుర్థాధ్యాయము - ప్రథమపాదము

125 అపస్తంబసంహిత (4-1-1)

470 అపస్తంబసంహిత (4-1-1)

అర్చము - అపస్తంబ - పంచమార్గ చైత్యమున, అపస్తంబ - అపస్తంబ, ఉపదేశాత్ - ఉపదేశమువల్ల కాస్తంబము "బ్రహ్మవిదాంతాని వరమ", "తమేవం విద్యానమ్మత ఇహ భవతి" ఇత్యాది వేదాంతవిహితమైన వేదము ఒకసారి చేయవలసివది కాస్తంబము లేక పంచమార్గ అపస్తంబమైన వేదము అని సంశయము ఒకసారిచేయబడినది అనిపూర్వవక్షము "స యో హ వై తత్పరం బ్రహ్మ వేద బ్రహ్మైవ భవతి" ఇత్యాదులందు వేదమునకు ముక్తిపాయత్వము చెప్పుటచే ఒకసారి చేయబడిన వేదముందుమా కాస్తంబవిద్యవల్ల దానికసక్యదాపస్తంబి యందు ప్రమాణములేకపోవుటచే సిద్ధాంతము - "యస్తత్వేద యత్న వేదస్స మయైతదుక్త" అనియుపక్రమించి "అనుమ ఏతాం భగవో దేవతాం శాధి యాం దేవతాం ఉపాస్మి" అని ఏకవాక్యమందు వేదసోపాసనమునకు వ్యతిరేకముగా ప్రయోగముండుటచే పంచమార్గములో "బ్రహ్మవిదాంతాని వరమ", "అత్మా వారే ద్రష్టవ్యః శ్రోతవ్యో మంత్రవ్యో విదిధ్యాసితవ్య" ఇత్యాదులలో ధ్యానవిద్యలకు ఘేదముండుటచే ధ్యానయుపాసనాది శబ్దము అపస్తంబావృత్తమగు స్మృతిసంతాపరూపమైన వేదము కాస్తంబముని నిశ్చయించబడినది సూత్రార్థము - (అపస్తంబసంహిత) బ్రహ్మసాప్రతి పాథమైన వేదము అపస్తంబావృత్తమేయని కాస్తంబము వేదము ధ్యానశబ్దవాచ్యమనియర్థము ఎల్లన్న (ఉపదేశాత్) "ఓమిత్యేవాత్మానం ధ్యాయాత్", "నిచాయ్య తం మృత్యుముఖాత్ప్రముచ్యతే, "అత్మానమేవ లోకముపాసిత", "అత్మా వారే ద్రష్టవ్యః" ఇత్యాదులందు ఉపాసనోపసంహారమును ఉపదేశించుట

చేత ఉపాసనము అవిచ్ఛిన్నస్మృతివంతానరూపముని పూర్వమే చెప్పబడినది

తాత్పర్యము - మోక్షసాధనీభూతజ్ఞానము అసక్తుదావృత్తము

471 లింగాచ్చ (4-1-2)

అర్థము - లింగాచ్చ స్మృతివలన

లింగం - స్మృతి ఈయర్థము స్మృతియందు చెప్పబడును "మాం ధ్యాయంత ఉపాసతే । తేషామహం నముత్థర్తా మృత్యుపంసారపాగరాత్", "యే త్యక్షరమవిర్భేద్యమవ్యక్తం పర్యుపాసతే", "తద్రూపప్రత్యక్షరమే వైకా సంతతిశ్చాన్యనిష్పృహా । తద్ధ్యానం ప్రథమైష్టద్భిరభ్యర్చిష్యాద్యతే హి తత్ ॥" యని

అధికరణ సంగ్రహము - మోక్షసాధనీభూతజ్ఞానమనదావృత్తమని శంకించి నిరంతరధ్యానరూపమే మోక్షసాధనమని శ్రుతిసిద్ధమగుటవలన అసక్తుతే కర్తవ్యమని నిర్ణయించబడినది

125 అత్మర్వోపాసనాధికరణము (4-1-2)

472 అత్మేతి తూనగచ్ఛంతి గ్రాహయంతి చ (4-1-3)

అర్థము - అత్మేతి తు - అత్మయని, ఉపగచ్ఛంతి - తెలియుదురు గ్రాహయంతి చ - తునిధముగా శాస్త్రములు తెలుపుచున్నవి

ఉపాన్యమైన బ్రహ్మము ఉపాసనకువికంటే వేరుగా అనుసంధించవలసినదా లేక అత్మయనియో యని సందేహము "అధికం తు భేద నిర్దేశాత్", "అధికోపదేశాత్", మొదలగువానియందు ఉపాసకునకు ఉపాన్యమగు భేదము చెప్పబడుటవలన యథావస్థితమైన వస్తువునకే భేద ముండుటవలన అనన్యత్వముచేతనే ఉపాసన చేయవలెనని పూర్వపక్షము

సిద్ధాంతము - "త్వం వా అహమస్మి భగవో దేవతే అహం వై త్వమపి భగవో దేవతే" అని పురాతనులైన ఉపాసకులు ఉపాస్యమును అత్మగా తెలియుచుండురుగాన అత్మయే ఉపాస్యము అటుల ఉపాసనచేయువారలగురించి వేదైనను బ్రహ్మను ఉపాసకుని అత్మగా శాస్త్రములు గ్రహించ జేయుచున్నవి 'య అత్మని తిష్ఠన్ అత్మవోఽస్తరో యమాత్మా న పేద యస్మాత్మా శరీరం యమాత్మానమస్తరో యమయతి న త ఆత్మాస్తర్వా మ్యమృతః" అని ఆరంభించి ఉపాసకుడు పరమాత్మకు శరీరమనియు, పరమాత్మ ఉపాసకునకు అత్మయనియు చెప్పుటచేతను, "సర్వం భర్తృదం బ్రహ్మ తక్షలానిత", "సమ్మాలా దోమ్యేమాః పర్వాః ప్రజాః సదాయతనాః సత్సృతిష్ఠాః ఐతదాత్మ్యమిదం సర్వం" యని పరమాత్మాధీనస్వరూపస్థితి ప్రవృత్తిత్వమును ప్రతిపాదించెను ఇట్లు ఉపాసకును అత్మకు అత్మగా పరమాత్మయుండుచవలసి యధావస్థితప్యాత్మశరీరకుడైన బ్రహ్మనుసంధానమందు అహం అను అనుసంధానము చేయదగినది నిర్లుప్తగా నేను నును బృహదనైతిని యమచోట వ్యశరీరమునకు స్వప్రకారత్వమే ముఖ్యస్వభావము గలదగుటచేత ప్రకారమైన స్వాత్మయందు సర్వవసానమో అటుల ఆత్మయందు అహంప్రత్యయమును, అహంశబ్దమును స్వాత్మవిషయములు గాపు పరమాత్మకు శరీరమై తద్విశేషణముగానే తన ఆత్మయుండుటవలన

ఆదిశరణ పరిహాము - "అత్మేభ్యోవోపాసిత" మున్నగు వాక్యములచే ప్రతిపాదితమైన ఉపాసనవిశేషమందు అసన్యముగా ఉపాస్యమని శంకించి, అత్మగా ఉపాసించవలెనని నిర్ణయించబడినది

126 ప్రతిపాదితరణము (4-1-3)

473 న ప్రతిపే హి సః (4-1-4)

అర్థము - ప్రతితే - మనోరూపమైనదానియందు, న - ఉపాసించదగినది
కాదు సః -- ఆ యాత్మ న హి - కాదు

474 బ్రహ్మదృష్టదుత్కర్షాత్ (4-1-5)

అర్థము - ఉత్కర్షాత్ - అతిశయమువలన, బ్రహ్మదృష్టిః - బ్రహ్మజ్ఞానము
చేయతగినది

"మనో బ్రహ్మత్వపాపిత" ఇత్యాదిలందు ప్రతికోపాసనములలో
అత్కత్వముచే అనుసంధానము చేయరగివఁ కాదా యని పంశయము
"మనో బ్రహ్మత్వపాపిత" యని బ్రహ్మోపాసనత్వావిశేషము వలన అత్క
యనే అనుసంధానము చేయతగినదియని శూన్యపక్షము

సిద్ధాంతము - ప్రతికముందు అత్కత్వానుసంధానము చేయతగినది కాదు
ఏమనగా మనస్సు మొదలగునవి ఉపాసన అత్కకాదు అచ్చు
బ్రహ్మముపాస్యముకాదు బ్రహ్మదృష్టిచే మనస్సు మొదలైనవి ఉపాసన
చేయదగినవి భృత్యాదులయందు రాజదృష్టవలె అవశ్యస్థునియందు
ఉత్కృష్టదృష్టి అభ్యుదయముకొరకగుచున్నది

అధికరణ సంకేహము - "మనో బ్రహ్మత్వపాపిత" ఇత్యాదిప్రతికోపాసన
లలో బ్రహ్మోపాసనత్వసామ్యముచే ఉపాసకుని అత్కగా బ్రహ్మ ఉపాసించ
దగినదని శంకించి ఆ ఉపాసనలలో ప్రతికమైన మనస్సు మొదలగునవి
ఉపాస్యములగుటచేతనూ బ్రహ్మముపాస్యము కానందునను ఈ చోట్లలో
బ్రహ్మము ఉపాస్యముకాదని నిర్ణయించబడినది

127. అదిత్యాదిమత్కథితము (4-1-4)

475 అదిత్యాదిమతయశ్శాస్త్ర ఉపపత్తేః (4-1-6)

అర్థము - అంగ - కర్మాంగములందు, అదిత్యాది - సూర్యుడు మొదలైన
వారి, మతయః - బుద్ధులె, ఉపపత్తేః - సంభవిగచుటచే చేయదగినవి "య

అచాతా తపతి తముద్గీధముపాసిత" మొదలగు కర్మాంగశ్రయ యుపాసనలందు ఉద్గీధాదులయందు అదిత్యుద్వష్టి చేయదగినదా లేక అదిత్యుని యందు ఉద్గీధుద్వష్టి చేయదగినదా యని సందేహము కర్మలకు ఫలసాధనత్వాదిశయమువలన అదిత్యునికి దేవతాత్వముచేత దాని గుణత్వమువలన అదిత్యుడులందు ఉద్గీధాదిద్వష్టి చేయదగినదని పూర్వపక్షము ప్రాంతము - కర్మకు ఫలసాధనత్వము అదిత్యుడు మొదలగు దేవతల యొక్క అరాధనపూర్వముచేత సంభవించునని అదిత్యుడు మొదలగు వారికి ఉత్కర్ష కుదురును గనుక అదిత్యునిజ్ఞానమే కర్మాంగమైన ఉద్గీధాలలందు చేయదగినది

ఉచితరణ వ్యక్తిహము - వలసాధనముగా ఉత్కృష్టమైన ఉద్గీధాదిద్వష్టి అదిత్యునిలోనని శంకించి, అదిత్యులలే ఫలప్రదులుగా ఉత్కృష్టమగుట చేత ఉద్గీధాదులలో అదిత్యాశ్చష్టియే ఉన్నదని విర్ణయించబడినది

128 అసినాధికరణము (4-1-6)

476 అసినన్వంజవాత్ (4-1-7)

అర్థము - అసినః - బ్రహ్మాపాసనము కూర్చున్నవాడయ్యే, సంభవాత్ - నేలమీది కుదురుటవలన

ఈ బ్రహ్మాపాసనమును కూర్చుని చేయవలయునా? లేక పరుంకియై నిలువబడినవాడై, లేక నియమములేకుండగనే చేయతగునా యని సంశయము విశేషశ్రవణము లేకపోవుయవలన నియమములేకనే చేయదగినదని పూర్వపక్షము

ప్రాంతము - అసినుడైన వానికి ఏకాగ్రతయగుట కుదురును గనుక ఏకాగ్రతతో చేయవలసిన ఉపాసనమును అసినుడయ్యే చేయవలయును

477 ద్యావాచ్చ (4-1-8)

అర్థము - ద్యావాచ్చ - ఉపాసనము ధ్యానరూపముగా మండుటవలనను

అర్థశాస్త్రములు

"నిదిధియాపితవ్యః" అని ఉపాసనకు ధ్యానరూపత్వముండుటవలన ఏకాగ్రచిత్తముతో నుండుట అవసరము ధ్యానమనగా విజాతీయమైన మరి యొక జ్ఞానముచేత వ్యసహితముగాని తైలధారవలె విచ్ఛేదములేని స్థిర అవరంపర వంటిది

478 అచలత్వం దాపేక్ష్య (4-1-9)

అర్థము - అచలత్వం - విశ్చలముగానుండుట, అపేక్ష్య - అపేక్షించితగినది విశ్చలత్వమును అపేక్షించి ధ్యానవాక్కుంయుక్తి పృథివ్యాదుల యందు చూడహడుచున్నది "ధ్యాయతీవ పృథివీ ధ్యాయతీవాంతరిక్షం ధ్యాయతీవ ద్యౌః" ఇత్యాదులను కమక ధ్యానము చేయువానికి పృథివీ వలె కదలకయుండుట ఆననమునంటే కుదురును

479 స్మరన్త చ (4-1-10)

స్మరన్త చ - స్మృతులును చెప్పుచున్నవి

అపీనువికే ధ్యానము తెలియబడుచున్నది "ఉపవిశ్యావనే యుంజ్యాద్యోగమాత్మవిశుద్ధయే" అని

480 యత్రైకాగ్రతా తత్రావిశేషాత్ (4-1-11)

అర్థము - యత్ర - ఏదేశమందు ఏకాగ్రతా - చిత్రైకాగ్ర్యము సంభవించునో తత్ర - అదేశమందు, అవిశేషాత్ - విశేషములేకపోవుట వలన చేయదగినది ఏదేశకాలములందు మనస్సునకు ఏకాగ్రతయో అదేశకాలాదుల యందు ఉపాసన చేయదగినది "శర్కూదిరహితే మనోమహూతే శుద్ధా దేశే" యని అతిరిక్తవిశేషముయొక్క గ్రహణము లేకపోవుట వలన ఏ ప్రకారము దేశకాలములందు ఏకాగ్రత్వమందు విశేషమో, ఆ ప్రకా

దిము స్థితియందును గతియందును సంభవించును అసీనుడైన వానిది
విశేషమున్నదని అభిప్రాయము
ఆదికరణవంగ్రహము - ఉపాసనానుష్ఠాపము అసీవత్వ, శయావత్వ, -
స్థితి గమనాద్యవస్థలలోను విశేషములేక పోవుట వలన కుదురునని అసీవ
త్వావస్థయందుననే ఉపాసనానుష్ఠాపమని నిర్ణయించబడినది

129 అప్రయాణాధికరణము (4-1-7)

481 అప్రయాణాత్ తత్రాపి హి దృష్టమ్ (4-1-12)

అర్థము - అ ప్రయాణాత్ - ప్రయాణమువరకు, తత్రాపి - అక్కడను,
దృష్టమ్ - ఉపాసనము చూడబడినది

మోక్షమునకు పొధనమైన ఉపాసన ఒకదినము చేయదగినదా
లేక ప్రతిదినము ప్రాణప్రయాణమువరకు చేయవలయునా అని సంశ
యము ఒకదినముననే కాస్థానముచేత చేయ బడునది కనుక అంతమా
త్రముచేతనే సమాపనీయమానని "యావదాయుషం" అనెడి వచనము
విధిశబ్దమందు లేకపోవినవలన విద్యకు ఫలముచేత ఉపసంహారమని
పూర్వవిక్షము

సిద్ధాంతము - ప్రాణప్రయాణమువరకు అవర్తన చేయదగినది ఎందువలన
నగా ప్రయాణమందును ప్రసిద్ధముగ చూడబడినది "స ఖల్యేవం వర్త
యన్ యావదాయుషం బ్రహ్మలోకమభిపంపద్యత" అని అప్రాప్తత్వము
చేత అమవారత్వము సంభవించకపోవుటవలన దీనిని విధియని తెలియ
వలయును

ఆదికరణ వంగ్రహము - పూర్వము విధితమయిన ఉపాసనము ఏకదినసంపా
ద్యమని శంకించి, "స ఖల్యేవం వర్తయన్ యావదాయుషం" అనే శ్రుతి
చొప్పున ప్రయాణమువరకు అమవర్తనీయమని నిర్ణయించబడినది

130 తదధిగమాధికరణము (4-1-8)

482 తదధిగమ ఉత్తరపూర్వార్థానుయోజనానాశ తద్యక్షపదేశాత్ (4-1-13)

అర్థము - తదధిగమ - విద్యాప్రాప్తియందు, ఉత్తరపూర్వార్థానుయో - ముందు వెనుక పాపములకు, అగ్నేషవివాశా - అసంబంధవాశములు, తద్యక్షపదేశాత్ - అప్రకారము చెప్పుటవలన, సంభవించును

విద్యాంనువిగీ పూర్వోత్తరపాపముల అగ్నేషవివాశములు కలుగునా లేదా యని సంశయము "నాభుక్తం క్షీయతే కర్మ కల్పకోటశతైరపి" అని భోగమువలననే కర్మక్షయమని చెప్పబడుటవలన అగ్నేషవివాశమైన శ్రుతి విదయిననూ విద్యాన్రుతి సర్వవసాయి యని చెప్పదగినదని పూర్వ పక్షము

సిద్ధాంతము - రెండుశాస్త్రములకు భిన్నవిషయత్వముచేత విరోధములేక పోవుటవలన సంభవించుచున్నది కర్మలకు ఫలజననసామర్థ్యమును దృఢపరచుచున్నది నాభుక్తం క్షీయతే కర్మ" యని "విషమేవం విది పాపం కర్మ స శ్లిష్కతే" "ఏవం హస్య సర్వే పాప్మానః ప్రదూయన్తే" అను శ్రుతి విద్యకు దాని సామర్థ్యవివారణశక్తి విషయము ఎటుల జలతేజస్సు లకు శీతజననము శీతనివారణశక్తి విషయమందు చూడవచ్చును ప్రమాణ ములు విరోధమును పొందును

అధికరణ పరిగ్రహము - విద్యాఫలత్వేన శ్రుతములైన పూర్వోత్తరార్థముల యొక్క అగ్నేషవివాశములు "నాభుక్తం" ఇత్యాదివచనవిరోధముచేత విద్యా ప్రశంసార్థములని శంకించి, అగ్నేషవివాశములు విద్యాఫలములుగా శ్రుతు లచే చెప్పబడుటచేత "నాభుక్తం" ఇత్యాదివచనములు ఫలజననశక్తిద్రధి మప్రతిపాదనపరములగుటచే ప్రశంసార్థములని నిర్ణయింపబడినది

131 ఇతరాధికరణము (4-1-9)

483 ఇతరస్యాపేక్షనమనిర్దేశ్యః పాతే తు (4-1-14)

అర్థము - ఇతరపాపాపి - ఇతరపాపాపి, పుణ్యమును, ఏవం - ఈ ప్రకారమే, పాతే తు - శరీరపాతమాకుండగా, అశ్లేషః - సంబంధమభావమగును

ఈ అశ్లేషవివాశములు పుణ్యకర్మలను సమానములైనవా కాదా యని పంశయము పుణ్యకర్మఫలము సుఖరూపమగుటచేత విద్యాంనునికి అనిష్టత్వాభావమువలన సమానముకాదని పూర్వపక్షము

విద్వాంతము - ముముక్షువునకు మోక్షవిరోధిత్యముచేత అనిష్టత్యము సమానముగనుక అశ్లేషవివాశములు సమానములే

సూత్రార్థము - ఇతరస్య - పుణ్యమునకును అనిష్టఫలత్వమందు సామ్యమువలన, ఏవం - అశ్లేష వివాశములు విద్యకు అనుగుణమైన వృష్టి అన్నము ఆరోగ్యాది ఫలమునకు శరీరపాతమునకంటే అనంతరమందు అనిష్టము కనుక అశ్లేషము

అధికరణ సంక్రమము - సుకృతము కాస్త్రపిథ్యమగుటవలన విద్యావిరోధికాదనిశంకించి, సుకృతము అధికారాది భేదము చేత విద్యావిరోధి యని విశ్లేషించబడినది

132 అనారభ్యకార్యాధికరణము (4-1-10)

484 అనారభ్యకార్యే ఏన తు పూర్వే తదవధే (4-1-15)

అర్థము - తదవధే - శరీరమోక్షావధిత్యశ్రుతివల్ల, పూర్వే -- పూర్వమందు చేయబడిన, అనారభ్యకార్యే ఏన - అనారభ్యకార్యముగలవానియందేనని విద్యోత్పత్తికంటే పూర్వమందు చేయబడిన పుణ్యపాపములకు అనిశేషమువల్ల వివాశమా లేక అనారభ్యకార్యములకాయని పంశయము "వర్వే పాప్యాన ప్రయాయంతే" అని అనిశేషమువల్ల అనిశేషమువల్లనే అని పూర్వపక్షము "తస్య కావదేన చిరం యావన్న విమోక్ష్యేతిధ సంపత్స్యే" అని ఉత్పన్నవిద్యగలవానికి శరీరమోక్షావధిశ్రుతివలన, సర్వవివాశమందు శరీరస్థితికి అనువసత్తివలన అనారభ్యకార్యమునకే వివాశము

అధికారవ్యవస్థలు

అధికార వ్యవస్థలు - పర్యవేక్షణములును విద్యావ్యవస్థలును
విద్యావ్యవస్థలును శాంతిని అనారాధ్యకార్యములే అది ఉంటుందని నిర్ణయించబడినది

133 అగ్నిహోత్రాద్యధికారము (4-1-11)

485 అగ్నిహోత్రాది తు తర్కార్యమైవ తద్ధర్మవాత్ (4-1-16)

అధ్యము - తర్కార్యమైవ - విద్యోత్పత్తికారకు, అగ్నిహోత్రాది - అగ్నిహోత్రము మొదలైనవి అంగీకరించవలసినవి, తద్ధర్మవాత్ - ఈ ప్రకారం శ్రుతియందు ప్రత్యక్షమగుచున్నవి అగ్నిహోత్రములైన అశ్రమధర్మములు విద్యాంశమునకి అనుష్ఠానము చేయవలసినవి కాదాయని సంశయము నుకృతమృత్యుములకు అక్షేపవివాదములు చెప్పుటచే అశ్రమధర్మములకు నుకృతమృత్యుముచేత అక్షేపకార్యమును స్వీకరించుచు పూర్వవక్ష్యము అశ్రమధర్మమునకు విద్యోత్పత్తియే కార్యమని అకార్యముకొరకే అనుష్ఠానము చేయవలసినది "తమేవం తేదానువచనేన బ్రహ్మణా వివిదిషంతి" ఇత్యాదులచే విద్యోత్పత్తికార్యత్యమగును అవిద్యమైతే ప్రయాణమునరకు ప్రతిదినము చేయబడిన అభ్యాసాధ్యాయముచేత పుట్టించవలసినది అగ్నిహోత్రాదిసాధుకృత్యములు విద్యోత్పత్తియే ప్రయోజనముగలవైనవైనచే పూర్వము చేయబడిన సాధుకృత్యము అనుభవించబడినదియు ప్రాజ్ఞము కలిగినదని "సుహృదస్సాధుకృత్యామ్" అనుదానికి విషయమేవనిన చెప్పుచున్నారు

486. అధ్యోగ్యాపి హ్యేవేషముభయో (4-1-17)

అధ్యము - అత - అగ్నిహోత్రము మొదలైన సాధుకృత్యముకంటే, అన్యాపి హి - మరియొక విద్యయున్నది, ఉభయో - పుణ్యపాపకర్మలసంక్రమణము, ఏకేషాం - కొన్నికాలవాక్యమందు విషయము అత - అగ్నిహోత్రాదిసాధుకృత్యముకంటే విద్యాధిగమములైన అన్యమైన పుణ్యకర్మలు

అవగా కారీరి మొదలగుగాగల వృష్టివార్థముగా విద్యాంశులవలన చేయబడినవి విద్యోత్పత్తికంటే పూర్వము చేయబడిన అనాదికాలమునుంచి ప్రవర్తించడమున్ను ప్రణలశర్మాంతరప్రతిబంధఫలము చేత పాధుకృత్యము ఉంటున్నది అకారణముచే కాన్పికాథలో "సుహృదప్రియ కృత్యామ్" అనువాక్యము తద్విషయకమైనది విద్యచేత అశ్లేషవివాశప్రతిపాదకమైన శ్రుతియును తద్విషయము చేయబడినకర్మకు ప్రణలకర్మ ప్రతిబంధకపంభవము పూర్వము చెప్పినదానిని విన్నవించేయుచున్నాడు

487 యదేవ విద్యయేతి హి (4-1-17)

అర్థము - విద్యయా - విద్యచేతను, యదేవ - ఏదో, ఇతి హి - ఈ ప్రకారము అని తెలియపలయును చెప్పబడిన ఉద్దీభవిద్యకు క్రతువుయొక్క శర్మాంతరప్రతిబంధకములేకపోవుటయేఫలమని ఆ కారణమువల్ల ప్రణల ప్రతిబంధఫలముగల సాధుకృత్యమే మహృత్త్వమందు పంక్రమించును అధికరణ పంగ్రహము - అగ్నిహోత్రాదివిత్త్యనైమిత్తికవర్ణాశ్రమధర్మములకును తత్ఫలమునకును అశ్లేషోక్త్యా అనుష్ఠానమప్రాప్తమని శంకించి విద్యోత్పాదకములైన వ్యవర్ణాశ్రమోచితకర్మలకు ఫలాశ్లేషములేవందున అనుష్ఠానమప్రాప్తమని నిర్ణయించబడినది

134 ఇతరక్షవదాధికరణము (4-1-12)

488 ఖేదేన త్వితరే క్షవయిత్వాత్ పంపద్యతే (4-1-18)

అర్థము - ఖోగేన - అనుభవముచేతను, ఇతరే - ప్రారబ్ధఫలపుణ్యపాపములును, క్షవయిత్వా - వాశనముపొందించి, అథ - అనంతరమందు, పంపద్యతే -- పంపత్తి పొందుచున్నాడు ఇతరే - అసారబ్ధకార్యముగల పుణ్యపాపములు విద్యకు కారణమైన శరీరావసానమంటే వాశనమును పొందునా లేదా యని సంశయము "యావన్న ఏమోక్ష్యే అథ పంపత్యేష్ట" అని

అధికారములు

సంపత్తికి శరీరవిభజనము మాత్రమేని శ్రుతియుండుటచే ఆ శరీరము -
మండ అవి పూర్వపక్షము ప్రారబ్ధఫలముగల కర్మలకు భోగం చేతన ను
వముచేయగదివడనే అధిప్రాయముచేత "యావన్న విమోక్షేత్ అధ
సంపత్తే" అని చెప్పబడుచున్నది శరీరమాత్రమే కాదు కర్మవిషయము
కాగదిగినవి బంధమోక్షములు అందువల్ల ప్రారబ్ధములగు పుణ్యపాప
ములు తచ్చరీరావసానమందైనను శరీరాంతరావసానమందైనను అనుభవ
ముచే సమాప్తియై బ్రహ్మసంపత్తిగల్గును
అధికరణ సంక్రమము - ప్రారబ్ధకర్మవినాశము విద్యాయోవిశరీరావసాన
మందు వియముగా వచ్చుచున్నదని శంకించి తచ్చరీరావసానమందైనను
శరీరాంతరావసానమందైనను వియముగా వచ్చుచున్నదని నిర్ణయించబడినది

చతుర్థాధ్యాయమున ప్రథమపాదము ముగిసినది

చతుర్థాధ్యాయము - ద్వితీయపాదము

135 వాగధీరణము (4-2-1)

489 వాఙ్మనసి దర్శనాచ్చ (4-2-1)

అర్థము - వాక్ - వాక్స్వరూపము, మనసి - మనస్సునందు, దర్శనాత్ - ప్రత్యక్షమువలన, శబ్దాచ్చ - శబ్దముండుటవలనను "అన్య పోష్య పురుషస్య ప్రయతో వాఙ్మనసి సంపద్యతే, మప ప్రాతే, ప్రాణస్తేజసి, తేజ పరస్యాం దేవతాయామ్" శతాధ్యాయములో ఉత్పాదించినదయము చెప్పబడుచున్నది అచ్చుట వాగింద్రియము మనస్సునందు సంపత్తిని పొందునా లేక వాగ్వృత్తిమాత్రమేనా పంశయము వాక్కుమనస్సుయొక్క ప్రకృతితత్త్వాభావమువల్ల స్వరూపవిలయమక్కడ సంభవించదని వాగ్వృత్తి మాత్రమే అభిప్రాయముగలదని పూర్వపక్షము అకారణమందు సంపత్తి భావమువలన వాగ్వృత్తియందును పమానముగమండుటవలన "వాఙ్మనసి" అని వాక్స్వరూపమువలన సంపత్తిశబ్దమువల్లను స్వరూపమే సంపత్తిని పొందును "వాఙ్మనసి సంపద్యతే" అని వాక్స్వరూపసంపత్తియందే శబ్దమున్నదని వృత్తిమాత్రసంపత్తియందని కాదు అకారణమందు లయము లేకపోవుటవలన సంపత్తిశబ్దయోగమే అభిప్రాయముగాగలది

490 అత ఏవ వర్షాజ్యమ (4-2-2)

అర్థము - అత ఏవ - అకారణమువల్ల, వర్షాజి - సమస్తేంద్రియములు, ఆమ - వాక్కుమ అనుసరించుననెడు వాదన కుదురును ఎట్లైతే వాక్కుమనస్సునందు పంయోగము చెప్పబడుచున్నదో లయముచెప్పబడదో అట్లే సమస్తేంద్రియములును వాక్కుననుసరించి మనస్సునందు సంపత్తిని పొందుననెడి వచనము "వాఙ్మనసి సంపద్యతే" అనువచనమువలన

కుదురును "రస్నాదుపశాంతితేజా అపునర్నవమింద్రియైర్మనసి సంపద్యమానై" అని

అధికరణ సంగ్రహము - "వాక్యమసి సంపద్యత" అని వాక్కుకు మనస్సున పత్తిని ప్రతిపాదించెడి శ్రుతి వాక్కునకు ఉపాదానముకానందున మనస్సునందు వాక్య్యరూపసంపత్తిని చెప్పునది కాదు వాక్య్యత్తిమనోధీనమగుటచేత తద్వ్యత్తిపంపత్తిని చెప్పుచున్నదని శంకించి మనస్సునందు వాక్య్యరూపసంపత్తిప్రతిపాదనమైతేనే సంపత్తి శ్రుతిస్వారస్యము సిద్ధించును గావున వాక్కుకు మనస్సునకు ఉపాదానముకానందున లయము కూడక పోయినను మనస్సుతో వాక్సంయోగము చెప్పవచ్చినదైనందున మనస్సునందు వాక్య్యరూపసంపత్తిని ప్రతిపాదించుచున్నదని నిర్ణయించబడినది

136 మహాభిరణము (4-2-2)

491. రస్ననః ప్రాణ ఉత్తరాత్ (4-2-3)

అర్థము - ఉత్తరాత్ - మన ప్రాణమనెడిశబ్దముచేత, తత్ - సర్వేంద్రియ సంయుక్తమైన, మన -మనస్సు, ప్రాణే - ప్రాణమందు సంయోగము పొందును "మన ప్రాణ" అనుస్థలమందు ప్రాణశబ్దముచేత జలము చెప్పబడుచున్నదా రేక ప్రాణమేనాయని సంశయము ప్రాణమునకు మన ప్రకృతిత్వములేకపోవుటవలన "అన్నమయం హి పోమ్య మన" అని మనస్సునకు అన్నమయత్వముయొక్క శ్రవణమువలన జలమునకు అన్నప్రకృతిత్వముచేత దానియందు సంపత్తి ఉపపన్నమగునని ప్రాణశబ్దముచేత జలమే చెప్పబడుచున్నదని పూర్వపక్షము "అపోమయ ప్రాణ" అని ప్రాణమునకు ఉదకమయత్వమువల్ల ప్రాణశబ్దముచేత ఉదకము చెప్పదగును "అన్నమయ అపోమయ ప్రాణమయ" అని మన ప్రాణములకు వాని ప్రకృతిత్వము చెప్పడములేదు మరేమనిన దానియొక్క అపార్యవమే మనస్సుకు అహంకారకార్యమగుటవలన ప్రాణమునకు అకాశము

వ్రక్కలిగాయుండుటవలన, ఆ కారణముచే "వాఙ్మనసి" అన్నట్లు ఉత్తరాత్ దానియుత్తరమందుండెడి "మన ప్రాణ " అనుశబ్దమువల్ల తేజ సర్వేంద్రియములచేత కూడినమనస్సు ప్రాణమందు సంయోగమునుపొందును అధికరణ సంప్రహము - "మన ప్రాణే" అన్నచోట వ్రక్కతికముగా చెప్పబడు మనస్సుకు అన్నవ్రక్కతి భూతాత్మవ్రక్కతికమైన ప్రాణే కారణముగా కూడుటవలన పరంపరయూ స్వకారణమునందు యరుూపపంచత్రివి చెప్పుచున్నదనిశంకించి మన ప్రాణములు అహంకారాకాశవికారములొడచే అన్నాద్వికారములు కానందునను పరంపరగా కారణలయపంచత్రిప్రతిపాదనపరముకాదు, ముందు చెప్పినట్లుగా సంయోగమాత్రమని చెప్పుచున్నదని నిర్ణయించబడినది

137 అధ్యక్షాధికరణము (4-2-3)

492 సోఽధ్యక్షే తదుపగమాదిభ్య (4-2-4)

అథము - ప - ప్రాణము, అధ్యక్షే - జీవునియందు, తదుపగమాదిభ్య - జీవప్రాప్తిని చెప్పెడి శ్రుతివలన సంయోగమును పొందును ప్రాణము తేజస్సునందు సంయోగమును పొందునా లేక జీవుని యుండాయని సంశయము "ప్రాణస్తేజసి" అనివాక్యముచే తేజస్సునందేనని పూర్వపక్షము ఉత్కాంఠమైన ప్రాణమునకు జీవునియందు ప్రాప్తిశ్రవణమువల్ల ప్రాణము ఇంద్రియములకధిపతి అయిన జీవునియందు సంయోగమును పొందుచున్నది దీనికి విరోధములేకజీవునకు జీవునియందు సంయోగమునుపొంది తరువాత తేజస్సునందు సంయోగమును పొందునని పూర్వమందు చెప్పబడిన శ్రుతిని వక్కాణించుచున్నది ప్రాణమునకు జీవప్రాప్తి వివబధుచున్నది "ఏవమేవమిమమాత్మానం అంతకాలే వర్తే ప్రాణా అధిసమాయాంతి", "తముత్కాంఠంతం ప్రాణోఽసూక్ష్మామతి", "కస్మిన్వా వ్రతిస్థితే వ్రతిస్థాస్మామ్" ఇత్యాదుల్లో

అర్థాంతర్వర్ణములు

అధికరణ వంగ్రహము - "ప్రాణస్తేజసే" అనుచోట కేవలతేజస్సులో ప్రాణపంపత్తియని శంకించి జీవునితో కూడ తేజస్సులో ప్రాణపంపత్తియని నిర్ణయించబడినది

138 భూతాధికరణము (4-2-4)

493 భూతేమ తచ్చుతే (4-2-5)

అర్థము - భూతేమ - భూతాదులయందు, తచ్చుతే - పూర్వోక్తాశ్రవణముండుటవలన

494 లైకస్మిన్ దర్శయతో హి (4-2-6)

అర్థము - లైకస్మిన్ - తేజస్సు ఒకదానియందు సంస్పృష్టము, న దర్శయతో హి - చూపించదో "ప్రాణస్తేజసే" అని తేజోమాత్రమందే ప్రాణపంపయోగము పొందువా లేక భూతాంతరములచేత సంయోగముగలదాయని సంశయము "తేజసే" అనువచనముండుటవలన తేజోమాత్రమందేనని పూర్వవక్షము "వృథావీమయ" ఇత్యాదులచేత సంచరించుచుండెడి జీవునికి సర్వభూతమయత్వశ్రవణమువల్ల త్రివృత్త్యరణభూతిచేత తేజస్సుయొక్కటికే కార్యమందు పామర్థ్యములేకపోవుటచే భూతాంతరసంస్పృష్టుడని సిద్ధాంతము

అధికరణ వంగ్రహము - తేజశ్చైవమాత్రశ్రవణమువలన జీవపంపయోక్తప్రాణానికి కేవలతేజస్సంపత్తియనని శంకించి తేజ ఒకపంక్షితసర్వభూతములలోనూ పంపత్తియని నిర్ణయించబడినది

139 అన్యత్కుపక్రమాధికరణము (4-2-5)

495 సమానా దాన్యత్కుపక్రమాదన్యతత్త్వం దానుపోష్య (4-2-7)

అర్థము - అన్యత్కుపక్రమాత్ - గతియుపక్రమము, అన్యతత్త్వం చ - మూక్షమును, అనుపోష్య - పోషించుకుని, సమానా చ - సదృశమైయుం

దును ఈయత్కృమణము విద్వాంసావిద్వాంసులకు పమానమైనదా లేక విద్వాంసునికేనా యని పంశయము విద్వాంసునికి అచ్చట అమృతత్వ ప్రాప్తివిసంబంధమున్నది "యదా పర్యే ప్రముచ్యంతే కామా యోగ్య హృది స్థితా । అథ మర్త్యోగముతో భవత్కృత బ్రహ్మ పశుశ్చుతే" అని విద్వాంసునికి అర్చిరాది మార్గముచేతనే బ్రహ్మప్రాప్తి అర్చిరాదిగమనముయొక్క ఉపక్రమమునకు పూర్వము ఈ ఉత్కాగ్రంతినమానమైనది అ గతియు మూర్ధన్యమైన నాదిచేత "శతం వైకా చ హృదయస్య నాద్యవిహిం మూర్ధానమభివిస్ఫులైకా! తయోర్ధ్వమాయస్సమృతత్వమేతి" అని శ్రుతియు, "యదా పర్యే ప్రముచ్యంతే" అనుదానిచేత గతిశ్రుత్యవిరోధముచేత అమృతత్వమునకు పాధవమైన ఉపాసనవిషృత్తిచెప్పబడుచున్నది హృయమందుండెడి కామములు ఎప్పుడు విరుపబడుచున్నదో అప్పుడేయుపాసనారంభమువలన మనుష్యుడు మృతుడొనని అచ్చట కామవిమోచనపూర్వముగా ఉపాసనమందుండెడివాడు అర్చిరాదిమార్గముచేత బ్రహ్మమే అమృతమిందునని అర్థము

మూత్రార్థము - పృథి - అనగా గతి, అప్పత్కువక్రమాత్ - ఉత్కాగ్రంతి విద్వాంసునికి అవిద్వాంసునికి పమానమైనది విద్వాంసునికి అర్చిరాదిశ్రవణముండుటవలన "అథ మర్త్యోగముతో భవతి" అని చెప్పబడిన అమృతత్వముతోపించి దగ్ధముకాని శరీరేంద్రియాదులయొక్క సంబంధము ఉపాసనారంభవరికరరూపమని యర్థము

కాత్పర్థము - ఈయత్కాగ్రంతి విద్వాంసునకు అవిద్వాంసునకు పమానమా లేక విద్వాంసునికేనా అవిశంకించి శ్రుతియందమృతప్రాప్తివిద్వాంసునికి అర్చిరాదిమార్గముచేత బ్రహ్మప్రాప్తియనియు అర్చిరాదిగతియు పక్రమమునకంటే పూర్వముత్కాగ్రంతి అందరికీ పమానమని చెప్పబడినది

అర్థతాత్పర్యములు

అర్థము - తత్ - అమృతత్వము చెప్పబడినప్రకారము కలదు ఎట్లన్న, అపీతే - బ్రహ్మప్రాప్తివరకు, సంసారవ్యవదేశాత్ - సంసారమును చెప్పుటవలన తత్ - పూర్వముచెప్పినట్లే ఎట్లన్న (అపీతేవ్సంసారవ్యవదేశాత్) అపీతి - బ్రహ్మప్రాప్తి అర్చిరాదిగతిచేత దేశవిశేషమును పొంది ఎంతవరకు బ్రహ్మమును పొందుచో అంతవరకు సంసారః - శరీరసంబంధవ్యవదేశము చేయబడుచున్నది

తాత్పర్యము - అమృతత్వము ఉత్తప్రకారమే బ్రహ్మప్రాప్తి అర్చిరాదిమూర్థముచేత దేశవిశేషమును పొంది అంతవర్యంతమును బ్రహ్మప్రాప్తివరకు సంసారసంబంధము చెప్పబడుచున్నది గతివ్యవదేశము వలన శరీరము నుండి ఉత్కాంతుడైన వానికి వివిధముగా శరీరసంబంధమున్న చెప్పుచున్నారు

497 మాక్ష్యం ప్రమాణతశ్చ తథోపలభ్యే (4-2-9)

అర్థము - మాక్ష్యం - మాక్ష్యశరీరము, ప్రమాణతశ్చ - ప్రమాణమువలన తథా - అప్రకారము, ఉపలభ్యే - తెలియుటవలన

మాక్ష్యశరీరము అనుసరించుచున్నది గతివ్యవదేశమువలన గతివ్యవదేశమాత్రముచేతనేనాదు, ప్రమాణాంతరమువలనను అట్లే తెలియబడుచున్నది మాక్ష్యశరీరముతో అర్చిరాదిగతిచేత పోయినవిద్వాంసునికి చంద్రునితోకూడ సంవాదము చెప్పబడుచున్నది "తం ప్రతి బ్రూయాత్ సత్యం బ్రూయాత్" ఇత్యాదులయందు

తాత్పర్యము - గతివ్యవదేశమువలన శరీరమును విడిచి వెళ్ళినవానికి తిరిగి ఎటుల శరీరసంబంధముని శంకించి మాక్ష్యశరీరమునువర్తించుచున్నది ప్రమాణాంతరము వలన విద్వాంసునికి అర్చిరాదిమూర్థముచేతనే పోయి చంద్రునితో కూడ సంవాదము చెప్పబడుచున్నది

498 వోవమశ్చేవాతః (4-2-10)

అర్థము - అతః - ఈ హేతువువలన, ఉపమర్శన - దేహసంబంధోపమర్శ
ముచేత, న - అమృతత్వమును చెప్పుటలేదు

అతః - చెప్పబడిన కారణములవలన "అథ మర్త్యోకమృతో భవతి" యను
వచనము దేహసంబంధ ఉపమర్శముచేత అమృతత్వమును చెప్పుట
లేదు మరేమిని చెప్పబడిన ఉపాసనారంభరూపమును చెప్పుచున్నదని
యర్థము

తాత్పర్యము - శ్రుతియందు అమృతుడగుచున్నాడను వచనము దేహసం
బంధోపమర్శమైన ఉపాసనారంభమును చెప్పుచున్నది

499 అస్మిన్మనో వసనప్రకాశా (4-2-11)

అర్థము - అన్య - ఈ సూక్ష్మశరీరమునకు, ఉపనప్రేక్ష - సంభవించుట
వలన, ఊషా - సూక్ష్మదేహగుణమైన ఊష్ణయును యువవస్థమగును

అన్య - సూక్ష్మశరీరము ఉండడము కుదురుటవలన దేహసంబంధోపమర్శ
ముచేత కాదు తరలిపోతూ ఉండెడి విద్యాంసునికి సూక్ష్మదేహగుణమైన
ఊష్ణ పొందబడుచున్నది ఇది స్థూలదేహగుణంబు కాదు మరియొక స్థూల
మందు ప్రత్యక్షము లేకపోవుటవలన విద్యాంసుడు సూక్ష్మశరీరముతో
పోవుచున్నాడు

500 ప్రతిష్ఠాదితి చేన్న శారీరాత్ స్పృహో హ్యేకేహిమ (4-2-12)

అర్థము - ప్రతిష్ఠాత్ - విశేషమువలన, ఇతి చేన్న - ఇట్లనకూడదు
శారీరాత్ - విద్యాంసులైన జీవులవలన ఈనంగతి ఏకీకాం - కొన్ని కాలం
యందు స్పృహ - స్పృహము

"న ఏకాస్థితో మాత్రా" యని అరంభించి, "ఇతి తు కామయ
మానా" అనువరకు విద్యాంసునికి ఉత్కాంక్షిక్రమమును లోకాంతరగమ
నమును తిరిగి అవృత్తి చెప్పి "అథాకామయమాన" ఇత్యాదివాక్యముచేత

అర్థశాస్త్రములు

అతని ప్రాణములు ఉత్కృమణము పొందవనెడి అర్థము చెప్పబడి "స
తస్య ప్రాణా ఉత్కృమంతి బ్రహ్మైవ సన్ బ్రహ్మైవైవ" అని విద్వాంసు
నికి ఉత్క్రాంతి నిషేధము వలన ప్రాణముల అశ్లేషము దీనిచే చెప్పబడు
చున్నది సత్య - ఆ ఆపక్షించిన విద్వాంసునికి ప్రాణములు శరీరమును
విడిచి ఉత్కృమణమును పొందవు దేవయానమున పొపుటకొరకు
మాత్రమే ఉంటున్నవి కొన్ని మాధ్యందిన శాఖలపారములందు ఈ
అర్థము స్పష్టమైనది "యో కామో విష్కామ అస్తకామ అత్మకామో స
తస్మాత్ ప్రాణా ఉత్కృమన్తి" యని కొన్ని శ్రుతులందు ఆ విద్వాంసునికి
ఉత్క్రాంతి విషయములో లోకాంతరగమనము ఉత్క్రాంతిలను చెప్పి
కొన్ని శ్రుతులందు విద్వాంసునకు ఉత్క్రాంతిప్రతిషేధమువలన పూర్వో
క్తప్రకారముచేరినది చెందదని శంకించి, కామరహితుడయిన విద్వాంసు
నకు దేవయానగమనము కొరకు ప్రాణములు వెంటనే ఉంటున్నవని
శ్రుత్యర్థము గాని ఇతరము లేదు ఈ అర్థమే కొన్ని శాఖలందు చెప్ప
బడినది

501. వ్యర్థతే చ (4-2-13)

అర్థము - వ్యర్థతే చ - స్మృతిచేతనే పంగతి చెప్పబడుచున్నది
విద్వాంసునకు మూర్ఖస్యనాదీచే ఉత్కృమణము వ్యరించబడుచున్నది
"అర్థమేకదృష్టితప్తేషాం యో భక్త్యా సూర్యమండలం । బ్రహ్మలోకమతి
క్రమ్య తేవ యాతి పరాం గతిమ్ ॥" యని

శాస్త్రము - బ్రహ్మవిష్టునకు ఇక్కడనే ఆమృతత్వము చెప్పబడుటవ
లన ఉత్క్రాంతి లేనందున ఆ బ్రహ్మవిష్టునికే ఉత్క్రాంతి యని
శంకించి, బ్రహ్మవిష్టునికి నాదీవిశేషమువలన ఉత్కృమణము శ్రుతి
యందు చెప్పబడుటవలన వానికివి యది కలదని నిర్ణయించబడినది

140 వరపంపత్యధికరణమ్ (4-2-6)

502 తాని వరే తథా హ్యహ (4-2-14)

అర్థము - తాని - భూతములని, వరే - పరదేవతయందు, తథా - ఆ ప్రకారముగ, అహ - శ్రుతి చెప్పినది

"ప్రాణ ప్రీతసి" అని తేజశ్శబ్దముచేత చెప్పబడిన భూతములు జీవపరిష్కృతములై పరదేవతయందు సంపత్తిని పొందుచున్నవా లేక కర్మననుసరించి పోతూచున్నవా యని సంశయము ఆ కాలమందు సుఖదుఃఖాలయనుభవము లేకపోవుటచేత పరదేవతవంపిత్తియందు ప్రయోజనము లేకపోవుటవలన కర్మవనుసరించి విద్యననుసరించి యవి పూర్వపక్షము - మస్తము పరదేవయొక్క కార్యముచేత తదాత్మకముగా నుండుట చేత పొందదగిన స్థానమిదే "పరపాఠం దేవతాయాం" అని చొప్పబడుచున్నది సిద్ధాంతము - అవి పరబ్రహ్మయందు సంపత్తిని పొందుచున్నవి "తేజః పరపాఠం దేవతాయాం" యని శ్రుతి చెప్పినది శ్రుతిననుసరించి నిశ్రమ్యనముచేత కార్యము కల్పించతగినదని యర్థము అధికరణ సంగ్రహము - జీవసంపరిష్కృతములైన భూతమాక్ష్యములలో సుఖదుఃఖోపభోగరూపకార్యము కవనడనందున వానికి పరమాత్మసంపత్తి లేదని శంకించి, సుమస్త ప్రళయదశలలో వరే పరమాత్మసంపత్తివలన యిందుఃఖోపభోగాయాసవిశ్రామరూపకార్యము ఉత్క్రమణదశయందు ఉండుటవలన "తేజః పరపాఠం దేవతాయాం" యని శ్రుతిప్రతిపన్నంబగు జీవసంయుక్తభూతమాక్ష్యములకును పరమాత్మసంపత్తిలేనట్లు చేయకూడదని నిర్ణయించబడినది

141 అవిభాగాధికరణము (4-2-7)

503 అవిభాగావచనాత్ (4-2-15)

అర్థము - అవిభాగా - విభాగము లేకపోవటము, వచనాత్ - చెప్పుటవలన గోచరమయినది

అర్థశాస్త్రములు

ఈ పరమాత్మయందు సంపత్తి ప్రాకృతప్రళయమందువలన కారణాపత్తి రూపమయినదా లేక మనస్సు మొదలయిన వాటియందు సంపత్తివలే వివి యోగముతోకపోవుటయు మాత్రమూ యవి సంశయము "పరమాత్మకు కారణత్వమువలన ఆ పరమాత్మ సంపత్తిని చెప్పుటవలనను కారణాప త్తియే యవి పూర్వపక్షము

సిద్ధాంతము - "వాఙ్మనసి సంపద్యతే" యని వివరించిన సంపత్తివచనము వకు సమస్తస్థలములయందు అనుషంగమునకు ఇచ్చుటమందే అనుషక్త మయిన అధిధానవైరూప్యము సంభవించకపోవుటవలన ఇచ్చుటను అవి భాగమే అశ్లేషమునే చెప్పుటయ్యున్నది

అధికరణ సంగ్రహము - పూర్వోక్తమయిన సంపత్తి కారణాపత్తియని శంకించి, "వాఙ్మనసి సంపద్యతే" యను స్థలమందు "సంపద్యతే" యను పదము సంపర్గవిశేషవాచియగుటవలన అనుషక్తమయిన ఆ పదమునకు అధిధానవైరూప్యమందు ప్రమాణంబు లేవందువను సంపర్గవిశేషాపత్తిని చెప్పుచున్నదని నిర్ణయించ బడినది

142 తదోక్తాధికరణము (4-2-8)

504. తదోక్తాగ్రంథాలనం తత్ప్రకాశితద్వారోపవిద్యాసామర్థ్యాత్ తత్సేషగత్య నున్మృతియోగాచ్చ హాస్యనుగృహీతశ్చితాధికయా (4-2-16)

అర్థము - విద్యాసామర్థ్యాత్ - బ్రహ్మవిద్యాసామర్థ్యమువలన, తత్సేషగ త్యనున్మృతియోగాచ్చ - దానిని అంగమయిన గతిచింతన చేతను, హాస్య - బ్రహ్మచే, అనుగృహీతః - అనుగ్రహించబడినవారై, తదోక్తః - జీవస్థా నము, అగ్రంథాలనం - ప్రకాశితమైన అగ్రముగలదొటను, తత్ప్రకాశిత ద్వారః - దానిచే ప్రకాశింపజేయబడిన మార్గము గలవారై, శతాధికయా - ముఱుమ్మా వాడిచేత, పోవును

"శతం చైకా చ హృదయస్య వాద్యః తాపాం మూర్ధానమధివిస్ఫులైకా ।

తయోర్వ్యమాయన్నమృతత్వమేతి విషణ్ణన్యా ఉత్క్రమతే భవంతి" అని మూలేకంటే అధికమయిన మూర్ధన్యమనెడినాడిచేత విద్వాంసునికి గమనము అవి వియమము సంభవించుచున్నదా లేదా యవి సంశయము నారులకతిమూర్ఖముచే వివేచనముచేయుటకు అశక్యమగుటవలన వియమము సంభవించదు హతాత్తుగా ప్రాప్తంబయిన గమనమును ఆ నాడిచే ఆమవాదము చేయుచున్నది పతనమని పూర్వపక్షము

పిష్టాంతము - భగవదారాధనస్వరూపమయిన ఈవిద్యచేత దానికంగమైన గమనముయొక్క అలోచనచేత సంకోషమునుబొందిన భగవంతునిపలన అనుగ్రహించబడిన జీవుడు భగవానుని ప్రసాదముచే చూపబడిన ద్వారముగల ఆ మూర్ధన్యనాడిద్వారా పోవుచున్నాడు

మూర్తార్థము - హృదయమందుండెడి పరమపురుషునియొక్క ఆరాధనస్వరూపమయిన విద్యాపామర్థ్యమువలన విద్యాశీషభూతమయిన గతి మననయోగమువలన ప్రేతుడైన హృద్ధునిచే జీవుడు అనుగ్రహించబడినవాడగుచున్నాడు అనవంతరము తదోకః జీవుని స్థానము హృదయమగ్రబ్ధులనము - ప్రకాశితాగ్రబ్ధులవమగుచున్నది అవిధముగా భగవంతునిచే ప్రకాశింపజేయబడిన ద్వారముగలవారై ఆనాడి నుండి పోవుచున్నాడు "తస్యాః శ్రాయా మధ్యే పరమాత్మా వ్యవస్థితః" "సర్వస్య చాహం హృది పన్నివిష్టః" యవి హర్షశక్తిముచేత పరమాత్మ తెలియజగినది

అధికరణ సంగ్రహము - శకాధికమైన మూర్ధన్యనాడియందు నిష్క్రమణమనెడు వియమము లేదు తోచిన యొక నాడి ద్వారా నిష్క్రమణము కలదని శంకించి, "తయోర్వ్యమాయన్నమృతత్వమేతి" అని మూర్ధన్యనాడిలో నిష్క్రమణమని త్రుతి చెప్పుటచేత నియమన మూర్ధన్యనాడిద్వారా నిష్క్రమణమని విద్వయించబడినది

143. తత్కృమసారాధికరణము (4-2-9)

505 తత్కృమసారి (4-2-17)

అర్థరాత్నరథములు

అర్థము - రశ్మి - సూర్యకిరణములను, అనుపారీ - అనుసరించినవాడై పోవును "అథ యత్రై తదస్మాచ్ఛరీరాదుర్భాగనుతీత్యధైతైరేవ రశ్మిభి రూర్భ్యమాక్రమత" అని సూర్యకిరణములను అనుసరించే విద్వాంసుడు పోవుచున్నదని నియమము పంథవించువా లేదాయని పంశయము రాత్రి మృతుడైన విద్వాంసునికి సూర్యకిరణముల అనుపారము పంథవించకపోవుటచే నియమము లేదని పూర్వపక్షము ఆ వచనమైతే పక్షప్రాప్తమైప అర్థమును అనువాదము చేయుచున్నది అవచనమునకు పక్షప్రాప్తయొక్క అనువాదపరత్యమునుచెప్పినచో "అధైతైరేవ" అను అవధారణమునకు విరోధముకలుగును రాత్రికిరణములులేవని చెప్పరాదు గ్రీష్మఋతువులో రాత్రులందు వేడిమికి ప్రత్యక్షముండుటచే మాక్షముగాకిరణములు ఉన్నవి వానివనువరించి పోవును హేమంతఋతుపండు ప్రత్యక్షములేక పోవుటకు దుర్గినమువలె నుంచుచేత తిరహ్నిరమగును అధికరణ సంగ్రహము - ఉత్కృమణానంతరము రశ్మిమసారేణగతి అనునియమము లేదు విశిష్టుతుడైన బ్రహ్మవిష్టునికి అదిలభించవందున అని శంకించి నిశియందునను రశ్మిపంథవప్రతిపాదకకుని ఉండుటచే విశిష్టుతుడైనను బ్రహ్మవిష్టునికి రశ్మిమసారేణ గమనము నిర్ణయము

144. విశాధికరణము (4-2-10)

506 నిశి వేతి చేస్తుపంబంధవ్య యావద్దేహభావిత్వాధర్మయతి చ (4-2-18)
అర్థము - నిశి - రాత్రిమృతునకు, ప - బ్రహ్మప్రాప్తిలేదు, ఇతి చేస్తు - అవ కూడదు, పంబంధవ్య - అవారణకార్యకర్మపంబంధమునకు, యావద్దేహ భావిత్వాత్ - దేహాపాతమువరకు ఉండుటచే, దర్మయతి చ - అని ప్రతి ఈ ప్రకారము చెప్పును విశిష్టుతుడైన విద్వాంసునికి బ్రహ్మప్రాప్తి ఉన్నదా లేదాయని పంశయము "దివా చ శుక్లపక్షశ్చ ఉత్తరాయణమేవ చ। ముమూర్షణాం ప్రశస్తాని విపరీతం తు గర్హితమ్॥" అని రాత్రిమరణము

బ్రహ్మసూత్రములు

నకు విందవల్ల అధోగతిహేతుత్వమువల్ల బ్రహ్మప్రాప్తికలుగదని పూర్వపక్షము విద్యామాహాత్మ్యమువల్ల ఉత్తరపూర్వాశుమువల్ల అశ్లేషవివాశముం వినికెరివల్ల ప్రారబ్ధకర్మకు చరమేదేహమే అవధియగుటచే దేహమందు హేతువు లేకపోవుటవల్ల రాత్రిమృతుడైనవానికి బ్రహ్మప్రాప్తియుండునని రాత్రిమరణమందు అవిద్యాంసులవిషయమని తెలియవలయును

మూత్రార్థము - రాత్రిమరణనిందచేత రాత్రియందు మృతుడైనవానికి బ్రహ్మప్రాప్తిలేదనరాదు (సంబంధస్య యావద్దేహభావిత్వాత్) అనారబ్ధమైనకార్యముగల కర్మసంబంధానికి విద్యచేతచేత వాశముసంభవించుటచేత ప్రారబ్ధకార్యముగల కర్మసంబంధానికి చరమదేహముచేతనే వాశము సంభవించుటచే సంబంధహేత్విభావమువలన బ్రహ్మప్రాప్తియున్నదని అర్థము ఈ అర్థాన్నే శ్రుతి చెప్పుచున్నది "తస్య తావదేవ చిరం యావన్న విమోక్ష్యే ఆథ పంపత్వే" అని

అధికరణ వంగ్రహము - నిశామరణము శాస్త్రగర్భితమగుటచే నిశి మృతునికి బ్రహ్మప్రాప్తిలేదని శంకించి కర్మసంబంధము యావద్దేహభావియగుటచే కర్మవివాశానంతరం సంపారముకూడదుగమక నిశామరణగర్భణము అవి ద్వద్విషయమగుటవలన నిశామృతువకు బ్రహ్మప్రాప్తికలదని విద్వయించబడినది

145 దక్షిణాయనాధికరణము (4-2-11)

507 అతశ్చాయవేశపి దక్షిణే(4-2-19)

అర్థము - అత - ఈ కారణమువల్ల, దక్షిణాయవేశపి - దక్షిణాయనమందు మృతిపొందినవానికి బ్రహ్మప్రాప్తికలదు దక్షిణాయనమందు మృతుపొందిన విద్యాంసునికి బ్రహ్మప్రాప్తియున్నదా లేదాయని వంశయము "ఆథ యో దక్షిణే స్రమీయతే పితౄణామేవ మహామానం గత్వా చంద్రసాయుజ్యం గచ్ఛతి" అని దక్షిణాయనమందు మృతించెందిన విద్యాంసునికి చంద్రసాయుజ్యముండుటచే చంద్రునిపొందినవానికి "అఖైతమేవాధ్యానం

పునర్నివర్తంత" అనునచనముచే దక్షిణాయనమందు మృతుడైనవానికి బ్రహ్మప్రాప్తిసంభవించదని పూర్వవక్షము పూర్వముచెప్పబడిన సంబంధ రూపమైన హేత్యభావమువలన విద్వాంసునికి చంద్రప్రాప్తియందు పునరావృత్తిలేదు అ చంద్రసాయుజ్యముచేప్పడినది బ్రహ్మమును పొందెడి విద్వాంసునికి మార్గాయనవివృత్తికొరకు విశ్రమస్థానముగా చెప్పబడుచున్నది పునరావృత్తిచెప్పిడినది అవిద్వాంసుని విషయము

సూత్రార్థము - యత - ఏ హేతువువల్ల రాత్రిస్మృతుడైనవానికి బ్రహ్మప్రాప్తి గలదో అకారణముచే సంబంధహేత్యభావమువలన దక్షిణాయనమందు మృతినొందినవానికి బ్రహ్మప్రాప్తియున్నది "యత్ర కాలే త్వనావృత్తిం లవృత్తిం చైవ యోగిన " అని మరణకాలవిశేషము స్మరింపబడుచున్నదని వక్షమందు చెప్పుచున్నారు

508 యోగిన ప్రతిస్మర్యతే స్మితే (4-2-20)

అర్థము - యోగిన ప్రతి - బ్రహ్మవిద్యవిష్టులమగురించి, స్మితే - స్మృతి విషయములైన, ఏతే - దేవయానపితృయానగతులు స్మర్యతే - స్మరింప బడుచున్నవి యోగిన - బ్రహ్మవిద్యావిష్టులమగురించి ఏతే - దేవయాన పితృయానగతులు, స్మితే - స్మృతియందు స్మరింపబడుచున్నవి, ప్రతిది నమూ స్మరింపబడుచున్నవని అర్థము "యత్ర కాలే త్వనావృత్తిం లవృత్తిం చైవ యోగిన " ఇత్యాదులచే "చైవ స్మృతి పార్థ జానన్ యోగీ ముహ్యతి కశ్చన | తస్మాత్ సర్వేషు కాలేషు యోగయోక్తీ భవాన్తుః||" అను వరకూ ముముక్షువులనుగురించి కాలవిశేషము యొక్క ఉపాదానము స్మరింపబడుచున్నది మోక్షప్రాప్తకములగు ఆతివాహికగణమునకు కాలాభిమాని దేవతానిశిషాధిక్యముండుటవలన "యత్ర కాలే" అని చెప్ప బడుచున్నది

అధికరణ సంగ్రహము - దక్షిణాయనస్మృతునకు చంద్రప్రాప్తివ్రతముచేత చంద్రప్రాప్తికల్గినవారికి పునరావృత్తి శ్రుతమౌటచే అ కాలమందు మృతులై

బ్రహ్మహతములు

ఏవారికి బ్రహ్మప్రాప్తిలేదవిశంకించి పెత్తనయానపథముచేత చంద్రప్రాప్తిగ
ర్థింపబడితే పునరావృత్తియేగాక చంద్రప్రాప్తిగల్గినవారందరికిని పునరావృత్తి
అంటుండదు ఎందుకంటే బ్రహ్మప్రాప్తియున్నదని నిర్ణయించ
బడినది

చతుర్థాధ్యాయమున ద్వితీయపాదము ముగిసెను

చతుర్థాధ్యాయము - తృతీయపాదము

146 అర్పిరాద్యధికరణము (4-3-1)

509 అర్పిరాదివా తర్పిధితే (4-3-1)

అర్థము - అర్పిరాదినా - అర్పిరాదిమార్గములోనే విద్వాంసుడు పోవును తర్పిధితే - దానిప్రసిద్ధివలన విద్వాంసుడు అర్పిరాదిమార్గమందే పోవువా లేదాయని సంశయము సమస్తవిద్యలందు అర్పిరాదిమార్గమే చెప్పబడుచున్నదా లేక అచ్చునిచ్చుట భిన్నముగా యున్నదాయని సంశయము ఎప్పుడు అర్పిరాదిమార్గమొక్కటే సర్వవిద్యలందు చెప్పబడునో అప్పుడు ఆ మార్గమందే పోవుచున్నాడు ఎప్పుడు మరికొన్నిచెప్పబడుచున్నచో అప్పుడు అవ్యముచేతనా దానిచేతనా యనునెయ్యములులేదని ఛాందోగ్య వాఙ్మనేయములందు అనేకవిధములైన గతిప్రకారములు వివరించుచున్నవి ఛాందోగ్యమందు "యథా పుష్కరఫలాశ ఆపో న శ్చిష్టంతే" అని ఉపక్రమించి "సర్వాతే వయతి పర్వేషు లోకేషు భాతి య ఏవం తేద ఆథ యదు చాస్మిన్ కించిచ్ఛవ్యం కుర్వంతి యదు చ నార్పిషమే వాధిసంభవంతి ఆర్పిషోహరహ్న ఆపూర్వమాణపక్షాపూర్వమాణపక్షాద్యాన్ షడుదశైతి మాపాహ్నాపేభ్యస్సంపత్కరం సంపత్కరాదాదిత్యమూదిత్యాచ్చంద్రమపం చంద్రమపో విద్యుతం తతపురుషో మానవస్స యేనాన్ బ్రహ్మ గమయత్యేష దేవపథో బ్రహ్మపథస్తేన ప్రతిపద్యమానా ఇమం మానవమవర్తం నావర్తంత" అని, బృహదారణ్యకమందు "య ఏవమేతద్విదుర్వేదామీ అరణ్యే శ్రద్ధా సత్యమిత్యుపాసతే తేఽర్పిషమధిసంభవం త్యర్పిషోహరహ్న ఆపూర్వమాణ పక్షమూపూర్వమాణపక్షాద్యాన్ షడ్వాపామదక్షాదిత్య ఏతి మాసేభ్యో దేవలోకం దేవలోకాదాదిత్యమూదిత్యాదైవద్యుతం వైద్యుతాత్పురుషోఽమానవస్స ఏతాన్ బ్రహ్మలోకాన్గమ

యతి" అని అట్లే మరోచోట "యదా వై పురుషోఽహింసాత్కైస్త్రితీ స
 వాయులోకమాగచ్ఛతి తస్మై స తత్ర విజిహీతే యథా రథచక్రస్య ఖం
 తేన స ఊర్ధ్వమాక్రమతే స ఆదిత్యమాగచ్ఛతి తస్మై స తత్ర విజిహీతే
 యథాదంబరస్య ఖం తేన స ఊర్ధ్వమాక్రమతే స చంద్ర మసమాగచ్ఛతి
 " తత్ర విజిహీతే యథా దుంధుభే ఖమ్" ఇత్యాదులందు వారికి బ్రహ్మ
 ప్రాప్తియందపక్షలేదని వినిపింపిన వానిచేతనో అర్చిరాదిచేతనో వికల్పమని
 పూర్వపక్షము అన్నిచోట్లను అర్చిరాదులందతర్కాదులైన ఆదిత్యుని
 చంద్రునముచే అదేయని ప్రత్యభిజ్ఞ కల్గుటచే మరోచోట చెప్పినదానికి వేరే
 ౧౨ ఉపనిషాదమువల్ల అన్నిచోట్లను అర్చిరాదిమార్గము ఒక్కటేయని,
 వానిద్వారానే విద్వాంసుడు నేంచేయుచున్నాడని పిథాంతము
 మాత్రాక్షము - అర్చిరాది మార్గముచేతనే విద్వాంసుడు వెళ్ళిపోవుచు
 న్నాడు ఎట్లన్న (తత్ప్రధితే) ప్రధితి - ప్రసిద్ధి, అన్నిచోట్లను దాని ప్రత్యభి
 జ్ఞపలనని అర్థము
 ఆదిపరమ సంగ్రహము - బ్రహ్మప్రాప్తియందర్చిరాదిమార్గమును మరికొన్ని
 సూక్ష్మాంతరములు వైరపక్షేణ ఛాందోగ్యవాజసనేయాదులలో శ్రుతమగు
 ఉతప మార్గములు వికల్పేన వస్తున్నవని శంకించి అన్నిచోట్లను అర్చిరా
 దిభూతములైన ఆదిత్యాదిపురుషులే మార్గమునదిపించెడివారుగా అగుప
 రుటవలన అర్చిరాదిమార్గమే ప్రత్యభిజ్ఞాతమగుటచేత మార్గముక్కటే
 ప్రసిద్ధమగుటచే వాటవల్ల అన్యత్రోక్తములకు అన్యత్రోపనిషాదము
 ప్రామాణికమగుటవలన అర్చిరాదిమార్గమైన ముక్తునకు బ్రహ్మప్రాప్తిగమన
 మని నిర్ణయించబడినది

147 వాయుధిశరణము (4-3-2)

510 వాయుమట్లాదవిశేషాభ్యామ్ (4-3-2)

అర్థము - అభ్యాన్ - సంపత్సరమునందే తర్వాత, వాయుం - వాయువో
 - ౧౪౩౬నది, అవిశేషవిశేషాభ్యాం - అవిశేషవిశేషములైన దేవలోక
 త "తేర్చిషమభిపంథపంత్కర్పివోకహరహ్న" అని

అర్థశాస్త్రములు

యారంభించి "మూసేభ్య సంవత్సరం సంవత్సరాదాత్తమ్" అని ఛాందోగ్యమందు శ్రుతమైనది అచ్చట సంవత్సరసూర్యునిమధ్యమందు దేవలోకము వాయులోకము మరియొకశ్రుతియందు వివరించినది రెండైన ప్రమాణాలుగల ప్రకరణమునకు దేవలోకము వాయువు అంతర్భూతములా లేక వాయువొక్కటేనాయని సంశయము శబ్దభేదమువల్ల అర్థాంతర భూతములని పూర్వవక్షము అర్థాంతరత్వముచెప్పినవక్షమందు "దేవలోకాదత్తమ్" అని దేవలోకమునకు "దేవ స ఊర్ధ్వమాక్రమతే స అది త్యమ్" అని వాయువుకు సూర్యునికంటే పూర్వత్వముచేత గ్రౌఠక్రమ మందు చెప్పుటచే దేవలోకవాయు యధేష్ఠమైన క్రమముచేత నిర్దేశముచే యతగినది వాయువొక్కటే దేవలోకశబ్దముచేత చెప్పబడినదని దానికంటే చేరువాడు దేవవాం లోక దేవలోకః అని దేవతలవాసస్థానము అని విశేషములేక నిర్దేశము చేయుటచే "యోజయం పవత ఏష ఏవ దేవవాం గృహ" అని వాయువున్న దేవతలలో దేవతావిశేషముగనుక అవాసముగా చెప్పుటచే అవిశేషముగా నిర్దిష్టమైన దేవలోకశబ్దము వాయుదేవని నిశ్చయించబడుచున్నది సంవత్సరమునకంటే నైన వాయువున్నదని వాయువుకంటే ఊర్ధ్వమందు సూర్యుడని క్రమము

మూత్రార్థము - అట్లాత్ - సంవత్సరమునకంటే పూర్వము అదిత్కునికంటే పూర్వము వాయువొక్కటే వివేకించతగినది దేవలోకవాయులోకశబ్దములచే అవిశేషవిశేషములైనవానిచే వాయువొక్కటే చెప్పుటచే దేవతలకు అవాసస్థానమని అవిశేషముచేత దేవలోకశబ్దము వాయుదేవతకు అస్థానమని చెప్పుచున్నది వాయుశబ్దము రెండింటిచేత విశేషించబడుచున్నది ప్రకరణద్వయమందు చెప్పబడిన రెంటికి ఏకత్వమున్నదని అర్థము

అధికరణ సంగ్రహము - అర్చిరాదిపురుషప్రతిపాదనమధ్య గాఖాభేదన శ్రుతములైన దేవలోకవాయులోకశబ్దములు అధిన్నార్థములొకచేత దేవలోకశబ్దవాచ్యమును వాయువున్న అర్థాంతరముకాదని నిర్ణయించబడినది

148 తదిదధికరణము (4-3-3)

511 తదితోఽధి పరుణవృణంధాత్ (4-3-3)

అర్థము - తదితోఽధి - తదిత్తు కంటే తర్వాత, పరుణ - పరుణుడు, సంబంధాత్ - లోకవేదములందు సంబంధమువలన ఛాందోగ్యవాణసనేయక కాశీతక్తిమొదలైన వానియందు చెప్పబడిన అర్చిరాదిమార్గమందు అర్చిస్సు పూరణచేయబడెడి పక్షము ఉత్తరాయణము, వాయుపు, సంపత్సరము, ఆదిత్యుడు, చంద్రుడు, విద్యుత్తు, వరుణుడు, ఇంద్రుడు, ప్రజాపతిరూపమైన వాయుపర్యంతములకు శ్రుత్యాదులవల్ల ఉపసంహారముయొక్క క్రమప్రకారం చెప్పబడినది పరుణేంద్రప్రజాపతులకు విద్యుత్తు కంటే ఉపరిభాగమందు నివేశమా లేక వాయుపు ఉపరిభాగమందు నివేశమాయని సంశయము "స వాయులోకం స పరుణలోకమ్" అని కాశీతక్తిపాతక్రమముచే వాయుపుమీదుగా వరుణునికి నివేశము ఇంద్రాదులకును పరుణునివేశము కొరకు వాయూదిత్యులయొక్క క్రమమువకు బాధపంథ వింశుటచేత అచ్చట పరుణుడేనని పూర్వపక్షము విద్యుత్తుకు మేఘాదరస్థితిచేత విద్యుద్వరుణులకు లోకమందును వేదమందును సంబంధమువల్ల పారక్రమముకంటే అర్థక్రమము బలీయమగుటచే పరుణునికి విద్యుత్తు కంటే ఉపరిభాగమందు నివేశావ్యము ఇంద్రాదులకును పరుణుని నివేశముకొరకు విద్యుత్తుకు అవ్యవధానసహత్వముయొక్క ప్రత్యక్షమువలన పరుణుని ఉపరిభాగమందు నివేశము

అధికరణ సంగ్రహము - పారక్రమముచే పరుణేంద్రప్రజాపతులకు వాయు సంతరనివేశము యుక్తమని శంకించి పాతక్రమాపేక్షయూ అర్థక్రమము బలీయమైవందుచే మేఘాదరవర్తిత్వరూపసంబంధమువల్ల విద్యుతోపరి పరుణేంద్రాదులకు నివేశము యుక్తమని నిర్ణయించబడినది

149 అతివాహికాధికరణము (4-3-4)

512 అతివాహికాస్తల్లింగాత్ (4-3-4)

అర్థశాస్త్రర్యములు

అర్థము - అతివాహికా - అర్చిరాద్యధిమానిదేవతలు, తల్లింగాత్ --బ్రహ్మమును పొందించే చిహ్నములు గలవారగుటచే బ్రహ్మనుపొందుటకు నిశ్చయించిన విద్యాంశునికి అర్చిరాదుల మార్గములు గుర్తులా లేక పొందించెడి వారాయవి పంశయము ఈ వృక్షమును, ఈ నది, ఈ పర్వత పార్శ్వములనుపొంది ఈ గ్రామమును పొందుచువి అతిదేశికమైన ఉపదేశముయొక్క ప్రకారప్రత్యక్షమువల్ల మార్గమునకు గుర్తులని పూర్వపక్షము "స ఏవాన్ బ్రహ్మ గమయతి" అని నైద్యుతపురుషునికి గమయిత్పత్వదర్శనమువల్ల అవిశేషముగా చెప్పబడిన ఇతరములకును అదే పంబంధమని విశ్చయింపబడినది "అగ్నిలోకమ్" ఇత్యాది లోకశబ్దమును మధ్యకాలమందు భోగములేకపోవుటవలన పొందింపచేయుచున్నారని సిద్ధాంతము

సూత్రార్థము - అతివాహికా - విద్యాంశులయొక్క అతిపహనమందు వరమపురుషునియందు నియోగింపబడిన అర్చిరాద్యధిమానిదేవతావిశేషములు పొందింపచేయుచున్నారని అర్థము "స ఏవాన్ బ్రహ్మ గమయతి" అని లింగమువలన

శాస్త్రర్యము - బ్రహ్మను పొందతగినవిద్యాంశుని అర్చిరాదులు మార్గచిహ్నములా బ్రహ్మను పొందించేవారా యని శంకించి శ్రుతియందు విద్యత్సంబంధితపురుషునికి గమయిత్పత్వదర్శనమువల్ల ఇతరులైన అర్చిరాద్యధిష్ఠానదేవతలకును ఇదే పంబంధమని విశ్చయింపబడుచున్నది

513 నైద్యుతేనైవ తతస్తచ్చ్యుతే (4-3-5)

అర్థము - తత - విద్యుత్తకంబేనైన, నైద్యుతేన - నైద్యుతపురుషునిచేత, తచ్చ్యుతే - అద్రకారం శ్రుతులుండుటచే తత - విద్యుత్తు ఉపరిభాగమందు నైద్యుతునిచేత విద్యాంశునికి గమనము, తచ్చ్యుతే - "స ఏవాన్ బ్రహ్మ గమయతి" అని శ్రుతియందుటచే వరుణుడు మొదలగువారికి

వాని అనుగ్రాహకప్రమాణమునుబట్టి గమయిత్పుత్తమే నిశ్చయింపబడుచున్నదని అర్థము
అధికరణ సంగ్రహము - అర్చిరాదులు మార్గవిస్తములని శంకించి గతయిత్పుత్తము శ్రుతమాటచే అర్చిరాదులు అతివాహకపురుషులని నిశ్చయించబడినది

[5(1) కార్యాధికరణము (4-3-5)

514 కార్యం బాదరిత్య గత్యుపపత్తే (4-3-6)

అర్థము - కార్యం - హిరణ్యగర్భునిపొందిస్తున్నదని, బాదరి - బాదర్యాదాయ్యులు చెప్పుదురు అన్య - హిరణ్యగర్భుని ఉపాసనచేసినవారికే, గత్యుపపత్తే - గమనమునకు ఉపపత్తిగల్గును అర్చిరాదిగణకార్యము హిరణ్యగర్భుని ఉపాసించెడివారలను పొందింతురా లేక పరబ్రహ్మను ఉపాసించువారిలో ప్రత్యేకగత్యును బ్రహ్మత్వకముగా ఉపాసించువారిని పొందించువాయని సంశయము చతుర్ముఖబ్రహ్మనుపాసించువారిని పూర్వపక్షమువారికే గత్యుపపత్తియగును పరిపూర్ణమై సర్వగతమైన పరబ్రహ్మను ఉపాసించు వారికి తత్కార్యప్రకారము గత్యుపపత్తము జానేరదు నిత్యప్రాప్తుడగుటవలన అవిద్యావిపృత్తియే చేయతగినది పరబ్రహ్మని ఉపాసనచేయువారికి పొందించునని రెండవపక్షము "స ఏనాన్ బ్రహ్మ గమయతి" అని పరబ్రహ్మశబ్దమునకు ఆచ్ఛదనే ముఖ్యత్వమువలన విద్యానివృత్తికి ఫలాభిసంధితని యజ్ఞాపేక్షవలె శ్రవణాపేక్షవలె గతిశ్రుతివలన దేశవిశేషముయొక్క అపేక్ష ఉన్నదని నిశ్చయింపబడుచున్నది పరమపురుషుని ఉపాసించువారికి అన్యులను పొందుచున్నది "తద్య ఇథం ఏదుర్ద్యే చేమేరద్యే శ్రద్ధాతప ఇత్యుపాసతే తేర్దిషమభిసంభవంతి" అని ఉభయవిధములైనవాని భేదముచేత తీసుకొని అర్చిరాదిగతులచేత అపునరావృత్తి శ్రుతివలనను నిశ్చయింపబడునని సిద్ధాంతము

అర్థశాస్త్రములు

మాత్రాధము - కార్యం - హిరణ్యగర్భుని ఉపాసనచేసినవారిని అతివాహిక సమూహము తీసుకుపోవుచున్నదని బాదరాచార్యులు చెప్పుదురు గతుక్త పవత్తిపల్ల అర్థము తెలియుచున్నది పరబ్రహ్మను ఉపాసనచేసినవారికి అతని ప్రాప్తికొరకు గతుక్తపవత్తిము కానేరదు పరబ్రహ్మకు వ్యగతత్వముండుటవలన

శాస్త్రము - పరమపురుషోపాసకులకు తత్ప్రాప్తికొరకు పరబ్రహ్మ పర్యగతుడౌటవలన గతుక్తపవత్తిని చెందదని బాదరాచార్యులు చెప్పుదురు

515 విశేషితత్వాచ్చ (4-3-7)

అర్థము - విశేషితత్వాచ్చ - ప్రాప్త్యమైన స్థానమునకు విశేషముండుటవలన "పురుషోమావన ఏతక్ బ్రహ్మలోకాన్ గమయతి" అని "వ్రతాపతే స్సఖాం వేశ్మ ప్రవద్యే" అని ఉపాసనకు విశేషముండుటవలన హిరణ్యగర్భుని ఉపాసనచేసినవారిని తీసుకుపోవుచున్నారు ఈ వ్రతారము విశ్చయము చేయబడినయెడల "ప ఏనాన్ బ్రహ్మ గమయతి" అని హిరణ్యగర్భునికి బ్రహ్మశబ్దముచేత కథనము ఏ వ్రతారంబవగా చెప్పుచున్నారు

516. సామీప్యాత్మ తద్యక్షవదేశ (4-3-8)

అర్థము - సామీప్యాత్ - బ్రహ్మసామీప్యమువలన, తద్యక్షవదేశ - బ్రహ్మశబ్ద ప్రయోగము చేయబడును " ప ఏనాన్ బ్రహ్మ గమయతి" అని హిరణ్యగర్భునికి బ్రహ్మశబ్దవదేశము బ్రహ్మసామీప్యమువలన కలిగెను "యో బ్రహ్మణం విదధాతి పూర్వమ్" అని మొదటపుట్టినవాడుగనుక బ్రహ్మసామీప్యముండును

517. కార్యాత్మయే తదధ్యక్షేణ సహత పరమధిధానాత్ (4-3-9)

అర్థము - కార్య - హిరణ్యగర్భలోకము, అత్యయే - నాశమందు, తదధ్యక్షేణ సహ - దానియధిపతియైన బ్రహ్మతో, ఆత - వాచికంతే, వరం - వర బ్రహ్మను పొందునని, అధిధానాత్ - చెప్పుటవలన హిరణ్యగర్భునిప్రాప్తి యందును అపువరాన్వత్తియుపపన్నమౌచున్నది కార్యమనగా హిరణ్యగర్భలోకమునకు, అత్యయే - నాశకాలమందు, తదధ్యక్షేణ - అధిపతియైన హిరణ్యగర్భునితో కూడా అనగా హిరణ్యగర్భుడగు అధికారిపుడుమిదితో కూడా విద్వాంసునికి వరబ్రహ్మ ప్రాప్తిచెప్పుటచేత "తే బ్రహ్మలోకే తు వరాంతకాలే వరాన్ముతాత్ పరిముచ్యంతి సర్వే" అని

518 స్మృతేశ్చ (4-3-10)

అర్థము - స్మృతేశ్చ - స్మృతులవలన "బ్రహ్మదా సహ తే సర్వే సంప్రాప్తే ప్రతిపంచరే! పరస్యాంతే కృతార్థాన ప్రవిశంతి పరం పదమ్" అను స్మృతిచే ఈ అర్థము తెలియబడుచున్నది

519 వరం జైమినిర్ముఖ్యత్వాత్ (4-3-11)

అర్థము - వరం - వరంబ్రహ్మయవి, జైమిని - జైమినులు చెప్పుదురు, ముఖ్యత్వాత్ - బ్రహ్మశబ్దమునకు ముఖ్యత్వముండుటవలన ఈ అతివాహికసమూహము పరబ్రహ్మను ఉపాసనచేసినవారినే పొందించు చున్నారని జైమిన్యార్యులు చెప్పుదురు "బ్రహ్మ గమయతి" అని బ్రహ్మశబ్దమునకు పరబ్రహ్మశబ్దమంటే ముఖ్యత్వముండుటవలన "బ్రహ్మలోకాన్" అనుశబ్దము బ్రహ్మలోక లోకో బ్రహ్మలోక అను తర్కధారయు సమాపనరిగ్రహమునకే యోగ్యత్వముండుటవలన ఉపపన్నమౌను ఈ ప్రకారము నిశ్చయము చేయబడిన తర్వాత బహువచనమెందుకనగా "అదితి పాశాన్" అన్నట్లు ఉపపన్నమగును

520 దర్శనాచ్చ (4-3-12)

అర్థము - దర్శనాచ్చ - పరబ్రహ్మప్రాప్తికి ప్రత్యక్షముండుటవలన "అస్మాచ్చరీరాత్పముఖాయ పరంజ్యోతిరుపసంపద్యత స్వేన రూపేణాభినిష్పద్యత" అని అర్చిరాదిమార్గమందు పోయినవారికి పరబ్రహ్మప్రాప్తి స్ఫుటమైనది

521 న చ కార్యే ప్రత్యభివంధి (4-3-13)

అర్థము - కార్యే - కార్యభూతమైన హిరణ్యగర్భలోకమందు, ప్రత్యభివంధి - అభివేశము, న చ - లేదు "ప్రజాపతేస్సఖం నేశ్వ ప్రపద్యే" అని ప్రత్యభివంధియు కార్యముకాదు "ధూత్వా శరీరమక్యతం కృతాత్మా బ్రహ్మలోకమభివంధవామి" అని అక్యతమైన బ్రహ్మలోకమని అచ్చటనే విశేషించినందున "యశోకపాం భవాని బ్రాహ్మణానామ్" అని పర్వాత్మభావముచెప్పుటవలన

522 అప్రతీకాలంబవాన్ సయతీతి బాదరాయణ ఉభయథా చ దోషాత్తత్కృతుశ్చ (4-3-14)

అర్థము - ఉభయథాచ - రెండుపక్షములందును, దోషాత్ - దోషమువలన, అప్రతీకాలంబవాన్ - సత్యసంకల్పము మొదలైన గుణములుగల బ్రహ్మను ఉపాసనచేసినవారిని, సయతీ - పొందించుచున్నదని, తత్కృతుశ్చ - యథాక్రతువ్యాయానుసారంగా, బాదరాయణ - బాదరాయణులు చెప్పుచున్నారు కార్యమును ఉపాసనచేసినవారల నేయని నియమము సంభవించదు పరబ్రహ్మను ఉపాసనచేసినవారిని పొందించుచున్నదని నియమము సంభవించదు ఎట్లన్న (ఉభయథా చ దోషాత్) కార్యమును ఉపాసనచేసినవారిచేయని నియమము చెప్పినపక్షము "అస్మాచ్చరీరాత్ పముఖాయ పరంజ్యోతిరుపసంపద్య స్వేన రూపేణాభినిష్పద్యత", "యే

చేమోరత్వే శ్రద్ధాతప " ఇత్యాదిశ్రుతులు పరబ్రహ్మోపాసకులకే అని వియమముచెప్పినపక్షము "తద్య ఇథం విదు " అనేశ్రుతి కోపము పొందును ఆ కారణమువల్ల అప్రతీకాలంబునలను పొందుచున్నదని బాదరాయణాచార్యులు చెప్పుదురు ప్రతీకాలంబుమలనగా అచిన్నిశ్రములైన కేవల అచిద్యస్తువు అనగా దేవదత్తునియందు సంహదృష్టువలె బ్రహ్మదృష్టిచేతనైనను స్యరూపముచేతనైనను ఆ వస్తువును ఎవరు ఉపాసనచేయుదురో వారు అప్రతీకాలంబుముల వారికి వ్యతిరిక్తులైనవారు సర్వజ్ఞుడై సర్వకారణుడై అనేకగుణవిశిష్టుడై సత్యసంకల్పుడై నిఖిలకూయప్రత్యనికానవధికాతిశయాసందర్శరూపుడైన బ్రహ్మను ఎవరు ఉపాసనచేయుదురో ప్రత్యగాత్మయై భూతసూక్ష్మములచేత సంపరిష్యక్తుడై సర్వత్రవర్తమానమై భూతసూక్ష్మములకు వ్యతిరిక్తుడై జ్ఞానైకస్వరూపుడై ఏత్యుడై నిర్వికారుడై "య ఆత్మని తిష్ఠన్" ఇత్యాదులచే అవగతమైన బ్రహ్మభావముగా ఎవరు పంచాగ్నివిద్యయందు చెప్పబడిన క్రమముచే ఉపాసనచేతురో ఈ ఇద్దరిని పొందించుచున్నది "తద్య ఇథం విదుర్వేచేమోరత్వే" అని ఉభయవిదశ్రుతులుండుటవలన (తత్కృయశ్చ) "యథా క్రతురస్మిన్ లోకే పురుషో భవతి" అని వీరిద్దరికీని పునరావృత్తి సంభవించదు అచిన్నిశ్రమైన అచిద్యస్తువును ఉపాసనచేయువారికి తక్కువభక్త్యానుముచేత పునరావృత్తి అవర్జనీయము

523 విశేషం చ దర్శయతి (4-3-15)

అర్థము - విశేషం - పరిపాకఫలవిశేషము, దర్శయతి - శ్రుతిచూపుచున్నది చెప్పబడినలక్షణములుగల ప్రతీకాది విద్యావిరోధియని విష్ణయించబడినది

అచిన్నిశ్రములైన కేవల అచిద్యస్తువునే ఉపాసనచేయు అందరికీ గత్యపేక్షమును పరిమితఫలవిశేషమును చెప్పుచున్నది శ్రుతి "యావన్నామ్నో గతం తత్రాస్య యథా కామదారో భవతి" ఇత్యాదులు అందు

వలన "బ్రహ్మదా సహ తే సర్వే" అనువచనము అర్పిరాదిమార్గమందు పోయినవారిగతిప్రకారమైన విషయముకాదు అర్పిరాదిమార్గముచేతపోయినవారికి దేహససానపమయమందే ముక్తతదృష్ట్యావాశమువలన హిరణ్యగర్భలోకప్రాప్తియు అచ్చట ఉండడము అచ్చట భోగములను అనుభవించుటయందు హేతుభావమువలన తత్కృతువ్యాయవిరోధమువలన తత్క్షణమే బ్రహ్మప్రాప్తి కల్గినని చెప్పిది శ్రుతివిరోధముమబట్టి "బ్రహ్మదా సహ తే సర్వే" అనువచనము పుణ్యకర్మచేత హిరణ్యగర్భలోకమునుపొంది "తదుపర్యపి బాదరాయణ" అనున్యాయముచేత అచ్చట విష్ణున్నమైన విద్యగల్గినవారి గతిప్రకారకవిషయము "తే బ్రహ్మలోకమ్" అనుచోట బ్రహ్మలోకశబ్దానికి కర్మధారయసమానముచేత బ్రహ్మ విషయత్వము సంభవించుటవలన బ్రహ్మోపాసనమందుండెడివాడు సరాంతకాలే - చరమదేహససానపమయములో, పరామృతాత్ - ఉపాసన వలన ప్రేతుడైన పరబ్రహ్మదావహేతువువలన, పరిముచ్యంతి సర్వే - సమస్తలంఘమువలన విడువబడుదురని "వేదాంత విజ్ఞానసునిశ్చితార్థా" అని ప్రకరణములయందవగతమౌచున్నది "తద్వ్య ఇత్థం విదుర్వ్యే చేమోరజ్యే" అని వందాగ్నివేత్తలకు బ్రహ్మప్రాప్తి అభివరావృత్తి వీనిశ్రవణమువలన తత్కృతువ్యాయముచేత అచిద్వియుక్తబ్రహ్మకథానూక్ష్యవ్యతిరీక్తాత్మవ్యరూపోపాసనము వివక్షచేయబడినదని విశ్వయింపబడినది ఆ ప్రకారమే అచ్చటశ్రుతియు "ఇతి తు వంచమ్యానూసూతా వాప పురుషవచనో భవంతి" అని "రమణీయచరదా" అని కర్మహేతుకకర్మము సుష్మాదిభావము భూతాంతరపంస్పృష్టమైన జలమునకే అని చిదవిద్విజేతమునుచెప్పి "తద్వ్య ఇత్థం విదు" అని భూతనూక్ష్య వ్యతిరీక్తాత్మవ్యరూపోపాసనము చేయబడుచున్నది

అధికరణ సంప్రహము - బ్రహ్మోపాసకునకు పరిపూర్ణప్రాప్యర్థము దేవాంతరగమనము అపేక్షితమగుటవలన బ్రహ్మోపాసకులకు అర్పిరాదిమార్గము లేదు ప్రతిరోపాసకులకే అర్పిరాదిమార్గమున్నదని శంకించి దేవవిశ్వాస

బ్రహ్మమాత్రమే

చిన్నబ్రహ్మప్రాప్తిగల్గినవానికే అవిద్యానివృత్తి శ్రుతమగుటచే నిష్కృష్ట
బ్రహ్మ శరీరజీవోపాసకులకును జీవశరీరబ్రహ్మోపాసకులకున్న అర్పిరాది
మార్గము ఉన్నదని విద్వంసించబడినది

చతుర్థాధ్యాయమున తృతీయపాదము ముగిసెను

చతుర్థాధ్యాయము - చతుర్థపాదము

151 సంవత్సరావిర్భావాధికరణము (4-4-1)

524 సంవత్సరావిర్భావస్వేనశబ్దాత్ (4-4-1)

అర్థము - సంవత్సర - వరంజ్యోతినిపొంది, అవిర్భావ - స్వరూపావిర్భావము కల్గిన, స్వేనశబ్దాత్- స్వసంబంధివాచకశబ్దంవల్ల "ఏవమేవైవసంప్రసాదోఽస్మాచ్ఛరీరాజేనముఖాయ పరంజ్యోతిరుపసంపద్యత స్వరూపేణాధి నిష్పద్యత" అని వరంజ్యోతినిపొందిన ప్రత్యేకాత్మకు స్వరూపావిర్భావము చెప్పబడుచున్నదా లేక సాధ్యమైన అన్యరూపంచేత సంబంధమాయవి సంశయము స్వస్వరూపమునకు మునుపైయుండు విరాసంతత్వప్రత్యక్షము వల్ల స్వరూపమాత్రమునకు విత్కావిర్భూతముండుటవలన సాధ్యమైన ముఖైకతానరూపంచేత సంబంధంపొందును ఇప్పుడు అధివిష్పద్యత అనువాక్యము ఉపసన్నమగును వరంజ్యోతిని పొందినవానికి అవందం విపబడుచున్నది "రసం హో వాయం లభ్యానందీ భవతి", "స ఏకో బ్రహ్మణ ఆనంద శ్రోత్రియస్య చాకామహతస్య" ఇత్యాదులందు అందువల్ల సాధ్యరూపముచేతనే "స్వేనరూపేణాధినిష్పద్యత" అని విశేషణముండుటచే స్వస్వరూపావిర్భావమే స్వరూపమునకు అవహత పాష్కల్యాదులుండును కనుక ప్రజాపతివాక్యమందు చెప్పబడిన కర్మకృత దేహసంబంధము దానిచేత సూక్ష్మదేహమువలన విపబడువానికి అసంకుచితజ్ఞానానందాదులుగల స్వరూపావిర్భావము సంభవించుటవలన స్వస్వరూపయాభాత్కామభవపూర్వకంగా అనవధికాతిశయానందబ్రహ్మ-నుభవము సంభవించును అధివిష్పత్రియు కల్గుననుట ఉపసన్నతరము మూత్రార్థము - వరంజ్యోతినిపొంది స్వస్వరూపావిర్భావము ప్రతిపాదించుచున్నది ఎట్లన్న (స్వేనశబ్దాత్) సాధ్యమైనరూపానికి తనకపాధారణత్వం లేకపోవుటవలన స్వేనయను విశేషణము వ్యర్థమగును స్వస్వరూపమాత్ర

మునకు అహం జానామి - నేను తెలియుదును అని నిత్యంగా అవిద్యుత మగును "పరంజ్యోతిరుపసంపద్యత" అనువాక్యము వ్యర్థమగుననగా చెప్పుచున్నారు

525 ముక్త ప్రతిజ్ఞానాత్ (4-4-2)

అర్థము - ప్రతిజ్ఞానాత్ - ప్రతిజ్ఞవలన, ముక్త - ముక్తునిరూపం తెలియుచున్నది కర్మబంధతత్కృదేహముచే విరువబడినస్వరూపమాత్రం అచ్చట "స్వపరూపేణాభినిష్పద్యత" అని చెప్పుటచున్నది ఇది ఎట్లు తెలియుననగా ఏతం త్వవతేభూయోఃను వ్యాఖ్యాసామ్" అని కర్మమే హేతువుగా గల దేహసంబంధమున్ను తత్కృతజాగరాద్యవస్థలచేతను వినిర్ముక్తులైన స్వరూపమును అచ్చట చెప్పుటచే తెలియును ఇట్లు స్వస్వరూపమాత్రావిర్భావమునకు పురుషార్థముసంభవించదనెడి సందేహానికి సమాధానం చెప్పుచున్నారు

526 అత్మా ప్రకరణాత్ (4-4-3)

అర్థము - ప్రకరణాత్ - ప్రకరణమువలన, అత్మా - అత్మ సత్యసంకల్పాదులు గలవాడే దేహాదులచేత వినిర్ముక్తమైన స్వరూపముచేత స్థితులైన అత్మ అవహతపాపృత్వాది సత్యసంకల్పత్యవర్జ్యపర్వగుణములుగలవాడు అతనికి ఎట్లన్న "ఏష పాప్మా అవహతపాప్మా" అని ప్రకృతముచేసుకుని "ఏతం త్వవ భూతే భూయోఃనువ్యాఖ్యాసామ్" ఇత్యాదులందు చెప్పుటచును ఆ కారణముచే అవహతపాపృత్వాదిగుణస్వరూపునికి కర్మనును అవిద్యచే తిరోహేతునికి పరంజ్యోతిసంపత్తిచేత నివృత్తమైన తిరోధావము గలవానికి అవిర్భావము చెప్పబడుచున్నది

అధికరణ సంక్రమము - బ్రహ్మసంపత్తిగల్గివవానికి స్వరూపము విశ్వానిర్భూతముగా ఉండుటవలన దానికి అవిర్భావము చెప్పగూడదు అపూర్వముగా మండోక అకారనిష్పత్తియే మున్నదని శంకించి అవహతపాపృ

త్యాగి గుణాత్మస్వరూపము అవిద్యాతిరోపితమౌటవలన తన్నివ్వల్లాగి
విస్మయం ఉండు అత్మస్వరూపావిర్భావమే గలదని విధ్యయించబడినది

152 అవిభాగేన దృష్టత్యాగిరణము (4-4-2)

527 అవిభాగేన దృష్టత్యాగి (4-4-4)

అర్థము - అవిభాగేన - నను బ్రహ్మయను విభాగములేకనే ముక్తుడు
బ్రహ్మను అనుభవించును, దృష్టత్యాగి - యథావస్థితమైన స్వరూపము
నకు దర్శనముండుటవలన ఈ ముక్తుడైన అవిద్యుతస్వరూపముగల
ప్రత్యగాత్మ స్వాత్మకంబే అవిభక్తుడైన పరబ్రహ్మను అనుభవించుచు
న్నాడో లేక స్వాత్మకును అత్మగా అవిభాగేన "అహం బ్రహ్మాస్మి" అని
అనుభవించుచున్నాడాయని పంశయము "విరంజన పరమం సామ్యము
నైతి", "దోషశుభ్రే పర్యాప్తే కామాన్ సహ బ్రహ్మాదా వివశ్శిరా" "ఇదం
జ్ఞానముపాశ్రిత్య మమ సాధర్మ్యమాగతా" ఇత్యాది శ్రుతిస్మృతులచేత
విభక్తుడైనవానినే అనుభవించునని పూర్వవక్షము "పర్యం బిల్వీదం
బ్రహ్మ", "ఐతరాత్మ్యమిదం సర్వమ్", "తత్త్వమపి" ఇత్యాదులచే సామూ
వాధికరణ్యముచే తథేదమును బోధించుటవలన "య పృథివ్యాం తిష్ఠన్
యస్య వృథివీ శరీరమ్" "య అత్మని తిష్ఠన్ యస్మాత్మా శరీరమ్" ఇత్యా
దుల్లో పనుప్రచిదచిద్యస్తప్తులకు బ్రహ్మశరీరత్వ రూపమైన బ్రహ్మప్రకార
ముచేత అయో వస్తుబుద్ధిశబ్దములు తత్పర్యంతవిషయములుగాగలవని
తెలిసి "అత్మేతి తు చివగచ్ఛంతి" అనున్యాయముచేత స్వాత్మకవాస్త
వ్యగా "అహం బ్రహ్మాస్మి" అనెడు ఉపాసనచేత యథావస్థితపరమాత్మ
అత్మగాగల తనకు దృష్టత్యమువలన ముక్తుడు తనకున్న అత్మభూతుని
బ్రహ్మహం బ్రహ్మాస్మి అని అవిభాగముగానే అనుభవించుచున్నాడు
మాత్రార్థము - "అహం బ్రహ్మాస్మి" అని ముక్తుడవిభాగముచేత బ్రహ్మ
అనుభవించుచున్నాడు స్వాత్మకు అత్మగా ఉపాసనందు యథావస్థిత
పరమాత్మస్వరూపమునకు దర్శనముండును సాధర్మ్యశ్రుతిపరమాత్మశరీ

రకుడైన ప్రత్యాగాత్మకు అవహతపాపృత్యాదిగుణాంతోకూడా అతని గుణా-
 మభవము చెప్పుచున్నది "సోశక్తుతే వర్వాన్ కామాన్ సహ బ్రహ్మణా
 వివశ్చింతా" అని బ్రహ్మశరీరత్వమై బ్రహ్మప్రకారభూతుడొకవలన స్వాత్మ
 భూతుడైన బ్రహ్మతోకూడా అతనికి గుణామభవము చెప్పబడుచున్నది
 కామ్యంత జతి కామా కల్యాణగుణములు కల్యాణగుణవిశిష్టమైన బ్రహ్మ
 మును అనుభవించుచున్నాడని అర్థము

అధికరణ సంగ్రహము - ముక్తుడు బ్రహ్మమభవదశలో బ్రహ్మను విభక్తంగా
 అనుభవించుచున్నాడని చెప్పుటచే శ్రుతిశతములచేత తద్దశయందు
 భేదము కనబడుచున్నదని శంకించి ప్రకారిప్రకారభేదముచే వచ్చినభే-
 దాన్ని శ్రుతిశతములు చెప్పినవేగానీ "తత్త్వమసి" ఇత్యాదిశ్రుతిపిర్థవిష-
 యైక్యమును బాధించవచ్చినది కాదుగనుక తత్ప్రకారతయా అనిభక్తము
 గానే అనుభవించుచున్నాడని నిర్ణయింపబడినది

153 బ్రాహ్మీధికరణము (4-4-3)

528 బ్రాహ్మీణ జైమినిరుషన్యాపాదిభ్య (4-4-5)

అర్థము - ఉపన్యాసపాదిభ్య - ఉపన్యాసము మొదలైనవానివలన,
 బ్రాహ్మీణ - అవహతపాపృత్యాదిగుణములచేత స్వరూపవిర్భావమని
 జైమిని - జైమినులు చెప్పుదురు జీవునికి స్వాభావికరూపము అవహతపా-
 పృత్యము మొదలగు గుణములు గలదా లేక చైతన్యమాత్రమూ లేక
 రెండునాయని సంశయము అవహతపాపృత్యాదులు గలదని మొదటి
 పక్షము "య అత్మా అవహతపాప్మా" అని ప్రతిపాదనమువలన చైతన్య
 మాత్రమని రెండవపక్షము "ఏవం వా అరేయమాత్మాపంతఃరో బాహ్య
 కృత్స్న ప్రజ్ఞానఘన ఏవ విజ్ఞానఘన ఏవ" అని ఏవకారమువలన జ్ఞాన
 స్వరూపునితే అవహతపాపృత్యాది గుణములుగలవాడని చెప్పుటవలన
 అవిరోధముచే ఉభయము స్వరూపమే "విజ్ఞానఘన ఏవ" అని ఏవకా-
 రము గుణాంతరమును వహించదని చెప్పకూడదు ఎల్లైతే ఉచ్చుగడ్డకు

"రసఘన ఏవ" అను అవధారణముండినను ద్రవ్యరూపస్వరూపిగుణాంతరములను నహించదని చెప్పగూడదు "రసఘన ఏవ" అను అవధారణమైతే రసవత్తైవ ద్రవ్యాంతరస్వభావముయొక్క వ్యావృత్తివరమైనది ద్రవ్యాంతరములకైతే స్వేతరదేశమందు భిన్నమైన రసవత్తములేదు సైంధవ ఘనమునకైతే అంతలా ఏకరసము దృష్టమైనది ఈ ప్రకారమిచ్చుటను అచిద్యన్తువ్యావృత్తిచేత స్వస్వభావముతో గుణములతోగూడిన తనయొక్క స్వప్రకాశభ్రముగా "విజ్ఞానఘన ఏవ" అని ఏవకారము వచ్చెను

మూలాభ్రము - బ్రాహ్మణ అవహతపాపృత్వాది గుణములచేత స్వరూప అవిర్భావము అవహతపాపృత్వాదులు బ్రహ్మగుణములుగా దహరవాక్యములో విసలదినది (ఉపన్యాసాదిభ్య) ఆ బ్రహ్మగుణములకు ప్రత్యేకాత్మయందును "య అత్మా అవహతపాపృత్వా ఇత్యాదుల్లో ఉపన్యాసమువలన ఆదికృతమువల్ల "ఇక్షత్కిరదేవ రనుమాణ" ఇత్యాదులందును సత్యపంకల్యత్వాదులు తెలియబడుచున్నదని జైమిన్యాచార్యులు చెప్పుదురు

529 చితి తన్మాత్రేణ తదాత్మకత్వాదిత్వోరులోపి (4-4-6)

అథము - చితి - చైతన్యమందు, తన్మాత్రేణ - చైతన్యమాత్రముచేతనే స్వరూపావిర్భావము, తదాత్మకత్వాత్ - తత్త్వరూపత్వనిశ్చయమువల్ల నని ఐదులోపి - ఐదులోములు చెప్పుదురు చైతన్యమాత్రముచేత స్వస్వరూపావిర్భావము "విజ్ఞానఘన ఏవ" అని తదాత్మకత్వముయొక్క అవధారణవల్లయని ఐదులోమ్యాచార్యులు చెప్పుదురు

530 ఏవమువన్యాపాత్పూర్వభావాదవిరోధం బాదరాయణ (4-4-7)

అథము - ఏవమువన్యాపాత్ - విజ్ఞానఘనపూర్వమునకే అవహతపాపృత్వాదులు చెప్పుదనివలన, పూర్వభావాత్ - రెండు అంగీకరించుటచే, అవి

రోధం - విరోధాభావమును, బాదరాయణ - బాదరాయణులు చెప్పుదురు ఈ ప్రకారం విజ్ఞానఘనస్వరూపుడైనవానికి స్వప్రకాశస్వరూపుడైనవానికి పూర్వముండెడి అవహతపావృత్త్యాది సత్యసంకల్పత్వవద్యంతము "యః జ్ఞానపహపాప్నోతి" అని ఉపన్యాసమువలన సద్భావమంగీకరించుటచే స్వరూపములైన రెంటికిని భేదములేదని బాదరాయణులు చెప్పుదురు ఉభయశ్రుతులచేత తెలియబడిన అర్థములకు పరస్పరమవిరోధమువలన రెంటునాటికి బాధచెప్పుటయందు ప్రమాణములేదని ఆధిప్రాయము అధికరణ సంఖ్యహము - ముక్తునికి అవహతపావృత్త్యాది గుణసత్త్వమున్న జ్ఞానమున్న స్వరూపమని మతభేదముచేత శంకించి ఉభయమున్ను శ్రుతిపెద్దమాటవలన ఉభయమున్ను స్వరూపమని నిర్ణయించబడినది

154 సంకల్పాదికరణము (4-4-4)

531 సంకల్పాదేవ తచ్చ్యుతే (4-4-8)

అర్థము - సంకల్పాదేవ - ముక్తునికి సంకల్పమువలన ఇష్టములు సిద్ధించును తచ్చ్యుతే - ఆ ప్రకారము శ్రుతియుండుటవలన "పరంజ్యోతిరుప సంపద్య స్వేన రూపేణాభివిప్రద్యే వ ఉత్తమ పురుష స తత్ర వర్త్యతి జత్తీర్థగన్ రమమాణస్త్రీధిర్వా యానైర్వా జ్ఞాతిధిర్వా" జ్ఞాతులు చెప్పుదున్నది ఈ జ్ఞాతులు మొదలైనవారు ముక్తుని సంకల్పమువల్ల కల్గుచున్నారా లేక ప్రయత్నాంతరముయొక్క అపేక్షగల సంకల్పమువల్లవాయని సంశయము లోకమందు రాజులకు సత్యసంకల్పత్వముండునను ఒకకార్యమందు ప్రయత్నాంతరాపేక్షసంకల్పమువల్లనేయని పూర్వపక్షము "సంకల్పాదేవ" అని అనధారణము "విజ్ఞానఘన ఏవ" అన్నట్లు ఉపసన్నమగును

సిద్ధాంతము - సంకల్పాదేవాస్య పితరస్సముత్తిష్ఠంతి" అని అనధారణముచే అన్యాపేక్షలేదు సత్యకామత్వాదుల ఉపన్యాసమువలన దానికి అన్యాపేక్షయందు ప్రమాణములేదు లోకంలో సత్యసంకల్పత్వాది అభావము

వల్లే మరో ప్రయత్నమందు అపేక్షయున్నది పరమపురుషునికంటే అతిరిక్తుడైన ఒక సత్యసంకల్పపురుషుడు లేడు ముక్తుడైతే బ్రహ్మప్రసారము వల్ల అతని పామ్యమునుపొంది అతనివలె ఉండును

532 అత ఏవ చానన్యాధిపతి (4-4-9)

అర్థము - అత ఏవ చ - ఆకారణమువల్ల, అనన్యాధిపతి - ముక్తుడు కర్మకు అధీనుడుకాదు ఆ కారణమువలన శ్రుతివల్లనే ముక్తుడు మరోప్రభువులేని వాడు అనన్యాధిపతిత్వమునగా కర్మ అనధీనుడు "అవహత పాపి సత్యసంకల్ప" అని తెలియును గమక అనన్యాధిపతి అధికరణ వంగ్రహము - ముక్తునికి శ్రుతమైన జ్ఞాత్యాదిప్రాప్తియందు ప్రయత్నాంతర పాపేక్షమునని శంకించి ఈశ్వరునివలె ప్రయత్ననిరపేక్షముగానే జ్ఞాత్యాది ప్రాప్తియున్నదని నిర్ణయించబడినది

155 అభావాధికరణము (4-4-5)

533 అభావం బాదరిగాహ్వానమ్ (4-4-10)

అర్థము - అభావం - శరీరాభావమును, బాదరి - బాదర్యాచార్యులు మేనే - తెలిసెను, ఏవం - ఈ ప్రకారంగా, అహ - శ్రుతి చెప్పినది ముక్తునికి శరీరేంద్రియాదులు కలవా లేక వాని యొక్క సంకల్పానుసారముగా కల్లుచున్నదాలేదాయని పంశయము "స హ వై సశరీరస్య సత స్రియా స్రియాయోరవహతిరస్తి అశరీరం వా వసంతం స స్రియాస్రియో స్వస్యత" అని ముక్తునికి శరీరములేదని ఒకపక్షము "స ఏకధా భవతి త్రిధా భవతి" అని శరీరముకలవాడని శ్రుతియుండుటచే అశరీరత్వశ్రుతి కర్మకృతశరీరం షయము శరీరేంద్రియాదులు కలవని రెండవపక్షము

నిర్ణాంతము - "మనసైకాన్యామాప్తశ్యప్రమతే య ఏతే బ్రహ్మలోకమ్" అని అశరీరమునకే భోగశ్రుతియుండుటచేలన వీనిసంకల్పానుసారముగా

"న ఏకథా భవతి త్రిథా భవతి" అనుశ్రుతివల్ల ఉండమా ఉన్నది లేవిది లేదు

మూత్రార్థము - శరీరాభావమును బాదర్యాచార్యులు చెప్పుదురు "అశరీరం వా వసంతమ్" అని దీనినే శ్రుతిచెప్పుచున్నది

కాశ్వర్యము - ముక్తునికి శరీరేంద్రియాదులు కలవా లేదాయని శంకించి కర్మకృతశరీరములేదుగాని ఇచ్ఛాధీనశరీరముకలదని బాదరి తలచురు

534 భావం జైమినిర్వికల్పామననాత్ (4-4-11)

అర్థము - భావం - శరీరస్థితివి, జైమిని - జైమిన్యాయాచార్యులు చెప్పుదురు, వికల్ప - అనేకవిధములైన కల్పనలయొక్క, అమననాత్ - చెప్పుటవలన శరీరస్థితిని జైమినులు చెప్పుచున్నారు ఎట్లన్న వికల్పామననాత్ - వివిధ కల్ప వికల్ప అని "న ఏకథా భవతి త్రిథా భవతి" ఇత్యాదులచేత ముక్తునికి నానావిధవికల్పనము చెప్పబడుచున్నది ఏకరూపులైతే అచ్చేయ్యలైన అశ్మక జైవిధ్యము వంభవించదుగనుక శరీరద్వారముచేతనే అనేక జైవిధ్యత్వము తెలియును

535 ద్వారకాహవదుభయవిధం బాదరాయణోత (4-4-12)

అర్థము - ద్వారకాహవత్ - ద్వారకాహమవలె, ఉత - రెండువిధములైన శ్రుతులుండుటవలన, ఉభయవిధం - రెండువిధములున్ను బాదరాయణ - బాదరాయణులు చెప్పుదురు అత - ఈ ఉభయశ్రుతివలన ఇచ్చచే ఉభయవిధమైన, అవగా శరీరవత్త్వమును శరీరాభావమును బాదరాయణులు చెప్పుచున్నారు (ద్వారకాహవత్) ఎట్లైతే రెండుశ్రుతుల్లో చెప్పినవ్రకారం సంకల్పభేదంచేత చేయబడే ద్వారకాహమువలె "ద్వారకాహముద్ధికామా ఉపేయ" అని సుబ్రహ్మణ్యుని "ద్వారకాహవ ప్రజాకామం యాచయేత్" అని అపీనమైనది

తాత్పర్యము - ఉభయవిధశ్రుతివలన ఉభయవిధశరీరపక్షాశరీరపక్షములు ఇచ్చినట్లనేయోనని వాదరాయణులు చెప్పుదురు

536 తవ్యభావే పంధ్యవదువవత్తే (4-4-13)

అర్థము - తవ్యభావే - దేహభావముందు, పంధ్యవత్ - స్వప్నముందువలె, ఉపవత్తే - కుదురుఉపలన తవచేతనే నిర్మాణముచేయబడిన దేహములైన ఉపకరణములు అభావమైనప్పుడు పరమపురుషునిచేత నిర్మాణంచేయబడిన ఉపకరణములవలన భోగముండు ఉపపత్తిగల్గుటచేత సత్యసంకల్పులైనను తాను సృష్టిచేయడు (పంధ్యవత్) ఏ ప్రకారం స్వప్నముందు "అథ రథాగ్రయోగాత్ సత్యసృష్టితే" అని అరంభించి "అథ వేళాంతానీ పుష్కరిణ్య ప్రవృత్తం నృజితే స హి కర్త" అని, "య ఏన సుప్తేషు జాగర్తి కామం కామం పురుషో విర్నిమాణ | తదేవ శుక్రం తద్యుహ్న తదేవామృతముచ్యతే| తస్మిన్ లోకాశ్చిజాస్పర్శే తదు వాత్మేతి కశ్చన" అని ఈశ్వరసృష్టములైన ఉపకరణములచేతనే జీవుడు మఖముపొందునో అప్రకారమే ముక్తుడున్ను లీలాప్రవృత్తిమైన ఈశ్వరుని చేత సృష్టములైన పితృలోకాదులవలన లీలారసమును అనుభవించుచున్నారు

తాత్పర్యము - తవచే సృజించబడిన దేహప్రభృతి ఉపకరణభావముందును పరమపురుషసృష్టములైన ఉపకరణములచేత లీలారసమును అనుభవించుచున్నారు

537 భావే జాగ్రద్యత్ (4-4-14)

అర్థము - భావే - దేహముల ఉనికివయందు, జాగ్రద్యత్ - జాగ్రత్పురుషునివలె తన పంకల్పముచేత నిర్మాణముచేయబడిన దేహములైన ఉపకరణములయొనికియందు జాగరూకుడైన పురుషునిభోగమువలె ముక్తుడును లీలారసమును అనుభవించుచున్నాడు సాక్షాద్భగవానుడు దశరథునివలె వారి పితృలోకమును జానే సృష్టిచేసి మనుష్యధర్మలీలను అనుభవించు

చున్నారు ఆ ప్రకారమే ముక్తుడును సత్త్వసంకల్పబౌద్ధివలన పరమపురుషునిలాంటిదై పరివర్తనమైన వ్యపిత్తులోకాదులను తానే నిర్వాణముచేసి లీలారసమును అనుభవించుచున్నాడు

తాత్పర్యము - జన్మనకు సత్త్వసంకల్పత్యమువలన వ్యసంకల్పస్పృష్టదేహ ప్రభుత్వంబనదానమందు జాగ్రత్తురుషభోగమువలె లీలారసమును ముక్తుడనుభవించుచున్నాడు ఎటులవనగా పరమపురుషుడు దశరథుని దేవప్రభుత్వపితృత్వంబనమును తనవల్లనే సృష్టింపజేసి వారివలన మమష్యధర్మలీలారసమును అనుభవించునటులు

ఆత్మకు ఆణువరిమాణమును చెప్పినట్లయిన అణువుగానుండు ఒక ఆత్మకు అనేకగర్భములయందు అభిమానము ఎట్లు సంభవించును అనిన చెప్పుచున్నారు -

538 ప్రదీపవదాచేశ్వరః హి దర్శయతి (4-4-15)

అర్థము - ప్రదీపివర్ - దీపమువలె, అచేశః - వ్యాప్తి, తథా - అప్రకారముగా దర్శయతి హి - శ్రుతి చూపుచున్నది గదా

ఏ విధముగా ఒక ప్రదేశముననున్నదీపము తన ప్రభుచేత అచేశ ప్రదేశములయందు ప్రవేశించునో అదే విధముగా ఒక ప్రదేశముననుండు ఆత్మ తన ప్రభూరూపమైన జ్ఞానముచేత సమస్తదేహములందు సంకల్పమువదిక్రమించవట్లుగా అత్మాభిమానమునకు అనుగుణమైన వ్యాప్తి సంభవించుచున్నది ఏవిధముగా ఒకదేహమున హృదయమందుండెడి ఆత్మ అణువైనప్పటికి దేహమందంతటను అహమనది అభిమానమునకు అనుగుణమైన వ్యాప్తి స్వప్రభావరూపవైతవ్యముచేతనో, అప్రకారముగానే శ్రుతి ఈ అర్థమును చెప్పుచున్నది "వాలాగ్రశతభాస్య శతధా కల్పితస్య చ | భాగో జీవస్య విజ్ఞేయస్య దావప్త్యాయ కల్పితే ||" యవి ప్రత్యగ్గాత్మకు అణుత్వమే వ్యరూపమని సూత్రకారులమతము "నామరతచ్ఛృతేరితి

చేన్నేతరాధికారాత్" యని పరమపురుషునకే మహత్త్వవచనముండుట వలన

ఇంకను పరబ్రహ్మప్రాప్తిపొందినవానికి బాహ్యంతరజ్ఞానములేదని "ప్రాజ్ఞేనాత్మనా సంపరిష్కృక్తో న బాహ్యం కించన వేద వాస్తరమ్" అని చెప్పుచుండగా వివిధముగా ముక్తునకు జ్ఞావానన్త్యము చెప్పబడుచున్నదవగా చెప్పుచున్నారు

539 ప్యావ్యయవంపత్వోరన్యతరాపేక్షమావిష్కృతం హి (4-4-16)

అర్థము - ప్యావ్యయవంపత్వోః - సుషుప్తిమరణముల, అన్యతర - రెండింటి నొకటి, ఆపేక్షాం - ఆపేక్షను ఆవిష్కృతం హి - శ్రుతి తెలుపుచున్నది కదా

ఇది ముక్తవిషయము కాదు సుషుప్తిమరణములయందు ఒకటికలవాని విషయము అవిష్కృతమైతే శ్రుతులందు సుషుప్తిమరణములలో జ్ఞానములేకపోవుట, మోక్షదశయందు పర్యట్టత్యమును, సుషుప్తియందంత పర్యంతము "నాహి ఐద్యయమేవం పంచత్యాత్మానం జానాత్యయమనా మస్మితి నో ఏవేమాని భూతాని నివాశమేవాపీతో భవతి" అని వశించడము చూడడములేదని అర్థము మోక్షమందైతే "న వా ఏష దిచ్ఛేన చక్షుషా మనసైతాన్ కామాన్ శశ్వన్ రమతే య ఏతే బ్రహ్మలోకే" అని "పరస్య హి శశ్వః శశ్వతి సర్వమాప్నోమాతి సర్వశః" యవీయు

తాత్పర్యము - బ్రహ్మమపొందినవానికి శ్రుతియందు అంతరబాహ్యజ్ఞానలో నముచెప్పుటవలన జ్ఞావానంత్యము ఎటులచెప్పబడినదని శంకింపి, ఇది ముక్తవిషయము కాదు, సుషుప్తిమరణములలోపల ఒకదానికి రెండవదాని ఆపేక్ష తెలుపబడినది

అధికరణ సంఘహము - కర్మసంబంధము లేనందున ముక్తుడు శరీరములే కనే యుండుననియు, కర్మసంబంధము లేకపోయినచూ కేవలైచ్ఛవే నశి

రుడయి ఉన్నాడని శంకించి, పంకల్పముండినచో శరీరముగలిగి యుండును, పంకల్పములేనిచో శరీరములేనివాడుగానుండునని విధ్వంసంపఱచినది

156 జగద్యాపారవర్తాధికరణము (4-4-6)

540 జగద్యాపారవర్తం ప్రకరణాదవచ్చిహితత్వాచ్చ (4-4-17)

అర్థము - ప్రకరణాత్ - ప్రకరణమువలన, అపన్నహితత్వాచ్చ - ముక్తునకు సాన్నిధ్యములేదని చెప్పుటవలనను జగద్యాపారవర్తం - జగత్సృష్టి మున్నగునవి లేవు

ముక్తునకు భోగము విఖిలహేయప్రత్యవీక కల్యాణైకతాన సకలే తరవిలక్షణ అవపధికాతిశయ అనంద మహదైశ్వర్యములు గల పరబ్రహ్మ సుభవమేహ, లేక జగత్సృష్ట్యాది జగన్నియమనరూపమయిన లీలయు సంభవించునా యని సంశయము "విరంజనః పరమం సిన్ధుముద్రైః" అను శ్రుతివలన జగన్నియమనరూపలీలయు సంభవించునని పూర్వ పక్షము

సిద్ధాంతము - "యత్ వా ఇమాని భూతాని జాయంతే యేన జాతాని జీవంతి యత్య్యయంత్యధిసంచిశంతి తద్విజ్ఞానస్య తద్వ్రహ్మాతి, "సదేవ సోమ్యేదమగ్ర ఆసీత్ ఏకమేవాద్వితీయం తదైక్షత బహు స్యాం ప్రజాయేయ తతేతోఽప్పజత", "బ్రహ్మ వా ఇదమేకమేవాగ్ర ఆసీత్" తదేకం సన్నవ్యభవత్ తచ్చ్యయోరూపమత్యప్పజత తత్క్షత్రం యావ్యే తాని దేవక్షత్రాణి ఇంద్రోపరుణస్సోమారుద్ర పథస్యో యమో మృత్యురీ కాన", "అత్మా వా ఇదమేకమేవాగ్ర ఆసీత్ వాన్యత్కించనమిషత్ ప తక్షత లోకాన్నస్సృజా ఇతి ప ఇమాల్లోకానస్సజత", "ఏకో హ వై నారా యణ ఆసీన్నబ్రహ్మ సేకానో నేమేద్యావా పృథివీ ప నక్షత్రాణి వాసో నాగ్నిర్న సోమో ప సూర్య ప ఏకాశి ప రమేత తస్య ధ్యానాంతస్థస్యైకా కవాగ్ని దశోంద్రియాణి" ఇత్యాదులందు పరబ్రహ్మపంకల్పముచేతనే జగ

జగదాత్మర్యములు

ద్యావపారము విసలదుచున్నది అచ్చటచ్చట ప్రకరణమందు ముక్తునికి సన్నిధి చెప్పలేదు అందుచే జగన్నియమనరూపమైన భారములేదు "పోక్షుడే సర్వాన్ కామాస్సహ బ్రహ్మణా వివశ్చితా", "న ఏకో బ్రహ్మణ ఆనందః శ్రోత్రియస్య చాకామహతస్య" అవి జవవధికాతిశయా సందర్భహ్నునుభవమే ముక్తునికి సామ్యము బ్రహ్మత్వే తనకి పరునికి అనుభవవిషయము అవిశేషముచే అవవధికాతిశయానందముగా ఉంటుందని అనందస్వరూపమందు విశేషములేకపోవుటచేత

జాత్మర్యము - ముక్తునికి భోగము బ్రహ్మనుభవమూ లేక జగత్సృష్టి మొదలుగాగల విలాసమాయని శంకించి శ్రుతులయందు పరబ్రహ్మకే జగద్యావపారము విసలదుచున్నది ముక్తునికి సాన్నిధ్యము విసలడదు అందుచే జగన్నియమనరూపమైన భారదహతముగా ముక్తుడు భోగమాత్రము అనుభవించును

541 ప్రత్యక్షోనదేశాదితి చేన్న అధికారికనుష్ఠాంధ్రాక్షే (4-4-18)

అర్థము - ప్రత్యక్ష - శ్రుతిచే, ఉపదేశాత్ - ఉపదేశమువలన, పోక్షప - జగద్యావపారవర్తము ముక్తునికి కలదు, ఇతి చేన్న - అని అనకూడదు, అధికారికమండల - బ్రహ్మచే ఆయా అధికారములందు నియమింపబడిన వారి సమూహములో, స్థ - ఉండుటను, ఉత్తే - చెప్పుటవలన ప్రత్యక్షం - శ్రుతి "తస్య సర్వమ తోకేమ కామదాతో భవతి", "ఇమాల్లోకాన్మామాన్సీకామ్యై రూపమపంచరవ" ఇత్యాదిశ్రుతులందు ముక్తునికి జగద్యావపార ఉపదేశముండుటవలన అది కలదని చెప్పినపైతే అట్లు చెప్పరాదు (అధికారికనుష్ఠాంధ్రాక్షే) అధికారికులనగా పరమపురుషునిచేత తోకవియమన రూపమైన అధికారమందు వియోగింపబడిన హిరణ్యగర్భాదులు నుండలం అనగా వారిలోకములు అచ్చటనుండు భోగములందు ముక్తునికి ఇచ్చ కలదే అచ్చట యథాకామముగా పరమపురుషానుగ్రహముగా పర్తించును అచ్చటనుండు భోగములను అనుభవించుచుండునని శ్రుతిచే చెప్పుటది

నది "కామచారో భవతి" అవిగదా వినబడుచున్నది నియోగింపబడినవాడు కాదు ఉత్పత్త్యాదివికారములుగల హేయమిత్రాద్యల్పములగు భోగములు ఎట్లు ముక్తునికి భోగమౌచున్నది, యథేచ్ఛగా సమస్తలోకములందు కామచారము చెప్పబడుచున్నదంటే చెప్పుచున్నారు

542 వికారావర్తి చ తథా హి స్థితిమాహ (4-4-19)

అర్థము - వికారావర్తి - ఉత్పత్త్యాదివికారావర్తిలోకములకు, స్థితి - ముక్తభోగ్యత్వము ఉండును, తథా - అవిధముగా, అహ - చెప్పుచున్నదిగదా చ శబ్దము అవధారణార్థకము ఉత్పత్తిమొదలైన వికారములందుండెడువాడు కాదుగనుక వికారావర్తియనగా పరబ్రహ్మమే నిర్మాతనిఖిలవికారమై నిఖిలయహేయప్రత్యవీకకల్యాణైకతానమై, నిరతిశయానందమైన పరబ్రహ్మ సవిభూతికనకల కల్యాణగుణములతో ముక్తునికి భోగ్యము అతవి విభూత్యంతర్గతమౌటచే వికారావర్తియైన లోకములకు ముక్తభోగ్యత్వముగలదు అదే ప్రకారం పరబ్రహ్మయందు ముక్తునికి అనుభవితృత్వమైన స్థితిని శ్రుతిచెప్పినది "యదా హ్యేవైష ఏకస్మిన్నద్వ్యక్ష్యేవాత్మన్యనిరుక్షేవలయనేకభయం ప్రతిష్ఠాం విందతేఽథ పోఽభయం గతో భవతి", "రపో వై స రసం హ్యేవాయం లఙ్కానందీ భవతి" బ్రహ్మనిష్ఠుడు బ్రహ్మనుపొంది ఆనందించుచున్నారని అర్థము బ్రహ్మ నిరతిశయానందస్వరూపుడు విరతిశయకల్యాణానందగుణుడు ఆనంతమహావిభూతికలవాడు అచ్చకు సవిభూతికబ్రహ్మనుభవము విభూతి ఏకదేశములైన లోకములందు సంచరించెడి ముక్తునికి అచ్చుకచ్చుక కామచారము కలుగుచున్నదని చెప్పబడుచున్నది

కాత్వర్యము - ఉత్పత్త్యాదులందు పర్వించువాడు పరబ్రహ్మమే వాని విభూత్యంతర్గతమైన లోకాలకు ముక్తభోగ్యత్వము చెప్పబడుచున్నది

543 దర్శయతస్యైవం ప్రత్యక్షానుమానే(4-4-20)

అర్థము - ఏవం - ఈ ప్రకారం, ప్రత్యక్షానుమానే - శ్రుతిస్మృతులు, దర్శయతి - చెప్పుచున్నది ఈ ముక్తుడైన వియామ్యభూతప్రత్యగ్గాత్మకు వియంత్యభూతపరమపురుషాసాధారణమగు జగద్యాద్యపారరూపవియమనం సంభవించదని చెప్పబడినది విభిలజగన్నియమనరూపమైన వ్యాపారము శ్రుతిస్మృతులందు పరమపురుషాసాధారణమని తెలియుచున్నది "భీషాస్మాద్యాత పవతే భీషోదేతి సూర్యః । భీషాస్మాదగ్నిశ్చైవ్రగ్గృమ్మత్యుర్థాపతి పంచమ ", "ఏతస్య వా అక్షరస్య ప్రకాశనే గార్ధి సూర్యాచంద్రమసౌ విధృత తిష్ఠత " ఇత్యాదులు అట్లే "ఏష పర్వేశ్వర ఏతథూతాధిపతిరేష భూతపాల ఏష సేతుర్విధరణ విహిం లోకానామపంభేదాయ" అనుశ్రుతులు స్మృతులున్ను "సుయాధ్యక్షేణ వైకృతిస్సూయతే పచరాచరమ్ । హేతువానేన కాన్తేయ జగద్ధి పదివర్తతే", "విష్ణుభ్యాహమిదం కృత్స్నం ఏకాంగేన స్థితో జగత్" అవి అవిధముగా ముక్తునికి సత్య సంకల్పత్వాది పూర్వకముగాకలిగే అనందమునకు పరమపురుషుడే హేతువని శ్రుతిస్మృతులు చూపించుచున్నవని "ఏష హ్యేవానందయాతి, "మాం చ యోగ్యభిదారేణ భక్తియోగేన సేవతే । స గుణాన్ సమతీక్త్యా తాన్ బ్రహ్మభూయాయ కల్పతే । బ్రహ్మతో హి ప్రతిష్ఠాపామమృతస్య వ్యయస్య చ । శాశ్వతస్య చ ధర్మస్య మఖ్యైకాన్తికస్య చ॥" అని ఎప్పుడు ప్రత్యగ్గాత్మకు అపహతపావ్మత్వాదులు పత్యపంకల్పవర్త్యంతమైన గుణములు స్వాభావికముగా అవిర్భవించుచున్నవో అప్పుడు జీవునికి తథావిధత్వము పరమపురుషాయత్తము వానియొక్క విత్యస్థితిన్వితదాయత్తము పరమపురుషుని సత్యపంకల్పమువల్లనే విత్యముగాను విత్యేష్టముగాను ముక్తునికి వ్యరూపరూపగుణాలు వర్తించుచున్నదనుటలో పంచేహములేదు ఈ ప్రకారము పరమపురుషభోగోపకరణమునకు లీలోపకరణమునకు విత్యముగాను శాస్త్రమువలన అవగతమైన పరమపురుషుని నిత్యేష్టమువలననే ఆ రీతి ఉంటుందని శాస్త్రముచేత తెలియబడుచు

న్నది అందువల్ల ముక్తునికి పత్యసంకల్పత్యము ఉన్నది సామ్యమున్ను జగద్యాకృతిపారములేదు

544 భోగమాత్రసామ్యలింగాచ్చ (4-4-21)

అర్థము - భోగమాత్ర - భోగమాత్రముచేత, సామ్యలింగాచ్చ - సామ్యము చెప్పింది హేతువువలన "సోఽశ్చుతే సర్వాన్ కామాన్ పహా బ్రహ్మణా వివశ్చిత" అని ముక్తునికి బ్రహ్మనుభవభోగమాత్రముచేత సంభవించిన బ్రహ్మసామ్యవచనమువలన జగద్యాకృతిపారవర్తములేదని నిశ్చయించబడుచున్నది

అధికరణ సంజ్ఞానము - పరమసామ్యాపత్తి శ్రుతివలన జగదీశ్వరత్వం ముక్తునికిగలదని శంకించి అది ఉండుట జగత్కారణభూతబ్రహ్మమాత్రమునకే అగుటవలన భోగమాత్రసామ్యమే ఉన్నదని విధయించబడినది పరబ్రహ్మకే నియంతృత్వముచెప్పినపక్షమందు స్వతంత్రుడౌచేత ముక్తునికి పరబ్రహ్మ తిరిగి ఎప్పుడైతే వునరావృత్తి కలుగచేయునా అని శంకించి సమాధానం చెప్పుచున్నారు

545 అనావృత్తిశృణ్వాత్ అనావృత్తిశృణ్వాత్ (4-4-22)

అర్థము - శృణ్వాత్ - శ్రుతివలన, అనావృత్తి - ముక్తునికి పునరావృత్తిలేదు రెండుమార్లుచెప్పుట కాస్త్రపరిసమాప్తిని తెల్పును ఏవిధముగానైతే నిఖిల హేయప్రత్యవీకృతై, కల్యాణైకబాసనై, జగజ్జన్మాదికారణనై, సమస్తవస్తువిలక్షణనై, అశ్రితవాదృలైకజలధియై, సర్వజ్ఞసత్యసంకల్పనై, పరమకారుణికనై, నిరస్తపమాభ్యధికసంఖాపననై, పరబ్రహ్మభిధానమైన పరమపురుషుడున్నాడని శ్రుతులచేత అవగతమౌచున్నది ఆ ప్రకారం ప్రతిదివమూ అనుష్ఠియమానవర్తాశ్రమధర్మామగృహీతతదుపాసనరూపతత్పరమారాధనప్రీతుడై ఉపాసించువారియొక్క అనాదికాలప్రవృత్తావంతదుస్తరకర్మవంచ యరూపమైన అవిద్యాదులను నివర్తించచేసే స్వయాధాత్మకై- అనుభవరూ

అర్థరాత్నద్యములు

పములగు అనవధికాతిశయానందమును ప్రాప్తించుచేసి పునరావృత్తిని కలుగజేయదనియు శ్రుతులచేతనే తెలియబడుచున్నది శ్రుతులున్ను "నభిర్వేదం వర్తయన్యావదాయుషం బ్రహ్మలోకమభిసంపద్యతే స చ పునరావర్తత" ఇత్యాదులు ఆ ప్రకారము భగవానులు స్వయంగా పొయించి వారు "మాముపేత్య పునర్జన్మ దు భాలయమశాశ్వతమ్! వాపునంతి మహాత్మానః సంసిద్ధిం పరమాం గతా || ఆ బ్రహ్మభువనార్లోకా పునరావర్తివోద్ధున | మాముపేత్య ను కాంతేయ పునర్జన్మ ప విద్యతే" అని ఉచ్చిన్నకర్మపంబంధముగలవానికి, అసంకుచితజ్ఞానము గలవానికి పరబ్రహ్మనుభవైకస్వభావునికి తదేక సియినికి అనవధికాతిశయ అనందమైన బ్రహ్మనుభవునికి అన్యాపేక్షయు దాని అర్థారంభములు పంభవించవందున పునరావృత్తిశంకలేదు పత్యనంకల్పుడైన పరమపురుషుడు మిక్కిలి సియియైన జ్ఞానివిపొంది ఎప్పటికైనను పునరావృత్తికలుగవేయదు ఈ ప్రకారము గీతయందు చెప్పిన "ప్రియో హి జ్ఞానివోత్కర్షమహం స చ మమ సియ | ఉదారాస్సర్వ ఏనైతే జ్ఞానీ త్యాత్మైవ మే మతమ్ || అస్మి తస్మై హి యుక్తాత్మా మామేవానుక్తమాం గతిమ్ | బహూనాం అన్యనా మంతే జ్ఞానవాన్ మాం ప్రపద్యతే! వాసుదేవస్సర్వమితి స మహాత్మా సుదుర్దభ ||" అని

అధికరణ సంగ్రహము - చరమసూత్రము అధికరణాంతరమైన పక్షము పవ్రమాధికరణమైన దానియందును ప్యతంత్రుడైన ఈశ్వరుడు కదాచిత్తునరావృత్తిని సహ చేయ గూడునవి శంకించి అనావృత్తిశ్రుతిసిద్ధమాటచేత పత్యనంకల్పవిరుద్ధముగా పునరావృత్తిని చేయదు కనుక పునరావృత్తిరాదని నిర్ణయించబడినది సూత్రావృత్తి శాస్త్రముయొక్క సమాప్తివెలియచేయుచున్నదని సమస్తము సమంజసమైనది

చతుర్థాధ్యాయమున చతుర్థపాదముము ముగిసెను

చతుర్థాధ్యాయము ముగిసెను

సర్వం శ్రీకృష్ణార్పణమస్తు |